DUMITRU SUCIU

ANUL 1918
ÎN EUROPA CENTRALĂ ŞI RĂSĂRITEANĂ.
IDEEA DE EUROPĂ UNITA

CLUJ-NAPOCA, EDITURA ARGONAUT
2002

C U P R I N S

Capitolul I. **1918 în Europa Centrală şi răsăriteană: anul libertății şi unității de stat a națiunilor majoritare şi al dispariției regatelor şi imperiilor multinaționale cuceritoare** …….

1.1. Națiunile din Europa Centrală şi Răsăriteană între Moscova şi Berlin ……..

1.2. Statele Unite ale Americii, principiul autodeterminării şi națiunile din Europa Centrală şi Răsăriteană …….

1.3. Statele Unite ale Americii, Antanta, strategia europeană şi rolul lor în interpretarea şi aplicarea principiului naționalităților …..

1.4. Cehoslovacii, iugoslavii, românii şi diplomația americană la sfârşitul anului 1918 ….

1.5. Un paradox: Wilson înfrânt de americani, consecințele retragerii lui de la Paris şi ale boicotării de către Senat a Covenantului Ligii Națiunilor. Rolul determinant al statelor şi diplomației europene în stabilirea noi geopolitici şi în stoparea extinderii comunismului …

Capitolul II. **Proiecte de realizare a Europei Unite în perioada interbelică şi rădăcinile lor istorice apropiate** …

2.1. Programele de "elvetizare" a Monarhiei habsburgice şi de făurire a Mitteleuropei şi influența lor în gândirea politică europeană …

2.2. Proiecte generale de făurire a Europei Unite înaintede 1918 …

Capitolul III. **Cele două Europe: cea adevărată şi democratică şi cea dezeuropenizată, asiatizată şi tiranizată de comunism. Realizarea Europei Unite şi necesitatea extinderii în limitele ei naturale şi fireşti** …

3.1. Factorii geopolitici şi influențele lor asupra destinelor democrației europene şi a comunismului …

3.2. Factorii teroarei roşii în Europa Centrală şi Răsăriteană …

3.3. Statele Unite ale Americii în apărarea democrației occidentale europene, versus Uniunea sovietică în impunerea comunismului central-răsăritean …

3.4. Făurirea Europei Unite în zona democrației …

3.5. Rezistența anticomunistă în Europa Centrală şi Răsăriteană, extinderea şi revitalizarea democrației şi a speranței întregirii Europei Unite ….

Bibliografie …
Indice de nume …

Cuvântul Autorului

Lucrarea nu este şi nu are pretenția de a fi originală, nu aduce multe informații deosebite sau inedite, întrucât nu ne-am propus s-o abordăm astfel, dată fiind vastitatea şi complexitatea documentației, a bibliografiei de specialitate, a interpretărilor şi judecăților de valoare referitoare la subiect, asupra cărora ne-am permis să ne exprimăm anumite puncte de vedere. Bazându-ne pe această bibliografie şi pe lucrările personale referitoare la istoria națiunilor din Europa Centrală şi Răsăriteană, trecute toate la sfârşitul lucrării, după procedura des uzitată în istoriografia occidentală, ne-am propus să reconstituim, aşa cum o intuim noi şi în lunii cu totul generale, microsinteza rezultată din evoluția istoriei moderne şi contemporane a Europei. Am plecat de la premiza că Anul 1918 încheie într-un fel secolul al XIX-lea şi deschide perspective, relații şi raporturi interstatele şi interumane complexe, câteodată complementare, alteori conflictuale de-a lungul întregului secol al XX-lea.

Europa, prin puterile şi capacitățile ei martitime occidentale, s-a deschis şi s-a revărsat spre lume, a răspândit credința în Iisus Christos, a creat popoare şi națiuni noi, a contribuit prin capital financiar, uman şi tehnologic la progresul mondial şi la cunoaşterea reciprocă între civilizații, etnii şi religii diferite. În secolul al XIX-lea, până la 1918, Europa rămâne centru primordial de putere pe plan global, dar se deschide pe direcția Occident-Orient şi spre ea însăşi, încercând să-şi modeleze structurile politice şi mentalitățile pe baza substanței şi a destinelor comune determinate de şi din adâncurile ființei ei, ca focar al creştinismului şi mamă a democrației.

Drepturile naturale ale omului la proprietate, ca bază a libertății, la exprimare, la organizare pe interese de grup şi de partid, la rezistență față de orice opresiune, modelele regimurilor parlamentare sunt câteva valențe esențiale preluate, mai mult sau mai puțin intens sau lent, dar sigur, de Europa Centrală şi

Răsăriteană. Între 1848-1918, în valuri succesive, revoluția industrială, tehnologică şi ştiințifică se face simțită şi în acest spațiu, accelerează progresul şi, fapt notabil, zeci de milioane de țărani devin proprietari, cetățeni liberi şi conştienți de propriile lor interese şi de cele ale națiunilor şi statelor de unde provin.

Anul 1918, victoria puterilor maritime şi democrate euroatlantice, luptele proprii ale națiunilor cucerite şi subjugate de secole, aduc libertatea şi unitatea națională de stat a 115 milioane de locuitori din Europa Centrală şi Răsăriteană, consfințită de geopolitica Sistemului de la Versailles, profund democratic şi înnoitor. De-a lungul secoluluui al XIX-lea, cele mai cultivate minți au creat o preocupare continuă, o gândire programatică pentru ideea Europei Unite, concepută în forme diferite, dar cu precădere pe baza statelor naționale şi întotdeauna pentru pace şi democrație. În viziunea unora, Europa Unită urma să-şi dea mâna cu Statele Unite ale Americii iar această forță euroatlantică, sub oblăduirea şi impulsul Marelui Creator, să organizeze o viață internațională paşnică şi armonioasă.

Anul 1918, prin Liga Națiunilor şi Covenantul ei, tinde să concretizeze sinteza euroatlantică, să conserve o lume pentru pace şi democrație, egalitate între state şi statu-quo-ul stabilit în anii 1919-1920, dar acțiunea este stopată, parțial şi periculos de grav pentru viitor, de boicotul Senatului. Acesta inaugurează o eră de neutralitate şi de o relativă îndepărtare a Statelor Unite ale Americii de problemele Europei, fapt ce a slăbit Liga Națiunilor şi, în condițiile şovăielilor şi incapacității de ripostă în timp util a marilor puteri maritime democratice europene, statele nazist şi comunist şi micii lor aliați, toți revizionişti, au distrus Sistemul de la Versailles între 1939-1941.

Nazismul şi comunismul au instituit cele mai crâncene şi mai sângeroase regimuri politice din istoria umanității şi între 1939-1941 au dezeuropenizat, asiatizat şi tiranizat Europa. Extinderea comunismului în Europa Centrală şi Răsăriteană în perioada postbelică a continuat acest proces nociv şi sinistru şi în

acest spațiu n-au fost naționalizați doar bancheri, moşieri, industriaşi, dar au fost deposedați de pământuri zeci de milioane de țărani, meseriaşi şi comercianți mici şi mijlocii au fost şi ei proletarizați pentru a deveni toți "sclavi" ai zilelor noastre, rătăcind disperați în întunericul roşu ce părea să nu se mai termine. Dacă este adevărat că istoria contemporană derivă din cea modernă şi, deci, aceasta este "mama" celei dintâi, atunci nu este mai puțin adevărat că prin nazism şi comnunism istoria contemporană a devenit o "fiică" sau o "nepoată" viciată şi depravată a celei moderne, chiar dacă nici "mama" n-a fost şi nici n-a putut fi întotdeauna perfectă. Este de-ajuns să ne gândim la hecatombele de morți provocate de nazism şi comunism, pentru a realiza că, într-adevăr, "mama" a fost cu mult mai nevinovată sau de-a dreptul "sfântă" în comparație cu "fiicele şi nepoatele" ei din secolul al XX-lea.

În Europa Occidentală, ajutată de data aceasta de Statele Unite ale Americii, supraviețuieşte însă democrația şi se realizează Europa Unită. Progresele înregistrate de forțele reunite euroatlantice subminează pozițiile comuniste din exterior iar regimurile roşii care au fost un fel de anus contra naturii se epuizează încet dar sigur din interior şi sunt combătute de acele cercuri ale societății, care nu vor să renunțe la valorile europene creştine şi democrate şi au fost convinse că nici măcar tirania roşie nu le va putea şterge din "Magna Charta" a Europei. Toți aceşti factori conduc în mod concentrat şi concertat la dispariția comunismului, la extinderea democrației spre Est şi creează astfel premizele pentru încheierea cu succes a acestui ciclu lung al istoriei care este drumul spre făurirea Europei Unite al cărei destin va fi împlinit prin completarea ei în limitele sale naturale şi fireşti.

Capitolul I

1918 în Europa Centrală şi răsăriteană: anul libertății şi

unității de stat a națiunilor majoritare şi al dispariției regatelor şi imperiilor multinaționale cuceritoare

1.1. Națiunile din Europa Centrală şi Răsăriteană între Moscova şi Berlin

Confruntările Primului Război Mondial şi modificările de structură ce au decurs din ele în 1918, au fost deosebit de complexe şi de variate şi anume, tot atât de complicate şi de importante, ca şi seriile de forțe şi de factori interesați de desfăşurarea evenimentelor, dintre care unele au acționat complementar iar altele contradictoriu.

Ele au fost generate de sinteza ce a decurs din combinarea şi confruntarea elementelor de geopolitică, determinate de aliațele celor mari şi puternici, dar şi de presiunile din adâncuri sau de departe exercitate de zeci de milioane de europeni care, bazați pe Războaiele de Eliberare şi de Întregire Națională şi pe principiul autodeterminării naționale, presează puternic spectrul relațiilor internaționale şi impun la masa tratativelor diplomatice democratizarea şi armonizarea geografiei politice din Centrul şi Răsăritul Europei cu cea din Occidentul ei.

Consecințele anului 1918 sunt puternic resimțite în întreaga perioadă interbelică când învingătorii şi perdanții şi, colateral de ei, prietenii şi inamicii lor interesați în menținerea sau distrugerea statu-quo-ului de la Versailles se confruntă diplomatic şi pe diferite planuri. Din sintezele şi antitezele factorilor interni şi externi, ce s-au coroborat sau s-au ciocnit într-un sens sau altul, a rezultat încărcătura care a venit din urmă şi s-a provocat al Doilea Război Mondial cu toate urmările lui, pozitive pentru unii, negative pentru alții.

Anul 1918 are şi azi un puternic impact asupra statelor şi națiunilor europene de după dispariția comunismului şi după decesul fostului Imperiul

sovietic. Întreagă acestă evoluție a secolului al XX-lea, marcată de momentele cheie ale forțelor motrice din 1918-1947-1989-1991 şi de sinteza lor, a influențat şi procesul în curs de desfăşurare al făuririi unei Europe Unite, considerat din ce în ce mai stringent necesar.

Vom încerca să schițăm şi să enunțăm câteva modeste considerații personale, dar şi referitoare la comentariile, învățămintele şi concluziile de tot felul elaborate de specialiştii din țară şi străinătate, în legătură cu complicata sinteză tridimensională a restructurărilor fundamentale deja menționate 1918-1947-1989-1991. Ele sunt din ce în ce mai des interpretate din şi prin perspectiva realizării concrete, cu perseverență şi gradual, pe etape, a unei Europe Unite, scop ce trebuie atins de forțele democratice iubitoare de progres şi de pace, în pofida greutăților ce mai sunt sau se vor mai ivi pe parcursul împlinirii acestui deziderat major şi fundamental din istoria omenirii.

Este cunoscut faptul că destinele popoarelor mici şi mijlocii din Europa Centrală şi Răsăriteană au depins, o perioadă, mai ales de relațiile dintre Germania şi Rusia, cele mai puternice state din aria geopolitică euro-asiatică, care, pe parcursul a două secole, se confruntă uneori sau se aliază alteori. Dar este interesant sau chiar bizar şi curios la prima vedere că brusc, în 1917, confruntarea tinde să dispară şi să facă loc apropierii dintre Berlin şi Moscova. Se pun astfel bazele unui fenomen în mişcare geometrică în perioada interbelică, cu consecințe adânci şi nebănuite – cel puțin la început – asupra popoarelor din zona central-răsăriteană.

La începutul Primului Război Mondial, Germania Imperială a elaborat Planul de decojire sau decorticare a Portocalei (Ruse), care a urmărit să lovească Moscova Imperială la ea acasă, prin insurecționarea celor 75 de milioane de neruşi ce au alcătuit 57% din populația ce trăia sub sceptrul Romanovilor. Cancelarul Betmann Hollweg a accentuat, încă la 9 septembrie 1914, că Rusia trebuia mult îndepărtată de frontierele Germaniei, iar dominația ei asupra popoarelor neruse urma să fie distrusă. S-a preconizat formarea unor

state ce urmau în mod declarativ să fie libere şi independente, dar, practic vorbind, erau destinate să constituie un fel de “Pufferstaaten” – state tampon sau amortizoare –, situate între Berlin şi Moscova, sub un fel de protectorat sau “acoperire” germană, prin care se spera realizarea mult doritei şi des trâmbițatei Mittel-Europa. Concomitent, s-a urmărit, fără îndoială, diminuarea substanțială şi, dacă se putea, înlăturarea definitivă a presiunii colosului rus spre centrul şi vestul continentului. În mod concret, Planul de Decojire a Portocalei (Ruse) a pus accentul îndeosebi pe Finlanda, Polonia, Ucraina, iar prin “eliberarea” balticilor s-a urmărit alungarea Rusiei de la Marea Baltică.

În 1915, avocatul finlandez F. Wetterhoff (1878-1922) aflat în exil, a trimis Ministerului de Externe şi Marelui Stat Major din Berlin un plan detaliat de declanşare a unei insurecții generale antiruse şi antițariste, acceptat cu plăcere şi cu entuziasm de Kaiser, de diplomați şi de serviciile secrete ale armatei Imperiale germane. Fără îndoială că acest plan a inspirat statutul şi acțiunile Ligii Popoarelor Neruse, înființată la Berna în 1916, unde, printre conducătorii ei de bază, îl regăsim pe F. Wetterhoff.

Printre cei ce s-au ocupat de punerea în practică a planului elaborat de juristul finladez s-a remarcat însuşi ministrul de Externe Zimmermann, prieten bun cu Wilhelm al II-lea. Baronul Bamberg, ambasadorul german în Elveția, a contactat emigrația nerusă, dar şi rusă, care pretindea că vorbea şi în numele popoarelor neruse, cărora le dorea sincer libertate şi independență (deşi în scurt timp se va adeveri realismul butadei “vai de cei eliberați de alții”). În Elveția, serviciile germane de specialitate au tratat cu radicalii şi democrații ruşi antițarişti – singurii care erau şi se vor dovedi democrați autentici în sensul real şi european al noțiunii – dar şi cu bolşevicii lui Lenin sau cu mensevicii.

Bolşevicii au fost racolați şi incluşi în grupul “prietenilor lui Bamberg” prin intermediul socialistului eston Alexander Kesküla iar cei 10 maximalişti concentrați în jurul lui Lenin au acceptat, în martie 1915, să colaboreze cu Puterile Centrale pentru încheierea unei păci separate ca o premiză pentru

declanşarea revoluției roşii. Reichul german a finanțat, prin depozitele lui din Reichsbank, toate acțiunile ulterioare întreprinse în acest sens, folosindu-se de firme imaginare de export-import aparținând tot unui socialist, Al. Israel Lazarevici Helpland din Copenhaga, care acționa sub pseudonimul "Parvus" sau sub acoperirea lui Max Warburg şi Nija Banks din Stockholm şi Siberia Bank din Petrograd. "Parvus" era ajutat de bolşevicul polonez Jakob Ganetzki-Fürstenberg, prieten cu Lenin, cu împărțirea fondurilor băneşti. Astfel Reichul german a trecut 50 milioane mărci germane aur şi ruble prin enigmaticul – la prima vedere – dar de tristă şi sumbră celebritate Canal Roşu, care pornea de la Berlin spre o aşa-zisă revoluție bolşevică – de fapt o viitoare lovitură de stat –, cu scopul de a specula şi manipula contradicțiile sociale şi naționale din Imperiul rus ajunse la paroxism, pentru a-l slăbi şi a-l scoate din război printr-o pace separată şi a-şi îndrepta toate forțele şi capacitățile în vederea zdrobirii Angliei, Franței, Italiei şi a aliaților lor.

Până în aprilie 1917, când S.U.A. intră în război, Berlinul i-a inclus printre agenții săi antiruşi de-a valma şi pe mensevici şi pe bolşevici, dar după ce Kerenski a anunțat clar că nu-şi părăseşte prietenii din Antanta şi că va continua războiul contra Puterilor Centrale, s-a hotărât să sprijine intens şi exclusiv grupul maximalist al lui Lenin ce se autoproclama şi internaționalist. Kaiserul a ordonat personal autorităților germane să-i aducă pe bolşevici şi pe şeful lor din Elveția prin Germania, Suedia, Finlanda la Petrograd.

Prin intermediul lor, Berlinul imperial a reuşit să încheie pacea separată mult dorită iar ruşii roşii, Lenin şi Troțki, cu întreaga lor progenitură ideologică, au agreat-o în pofida unor "mofturi" de moment, deoarece pentru ei ajutorul financiar şi suportul politico-militar al germanilor a fost singura şansă de a lua puterea şi a declanşa un cumplit măcel intern şi, odată cu el, să deshcisă perspectiva visului revoluției universale în numele "luptei de clasă" – ce a fost mai mult o invenție sau o inovație malefică din care s-a extras însă mult capital politic – decât o realitate palpabilă şi concretă. De fapt această cumplită şi în fondul ei nenaturală

“copulație” (explicabilă prin interesele reciproce ce au dus atunci la producerea ei) – dintre imperialiştii germani şi ruşii bolşevici a fost magistral calificată ca fiind cea mai periculoasă şi mai serioasă conspirație din istorie cu consecințe adânci şi la început nebănuite în întreaga perioadă a secolului al XX-lea.

Regimul roşu din 1917, extins după 1945 sub impactul unor condiții şi situații internaționale bine cunoscute, a colorat în negru viețile şi destinele multor popoare din Centrul şi Răsăritul Europei şi a unora din afara continentului nostru. Acest regim a creat figuri sinistre de dictatori, în comparație cu care tiranii antichității apar în postura unor miei blânzi şi a reuşit “performanța” ca, în numele unei ideologii malefice, să deposedeze nu numai pe moşieri, capitalişti, bancheri de pământurile, fabricile şi băncile lor, dar au despărțit națiuni întregi de proprietățile lor, întrucât au privat țăranii, mai mult sau mai puțin săraci, de holdele lor, meseriaşi de atelierele şi inventarele lor, tranformând sute de milioane de oameni în “sclavi” moderni, depersonalizați, ce bâjbâiau disperați prin ceața densă, ce părea să nu se mai ridice, a comunismului. Specialişti remarcabili ai istoriei comunismului de pe întregul glob pământesc au stabilit în mod ştiințific că, între 1917-1989, acest regim sinistru a provocat un holocaust de 100 de milioane de morți, pe lângă care păleşte cel evreiesc şi pe care nu-l egalează nici numărul celor căzuți în războaie, nici celelalte victime ale nazismului, regim care, din fericire, a durat mai puțin în secolul nostru, ce a combinat bizar performanțele ştiințifice şi succesele din spațiul cosmic cu cele mai cumplite crime contra omului şi a umanității. Țarii “albi” de la Kremlin au condamnat la moarte, pentru opiniile şi activitățile lor politice, între 1825-1917, 6.300 poersoane (din care doar 3.932 au fost executate), ceea ce pentru “țarul roşu” Lenin a constituit un “mizilic” depăşit după câteva luni de la preluarea puterii.

Per total, regimurile comuniste sau execuțiile şi foametea provocate de comunişti au furnizat secolului al XX-lea o listă macabră de victime: 20 milioane de morți în, din fericire, decedată U.R.S.S., 65 milioane în China, 1 milion în

Vietnam, 2 milioane în Coreea de Nord, 2 milioane în Cambodgia, 1 milion în Europa de Est, 150.000 în America Latină, 1,7 milioane în Africa, 1,5 milioane în Afganistan, alte câteva zeci de mii de morți înregistrați în mişcarea comunistă internațională şi de partidele comuniste neajunse la frânele puterii de stat. În fața acestor triste realități ne vine foarte greu să combatem acea sumbră definiție a istoriei, care o defineşte ca ştiință a nenorocirii oamenilor. Totuşi, fiindcă – vorba lui Barițiu – "istoria nu stă, ci curge ca Dunărea", tot istoria sfârşitului acestui secol însângerat a dovedit că societățile omeneşti şi umane, prin forțele democratice, creştine, iubitoare de libertate, de pace şi de progres, au fost şi sunt capabile să depăşească orice rău, fie el de proporții gigantice şi matusalemice, şi să deschisă pe vechile ruine perspectivele unei noi ere pentru omenire.

Oricum, informațiile arhivistice ca şi cele bibliografice de specialitate, confirmate şi de întreaga perspectivă şi evoluție a secolului nostru, au dovedit şi dovedesc şi posterității că bazele răului au fost puse în 1917-1918 de germanii imperiali şi de ruşii roşii şi că însăşi Pacea de la Brest-Litovsk, deşi, fără îndoială, dictată de victorioşii de moment ce alcătuiau Puterile Centrale, a însemnat concomitent şi a fost iminent şi o pace sau o înțelegere acceptată în avans şi în alb de Lenin, Troțki and Company pentru ajutorul şi concursul oferit de Berlin în cucerirea puterii în Petrograd şi Moscova, după care bolşevicii au putut iniția cumplitul măcel intern iar apoi, după 1945, alte regimuri croite după chipul şi asemănarea celui din Moscova au aruncat în frecvente convulsii şi suferințe de tot felul popoare întregi de pe globul pământesc. Germanii sunt metodici şi meticuloşi prin structura lor şi tot aşa au pregătit şi instalarea comuniştilor ruşi la putere, "realizare" din care au tras câteva foloase de moment, în 1918, 1922 şi 1939-1941, după care au tras şi ei sau măcar o parte din ei – alături de alte popoare nevinovate – ponoasele regimului comunist.

Desigur, ruşii bolşevici, maeştrii în pescuitul în ape tulburi, au profitat şi de contradicțiile multiple din țară, de dezertările din armata imperială, de revoltele țărăneşti, de foametea generală, de grevele muncitoreşti, de dispariția autorității

şi de anarhie, dar şi de nehotărârea legaliştilor şi preascrupuloşilor cadeți şi menşevici de a nu împroprietări țăranii decât după alegerea liberă a Adunării Constituante, în acțiunea de preluare a puterii de stat şi de fructificare rapidă a ajutorului imperial german. Aceiaşi şefi bolşevici, maeştrii ai disimulării, ai unei propagande perfide, deşănțate, dar utile pentru ei, au împins înainte lozinci ce exprimau formal deziderate fundamental democratice (autodeterminarea popoarelor, pământ pentru țărani, pace fără anexiune etc.) ca să ajungă la putere, pentru ca ulterior să procedeze exact invers şi să distrugă cu cinism libertatea şi independența multor națiuni sau să treacă la expropriertea unor mase imense de oameni ce au fost harnici şi productivi până şi-au putut păstra proprietațile.

Încă de la începutul Primului Război Mondial, presiunea factorilor geopolitici europeni au ajutat dar au şi creat multe dileme şi dispute interne destul de serioase între polonezi, letoni, estoni, lituanieni, finlandezi. Unii polonezi, de pildă, au considerat că Rusia a fost duşmanul nr. 1 şi s-au folosit de Puterile Centrale contra Moscovei țariste, pe când alții au procedat exact invers formând la Paris Comitet Național şi armată contra Austro-Ungariei şi Germaniei. Pilsudski a luptat acasă contra Rusiei dar, nefiind dispus să fie simplu pion al Berlinului sau al Vienei, a fost după aceea internat pentru ca, după înfrângerea Centralilor, Consiliul de Regență de la Varşovia, instalat anterior de germanii şi austro-ungarii învinşi, să-l pună în fruntea guvernului. Parisul a încercat în van să impună recunoaşterea ca guvern legal doar a Comitetului din Franța condus de Dmowski şi a ezitat să trimită acasă armata condusă de generalul Haller pe motiv că Pilsudski şi Consiliul de Regență ar fi în mod exclusiv opera Centralilor învinşi. Dar dacă privim lucrurile doar în această perspectivă îngustă ne putem întreba retoric: Comitetul din Paris n-a fost oare creația tot atât de exclusivă a Antantei victorioase ? Adevărul a fost că ambele tactici polone – în pofida tribulațiilor şi dilemelor interne – au fost justificate prin condițiile concrete ivite în război şi mai ales prin motivația lor esențială: refacerea de către o națiune europeană catolică,

cultă, civilizată, care a contribuit odată la salvarea Vienei de pericolul turc, a statului polon distrus la un moment dat de “recunoscătoarea” Austrie, de Prusia şi de nesățioasa Rusie.

Practic vorbind, şefii politici şi militari poloni de acasă şi din exil au uitat vechile disensiuni pe deplin explicabile în anii anteriori, şi-au unit eforturile în minunata operă națională şi internațională de refacere a Poloniei. În aceste condiții, Consiliul Suprem Aliat de la Paris s-a convins că trebuie să-i respecte şi pe polonezii puşi de foştii adversari mari în funcții la Varşovia şi l-a trimis pe Paderewski la Pilsudski pentru a forma un guvern cu adevărat național şi unit, după care a sosit şi armata de eliberare din Franța, acasă în Polonia, iar după aceea au luptat toți împreună, cu ajutorul Antantei, pentru salvarea statului amenințat rapid de Moscova Roşie, ceea ce a însemnat implicit şi o contribuție la stoparea – măcar pentru un sfert de secol – a extinderii comunismului în Europa.

Ajunşi aici am dori să subliniem un fapt deosebit de important şi de semnificativ. În istorie apar anumite momente esențiale – chiar dacă mai rar sau mai târziu decât se cuvenea – când, din adâncuri, se impune o altfel de geopolitică şi anume geopolitica acelor popoare mici şi mijlocii care sute de ani au căzut victime poftelor de cucerire ale marilor puteri. Dar şi cei cuceriți, asupriți şi nesocotiți multă vreme, alcătuiesc mase mari de europeni, creştini, civilizați şi îndrituiți la viață națională proprie de stat, la libertate şi unitate şi fără eliberarea lor nu se putea concepe progresul şi pacea pe continent. Polonezii au avut vecini chinuiți ca şi ei pe finlandezi, estoni, letoni, lituanieni, cehoslovaci, români etc., dar pentru toți ceasul resuscitării a sunat în 1918, aşa cum în 1989-1991 a bătut clopotul eliberării şi de cea mai cumplită dictatură din istoria omenirii, dictatura roşie.

Ea a fost însoțită de renaşterea multor state libere desființate în anii 1939-1940 şi încadrate în fosta U.R.S.S., cu japca şi cu forța şi prin târguri murdare încheiate între tiranii comunişti şi naziști ai Europei de atunci. Aceştia nu făceau altceva decât înnoiau în forme noi, adecvate intereselor lor din acei ani, aliațele

nescrise ruso-germane din 1917-1918 sau cea scrisă la Rapallo în 1922, continuată de subminarea sistematică a Sistemului de la Versailles, urmărită şi realizată cu meticulozitate şi cu insistența de Moscova roşie şi Berlinul brun, în perioada interbelică.

Este drept că geopolitica celor mari şi puternici s-a manifestat mai pregnant şi o perioadă mai îndelungată de-a lungul istoriei, numai că marile state se mai ciocnesc şi se mai bat şi între ele, slăbindu-se reciproc şi în cursul conflictelor au avut nevoie şi de factorii şi forțele geo-politice ale celor “mici “ sau “mijlocii” ale căror interese au fost nevoite să le respecte; şi tocmai evoluția generală spre bine şi progres a secolului al XX-lea a demonstrat că acele mari puteri care au croit acasă la ele structuri democratice devenite modele universale în care proprietatea stă la baza libertății iar drepturile omului sunt nu numai proclamate dar şi devin în practică sfinte şi inviolabile ca şi proprietățile, au fost silite de împrejurări ca în pofida unor greşeli, “abandonuri” sau bâjbâieli ce au durat decenii de-a rândul, să intervină energic şi metodic pe plan european pentru eliberarea sutelor de milioane de oameni căzuți pradă barbariei comuniste care – este drept – începea să cedeze şi din interior, regimul instituit de ea fiind şi dovedindu-se a fi un fel de “anus contra naturii” în pofida propagandei uriaşe ce i-au trâmbițat “meritele” şi “superioritatea” pe meridianele lumii.

La începutul Primului Război Mondial unii lideri letoni au clasificat Germania Imperială ca prim duşman al micului lor popor şi au format batalioane letone de elită în armata țarului, care au luptat contra Puterilor Centrale (cazul Goldmanis). Alți lideri letoni au acționat exact invers din punct de vedere tactic iar Moscova Imperială a transferat forțat spre est 350.000 de țărani letoni de teama de a nu fi înarmați şi folosiți de germani şi de austro-ungari contra ei. Ulterior, bolşevicii ruşi au cedat Letonia Germaniei la Brest Litovsk iar aceasta a dorit s-o includă alături de Estonia într-un Mare Ducat condus de Regele Prusiei – ce era şi Kaiserul Reichului – unul din argumentele invocate fiind şi acela că monarhii de la Berlin au fost secole de-a rândul considerați un fel de “părinți” sau protectori ai

tuturor baronilor baltici care erau, de fapt, de etnie germană şi au administrat pe plan local aceste ducate chiar şi în timpul dominației imperiale ruse.

Practic vorbind, până la rusificarea declanşată la sfârşitul secolului al XIX-lea, micii letoni, estoni, parțial şi lituanienii au suferit un dublu jug, unul central "în limba rusă" şi altul local "în limba germană", întrucât în această zonă ei erau administrați şi exploatați, atât de autoritățile imperiale ruse cât şi de instituțiile locale germane ținute în mâinile baronilor baltici care posedau pe deasupra şi universități germane. Abia după desființarea autonomiilor locale şi introducerea generală şi generalizată a limbii ruse, au simțit pe pielea lor şi baronii baltici şi etnia locală germană privilegiată până atunci ce înseamnă şi cât de grea şi de periculoasă era deznaționalizarea pe care ei înşişi au practicat-o cu destulă înverşunare şi neruşinare în sens nemțesc, pe pielea balticilor negermani. Dar dubla opresiune străină n-a fost "privilegiul" micilor letoni, estoni sau lituanieni, pentru simplu fapt că ei au fost apropiați în spațiu de alți europeni şi creştini, vecini cu ei, care au avut parte de o soartă tot atât de amară şi de tristă. Dacă este adevărat proverbul că până la Dumnezeu te mănâncă sfinții, atunci tot atât de adevărat a fost că pe românii din Transilvania, până să ajungă la Împăratul din Viena, "i-au mâncat" îndeosebi nobilii unguri şi patricienii saşi din comitate şi scaune, aşa cum şi frații lor din Moldova şi Mutenia au fost câteodată mai grav asupriți şi mai despoiați de frații lor în credința ortodoxă – grecii – decât de sultanii musulmani din îndepărtatul Istanbul. Tot aşa, rutenii din Galiția erau supuşii austriecilor din Viena, dar, concomitent, erau nevoiți să asculte şi de instituțiile administrative deținute de panii şi şleahticii poloni ce țiuneau tot de Austria iar frații acestora din urmă erau greu loviți şi biciuiți de încă doi stăpâni nemiloşi şi nemernici, şefii lor politici ruşi şi prusaci din Imperiile Romanovilor şi Hohenzollernilor, ceea ce dovedeşte că, în unele cazuri, opresiunea putea fi şi triplă nu numai dublă. Deci istoria furnizează şi "recorduri" de tristă memorie în istoria popoarelor mici şi mijlocii ale lumii, inclusiv în spațiul Europei Centrale şi Răsăritene.

După capitularea Germaniei, ruşii roşii s-au reorientat şi s-au răzgândit brusc, au încercart marea cu degetul şi au încercat să pună din nou mâna pe Letonia, prin contraguvernul comunist al lui Peteris Stučka, conducătorul luptelor proletare din 1905, care s-au soldat cu 2.000 de insurgenți executați. Binențeles că Peteris Stučka era ajutat de trupele ruse bolşevice care doreau să înlăture guvernul legal instituit în noiembrie 1918, apărător al independenței reale proclamată de națiunea letonă. Guvernul legal al lui Karlis Ulmanis a realizat că atât letonii cât şi vecinii lor aflați în situații asemănătoare trebuiau să se ferească, aşa cum mamele îşi feresc copii de foc, de "independențele" şi "autodeterminările" trecute prin filtrul mincinos al revoluției bolşevice şi prin internaționalismul proletar, care au urmărit să distrugă noțiunea şi structura intrinsecă a independenței naționale şi să forțeze, prin trupele străine roşii şi prin instalarea unor guverne marionete de aceeaşi culoare, includerea teritoriilor şi popoarelor neruse într-o Uniune tiranică şi asupritoare dirijată de Moscova. Metodele ruseşti de acasă au fost extinse automat în statele atacate, unde comuniştii moscoviți şi baltici executau rapid pe "duşmanii de clasă" şi pe "agenții imperialişti", încercând prin teroare de masă să-şi atingă scopurile şi să-şi extindă regimul cât mai rapid şi mai departe cu putință.

Practic vorbind nici Marele Ducat (Baltikum), pus sub aripa protectoare a Berlinului imperial sau regal, n-ar fi fost un stat cu adevărat independent, ci, mai degrabă un stat "amortiozor" sau "tampon", croit după necesitățile geopolitice ale celor mari. În anii 1918-1920 s-a manifestat şi o oarecare concurență surdă între ruşii bolşevici şi anumite forțe militare din Germania post wilhelmiană, însă această fază quasiconflictuală a făcut repede loc unei alianțe berlino-moscovite, imediat ce cele două state mari au constatat că una n-a fost acceptată iar alteia i s-au impus condiții prea grele la Versailles. Letonii roşii, ajutați copios şi substanțial de colegii lor de ideologie ruşi şi de trupele Moscovei, au intrat în Riga de unde l-au alungat pe Ulmanis ce s-a refugiat la Liepaja sub protecția unui cuirastat şi a 6 crucişătoare engleze. Între timp, Marele Stat Major German, care

a avut meritul nepieritor de a-i zdrobi pe insurgenții germani comunişti ai lui Karl Liebnecht şi Clara Zetkin şi a constituit o vreme un fel de “stat în stat” în Germania waimariană, l-au trimis, în februarie 1919, la Liepaja, pe generalul conte Rudiger von der Goltz, cu indicația de a reține teritoriul pe seama Berlinului şi de a-i alunga pe ruşi. În armata lui Goltz au acționat şi 3.500 de soldați letoni, conduşi de colonelul Ianis Balodis, care au considerat că în acele condiții un stat leton protejat de germanii deveniți republicani era o formulă mai acceptabilă decât un stat fantomă comunist supus Moscovei ruse roşii, într-un fel moştenitoare imperialistă a celei albe.

Germanii au încercat, în aprilie 1919, să-l aresteze pe Ulmanis şi pe toți miniştrii lui, dar aceştia au reuşit să scape şi să se refugieze pe vasele britanice devenite singurul refugiu şi “teren” național al unui guvern legal, simbolul adevăratei independențe de stat. Cazul leton – dar şi celelalte din întregul spațiu al Europei Centrale şi Răsăritene – a demonstrat destul de limpede că dintre marile puteri, cele ale Antantei învingătoare au interpretat corect şi au sprijinit conținutul adevărat al autodeterminării şi al independenței naționale ale statelor succesorale celor trei imperii: rus, german, austro-ungar. În fond, mersul evenimentelor din anii 1918-1920, desfăşurate în acest spațiu european frământat de multe suferințe provocate de puterile cuceritoare din trecut, au demonstrat, ca utilă şi realistă, o previziune formulată de conducătorul emigrației polone de la Paris, prințul Adam Czartoryski. Acesta a fost o vreme ministru al țarului Alexandru I şi a sperat în Rusia “liberală” a lui Speranski, afirmând că o Rusie modificată structural înspre democrație şi progres ar urma să fie o protectoare şi un partener de nădejde – şi nu o amenințare – pentru popoarele şi statele din jurul ei. În scurt timp, însă, prințul polon, catolic şi civilizat, devenit adept al unei viitoare Europe libere, federate sau confederate, a realizat că noțiunea de țar liberal era un fel de “anus contra naturii” şi că toate națiunile suferinde şi lovite din Europa Centrală şi Răsăriteană vor avea nevoie, când va veni momentul salvării şi eliberării lor, nu de Rusia sau de Prusia, ci mai degrabă

de Anglia şi Franța, marile puteri democratice din vestul continentului. După eşecul amar al insurecției antiruse din 1831, care a dus la dispariția Poloniei Congresului de la Viena, Czartoryski avea obiceiul să-şi consoleze compatrioții deznădăjduiți şi amărâți, zicând şi repetând fumoasa formulă: “Polonia n-a murit, Polonia doar doarme”, încercând să mențină aprinsă flacăra speranței în refacerea statului.

Militarii lui der Goltz care, în fond, erau considerați un fel de noi cotropitori, au încercat să se ascundă sub paravanul unor eliberatori, printr-un alt guvern păpuşă sau mai precis “căpuşă” al germanilor, condus de pastorul filoberlinez Andrevis Niedra. Ruşii roşii au fost alungați de germani din Riga, împreună cu “căpuşile” bolşevice implementate acolo de Moscova şi conduse de Stučka. Înaintarea germană spre Nord a fost oprită de armata estonă a lui Laidoner, care a sărit în ajutorul vecinilor letoni. Laidoner a fost ajutat şi de un corp de voluntari letoni – militari de elită – în număr de 2.000 conduşi de colonelul J. Zemitans. Au urmat contraatacurile şi luptele grele din 19-22 iunie 1919, care i-au alungat pe germani din Riga unde s-a reîntors guvernul legal Ulmanis. Dar germanii nu s-au retras de tot din țară în speranța că situația se va schimba din nou în favoarea lor.

Constatând că situația era deosebit de complicată, Consiliul Suprem Aliat l-a numit pe generalul Hubert Gough şef al Misiunii Militare Aliate din țările baltice iar acesta i-a ordonat lui Goltz să se retragă imediat în Prusia Orientală. Contele a încercat pe loc să trişeze, s-a autoproclamat voluntar anticomunist, şi pe mulți soldați de-ai lui, germani get-beget, i-a proclamat un fel de “ruşi albi”. Formal, Goltz a fost înlocuit cu un prinț caucazian aventurier, Bermondt Avalov. Acesta a reintrat cu trupele germane devenite peste noapte “ruse” albe în suburbiile sudice ale Rigăi. Dar fenta “rusă “ nu a reuşit, deoarece, în noiembrie 1919, armata națională letonă, susținută de artileria de pe vasele Antantei, i-au alungat pe germani din Riga, după care a susținut o ofensivă pe uscat şi a eliberat cea mai mare parte a teritoriului țării. Însă, şi acum, din regiunea Latgale, pândeau

bolşevicii ruşi, vulturii roşii ce sperau că se vor prăvăli din nou peste întreaga Letonie, o vor bolşeviza şi o vor încadra într-o federație socialistă sub egida Moscovei. Balodis, devenit general, care, la începutul anului 1919, a luptat alături de germani contra ruşilor comunişti, fiind tactic îndreptățit să procedeze astfel şi să se alieze cu un rău mai mic contra unui rău mai mare, organizează acum şi conduce o armată unită şi cu adevărat națională de 33.000 de soldați letoni. Aceştia, împreună cu 20.000 de soldati polonezi ai generalului Smigly Ridz şi cu 6.000 de voluntari ai colonelului britanic H.R. Alexander, i-au alungat pe ruşi până la 5 ianuarie 1920.

După revoluția democratică şi liberală rusă, din februarie 1917, Estonia autonomă şi-a ales un Parlament care a numit guvernul condus de Constantin Pats. În noiembrie 1917 s-a înscenat o lovitură de stat bolşevică, după modelul de la Petrograd, dar ea a eşuat în Estonia. În aceste condiții, Parlamentul a votat, la 28 noiembrie 1917, ruperea oricărei legături cu statul rus. Bolşevicii ruşi nu se lasă şi pun imediat în funcție guvernul "căpuşă" al lui Jean Anvelt, invadează țară şi-şi instalează prietenul de ideologie şi de clasă la Tallin. Parlamentul este nevoit în aceste condiții să cheme în ajutor pe germani la 28 ianuarie 1918. Dar, încă înainte de a ajunge nemții în capitală, comunişti ruşi s-au retras din Tallin, la ordinul lui Lenin şi Troțki, care tratau cu Berlinul încheierea păcii iar în oraş a reintrat guvernul legal care a proclamat formal independența statului. Însă trupele germane nu acceptă nici ele un stat eston cu adevărat independent – nici baronii baltici de aici nu-l doreau –, ci doar un stat-marionetă al Berlinului, aşa că intră în capitală, îl execută pe Iuri Vilmus, îi arestează pe Pats şi alți lideri estoni iar cei ce au scăpat s-au retras în exil. După Brest-Litovsk, unii estoni s-au supus scenariului german, şi-au trimis deputații la un Landesrat în Riga unde, împreună cu estonii, au cerut Kaiserului ca, în calitatea sa de Rege al Prusiei, să-i ia sub scutul său protector.

Însă, imediat după capitularea Germaniei, Pats şi-a reasumat funcția şi responsabilitatea de prim-ministru şi a reactivat şi revitalizat independența

statului. Bolşevicii ruşi, neimpresionați de nimeni şi de nimic, redeschid ostilitățile şi reinvadează Estonia. Guvernul eston, curajos, deşi reprezenta un popor mic, proclamă rezistența şi mobilizarea generală antirusă şi antibolşevică şi este ajutat cu arme, muniții şi voluntari de finlandezi şi de englezi, care-şi trimit un mic escadron în capitală pentru a încuraja moral poporul eston în lupta sa dreaptă pentru independență. Pe de altă parte, generalul britanic Sinclair oferă generalului eston Johann Laidoner concurs şi asistență maritimă, astfel că, la 24 februarie, țar este eliberată. Dar Laidoner, comandantul şef al Armatei, a fost nevoit să respingă şi după această dată contratacurile bolşevicie ruse şi, în plus, să-i ajute şi pe letonii ce încercau să reziste când împotriva germanilor, când împotriva ruşilor. La 2 februarie 1920, Tratatul de Pace sovieto-eston, semnat la Tartu, a prevăzut că Rusia a renunțat "în mod voluntar şi pentru totdeauna" la "Drepturile sale suverane" asupra teritoriului şi poporului din Estonia.

Scenarii mai mult sau mai puțin asemănătoare au trăit şi au parcurs şi lituanienii, în anii Primului Război Mondial. Cu permisiunea Centralilor, ei şi-au ales un Congres Național de 200 membri şi un Consiliu Lituanian de 20 de membri, ce a funcționat ca organ executiv. Congresul s-a decis pentru proclamarea unui stat independent etnic cu capitala la Vilnius. Dar, spre sfârşitul războiului, polonezii cvasimajoritari în oraş şi în hinterlandul lui s-au opus şi au propus reactivarea vechii uniuni pe baza egale. La 16 februarie 1918, Consiliul a proclamat independența statului față de oricare alt stat, chiar în prezența armatelor Centralilor. Germania Imperială a acceptat situația, solicitând în schimb o alianța externă perpetuă a Lituaniei cu Berlinul. Imediat după capitularea Germaniei, ruşii atacă prompt şi ocupă Vilnius, unde-şi instalează un guvern marionetă condus de Mickevicius-Kapsukas şi de unde fuge guvernul legal Voldemaras ce se refugiază la Kaunas în ianuarie 1919. Bolşevicii îl urmăresc însă şi-l alungă şi din acest oraş. Țara a fost eliberată în timpul războiului polono-rus de armatele lui Pilsudski. Acesta propune împreună cu Antanta un stat lituanian etnic independent, fără Vilnius, sau unul cu Vilnius, dar în uniune

federală cu Polonia. Lituanienii au refuzat oferta, au respins orice legătură federală cu Varşovia şi-au apărat independența, însă, au rămas fără Vilnius care a fost ocupat de polonezii ce l-au alungat din oraş cu acordul secret al lui Pilsudski şi în pofida unor înțelegeri prealabile şi a instrucțiunilor Consiliului Suprem Aliat. Lituanienii frustrați vor căuta alianța diplomatică până şi cu U.R.S.S.-ul pentru recuperarea zonei Vilnius, fără să realizeze că, umblând după paleative de moment, îşi pregătesc o zi de mare primejdie într-un viitor ce s-a dovedit a fi – din păcate pentru ei şi alte popoare din Europa Centrală şi Răsăriteană – nu prea îndepărtat.

Consiliul Național din Finlanda, format din 6 social-democrați şi 6 burghezo-democrați – aceeaşi structură o va avea şi Consiliul Național Român Central de la Arad – a convocat Parlamentul care, la 6 decembrie 1917 a proclamat, împreună cu un Senat executiv, independența țării. Aceasta a fost recunoscută de statele scandinave, de Franța şi de alte state, inclusiv de Rusia roşie care a declarat că independența finlandeză a fost conformă cu politica ei. Numai că bolşevicii moscoviți nu s-au abținut nici în acest caz să îndrume “uşor” această independență, s-o canalizeze spre un stat socialist cu o structură totalitară după chipul şi asemănarea lor, astfel că ei şi-au trimis trupe de voluntari care să-i sprijine pe comuniştii finlandezi din interior, să pună mâna pe Helsinki şi pe puterea de stat. Dezideratele, manevrele şi scopurile Moscovei – dacă ar fi fost atinse – ar fi dus, fără dubii, la distrugerea independenței naționale reale. Ea a fost însă apărată de armata națională, condusă de bravul baron Carl Gustav Emil Mannerheim, ajutată şi de militarii germani ai contelui Rudiger von der Goltz, care, în numai 4 luni, au alungat trupele ruse bolşevice şi i-a reprimat pe comuniştii din interior.

Prin Pacea de la Tartu (Dorpat), semnată de Rusia şi de Finlanda, la 14 octombrie 1920, s-a reafirmat independența țării care a devenit – ca şi alte state din zonă – membră a Ligii Națiunilor. Iar în 1939-1940, Mannerheim şi soldații lui au făcut minuni de vitejia contra trupelor staliniste, ucigând sute de mii de

invadatori. Rezistența eroică a Micii Finlande n-a putut evita totuşi cedarea unor teritorii sudice nesățioasei mari puteri roşii de la Moscova, veşnic flămândă în consumul de pământuri şi popoare sau ramuri de popoare străine. Atacarea Micii Finlande de către şi aşa uriaşa U.R.S.S. a constituit a doua crimă contra păcii, după sinistrul Pact Ribentrop-Molotov din 23 august 1939, care a contribuit direct la izbucnirea celui de Al Doilea Război Mondial.

Se poate uşor observa că în perioada cuprinsă între Pacea de la Brest-Litovsk şi capitularea Germaniei (martie-noiembrie 1918), bolşevicii ruşi s-au abținut să atace țările baltice, oferite în avans Kaiserului ca preț al ajutorului consistent oferit lui Lenin pentru a accede la putere. În aceste luni, fericite pentru Puterile Centrale, statele din zonă erau într-un fel sau altul cuprinse în sistemul "Puffersttaten", conceput de geopolitica germană. Dar, după 11 noiembrie 1918, maşina roşie rusă intră din nou în acțiune şi atacă multe state, încercând ca, sub lozinca revoluției universale, a luptei de clasă ce se ascute pe zi ce trece, a internaționalismului proletar, să recupereze multe teritorii ce aparținuseră imperiului țarist alb. De aceea, politica agresivă bolşevică a acționat contra procesului de democratizare a arhitecturii politice din Europa Centrală şi Răsăriteană în anii 1891-1920, dar, din fericire, această politică nu a reuşit atunci, atât grație rezistenței statelor şi națiunilor atacate, cât şi datorită forței şi prestigiului Angliei, Franței, S.U.A., marile puteri democratice învingătoare în război, care au apărat formula reală şi adevărată a autodeterminării şi independenței naționale a popoarelor ce suferiseră înainte de 1918 secole de suferințe şi de umilințe impuse de asupritorii străini. În Europa Răsăriteană, Moscova anexionistă sau reanexionistă n-a reuşit să recupereze decât Ukraina, însă Lenin şi echipa lui şi-au luat revanşa în Caucaz şi în alte zone asiatice, unde au reuşit să distrugă independența Armeniei, Georgiei, Azerbaidjanului şi a altor state, cucerirea lor fiind însoțită peste tot de teroare, de noi masacre de mase şi de inducerea unei cumplite tiranii.

Şefii bolşevici s-au dovedit a fi mari maeştrii ai disimulărilor de tot felul şi autori ai celor mai mari falsificări de principii şi de declarații, ce sunau bine şi foarte bine pe planul propagandei generale sau mişcau bine “din coadă” pe hârtie, în timp ce în practică evenimentele se derulau exact invers. După ce au recunoscut, în declarații pompoase şi în decrete speciale, dreptul popoarelor la pace fără anexiuni, la autodeterminare şi independență, conducătorii de la Kremlin au atacat România, Polonia, Letonia, Estonia, Lituania, Azerbaidjanul, Georgia, Armenia, Finlanda, pentru a distruge statele naționale refăcute sau unificate şi completate în 1918. Dacă ar fi putut distruge Polonia, România, Statele Baltice, Moscova roşie s-ar fi îndreptat spre Berlin, pentru a-şi ajuta noii prieteni germani – Kaiserul fusese alungat –, de data aceasta nu numai de hoție de teritorii, dar şi de ideologie, comuniştii din gruparea Spartacus din Berlin, condusă de Karl Leibknecht şi Clara Zetkin. Faptele au dovedit că enunțarea formală a principiului autodeterminării naționale, aplicat şi trecut prin filtrul mincinos al revoluției socialiste şi al internaționalismului proletar, a însemnat desființarea lui în practică prin fixarea dinainte a statului cu care erai obligat să te uneşti sau în care trebuia să te “autodetermini”.

După ce a distrus independența Georgiei, Armeniei etc., acestea ajunse pe mâna comuniştilor ce i-au masacrat pe social-democrați şi pe alți democrați partizani şi păstrători ai adevăratei independențe statale, au fost încadrate în scurt timp într-o aşa-zisă Uniune roşie de republici “egal îndreptățite”, dar tot pe hârtia unei constituții mincinoase, care, în practică, erau dirijate tiranic de un singur partid şi mai apoi de un singur conducător sau “faraon” roşu şi dintr-un singur loc, Moscova bolşevică. Ulterior, prin Comintern, şefii de la Kremlin au falsificat pe scară largă noțiunea de autodeterminare reală, aplicabilă de şi la majoritățile etnice şi au transferat-o la minorități, pentru a distruge Sistemul de la Versailles şi unele state naționale unitare recunoscute de acesta. Lenin a fost destul de cinic să afirme la vremea lui că Armata Roşie va opera afilierea Georgiei la Rusia bolşevică chiar dacă va fi nevoită să lupte până la ultimul gruzin

şi tătucul bolşevic de la Moscova împreună cu alt tătuc, cel al turcilor, au invadat şi au împărțit Armenia, operație ce a fost însoțită de masacrarea a 400.000 de armeni de către ostaşii ruşi. Iar Molotov şi Stalin s-au autofelicitat la vremea lor când, împreună cu Hitler, au distrus “copilul monstruos” al Tratatului de la Versailles, care a fost Polonia, altă formulă cinică şi falsificatoare, care răstoarnă cele mai mari şi mai clare adevăruri cu fundul în sus şi prezintă victimele ca asasini şi hoți şi invers, pe adevărații criminali şi bandiți ca salvatori, pacificatori, recuperatori sau rectificatori “benefici” de frontiere.

Nu avem nici spațiu, nici timp, să analizăm sau să explicăm de ce statele anti-Versailles au reuşit să distrugă Sistemul de la Versailles în 20 de ani. Ne rezumăm doar să subliniem că pe lângă factorii adiacenți, care au fost nerealismul, neglijențele, bâjbâielile şi slăbiciunile bine cunoscuților conciliatori englezi şi francezi din anii 1936-1938, completate “armonios” de absenteismul americano-neutralist de pe continentul european, declanşat de neratificarea de către Senatul S.U.A. a Preambulului (Covenantul) Tratatelor de la Versailles şi de neaderarea la Liga Națiunilor, alianțele scrise şi nescrise dintre ruşii roşii şi germanii weimareni şi mai apoi bruni au constituit de fapt factorii de putere decisivă care au distrus statu-quo-ul teritorial al anilor 1918-1920 din Europa Centrală şi Răsăriteană. Acest lucru a coincis cu distrugerea sau mutilarea unor state din aceasta zonă în anii 1938-1940.

În perioada interbelică s-a început cu Tratatul de la Rapallo din 1922 până s-a ajuns la Pactul Ribentrop-Molotov, prin care – în 1939-1940 cel puțin – s-a operat alianța dintre cele mai dictatoriale şi abominabile regimuri politice din istoria omenirii, cu scopul de a cuceri sau mai precis de a recuceri teritorii. Astfel s-a reactivat de fapt din punct de vedere geopolitic forța celor două state anexioniste, redevenite poluri puternice vis-à-vis de marile puteri occidentale democratice, dar slabe şi laşe, care au dorit să impună o nouă ordine europeană bazată pe supremația Reichului sau să întărească şi să extindă în sferele estice regimul comunist. În aceşti ani, Rusia Roşie şi Germania brună au colorat în

negru istoria majorității popoarelor din Europa Centrală şi Răsăriteană. Dacă în 1919-1921 trupele lui Lenin sunt alungate din Basarabia, Polonia, Statele Baltice, cele ale lui Bela Kun din Transilvania şi Slovacia, în 1939-1940, Stalin, la fel de vinovat ca Hitler în declanşarea celui de Al Doilea Război Mondial, contribuie la a 4-a distrugere a Poloniei, la mutilarea Finlandei şi a României şi reîncorporează Letonia, Estonia şi Lituania. În aceste condiții, U.R.S.S. este exclusă din Liga Națiunilor încă din 1939, când a fost recunoscută şi calificată ca stat agresat după atacarea Micii Finlande, Germania a început cu anexiunile încă din 1938, prin Anschluss-ul austriac, încorporarea regiunii sudete, apoi în 1939 a ceea ce mai rămăsese din Cehia transformată în Protectoratul Boemiei şi Moraviei, plus ocuparea celei mai mari părți din sângerânda Polonie iar micile state aliate şi revizioniste, Ungaria şi Bulgaria, s-au împărtăşit şi ele în 1938-1941 cu teritorii din Cehoslovacia şi România, Grecia, Iugoslavia iar Italia anexează în 1939, Albania, după ce înainte ocupase Abisinia în Africa.

De fapt, Lenin, pe cât de malefic pe atât de realist şi inteligent, a intuit că autodeteminarea națională reală şi apariția sau completarea unor state mici şi mijlocii în Europa Centrală şi Răsăriteană, ca şi noua ordine general-europeană, stabilită la Verssailles, va nemulțumi în scurt timp Germania, indiferent de regimul ei politic interior, şi o va apropia în mod fatal de Rusia bolşevică, ambele puteri fiind una învinsă şi alta exclusă de la Paris. Tot el a realizat că între S.U.A. şi Antanta, care au susținut fenomenul democratizării şi armonizării geografiei politice europene şi Germania şi viitorii ei aliați, vor reizbucni conflictele vechi în forme noi, de care bolşevicii ruşi vor putea beneficia pe diverse planuri. Dictatorii roşii s-au simțit în siguranță mai ales când apele erau tulburi, când puteau pescui mai uşor o serie de avantaje în folosul lor. Lenin a fost convins că existența regimului instaurat sub directa lui conducere depinde, în primul rând, de perpetuarea unei sciziuni radicale în câmpul imperialiştilor (citeşte albi, deoarece el era roşu) şi apoi de faptul că victoria Antantei şi Pacea de la Versailles nu vor fi acceptate de Germania, oricare ar fi regimul ei politic. Chiar dacă guvernele

bugheze germane urau implacabil pe bolşevicii ruşi, Lenin era convins că interesele rezultate din situația internațională le împingeau, inevitabil şi în pofida propriilor lor voințe, să se apropie de Rusia Sovietică.

Într-adevăr, previziunea sau intuiția lui Lenin a fost confirmată, spre sfârşitul vieții lui, prin Tratatul Sovieto-German de la Rapallo – care l-a costat însă viața pe Walter Rathenau, ce a fost asasinat de germanii de dreapta – şi, mai apoi, în timpul celuilalt "tătuc", Stalin, pe vastul teritoriu al U.R.S.S.-ului, nemții şi-au putut fabrica şi testa tancuri şi avioane în întreprinderi construite de ei sau sub supravegherea lor. Aceste practici nazisto-bolşevice s-au derulat în surdină sau la subteran, pe când la suprafața lucrurilor şi relațiilor diplomatice Moscova filtra cu puterile occidentale sau – mai precis – în ultimă instanță s-a dovedit că mai mult mima dorința unei eventuale alianțe cu ele contra Berlinului. Ministerele de Externe de la Londra şi Paris au fost zadarnic prevenite prin rapoarte subtile şi secrete, scrise de experți în spionaj internațional încă în 1938, să nu se lase înşelate de propunerile de alianță venite din partea lui Stalin şi Molotov, deoarece ei doreau ca, împreună cu Hitler, să distrugă Polonia şi să submineze Sistemul de la Versailles, cu scopul de a recupera teritoriile europene pierdute în 1918 ce au aparținut țarilor albi. Practic vorbind, țarii roşii nu doreau să rămână cu nimic în urma țarilor albi în ceea ce privea întinderea teritorială a unicului stat socialist care, în urma unor nefericite evenimente şi alte bâjbâieli internaționale ale celor mari, n-a mai rămas unic, ci şi-a întins tentaculele mortificatoare pe jumătate din Europa, dar şi în unele state dinafara ei.

Probabil că Moscova a încercat marea cu degetul şi dorea să afle dacă nu cumva Anglia şi Franța n-ar fi dispuse să consimțească la alipirea unor teritorii europene, în schimbul unei alianțe sau neutralități binevoitoare. Dar conciliatoriştii englezi şi francezi au consimțit doar la anexarea unor teritorii de către Reich, sperând să îndrepte tăiuşul acestuia spre Est. Oricare ar fi fost alternativele şi jocurile de interese, era greu de conceput ca Moscova să obțină consimțământul Londrei şi Parisului pentru distrugerea Poloniei. O asemenea operă monsturoasă

s-a putut realiza numai de tandemul Berlin-Moscova iar când fapta s-a produs totuşi conciliatorii occidentali au declarat război Germaniei. Londra şi Parisul au schițat unele încercări de a ajuta şi Finlanda în lupta ei dreaptă cu uriaşa U.R.S.S., dar – din păcate – acestea n-au reuşit din mai multe motive ce țineau nu numai de slăbiciunile şi moleşeala occidentalilor, dar şi de refuzul altor state din vest de a permite survolarea sau traversarea forțelor anglo-franceze pe teritoriul lor, în vederea înaintării spre est şi a efectuării joncțiunii cu armatele eroice ale lui Mannerheim. Oricum, în măsura în care occidentalii au sperat sincer sau au crezut că Hitler va ataca U.R.S.S.-ul, ca preț al vechilor concesii, deşi şi ei tratau cu Moscova o alianță antigermană, probabil fiindcă au realizat că varianta nu era prea sigură, în aceeaşi măsură Stalin şi Molotov le-au tras o cacialma genială prin Tratatul sovieto-german, din 23 august 1939, care a conservat U.R.S.S.-ul – pe moment cel puțin – în contra unui atac german şi, asigurând spatele estic al Germaniei, i-a pregătit de fapt terenul să atace Vestul. Dacă lucrurile s-au derulat aşa sau aproape aşa, atunci occidentalilor concliatorişti li se poate aplica înțeleapta zicală “cine sapă groapa altuia, pică însuşi în ea”. Însă, şi de data aceasta, primii sacrificați şi loviți au fost, în aceşti ani, națiunile mici şi mijlocii din Europa Centrală şi Răsăriteană.

Înainte de 22 iunie 1941, când Stalin îşi pierde prietenul brun de la Berlin, devenit – spre marea lui dezamăgire şi surprindere – atacator, conducătorii de la Kremlin i-au privit şi i-au tratat pe polonezi, în general, dar şi pe cei din Ukraina şi Bielorusia care trăiau în regiunile autonome Iulian Marchewski şi Feliks Dzerjinski şi formau un fel de “Polonie sovietică”, ca pe nişte membri ai unei națiuni duşmane. Toți polonezii, ce ocupau funcții în N.K.V.D. sau cei ce formau elita conducătoare a Partidului Comunist Polonez, au fost declarați spioni ai Organizației Militare Poloneze, fondată de Pilsudski, arestați, deportați şi, în bună parte, executați în regiunile amintite, care au fost lichidate după 1935. Necazul a fost că n-au fost lichidați doar securiştii polonezi şi 46 membrii şi 24 supleanți ai Comitetului Central – a fost opțiunea lor să fie comunişti, protejați de Stalin şi

după ce au umblat au şi primit –, ci şi muncitori şi țărani polonezi nevinovați (între 50.000 şi 67.000 de victime). În martie, s-a decis executarea ofițerilor, subofițerilor, jandarmilor polonezi prizonieri şi hotărârea a fost aplicată în aprilie-iunie 1940, după cum urmează: 4.404 la Katyn, 3.896 la Harkov, 6.287 la Kalinin (Tver), la care s-a mai adăugat un supliment de funcționari, în număr de 7.305. În 1940, sovieticii au început deportările din Basarabia, Statele Baltice, părțile orientale ale Bielorusiei şi Ucrainei spre Kazakhstan şi Siberia, de unde unii nu s-au mai întors niciodată acasă. În afară de cei împuşcați, unii au decedat în câmpurile concentraționare sau în timpul transporturilor din convoaiele feroviare.

Este bine cunoscut că apelurile lui Woodrow Wilson, privind adoptarea Docrinei Monroe de către toate statele lumii, repetate întrucâtva şi în cele 14 puncte, au fost de mare ecou şi au trezit mari speranțe. Preşedintele a sperat că, prin extinderea Doctrinei pe plan mondial, se va crea un climat general de colaborare şi de siguranță, de coexistență dirijată şi controlată, în care nici o națiune să nu încerce să-şi extindă politica sa asupra oricărui alt popor sau altă națiune şi să se evite, pentru totdeauna, posibilitatea şi eventualitatea ca statele să contracteze alianțe complexe şi puternice care să le conducă sau să le antreneze în competiții de putere ce duceau la războaie şi nenorociri. Desigur, ca întodeauna în istorie, principiile, cuvintele, noțiunile pot fi minunate şi frumoase în declarații şi acte solemne, dar măsura valorii lor reale este dată doar de rezultatele aplicării lor în practică, de modul în care prind sau nu prind viață într-un timp şi spațiu bine determinate. Şi în acest caz lucrurile au depins şi de putința, nu numai de voința, generosului propunător, Preşedintele S.U.A., de a-şi vedea aplicate ideile pe scară largă, dar şi de cunoaşterea sau ignorarea unor situații politice şi concrete de pe anumite meridiane ale lumii, îndepărtate geografic de Casa Albă.

Am văzut că în unele cazuri, ambasadorii S.U.A. din câteva state europene, mai mici sau mijlocii, cunoşteau mai bine, mai la obiect şi la concret,

situațiile zonale decât Secretarul de Stat sau Preşedintele din Washington, chiar dacă erau personalități mai modeste (cazul Wopicka, ambasadorul S.U.A. la Bucureşti – şi nu numai – care a realizat, de la început şi, deci, nu după ezitări şi bâjbâieli sau escamotări, justețea desăvârşirii unității de stat a românilor). Pe de altă parte, constituția S.U.A. prevedea clar că, în materie de politică externă Preşedintele depindea şi de Senat şi, în acest mare şi puternic stat democratic, nu te puteai juca cu legile, nici nu era posibil să nu respecți întocmai principiul separării puterilor în stat, indiferent de funcția ocupată în executiv, legislativ şi aparatul judecătoresc, care, chiar dacă erau separate, erau şi respectate fiecare în parte şi se condiționau sau discutau unele cu altele în asemenea manieră încât se armonizau de fapt într-un tot unitar şi asigurau forța şi funcționalitatea națiunii americane şi a aleşilor ei în interior şi exterior. Câteodată reprezentanții executivului erau mai realişti şi vedeau mai înainte decât deputații şi senatorii Congresului sau invers. De pildă, când s-a cumpărat Alaska de la ruşi, diplomații din executiv au insistat asupra necesității încheierii afacerii – ce s-a dovedit deosebit de rentabilă cu timpul –, pe când Congresul, mai reclacitrant, s-a opus la început, fiind convins cu greu să cedeze şi să voteze până la urmă cumpărarea teritoriului. Deşi n-a fost, de asemenea, clar pentru Woodrow Wilson şi Secretarul lui deStat, Robert Lansing, raportul dintre frumoasele 14 puncte şi aplicarea lor concreetă în practică în toate locurile sau în viața tuturor națiunilor europene, situația a fost depăşită şi rezolvată cu soluții juste şi democratice. La început, Washingtonul a optat doar pentru formula acordării unor drepturi naționale colective națiunilor nemaghiare şi negermane din Austro-Ungaria, prin autonomizare şi federalizare şi abia după ce Anglia şi Franța şi-au spus ultimul cuvânt în materie şi şi-au impus voința, S.U.A. a acceptat destrămarea Monarhiei şi formarea unor state independente noi sau desăvârşirea unității de stat acolo unde era cazul. Excepție a făcut Polonia, a cărei reconstituire ca stat independent a fost proclamată de către americani fără ezitări şi de la bun început. Pe de altă parte, “experții” americani de la Conferința de Pace de la Paris, au propus

anumite soluții neadecvate, respinse de francezi şi mai apoi şi de englezi, ca, de pildă, rămânerea oraşelor Arad, Oradea, Satu Mare, Carei la Ungaria, pe motiv că aici ungurii erau etnicii majoritari. Numai că fiecare oraş nu se hrănea de unul singur, avea hinterlandul său rural unde românii erau majoritari, ca şi în restul Transilvaniei (exceptând secuimea situată la marginea ei răsăriteană), aşa că americanii s-au lăsat convinşi, au acceptat şi în acest caz argumentele Parisului, Londrei şi Bucureştiului.

S.U.A. a recunoscut deocamdată, la 4 iunie 1920, pe plan executiv, prin ambasadorul ei de la Paris, Hugh Campbell Wallace, Unirea Transilvaniei cu România, în frontierele stabilite la Trianon. Bekesul şi Csánadul cu gurile Mureşului au rămas Ungariei. Inițial, la 9 decembrie 1919, tot pe plan executiv, S.U.A., prin Polk, adjunctul lui Lansing, Henry White şi generalul Bliss, a recunoscut Unirea Bucovinei cu România prin Tratatul de la Saint-Germain, semnat cu Austria, după care imediat, supărăți dintr-o serie de alte motive pe francezi şi englezi, s-au îndreptat spre Le Hâvre şi s-au întors acasă, lăsându-l pe Hugh Campbell Wallace să-i reprezinte la masa tratativelor Conferinței. Comisia americană (Inquiry) a eşuat şi în propunerea sa ca România, stat cobeligerant, apoi aliat şi învingător, să cedeze Bulgariei teritoriul primit în 1913.

1.2. Statele Unite ale Americii, principiul autodeterminării şi națiunile din Europa Centrală şi Răsăriteană

S-a scris mult şi bine despre Wilson eliberatorul şi protectorul națiunilor mici şi mijlocii din Europa Centrală şi Răsăriteană. Dar cei mai realişti istorici au remarcat, pe bună dreptate, că la început lucrurile nu numai că n-au stat aşa, ci stăteau exact invers şi că abia în urma unor evoluții pe faze a evenimentelor, a cunoaşterii obiective a situației şi dezideratelor fundamentale susținute de popoarele din acest spațiu, Washingtonul a devenit, realmente, bine documentat şi informat iar Preşedintele şi-a meritat, într-adevăr, frumoasele epitete şi

adjective cu care a fost gratulat şi aclamat de mulțimile europene emancipate. La început distanțele geografice uriaşe între S.U.A. şi Europa Centrală şi Răsăriteană, s-au reflectat tot ca distanțe şi prăpăstii mari, între ceea ce doreau realmente națiunile negermane şi nemaghiare din Austro-Ungaria şi ceea ce le ofereau guvernanții din S.U.A., de pildă, în perioada neutralității Washingtonului şi chiar în primele luni de la intrarea lui în Primul Război Mondial alături de Antanta.

Desigur şi în anii neutralității, principiile Wilsoniene erau benefice şi frumoase când vorbeau despre securitatea mondială, pacea lumii, asociația universală a națiunilor mari şi mici, dar ele erau în disonanță cu afirmația că Austro-Ungaria era răspânditoarea unor idei generoase iar națiunile mici de aici ar fi purtătoarele lor de cuvânt (!?). Erau democratice şi eliberatoare şi principiile de autodeterminare națională a popoarelor lumii, dar dorința inițială a S.U.A de a păstra, chiar într-o formă îmbunătățită sau modificată Austro-Ungaria, le nega esența şi mecanismul lor intim şi fundamental. Wilson, ca şi Lenin, a vorbit despre pace fără anexiuni, pace fără victorioşi şi învinşi prin încetarea războiului, curmarea suferințelor cumplite ale popoarelor şi aşezarea la masa tratativelor, dar nimeni nu ştia când, unde, cum – şi realiştii se întrebau şi pe seama cui – se vor realiza în viața practică asemenea propuneri şi idei. În timp ce Wilson şi-a oferit bunele medieri între beligeranți pentru încheierea păcii fără victorioşi, acestea eşuează tocmai fiindcă europenii, în 1916 şi începutul lui 1917, angajați puternic în război, doreau pace victorioasă, deci tocmai invers decât la recomandau americanii încă neutrii.

Anglo-francezii l-au prevenit însă pe neutralistul, meditativul şi mediatorul Wilson că nici o pace nu se va putea încheia fără ca Franța să primească Alsacia şi Lorena, România Transilvania, Bucovina, Banatul, Italia Trentino, Serbia teritoriile slave din Austro-Ungaria şi fără reconstituirea Poloniei ca stat independent. Londra şi Parisul, în nota-răspuns către Washingtonul împăciuitorist, au subliniat că nimeni nu-şi poate permite să dea greş în aceste

acțiuni, deoarece eşecul ar însemna distrugerea marilor idei novatoaree care vor trebui să constituie chiar baza viitoarelor relații internaționale, juste şi echitabile, de care atât de des pomenea Wilson în discursurile sale publice, susținute la Liga pentru Întărirea Păcii sau în Congres. Acest răspuns al Antantei către Wilson a fost înaintat lui William G. Sharp, ambasadorul S.U.A. la Paris, prin intermediul lui Aristide Briand, la 10 ianuarie 1917, după care a fost publicat în presă, într-o formă concentrată. Imediat, Czernin, înfuriat, trimite şi el o notă Washingtonului, în care denunță şi acuză Antanta că doreşte cu orice preț spolierea, anihilarea şi distrugerea Austro-Ungariei, după care obține de la cluburile parlamentare cehe, iugoslave, italiene, rutene şi române, declarații de fidelitate către Monarhie şi, implicit, de condamnare a notei Antantei către S.U.A. Liderii nemaghiari şi negermani din exil combat declarațiile de loialitate ale conaționalilor lor, le declară nule şi neavenite pe motiv că au fost elaborate sub presiune, erau nesincere şi constituiau rezultatele semnăturilor unor persoane neavizate şi neautorizate. Prinşi între două note ale beligeranților europeni, şefii de la Washington devin mai bine informați şi mai realişti în unele privințe şi mai puțin în altele.

Wilson şi Edward Mandel House apără teoretic dreptul la proclamarea principiului autodeterminării naționale şi la hotărârea popoarelor nelibere sub care guvern vor să trăiască în viitor, îl proclamă ca fiind fundamental, dar, la început, îl văd aplicat numai în anumite cazuri, ceea ce, în practica politică şi a sistemului de constituire a viitoarelor frontiere europene de stat, ar fi echivalent – dacă lucrurile nu s-ar fi clarificat, reperat şi reparat în timp util pe parcursul desfăşurării evenimentelor – cu a susține, concomitent, independența şi unitatea de stat a unor națiuni din Europa Centrală şi Răsăriteană şi dependența şi supunerea în fața opersiunii străine a altora. Faptul ar fi constituit un fel de alter “anus” contra naturii în viața internațională şi ar fi generat, fără îndoială, numeroase confuzii şi convulsii incompatibile cu mult dorita pace generală şi echitabilă. Şefii de la Washington precizează unde înțelegeau să aplice dreptul

fundamental al aplicării principiului autodeterminării naționale sau al refacerii unor state ocupate şi anume când afirmau că restaurarea Poloniei era tot atât de indiscutabilă ca şi restaurarea Serbiei şi Belgiei sau ca necesitatea obiectivă a dezmembrării Imperiului Otoman – prin care se elibereau multe popoare oprimate –, dar tăceau chitic relativ la obiectivitatea distrugeriii Austro-Ungariei, deşi, şi acest fenomen ar fi dus sau ar fi condus tot la emancipareea multor națiuni asuprite.

În Adresa sa către Senat, din 22 ianuarie 1917, Woodrow Wilson rezumă principiile autodeterminării naționale, a libertății mărilor, limitarea armamentelor, înființarea unei Ligi Mondiale pentru Pace şi face referiri concrete la emanciparea unor popoare. Dar, din nou, în această Adresă, intitulată semnificativ, pentru ideile teoretice şi teoretizante ce-l chinuiau pe Preşedinte, “Pace fără Victorie”, nu se afirmă nimic palpabil, concret şi la obiect despre emanicparea celorlalte națiuni din Europa Centrală şi Răsăriteană. De pildă, în mod concret, în elaboratele prezidențiale, inclusiv în celebrele Puncte, a figurat mereu reconstituirea Poloniei ca stat independent. Deci, inclusiv intrarea în componența statului revitalizat a teritoriului incadrat în Austro-Ungaria, dar destinele celorlalte națiuni erau reduse la asigurări vagi despre o oarecare dezvoltare autonomă, formulă depăşită şi în flagrantă contradicție cu dorințele reale ale acestor popoare.

Unii comentatori idealişti nu s-au lăsat descurajați de formulele evazive din actele Wilsoniene şi au afirmat, cu prea mult optimism, că puterea cu care era invocat, susținut şi proclamat principiul autodeterminării naționale va duce ineviabil la generalizarea lui, fără să fie capabili să explice cum şi când se va produce evenimenul. Idealiştii au susținut că, teoretic vorbind, în Adresele lui Wilson existau, de fapt, multe elemente comune cu Nota Antantei şi că în ambele se regăseau armonios principii legate de distrugerea Austro-Ungariei. Chiar şi Beneş credea că “într-un oarecare sens” Wilson şi Nota Antantei convergeau spre dispariția Monarhiei Habsburgice. Dar realiştii au susținut că ei nu găseau

formule sau formulări clare în acest sens din partea americanilor. Se ştie că Paderewski era prieten cu House, care-l admira, şi că, personal şi prin intermediul lui, eminentul artist şi om politic polonez l-a influenţat direct şi la obiect pe Wilson să includă în proclamaţiile sale, textual şi fără echivocuri, restabilirea Poloniei. S-a susţinut că în acea perioadă nici o altă personalitate din Europa Centrală şi Răsăriteană nu putea rivaliza cu Paderewski în influenţarea Washingtonului.

Dar, întâmplarea sau relaţiile personale – ca să nu zicem “pilele” – char dacă serveau o cauză bună şi aveau un anumit rol în istorie, el era oricum modest atunci când era vorba de tranşarea unor probleme şi interese fundamentale ale “forţelor din adâncuri”, identice cu “forţele morale” ce defineau şi reprezentau aproape o sută de milioane de europeni. Ultimii factori trebuiau şi au fost, în ultimă instanţă, decisivi în geopolitica europeană, dar şi în morala naţională şi internaţională, deoarece era şi o chestiune de bun simţ ca nu numai polonezul, dar şi balticii, românii, alţi slavi catolici sau ortodocşi să fie liberi şi independenţi în frontierele statelor lor. În caz contrar, dacă doar o naţiune sau două naţiuni urmau să devină libere sau să aibe acces la state unitare, se punea şi se impunea automat un răspuns la frumoasa, înţeleapta şi bliblica întrebare: “Si hi et hae potuerunt quare, non tu, Augustinae ?”. Întrebarea putea fi sau a părut a fi retorică, dar răspunsul trebuia să fie concret şi la obiect, inclusiv din partea celor destinaţi de soartă şi de victorie să croiască noua geopolitică europeană. De aceea, guvernanţii americani care erau încă doar pe cale de a face din S.U.A. puterea gigantică de mai târziu, au acumulat, repede şi în timp util, informaţii noi şi mai numeroase provenite din mai multe surse, şi-au depăşit confuziile şi greşelile regretabile şi maligne de la început şi au acceptat, şi de iure şi de facto, aplicarea finală a realei autodeterminări naţionale, bazată pe voinţa majorităţilor cu respectul minorităţilor etnice din noile state succesorale marilor imperii destrămate şi distruse pe drept şi cu dreptate.

În fond, o bună perioadă de timp, Wilson şi apropiații săi au urmărit să determine Austro-Ungaria să părăsească Germania Imperială şi să încheie pace separată cu Antanta. O cerere în acest sens a venit chiar din partea lui Ottokar Czernin, care a dorit ca Wilson personal să smulgă de la Antanta acordul pentru o pace separată cu Austro-Ungaria şi renunțarea la destrămarea ei. Această propunere convenea sau se potrivea cu visele lui Wilson care, în acea fază vorbea de pace fără victorioşi şi deci fără înfrânți, de aranjamente la masa tratativelor etc. (deşi nimeni nu ştie cât vor dura şi cum se vor derula asemenea minunății noi apărute pe eşaloanele diplomației internaționale). Wilson acceptă ideea şi-i cere ambasadorului său de la Londra, Page, să tatoneze dacă nu cumva Antanta este dispusă să renunțe la dezintegrarea Austro-Ungariei, în care caz, ambasadorul american Penfield va media în numele Preşedintelui semnarea unei păci separate cu această Monarhie, după care se spera că şi Germania va înceta războiul. În concluzie, în această fază, S.U.A. s-a bazat sau mai bine zis a respectat mai mult dreptul la existență a marilor state cuceritoare şi împilatoare şi nu pe principiul autodeterminării națiunilor asuprite şi cucerite, deşi acesta a fost proclamat formal şi teoretic chiar de şeful executivului de la Casa Albă. Nici măcar Lloyd George nu s-a antrenat imediat în acțiune şi i-a răspuns lui Page că deocamdată lucrurile nu erau favorabile pentru încheierea unei păci separate cu Austro-Ungaria, fapt ce ar implica protestele Italiei contra Antantei, care nu-şi permitea acest lucru. Premierul britanic, care era puțin şi cinic, a replicat apoi că Austro-Ungaria era o grea povară pentru Germania şi nu un ajutor cum se credea, aşa că era mai bine să fie lăsată cum e şi să continue ca aliată să încurce Germania şi în viitorul apropiat. Londra nu avea nimic împotrivă ca Austro-Ungaria să-şi conserve Ungaria şi Boemia. Dar ea nu-şi va părăsi – spunea Lloyd George – prietenii ei europeni, mai ales că era legată de Tratatul de la Londra cu Italia, de la Bucureşti cu România şi de Aide-memoarul Serbiei. Din răspunsul lui Lloyd George se distinge faptul că guvernul regal britanic punea acum mai mult accent pe tratatele încheiate până atunci cu partenerii europeni,

decât pe Nota Antantei din 10 ianuarie 1917 care nu mai este amintită. Londra l-a înştiințat pe Page că guvernul englez primeşte în aceste condiții o ofertă de pace separată din partea Austro-Ungarei, după care Penfield încearcă să obțină de la Czernin desolidarizarea de Germania prin pacea separată a Austro-Ungariei cu Antanta şi abandonarea teoriei războiului submarin total. Ambasadorul american la Viena n-a acționat singur în acest sens, ci a respectat dispozițiile lui Lansing, şeful dipomației guvernametale, care, la sfârşitul neutralității statului său, a fost surprins că Ministrul de Externe ale Austro-Ungariei n-a acceptat oferta. Însă acesta, văzând că americanii nu i-au convins pe englezi despre necesitatea conservării Austro-Ungariei, nu mai avea nici un interes pentru pace separată şi însuşi Împăratul Rege Carol nu vrea s-o rupă cu prietenul său de la Berlin, chiar dacă este atenționat că S.U.A. va intra în curând în Primul Război Mondial de partea Antantei. În replica sa către Penfield, Czernin precizează acum că Austro-Ungaria va intra în tratative de pace generală, dar nu separată şi că ea va pune în afara oricărei discuții separarea de prieteni şi aliați. Cu toate acestea, Czernin a mai făcut în culise sau prin culise demersuri în acest sens, ceea ce dovedeşte că era cam greu – până la frângerea pâinii şi la stabilirea învingătorilor sau învinşilor – să stabileşti care era ultimul cuvânt sau atitudinea serioasă în diplomație. De fapt, în diplomația clasică, noțiunea de “ultimul cuvânt” a fost aproape imposibil de atins.

Se ştie că Wilson şi adepții săi considerau malefică politica şi diplomația europeană şi blamau Congresul de la Viena din 1815 sau alte evenimente şi tratate ulterioare, inclusiv tratatele secrete sau aliațele ce au dus la declanşarea Primului Război Mondial. Dar dacă ar fi să comparăm anumite tratate secrete încheiate de marile puteri europene cu cele mici – prin care li se recunoşteau acestora din urmă dreptul la unitate națională statală pe ruinele marilor imperii multinaționale din tabăra adversă – cu atitudinea neutrei S.U.A. care dorea conservarea integrității acestora, atunci putem afirma cu certitudine că, în această fază, atitudinea marilor puteri europene era salvatoare şi acestea

reprezentau adevărații îngeri eliberatori iar Washingtonul groparul legitimelor speranțe de unitate şi libertate națională a celor mai multe popoare din Europa Centrală şi Răsăriteană. În această fază de desfăşurare a lucrurilor, dar şi în cele imediat următoare intrării S.U.A. în Primul Război Mondial, Wilson seamănă întrucâtva cu Lenin, doarece amândoi au proclamat dreptul națiunilor la autodeterminare până la despărțirea de statele vechi împilatoare, dar de aplicat, la concret şi la obiect, nu l-au aplicat încă, ceea ce a însemnat că între declarațiile verbale sau scrise pe hârtii cu conținut public şi diplomatic şi practică n-a existat nici o concordanță sau vreo armonie între cuvânt şi faptă. Norocul a fost că strucura democratică internă a statului american a permis repararea răului şi a dus la armonizarea cu structurile democratice internaționale europene, pe când dictatura malefică internă comunistă de la Moscova a lucrat şi va lucra pentru o viață şi o geopolitică europeană de tip vechi, prin anexiuni şi jafuri sistematice şi amputări de popoare, teritorii şi state vecine mici sau mijlocii. Dar toate aceste acțiuni şi operațiuni erau, printr-o propagandă deşanțată, colorate în roşul bolşevic şi trecute prin filtrul internaționalismului proletar, al întăririi forței primului stat socialist, garantul celorlalte sau al “eliberării” claselor muncitoare şi popoarelor de sub jugul imperialismului etc.

Nu este deci de mirare că în aprilie 1917, când Wilson cerea aprobarea Congresului pentru intrarea în război, el precizează că se declara acest război numai şi numai contra Germaniei, pentru a apăra cel mai sfânt drept al americanilor, care consta în libertatea mărilor, ceea ce presupunea un parteneriat cu națiunile democratice europene împotriva guvernului imperial german autocratic, deoarece lumea trebuia salvată şi conservată pentru democrație. Dar dacă Wilson deschidea un fel de cruciadă pentru democrație, el trebuia să declare război şi Austro-Ungariei şi Imperiului Otoman, deoarece o asemenea “cruciadă” trebuia să includă şi eliberarea slavilor, românilor, italienilor din primul stat şi al arabilor, kurzilor şi armenilor din al doilea. Pe de altă parte, declararea unilaterală a războiului, doar împotriva unei mari puteri a Centralilor, constituia şi

o practică rar întâlnită, dacă nu chiar o excepție, în viața internațională. Dar, după părerea lui Wilson, aliații Germaniei n-au purtat război contra americanilor, ceea ce a demonstrat că S.U.A. a intrat în război deocamdată să apare interese în primul rând americane şi abia în al doilea rând să conservee lumea pentru democrație şi libertate. Guvernul american s-a mulțumit ca, după ce austro-ungarii s-au raliat la războiul submarin total proclamat de nemți, să nu-l primească pe contele Tarnowski, ambasadorul Austro-Ungariei la Washington şi nimic mai mult. Practic vorbind, Preşedintele a manevrat ca să rămână, şi după aprilie 1917, un fel de arbitru între Antantă şi aliații Germaniei, să determine îndeosebi Austro-Ungaria să încheie pace separată, lucru dorit în continuare şi de colonelul House şi tocmai de aceea, credem noi, Wilson urmărea discret să se disocieze în multe privințe de Antantă, specificând că S.U.A este asociata şi nu aliata ei prin vreun tratat special. Acest lucru i-ar fi asigurat Washingtonului libertatea de acțiune în sensul dorit de şefii americani, întrucât ei ar fi rămas într-un anumit grad cu mâinile libere şi vis-à-vis de Antantă. Oricum, Congresul, încă fidel Preşedintelui, a votat la 6 aprilie 1917 război doar contra Germaniei, după care, la 9 şi 20 aprilie, Austro-Ungaria şi Imperiul Otoman au informat Departamentul de Stat că au rupt relațiile diplomatice cu S.U.A. În schimb, în ciuda ostilităților dintre Germania şi S.U.A, Bulgaria, aliata Berlinului şi-a menținut reprezentantul diplomatic la Washington şi vice-versa, alt lucru curios şi rar în viața internațională.

În cercuri restrânse şi intime din jurul lui, Wilson afirmă că el şi S.U.A. nu aveau sau nu nutreau aceleaşi scopuri în Primul Război Mondial ca francezii şi englezii, dar că aceştia, având nevoie de dolarii americani ca de aer, îi vor primi, dar, rămânând îndatorați, vor rămâne şi la discreția Washingtonului, când se va ajunge la frângerea pâinii şi la fixarea condițiilor de pace. Dar laudele şi socotelile de acasă nu s-au putut potrivi cu târgul mondial de la Versailles, deoarece nici Preşedintele şi nici alți oameni de stat mai mici nu l-au putut influința în toate problemele pe “tigrul” de la Paris, durul Clemenceau şi, în ultimă instanță, nici pe

Lloyd George, deşi, la început, acesta a acționat pe sub mână în acord cu Wilson, în multe probleme şi manevre de culise. Pe de altă parte, Masaryk a intuit cu nemulțumire că diplomația americană bâjbâie, nu cunoaşte nimic sau aproape nimic din realitățile şi dorințele majorităților etnice din Europa Centrală şi Răsăriteană incluse în Austro-Ungaria şi, concomitent, vede clar că bolşevicii ruşi mint, că nu recunosc autodeterminarea națiunilor decât formal, pe hârtie, pe când în practică susțin punctul de vedere german privind importanța prioritară a statelor şi nu a națiunilor în viața internațională. Era nepermis – preciza şeful necontestat al emigrației cehe – să susții, aşa cum făceau ruşii roşii, dar şi unii menşevici şi germani, autonomia Dobrogei, a Bosniei şi Herțegovinei, unde trăiau 1 milion de musulmani maximum-maximorum şi să nu te interesezi deloc de destinul a 10 milioane de cehi, slovaci, români, italieni, slavi de sud din Austro-Ungaria, pe care doreşti s-o conservi ca stat în detrimentul acestor majorități etnice. Masaryk a ținut la şi l-a respectat doar pe Miliukov, care a spus, fără echivoc, că Austro-Ungaria trebuia destrămată.

Unul din motivele pentru care la început Wilson, Lansing şi coloneul House au dorit menținerea Austro-Ungariei a fost, probabil, ideea că aceasta va deveni o mare Elveție şi se va federaliza şi sperau că şi din interior cercurile liberale vieneze, conduse de profesorul Lammasch şi Hoditz, îl vor determina pe noul Împărat-Rege Carol să treacă la acțiune în acest sens. Desigur, această dorință era dublată şi de speranța fermă că o asemenea Austro-Ungarie se va despărți de Germania şi va semna pace separată cu Antanta. Dar oricâte tratative de culise au fost duse între diplomații austro-ungari şi americani, încă şi în iulie 1918, Czernin, deşi promite din interior democratizarea Monarhiei, nu admite nici o ingerință exterioară în această privință şi declară că solidarizarea Austro-Ungariei cu Germania va rămâne neclintită solicitând nu pace separată, ci pace generală între beligeranți.

În vara anului 1917, deşi intrată în război ca asociata Antantei, S.U.A., precaută în poziția ei față de Austro-Ungaria cu care trata pe ascuns aşa-zisa

pace separată, îi primeşte bine pe diplomații Regatului Serbiei pe care-l ajută financiar, dar nu vrea să-i primească oficial pe supuşii iugoslavi ai Vienei şi ai Budapestei, cu care Washingtonul nu era în război. Guvernul sârb aflat în exil insisită însă pentru unirea cu slavii din Monarhie şi pentru destrămarea acesteia în virtutea Declarației de la Corfu, pe care n-o acceptau în întregime, însă nici italienii, deoarece doreau anexarea litoralului răsăritean al Adriaticii pentru ei şi nu pentru viitoarea şi prezumtiva "Iugoslavie" (de fapt Regatul Sârbo-Croato-Sloven). De asemenea, Regele Ferdinand I, retras cu guvernul la Iaşi, i-a scris lui Wilson să sprijine unirile Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei cu Regatul României. Dar, timp de aproape un an de zile, Washingtonul nu a răspuns afirmativ la această legitimă şi democratică revendicare, parte integrantă a "lumii salvată pentru democrație" dorită atât de mult şi sincer, de altfel, de Preşedinte care a dat doar asigurări că Regatul României Mici va fi refăcut, ajutat financiar în război şi în timp de pace şi astfel independența şi integritatea lui – dar nu şi unitatea şi integritatea tuturor românilor – vor fi restabilite la viitoarea pace.

La insistențele ambasadorului francez, Jusserand, la Washington, care n-a dat relații amănunțite despre originea membrilor delegației, Lansing acceptă, la 2 iulie 1917, să primească în audiență oficială câțiva români, în frunte cu Vasile Lucaciu, crezând că sunt originari din Regatul România. Miezul discursului susținut de Lucaciu a fost necesitatea unirilor Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei cu România, protopopul unit susținând, pe bună dreptate, că ele corespundeau întru totul principiilor generale Wilsoniene privind necesitatea eliberării națiunilor asuprite şi, pe baza ei, instituirea unor relații echitabile de egalitate între popoarele Europei. Lansing tace chitic sau "diplomatic" în legătură cu făurirea unității naționale de stat a românilor, dar, în schimb, laudă rezistența eroică a Armatei Regale Române în Moldova. Numai în timpul discuțiior Lansing realizează că Lucaciu şi însoțitorii lui nu proveneau din Regatul România, ci erau supuşi ai statului ungar, asociat cu cel austriac, primul deținând Transilvania, al doilea Bucovina.

Secretarul de stat regretă că l-a primit, din cauza aceluiaşi motiv şi anume că S.U.A., nefiind în război cu Austro-Ungaria, nu putea trata cu supuşii ei care "complotau" pentru destrămarea Monarhiei. Neputând să-i facă reproşuri sau să se certe cu asociatul său în războiul dus de Washington doar contra Berlinului, Jusserand, secretarul de stat, îşi varsă năduful pe subalternul său, Andrews, care ar fi avut obligația de serviciu să-l înştiințeze exact de unde veneau şi de unde proveneau membrii delegației române şi, deci, să-l prevină, pentru a nu cădea în "păcatul" de a face o gafă diplomatică. Andrews, care nu ştia nici el prea multe despre românii din Austro-Ungaria, dar nici despre alte națiuni negermane şi nemaghiare de aici, îşi linişteşte superiorul în sensul că nu trebuia să-şi facă griji întrucât nu toți românii transilvăneni doresc unirea cu România, aşa cum pretindea Lucaciu, despre care afirma că nu era un om onest şi de încredere, că ar fi imoral şi ca preot catolic, deoarece avea un copil din flori, deci un fiu natural, ceea ce i-ar fi interzis de canoanele bisericii sale. Diplomatul american nu ştia deci mai nimic despre confesiunile şi durerile românior din Transilvania şi nici despre închisorile ungureşti "vizitate", ani de-a rândul, de Lucaciu înainte de război. Lucaciu era preot catolic de rit grec, deci se putea căsători ca şi preoții ortodocşi, nu era nici imoral şi nici păcătos şi, din punct de vedere național, reprezenta adevăratele dorințe ale tuturor românilor din Austro-Ungaria. Întrucâtva, Andrews semăna ca două picături de apă cu ambasadorul S.U.A din Elveția, Pleasant A. Stowall, fost coleg de şcoală cu Preşedintele şi considerat în timpul războiului "ochii şi urechile" lui Wilson pentru toate țările inamice Antantei. Însă colegul lui Stowall avea deocamdată "un singur inamic" în zonă, Germania. Atât Andrews, cât şi Stowall, cunoşteau tot atât de multe lucruri despre starea de fapt, dorințele şi sentimentele reale ale națiunilor din zonă câte ştiau despre zuluşii sau alte triburi din Africa. Din Berna Stowall trimitea informații fanteziste la Washington, printre care s-a numărat şi "asigurarea" că toate popoarele, națiunile din Europa Centrală şi Răsăriteană sunt "duşmani încarnați" ai S.U.A., punându-i în aceeaşi oală pe unguri, germani, austrieci, polonezi, cehi, iugoslavi şi români.

Dacă este adevărat că Andrews a făcut mult rău românilor din Transilvania şi Bucovina, deoarece Washingtonul a recunoscut necesitatea şi obiectivitatea unirii lor cu Regatul România, doar după ce a ratifcat unirile iugoslavilor şi cehoslovacilor, nu este mai puțin adevărat că, până ce diplomația americană avea în zonă “urechi şi ochi” ca cele ale lui Andrews şi Stowall, S.U.A. n-avea cum să cunoască la obiect şi în mod concret situația din această frământată şi pentru ea şi mult prea îndepărtată zonă a Europei.

Dar, dacă iugolsavii şi cehoslovacii i-au întrecut pe români în acțiunea justă a recunoaşterii emancipării şi unității lor naționale de către diplomația S.U.A., nu însemană deloc că, în fazele anterioare, aceşti slavi, fie sudici, centrali, catolici, protestanți sau ortodocşi, n-au avut parte ei înşişi de eşecurile şi dezamăgirile lor în această chestiune. Un exemplu tipic în acest sens îl reprezintă slovacul Stefanik, vicepreşedintele Consiliului Național Slovac de la Paris şi maior în armata franceză. În iunie 1917, când soseşte în S.U.A., este convins că va fi primit de oficialitățile americane în prima lui calitate, deşi ar fi trebuit să fie mai sceptic, deoarece se ştia că Washingtonul n-a declarat război Austro-Ungariei. Stefanik era optimist în privința atitudinii guvernanților americani, întrucât presupunea că aceştia ştiau şi cunoşteau deja de câțiva ani dorințele reale ale cehilor şi slovacilor, făcute public şi de el şi de Masaryk sau de Beneş în lumea largă, dar şi de cehii şi slovacii din Cleveland care, încă în 27 octombrie 1915, au subliniat că cehii şi slovacii trebuiau să se unească într-o uniune federală de două state perfect egale unul cu celălalt, fapt ce presupunea destrămarea şi distrugerea statelor istorice cuceritoare asociate în structura Austro-Ungariei. De fapt, cehii şi slovacii din S.U.A. şi-au avut un birou de presă chiar la Washington, ce era condus de Pergler şi, deci, nu se putea spune că oficialii de la Casa Albă nu puteau să afle – dacă doreau - care erau dorințele cehoslovacilor, exprimate chiar în aceeşi localitate sub ochii şi la urechilor lor. În 1917, senatorii Adolph Sabath – originar din Boemia – şi William H. King s-au pronunțat în Senat – şi să nu uităm că şi acest for legislativ avea un cuvânt de spus în diplomația americană

– pentru independența unui stat ceho-slovac. În 1917, unele personalități americane, printre care s-au numărat şi cei ce proveneau din zonele cehe sau slovace, i-au cerut lui Lansing să recunoască independența Cehoslovaciei şi să-l primească pe Stefanik ca vicepreşedinte al Consiliului Național Cehoslovac din Paris, interpretat ca un fel de guvern în exil al viitorului stat.

Lansing tace chitic şi diplomatic în această privință. În schimb laudă fidelitatea şi loalitatea manifestată de suplicanți față de S.U.A. Secretarul de Stat nu-l primeşte deloc pe Stefanik iar adjunctul său, Polk, îl acceptă ca interlocutor doar în calitatea lui de ofițer francez aliat sau mai precis asociat cu armata americană în războiul contra Germaniei. Liderul slovac s-a considerat probabil jignit de această atitudine şi a fost atât de cătrănit şi ne necăjit încât l-a considerat pe Wilson ca un mare şarlatan care se joacă cu cuvinte, idei şi noțiuni mari şi frumoasee ca autodeterminarea națiunilor, doar pentru a impresiona şi a amăgi lumea. Stefanik a întrecut însă într-atâta măsura cu supărarea şi dezamăgirea sa încât, nici după ce toată lumea diplomatică şi întreaga opinie publică internă şi internațională interesată a realizat că şefii de la Washington, odată informați, în mod obiectiv, au acceptat şi au promovat ei înşişi necesitatea destrămării şi distrugerii Austro-Ungariei, n-a mai crezut nici în aceste momente finale, înălțătoare şi hotărâtoare în sinceritatea guvernanților americani. Atitudinea lui a fost complet greşită, deoarece inadvertențele de început ale Washingtonului s-au datorat, în special, necunoaşterii situației reale şi obiective de pe terenul îndepărtat al Europei Centrale şi Răsăritene şi unor manevre diplomatice de moment şi trecătoare ce tindeau să despartă Austro-Ungaria de Germania. Aceşti factori au determinat adoptarea unei politici şi atitudini greşite față de români şi slavi (excepție polonezii) în acese faze, dar neinformarea şi bâjbâiala în întuneric nu se puteau confunda cu o gândire sau cu o voință rea şi reacționară da capo al fine, singurele care puteau fi relamente condamnate sau condamnabile. Stefanik, ajuns general, şi-a manifestat rezerve nejustificate față de americani până şi la Conferința de Pace când i-a influențat şi i-a ațâțat mereu

pe francezi să-i combată în multe privințe. Fără îndoială că atitudinea slovacului era nelalocul ei, era exagerată şi subiectivă până la limitele absurdului, întrucât ar fi fost şi necesar şi just să se bucure de îndreptarea "păcătosului" față de națiunea lui şi față de celelalte națiuni asuprite din Europa Centrală şi Răsăriteană şi să nu atâțe sau să bage fitile între marile puteri europene ale Antantei şi S.U.A., care, şi fără de ele, trebuiau să rezolve multe şi numeroase diferende interne, plus să pună pe picioare tratatele cu statele învinse.

Slovacul Stefanik şi românul Stoica, dezamăgiți de democrații aflați la putere, tratează cu republicanii din opoziția americană şi primul lor succes a venit din partea unei figuri de primă mărime a politicii S.U.A. şi anume fostul Preşedinte Theodore Roosevelt. Deşi crezuse şi el în aşa-numita misiune civilizatoare a Imperiului Habsburgic, în noile condiții afirmă clar că Austro-Ungaria asuprea națiunile negermane şi nemaghiare de pe cuprinsul ei, că va susține fără rezerve autodeterminarea lor, militând deschis atât pentru distrugerea Austro-Ungariei la sfârşitul războiului, cât şi pentru declararea imediată de către Washington a războiului contra ei şi a Imperiului Otoman sau a aliaților lor mai mici. Roosevelt se pronunță şi pentru eliberarea națiunilor asuprite din Imperiul Otoman, concomitent cu cele din Austro-Ungaria, deoarece, fără emanciparea celor asupriți şi fără distrugerea celor două imperii asupritoare, nu se putea făuri o lume salvată şi conservată pentru democrație. Deci, autodeterminarea națiunilor trebuia aplicată la concret şi la obiect, nu numai pe hârtie sau în declarații verbale, oricât de solemne erau sau părea să fie ele, dacă se dorea realmente ca frumoasa şi multpromițătoarea lume făurită de şi pentru democrație să nu fie şi să nu rămână o simplă minciună. Practic vorbind, Theodore Roosevelt nu făcea altceva în acest caz decât să-l constrângă pe Wilson să-şi depăşească limitele şi greşelile, să extindă şi să generalizeze autodeterminarea națională la toate națiunie asuprite din imperiile multinaționale concentrate în Puterile Centrale şi să unească vorba cu fapta. Posibil ca şi asemenea luări de atitudini, critici sau "scărmănături" republicane să fi accelerat

adoptarea unor soluții raționale şi democratice de către democrații de la Casa Albă în aceste chestiuni. Pe de altă parte, lui Theodore Roosevelt i se părea ciudat dacă nu considera chiar ca un fel de anus contra naturii faptul că S.U.A. declarase război numai Germaniei dar nu şi aliaților ei.

Cât despre informațiile furnizate înainte de şi în 1917 sau chiar şi în primele luni ale lui 1918 de către Stowall şi anume că toate națiunile din Europa Centrală şi Răsăriteană erau duşmane ale americanilor, ele nu erau în întregime valabile nici măcar pentru unguri, austrieci şi germani, lucru de care s-a putut convinge el însuşi destul de repede. Contele Károlyi era ungur, dar filoantantist şi, după aprilie 1917, automat şi filoamerican. Iar în noiembrie acelaşi an vine în Elveția devenită terenul unor tratative subterane şi o vreme ultrasecretoase pentru scoaterea Austro-Ungariei din război printr-o pace separată. La Berna, Stowall a avut ocazia să discute nu numai cu el dar şi cu contele Colloredo-Mansfeld şi a raportat încântat la Washington că din Austro-Ungaria veneau semnale "serioase" şi prețioase că ea ar fi gata, în schimbul unor garanții, s-o rupă cu Germania şi să încheie pace cu Atanta şi cu S.U.A, adică exact ce-şi dorea atunci şi fostul său coleg de şcoală şi-acum superiorul său, Preşedintele Woodrow Wilson.

Károlyi, om de stânga, în discuțiile de culise cu diplomații americani, se laudă prematur că va ajunge în scurt timp la putere, va dicta politica externă a Austro-Ungariei şi va contribui la încheierea războiului, dar dorea să ştie en avance care vor fi termenii sau condițiile de pace oferite de americani şi de Antantişti în asemenea situație. Cât despre pacea separată dorită de echipa de la Washington, Károlyi n-o dorea, deoarece se pare că se temea de puterea punitivă a Germaniei, dar se oferea ca, printr-o manevră subtilă, să o atragă la tratative de pace generală. Aici, în mod brusc, şi printr-o mişcare de "volt face", delegația austro-ungară ar fi izolat-o şi ar fi părăsit-o pe cea germană şi ar fi trecut cu căruțe şi cu bagaje cu tot în tabăra delegațiilor antantistă şi americană, în tranşarea unor probleme esențiale, la părăsirea teritoriilor ocupate de Centrali

– şi trebuie să recunoaştem că erau foarte întinse şi variate, începând de la cele belgiene, franceze, italiene, până la cele sârbe, româneşti şi ruse – până la rezolvarea revendicărilor italiene, franceze, poloneze etc. Probabil, contele maghiar se gândea că nu pierde, nici el, nici patria lui, prea mult, dacă, de pildă, Austria ceda Galiția şi Germania Pomerania şi Poznania viitoarei Polonii sau Alsacia şi Lorena Franței etc. În schimb, americanii şi Antantiştii trebuiau să garanteze, îndeosebi, integritatea statului ungar şi, cu câteva excepții, şi pe aceea a celui austriac, contele ungur solicitând şi cerând garanții pentru ca Austro-Ungaria să nu fie penalizată grav din punct de vedere teritorial şi, în plus, să primească ajutoare financiare serioase pentru a-şi reface economia zdruncinată de război. Din punct de vedere diplomatic, contele Károlyi a manevrat ca toată responsabilitatea declanşării războiului să cadă pe germani în primul rând şi pe austrieci, în al doilea, iar ungurii şi Ungaria Coroanei Sfântului Ştefan să rămână curați şi nevinovați ca îngeraşii.

Desigur, trebuie să recunoaştem că, din punct de vedere maghiar, schema de gândire politică şi diplomatică era deosebit de subtilă şi de utilă pentru Budapesta cuceritoare, numai că, şi în acest caz, socoteala de acasă, chiar combinată cu "tractările şi pertractările" de departe de casă, nu s-au potrivit cu realitățile din târg, determinate de evoluția lucrurilor din Europa Centrală şi Răsăriteană şi din afara ei. Contele Károlyi a ajuns într-adevăr la putere, dar nu imediat sau foarte repede, ci după un an de zile, în urma revoluției de la sfârşitul lunii octombrie 1918, provocată şi de el, tocmai fiindcă, în prealabil, nu şi-a putut convinge Regele să retragă Austro-Ungaria din război iar el să-şi aducă acasă în timp util trupele de pe front pentru a-şi apăra integritatea de stat a Ungariei Coroanei Sfântului Ştefan, amenințată de mişcările iredentiste ale slavilor şi românilor. La sfârşitul anului 1918, când, vorba poetului, "era târziu şi era toamnă"', era foarte târziu şi pentru Károlyi să joace cu sau pe cartea americană în favoarea sa şi a Ungariei, deoarece S.U.A. intrase deja demult în război şi contra Austro-Ungariei iar echipa democraților de la Casa Albă a recunoscut deja

de facto dreptul cehoslovacilor şi iugoslavilor şi necesitatea unirii românilor la şi cu state naționale independente şi unitare.

Alte încercări de a desparte Austro-Ungaria de Germania şi de a o determina să încheie pace separată cu S.U.A. şi cu Antanta au venit de la bavarezul Foerster, care, deşi german, detesta pe prusaci. El a purtat discuții în acest sens cu Împăratul-Rege Carol, unde a fost introdus de cercurile concentrate în jurul lui Poltzer-Hoditz. Bavarezul era entuziasmat până peste urechi de unele proiecte ale liberalilor austrieci şi personal milita, de altfel sincer şi cu convingere, pentru distrugerea frontierelor istorice ale statelor cuceritoare şi formarea unei mari Confederații de state, unde să intre şi iugoslavii ca stat distinct sau, dacă doreau, împreună cu Serbia, Ungaria să-i dea României teritoriile etnice româneşti şi să intre alături de România întregită în Confederație, să se respecte interesele Poloniei, ale Boemiei în cadrul ei etc. Această Confederație urma să pună la punct şi să insufle respect şi teamă Berlinului prusac în viitor, cu care Viena – spera Foerster – va rupe orice relație amicală sau de alianță. Plecat în Elveția să-şi discute proiectele şi cu americanul Herron, bavarezul se pare că a strecurat unele din ideile proprii în cuvintele şi opțiunile Împăratului-Rege, probabil pentru a accelera tratativele de împăcare şi de pace separată cu Austro-Ungaria şi pentru a obține izolarea şi înfrângerea Germaniei Imperiale.

Dar frumoasele idei, principii şi propuneri, avansate de Foerster, sunau bine şi plăcut “din coadă”, în voci şoptite sau pe hârtie, dar nu corespundeau cu realitatea şi practica politică sau diplomatică a celor implicați. Chiar dacă n-a fost exclus ca dublul Monarh de la Viena şi de la Budapesta să fi reflectat de câteva ori la posibilitatea de a se desprinde de Germania, el n-a îndrăznit şi, în ultimă instanță, nici n-a făcut nimic concret în acest sens şi era exclus ca Ungaria, de bună voie şi nesilită de nimeni, să cedeze Transilvania şi Banatul României, pentru ca împreună cu ea să intre în Confederația preconizată de bavarez. Monarhul din Viena a avansat în ultimul ceas un program federativ şi nu o

Confederație şi până şi această federație, din 16 octombrie 1918, excludea Ungaria Coroanei Sfântului Ştefan, deoarece conducătorii ei nici nu doreau să audă de ea. Practica a dovedit că asemenea sisteme de gândire şi de structurare sau de restructurare a testurilor de stat din Europa Centrală şi Răsăriteană de atunci, în condițiile desfăşurării Primului Război Mondial şi al nerezolvării în practica internă şi internațională şi nu prin vorbe şi în culise, a doleanțelor națiunilor cucerite şi asuprite de eliberare şi emancipare statală de sub tutela cuceritorilor, rămâneau simple himere fără efecte benefice în viețile a zeci de milioane de europeni.

Nu ştim dacă liderii cehoslovaci, iugoslavi şi români care au fost primiți de guvernanții americani au intuit sau nu că aceştia duceau tratative cu Austro-Ungaria pentru pace separată, deşi, după unele declarații publice sau adrese către Congres, puteau bănui acest lucru, mai ales în perioada în care Washingtonul nu declarase război Monarhiei Bicefale. Ceea ce este şi mai curios şi mai bizar este faptul că, deşi în decembrie 1917, Wilson a declarat, în sfârşit, război şi Austro-Ungariei – dar nu şi Bulgariei şi Turciei –, el subliniază, tot atunci, că S.U.A. nu se amestecă în treburile interne de natură economică sau politică din Monarhie iar punctele sale avansau ideea vagă pentru națiunile de aici că se va asigura oportunitatea pentru făurirea unei vieți autonome, formulă care n-avea cum să mulțumească pe cei interesați.

Se pare că diplomatul nr. 1 al lui Pasić, Vesnić, fiind om de meserie, ştia două lucruri şi anume că Wilson trata pe sub mână cu Viena şi că nu dorea încă unitatea iugoslavă nici în primele luni ale anului 1918. Tocmai de accea, când se adresează Congresului, în ianuarie 1918, el trece sub tăcere Acordul de la Corfu – spre marea dezamăgire a iugoslavilor din S.U.A. ce proveneau din Austro-Ungaria – şi pune accentul pe refacerea şi întărirea Regatului Serbia. Dar diplomatul sârb nu se putea adresa Congresului şi națiunii americane, peste capul Preşedintelui, lucru pe care iugoslavii, impacientați şi scandalizați de tăcerea lui Vesnić, nu-l înțelegeau şi probabil nici nu puteau să-l înțeleagă,

neştiind aproape nimic despre formulele, adesea complicate şi complexe, ale rigorilor diplomatice. Numai că Vesnić, în discuțiile private cu colonelul House, inspiratorul în multe privințe al lui Wilson, se pronunța pentru unitatea iugoslavă şi îi atrage atenția că, până ce nu se vor forma state independente pe ruinele Austro-Ungariei, nu va putea fi vorba de pace în Europa Centrală şi Răsăriteană, întrucât toți nemaghiarii şi negermanii vor continua lupta contra supremației Vienei şi Budapestei. Practic vorbind, diplomatul sârb l-a invitat pe House să înceteze orice tratative de pace separată cu Austro-Ungaria.

Au fost câteva momente în care diplomația americană i-a antrenat în tratativele cu Austro-Ungaria şi pe Lloyd George sau pe Balfour şi, mai rar şi destul de greu, şi pe oamenii de stat francezi sau pe cei italieni care, după Caporetto, se simțeau mai slabi şi erau atât de speriați încât au refuzat să mai încerce orice ofensivă contra Centralilor, rămânând strâns ataşați de tranşeele lor până spre sfârşitul conflictelor. Astfel, generalul bur Jan C. Smuts, fost adversar al britanicilor între 1899-1902, acum prieten al Londrei şi admirator sincer şi entuziasmat al federalismului Imperiului Britanic, este trimis la Geneva pentru discuții cu contele Albert Mensdorff-Pouilly, fost ambasador al Austro-Ungariei la Londra. Dar, de la bun început, acțiunea diplomatică era un făt născut mort, deoarece olandezul african putea discuta exclusiv despre o pace separată, pe când contele austriac era împuternicit să trateze doar în numele unei păci generale, ceea ce demonstrează că Austro-Ungaria sau nu îndrăznea sau nu dorea să părăsească la obiect şi la concret Germania. Snuts insistă ca Austro-Ungaria să părăsească Germania, să încheie pace separată cu Antanta, să ia locul Rusiei ca un viitor bastion contra Berlinului. Dacă toate aceste condiții vor fi îndeplinite, Antanta şi S.U.A. vor acorda asistența şi toată simpatia lor Austro-Ungariei. Smuts a sugerat ca Monarhia Habsburgică să ia exemplu de la Imperiul Britanic, să acorde autoguvernare națiunilor de pe cuprinsul ei iar într-o asemenea structură de stat democratizată substanțial ar putea intra ca într-o mare Confederație Polonia, România, Serbia şi alte state din zonă.

Nici din aceste “pourparles” n-a rezultat nimic concret. Alte încercări de acest gen s-au derulat şi între diplomatul austriac Revertera şi contele francez Abel Armand, ofițer de informații şi anume, tot în Elveția, la Fribourg, în locuința prințesei Sarsina, bună prietenă cu mama Zittei, Împărăteasa-Regină a Austro-Ungariei. Ulterior, francezii au afirmat că totul a început din inițiativa austriecilor şi invers, aceştia au susținut că francezii i-au invitat la tratative. Francezul ar fi promis că Parisul va respecta în mare integritatea Austro-Ungariei dacă părăseşte Germania, în care caz Austria va primi Silezia, dar era necesar ca Italiei să i se acorde Trentino iar Fiume să devină oraş liber. Austro-Ungaria urma să se federalizeze, să se alieze atât cu Polonia catolică, refăcută în frontierele din 1772, cât şi cu Bavaria catolică, pentru a rezista împreună contra refacerii puterii Berlinului prusac şi protestant şi, probabil, împotriva Moscovei bolşevice. Dar, ca şi în celelalte situații, Revertera era împuternicit să trateze despre o pace generală, care implica şi Germania, iar Armand doar despre o pace separată care urmărea izolarea şi înfrângerea Germaniei şi totul s-a înregistrat la capitolul unui nou fiasco de acest gen.

Dacă ar fi să ne închipuim sau să ne “construim” în imaginația noastră un “laborator” de diplomație pe timp de război, am putea să constatăm la acelaşi nivel al imaginarului şi al posibilului, că, din nou – dacă – americanii, englezii şi întrucâtva şi francezii ar fi semnat pacea separată cu Austro-Ungaria, Londra şi Parisul şi-ar fi încălcat singure tratatele secrete cu România şi Serbia şi fără presiunea americanilor sau fără “defecțiunea” micului aliat de la Bucureşti şi teritoriile române şi slave din această Monarhie – chiar federalizată – ar fi rămas în fruntariile ei. Dar istoria nu s-a făcut şi nici nu se va face cu varianta “dacă” şi cu “poate”, ci toate evenimentele trebuiesc reconstituite aşa cum au fost şi, eventual, explicate de ce s-au derulat aşa şi nu altfel.

Desfăşurarea concretă a lucrurilor a dovedit că nimeni şi nimic n-a putut despărți Austro-Ungaria de Germania, că pacea fără victorii şi fără victorioşi şi cea pe bază negociată s-au dovedit a fi simple himere iar războiul s-a derulat în

stil european, cu învinşi şi învingători şi s-a încheiat în stil clasic sau tradițional, prin impunerea condițiilor de pace celor înfrânți de către cei ce au câştigat victoria. Retoric şi din punct de vedere pur moral ne-am putea pune în față alternativa sau dilema următoare: dacă englezii şi francezii i-au pedepsit pe români că au semnat pacea separată de la Buftea-Bucureşti şi au negat valabilitatea Tratatului din 1916, de ce nu şi-au făcut procese de conştiință pentru faptul că ei înşişi au purtat tratative în acest sens sau tot din acest motiv să ierte Bucureştiul pentru "păcatul"de la Buftea-Bucureşti. Dar nici asemenea "probe" de laborator, teoretice, teoretizante şi "moralizatoare" n-au nici un rost în practica diplomatică şi istoriografică din mai multe puncte de vedere pragmatice şi, deci, foarte reale, palpabile şi verificate în viața şi în raporturile de forțe ale factorilor implicați în desfăşurarea Marelui Război cum a mai fost numit Primul Război Mondial.

În primul rând, critica de jos, făcută de cei mai mici sau mai slabi şi adresată celor tari şi mari, situați prin forța şi puterea lor sus, este identică sau măcar se aseamănă cu efectul scuipatului de jos în sus, care vine tot pe capul autorului "de jos". În al doilea rând, indiferent de nemulțumirile şi reproşurile celor mici sau mijlocii, deci a națiunilor asuprite şi a statelor din Europa Centrală şi Răsăriteană, adresate marilor state prietene din Antanta, ele ar fi rămas ca şi în deceniile anterioare, doar cu visele de eliberare, emancipare sau unitate națională, dacă n-ar fi fost factorii majori de putere ai statelor apusene maritime şi democratice, care au contribuit mult mai substanțial decât celelalte la înfrângerea Puterilor Centrale. În al treilea rând, englezii şi francezii au renunțat la tratatele secrete încheiate cu statele mici (România, Serbia) sau mai "mari" (Italia), mai mult de formă decât în conținut şi doar pentru a da o anumită satisfacție mai mult morală decât reală sau materială marelui asociat american. Chiar şi acest lucru a fost acccceptat şi executat numai în măsura care convenea Londrei şi Parisului la sfârşitul Primului Război Mondial. Astfel, presiunea Washingtonului privind anularea Tratatelor secrete, a convenit diplomației engleze şi franceze în

anularea Tratatului de la Bucureşti, cel puțin din două motive. Acolo granița Banatului fusese extinsă la limitele lui etnice româneşti, dar din punct de vedere strategic granița română ar fi fost prea aproape de Belgrad, care nu putea accepta acest lucru. Apoi Bucureştiul, părăsit şi lăsat singur într-o poziție geopolitică şi geomilitară imposibilă, a semnat o pace separată, iar Regele, guvenul regal şi armata sârbă, deşi rămaşi fără teritoriu, au fost duşi şi protejați de vasele Antantei în Insula Corfu şi n-au fost puşi în situația de a ceda în fața Centralilor şi de a semna păci separate cu ei.

Pe de altă parte, însă, tot diplomația Antantei a mediat între Bucureşti şi Belgrad – şi n-a permis nici extinderea nemotivată a pretențiilor sârbeşti în Banatul rămas României. Unele rectificări juste şi benefice au fost făcute şi la granița vestică a României cu Ungaria, fiindcă aceasta n-avea ce căuta în pustă până aproape de Debrețin sau în alte zone mici unde locuitorii erau în majoritate maghiari. Însă, nici o minte sănătoasă nu poate nega că în cea mai mare parte, dacă nu chiar în esența lui, Trataul din 1916, deşi declarat caduc şi deci "mort" şi nul, a fost metamorfozat ca fiind totuşi viu şi valabil şi aplicat în geopolitica nouă din Europa Centrală şi Răsăriteană, prin faptul că s-au recunscut în dreptul şi practica internațională Unirile Bucovinei, Transilvaniei, Banatului, Crişanei şi Maramureşului cu România. Este drept, însă, că, în toate cazurile, principiul autodeterminării naționale, avansat de Wilson, s-a potrivit foarte bine, lucru pe care-l ştiau şi guvernanții din Paris şi Londra, care n-aveau nimic de pierdut nici din acest punct de vedere şi nici prea mult din prevederile Tratatului din 1916, ajustat teritorial doar în câteva cazuri minore care n-au afectat în esență realizarea procesului desăvârşirii unității naționale româneşti. Doar în cazul Bucovinei de Nord, diplomații români puteau face apel şi la dreptul istoric, adică la faptul că întreaga provincie a fost smulsă Moldovei în 1775 şi deci era drept să revină României anului 1918. Lucrul a fost necesar, deoarece în nord autoritățile habsburgice au colonizat o mulțime de slavi care i-au întrecut numeric pe românii de aici. Galiția Răsăriteană a constituit un măr al discordiei între Ucraina, pentru

moment indepedentă şi Polonia şi Consiliul Suprem Aliat s-a gândit s-o treacă sub mandatul viitoarei Ligi a Națiunilor după modelul Danzigului şi al Memelului. Dar, după ce bolşevicii ocupă Ucraina, toată Galiția Răsăriteană este dată Poloniei şi Antanta acceptă ca fapt împlinit votul românilor de Unire a Bucovinei cu România, exprimat la 15/28 noiembrie 1918, renunțând la proiectul de a ceda Nordul unei Ucraine independente. Şi în cazul anulării Tratatului de la Londra cu Italia, s-a reuşit evitarea încorporării coastei răsăritene adriatice de către Regatul italian, fapt ce ar fi dus la conflicte grave şi prelungite cu Regatul Sârbo-Croato-Sloven, dar, în alte puncte, el a fost aplicat în noua geopolitică europeană.

Diplomația Antantei, ajutată şi de cea americană, a încercat să-l determine pe Masaryk să implice celebra Legiune Cehă atât în lupta alături de Armata Regală română, contra centralilor, tocmai pentru a evita semnarea de către Bucureşti a unei păci separate cu aceştia, cât şi împotriva trupelor bolşevice. Dar, ceea ce-l interea pe Masaryk era să scotă Legiunea din Răsărit şi, mai ales, din marasmul sau cloaca rusă, pentru ca aceasta să străbată Siberia şi să se întoarcă acasă. Wilson, în general, reticent la ideea de a trimite trupe în Rusia, a operat şi a acceptat să expedieze un mic corp la Vladivostok, dar nu numai pentru a ajuta reuşita expediției de tip “Anabasis” a cehilor, ci şi pentru a controla ce fac acolo japonezii care-şi făceau simțită influența în Asia într-un ritm îngrijorător chiar pentru aliații lor occidentali.

După ce Masaryk părăseşte Rusia şi soseşte în S.U.A., aici găseşte o constelație pe cale de a se schimba radical în cerucrile guvernamentale de la Casa Albă, care părăsesc decisiv vechile păreri despre menținerea Austro-Ungariei şi chiar prin Wilson şi Lansing promovează cu hotărâre principiul autodeterminării tuturor națiunilor de pe cuprinsul ei şi formarea unor state independente şi unitare care să formeze, în viitor, un cordon sanitar contra Rusiei Bolşevice, dar şi o contrapondere împotriva unei viitoare Germanii revanşarde. Practic vorbind, în ceea ce priveşte necesitatea distrugerii şi destrămării Austro-Ungariei, între democrații de la putere şi republicanii din opoziție lucrurile au

evoluat spre consens, întrucât Theodore Roosevelt repeta şi preciza că Austro-Ungaria - dar şi Imperiul Otoman – n-au nimic cu şi nici nu sunt naţiuni, ci mai degrabă reprezintă un fel de tiranii rasiale personificate de caste naţionale care, în toate cazurile şi în toate teritoriile în dispută, formau simple minorităţi în raport cu populaţiile locale. Era clar că doar dispariţia acestor genuri de state putea duce la salvarea civilizaţiei şi democraţiei iar popoarelor ausprite de germani, unguri şi turci trebuia să li se facă dreptate şi să fie eliberate.

De fapt, după Congresul naţiunilor nemaghiare şi negermane din Austro-Ungaria, ţinut la Roma, în primăvara lui 1918, responsabilii de la Casa Albă, la 29 mai, îşi exprimă public, dar pe un ton moderat, solidarizarea cu popoarele asuprite din acest spaţiu al Europei Centrale şi Răsăritene; lucru care nu s–a datorat numai influenţei lui Masaryk asupra lui Wilson sau americanului Putney – care cunoştea realităţile etnice şi naţionale din Imperiul Bicefal – asupra lui Lansing – ci întregului context diplomatic şi informativ ce ajunge la Washington din Europa şi de aici se reîntoarce pe continent prin luări de atitudine şi decizii juste care realizează o sinteză fericită între procesul de emancipare politico-statală a popoarelor asuprite şi conservarea lumii pentru civilizaţie şi democraţie. Însă, acest lucru nu înseamnă deloc că marii lideri politici ai naţiunilor asupite central-răsăritene n-au ocupat un anumit loc sau n-au avut un anumit rol, chiar dacă nu determinant, în realizarea sintezei. Nu trebuie să uităm că un anumit rol l-au jucat imigranţii şi cetăţenii americani originari sau aparţinători din punct de vedere nativ de naţiunile asuprite, chiar dacă acţiunile lor sunt şi vor fi contracarate de imigranţii şi cetăţenii americani proveniţi din naţiunile cuceritoare (austrieci, unguri).

Desigur, Masaryk a fost bine primit de Wilson şi Lansing, dar tot atât de călduros a fost acceptat şi chiar ovaţionat de cehii şi slovacii din S.U.A., de polonezi, de români, sârbi etc. La Pittsburg, Masaryk a semnat celebra Convenţie cu cehii şi cu slovacii, pe care unii au interpretat-o, în mod exagerat, actul de naştere a viitorului stat. Actele de naştere au fost elaborate şi redactate acasă şi

nu pe teritorii străine, ele fiind apoi codificate şi de dreptul internațional la viitoarele Tratate de Pace. De fapt, imigranții cehi şi slovaci şi-au instituit trei organizații: Alianța Națională Boemă, Federația Cehilor Catolici, Liga Slovacă din America, care, întrunite la mitingul din Pittsburg, s-au întâlnit pe cale privată cu Masaryk şi au semnat o rezoluție a acestei întruniri publice privind organizarea viitoarei Cehoslovacii. Este drept că slovacii şi-au exprimat teama că, fiind mai puțini şi mai săraci decât cehii, vor fi nedreptățiți sau chiar asimilați. Masaryk i-a asigurat că Slovacia va avea o administrație şi Curți de Justiție proprii, limba slovacă va fi oficială aici iar Cehoslovacia va fi o republică democratică. Însă regulamentele legislative şi administrative erau de competența deputaților aleşi acasă de cehii şi slovacii ce vor fi eliberați de sub jugul austriac şi ungar. La insistențele lui Albert Mamatey, în convenție s-a inserat şi dorința acestuia ca Slovacia să beneficieze şi de o Dietă locală pentru afacerile proprii. Indiferent de controversele survenite ulterior şi chiar în pofida faptului că, la 14 noiembrie 1918, Masaryk, aflat încă în S.U.A. şi ales acasă, exact în acea zi, Preşedintele Cehoslovaciei, a semnat o copie caligrafică a Convenției de la Pittssburg, ceea ce l-a interesat, în luna mai a aceluiaşi an, n-a fost fost viitoarea organizare a statului, ci, în primul rând, elaborarea unor hotărâri şi acte guvernamentale americane, concrete şi palpabile, care să materializeze declarațiile publice sau ziaristice ale diferitelor personalități de la Casa Albă privind recunoaşterea necesității instituirii statului nou şi independent.

Este interesant că în Memorandul către Lansing, din 31 august 1918, Masaryk nu pedalează atât pe principiul autodeterminării care, oricum, fusese elaborat de Wilson şi acum aplicarea lui era extinsă şi în spațiul ce-l interesa, cât pe o combinație între drepturile istorice ale Coroanei Sfântului Venceslav cu teoriile contractului social şi al dreptului şi datoriei la rezistență față de opresiune, exprimat prin revoluție, atât de dragi americanilor şi devenite deja clasice dar mereu la zi în evoluția ideologiei lor. Masaryk a argumentat revendicarea independenței complete a statului pe dreptul istoric, în sensul că cehii i-au ales

pe Habsburgi pe tronul Boemiei şi pe teoria contractului social, în sensul că aceştia au încălcat contractul de-a lungul secolelor prin politica lor anticehă. Dacă dinastia a încălcat înțelegerea mutuală sau contractul, dreptul imprescriptibil al națiunii era să insurecționeze şi să-l distrugă pentru a deveni liberă şi independentă într-un stat propriu. Întrucât Slovacia nu era parte a Regatului Sfântului Venceslav, ci a Regatului Ungariei Coroanei Sfântului Ştefan, Masaryk a făcut din nou apel la dreptul istoric, afirmând că ea, ca parte sudică a națiunii, a fost cucerită de unguri tot de la Regatul Moraviei şi Boemiei, aşa că şi cei cuceriți au dreptul la insurecție contra cuceritorilor şi la libertatea națională. Fără să negăm valabilitatea argumentației lui Masaryk, dorim doar să subliniem ideea că, dacă eminentul lider ceh a folosit un drept istoric din secolul al X-lea, combinat cu cel etnic, atunci şi alți conducători, ca, de pildă, românii, ar fi putut teoretic folosi la nevoie şi ei pe lângă dreptul etnic şi pe cel istoric, din moment ce Bucovina a fost smulsă Moldovei, în 1775, de austrieci şi Basarabia, la 1812, de ruşi. Un alt argument folosit de Masaryk în Memorand a fost că Habsburgii au provocat Primul Război Mondial şi că Imperiul lor era, de fapt, un obstacol serios în calea unei dezvoltări serioase şi echilibrate a Europei.

Liderul ceh a respins “en avance” acele argumente care pretineau că în noul stat – dacă va fi înființat – ar fi amenințată existența şi supraviețuirea minorității germane. Era un fel de întoarcere a situațiilor cu fundul în sus – spunea Masaryk – o înțelegere ciudată şi stranie a unor lucruri ce se puteau întâmpla sau se vor întâmpla şi o neînțelegere crasă a evenimentelor şi fenomenelor reale, aşa cum se prezentau ele şi existau în practica vieții a zeci de milioane de oameni din Europa Centrală şi Răsăriteană. Oare faptul că națiuni întregi din acest spațiu – cu mult mai numeroase decât minoritățile – se întreba Masaryk – erau asuprite de germani şi unguri, să nu însemne nimic sau să însemne prea puțin în judecarea situațiilor şi luarea deciziilor ? El era convins că problema minorităților era serioasă, dar necesitatea emancipării majorităților era şi mai serioasă, şi mai importantă în raport cu ea şi reprezenta de fapt cheia

rezolvării tuturor chestiunilor fundamentale legate de croirea unei noi geopolitici bazate pe dispariția imperiilor şi regatelor cuceritoare sau formate prin vechi alianțe dinastice şi făurirea statelor naționale unitare şi independente.

Masaryk a intuit că la viitoarea Conferință de Pace problema minorităților va fi şi ea la ordinea zilei şi acest for va dori sau va recomanda ca acestea să fie cât mai mici în frontierele noilor state. Oricum, peste aceste previziuni, ce se vor dovedi realiste în scurt timp, Preşedintele Consiliului Național Cehoslovac a afirmat, clar şi răspicat pentru a auzi nu numai S.U.A. dar şi lumea întreagă, că până ce vor exista aceste minorități în frontierele noilor state, în mod permanent se va impune aplicarea îndreptățită şi punerea în practica organizării vieții de stat a regulei democratice a guvernării prin şi de majorități, deoarece şi democrația națională ca şi cea electorală sau de alt gen se baza tot pe voturile majorităților. Oare era mai drept sau mai bine – se întreba retoric Masaryk – ca zece milioane de cehi şi de slovaci să rămână în şi să fie asupriți de Austro-Ungaria sau ca germanii din Boemia şi din Moravia, deci din viitorul stat independent, numărând doar trei milioane, să posede libertate națională garantată constituțional. Conform acestui raționament, ce avea o valoare de aplicare generală în spațiul central-răsăritean al Europei, rezulta clar că, de dragul minorităților, nimeni nu mai putea pretinde menținerea vechilor state multinaționale opresoare şi era just şi democratic ca minoritățile să nu fie şi să nici nu devină, în nici un fel, un obstacol în calea făuririi noilor state naționale independente şi unitare, ci să fie încadrate armonios în componențele şi frontierele acestora. Pentru a-l convigne pe Lansing despre justețea făuririi statului cehoslovac, Masaryk a făcut apel şi la principiile Declarației de Independență, pe baza cărora guvernele americane au recunoscut oficial diferite mişcări revoluționare, fapt ce trebuia aplicat şi în cazul cehoslovacilor în lupta lor contra Habsburgilor. Problema cehoslovacă era demnă deci de a fi pusă, ridicată şi dezbătută în fața forumului politic mondial iar America şi Europa trebuiau să aleagă între eliberarea a şapte națiuni asuprite şi Dinastia medievală şi degradată a Habsburgilor, care-şi acoperea crimele cu pretenția

vecină cu sacrilegiul că era un instrument ales de Dumnezeu. Având şi un simț pronunțat al umorului, Masaryk răspundea retoric: “Nu, Dumnezeu nu este austriac”.

În afară de Memorandul din 31 august, Lansing a lecturat şi pe cel din 28 august 1918, referitor la situația din Rusia în general şi din Siberia, unde se afla Legiunea cehă, în special, şi a avut convorbiri directe cu Masaryk care, paralel, a purtat discuții şi cu Wilson şi şi-a prezentat punctele de vedere şi doleanțele în Congres. Secretarul de Stat american era convins că şi S.U.A. urma să ia exempul Angliei, Franței, Italiei şi să recunoască după modelul lor “independența” Cehslovaciei. Ceea ce n-a ştiut de la bun început Lansing era că nu era vorba de a recunoaşte independența – acest lucru era numai de competența viitorului Congres de Pace – ci, mai ales, de a recunoaşte beligeranța Consiliului Național Cehoslovac şi a Legiunii Cehe, ceea ce echivala cu a face un pas concret, a proclama de facto aceste forțe civile şi militare ca aliate în război şi a pregăti pe această cale proclamarea de iure a independenței lor în viitorul apropiat. Dar, chiar şi recunoaşterea britanicilor a fost elaborată tot pe baza acceptării beligeranței Cehoslovaciei, lucru pe care Lansing nu l-a intuit de la bun început. Neştiind acest lucru şi crezând că era vorba de recunoaşterea independenței, el îşi face scrupule de ordin moral sau interpretativ care nu se potriveau cu practica desfăşurării lucrurilor în evoluția lor naturală şi firească. Astfel, s-a temut că dacă S.U.A. recunoaşte independența Cehoslovaciei, Puterile Centrale vor răspunde automat prin promovarea independenței Irlandei, Egiptului şi Indiei, fapt ce nu corespundea realităților de atunci.

Cele trei cazuri menționate de Secretarul de Stat american priveau aliata sau mai precis asociata Marea Britanie şi nu erau de competența Washingtonului. Oricum, Parlamentul Britanic votase deja legea Home Rule ce era tot un pas important spre independența Irlandei, dar pe care n-o putea aplica în plin război şi, începând cu 1868, Londra îşi democratiza Imperiul, formând state şi națiuni moderne în Canada, Australia, Noua Zeelandă, Uniunea Sud-

Africană. Desigur, pe această direcție mai rămâneau multe de făcut şi opera de făurire a Commonwhealth-ului va continua şi după al Doilea Război Mondial, cu multă moderație şi înțelepciune de fapt. Oricum, britanicii erau mai vechi şi mai pricepuți în arta democrației ca americanii, dar Lansing, uitând de propriile sale bâjbâieli şi zig-zaguri de început referitoare la situația reală a națiunilor negermane şi nemaghiaree din Austro-Ungaria, filosofează acum că din moment ce S.U.A. recunoaşte independența Cehoslovaciei, i se va cere acelaşi lucru şi din alte părți şi dacă va refuza şi nu va fi principială în câteva cazuri, îşi va câştiga reputația de neinvidiat că avea o regulă pentru ea însăşi şi alta pentru alte națiuni, după modelul Marii Britanii. Fără să-şi bată capul cu atâtea teorii, unii consilieri americani, ca de pildă, Woolsey, lasă independența în grija altor foruri şi pune accentul pe recunoaşterea beligeranței Cehoslovaciei ca pas concret spre țelul final solicitat şi dorit de altfel de toți aliații. În acest sens, Woosley aminteşte că S.U.A. a recunoscut beligeranța revoluționarilor din America Latină iar Grant pe aceea a cubanezilor insurecționați tot contra Spaniei, fără complicații, după care lucrurile au evoluat spre independența de stat a insurgenților.

După ce lucrurile s-au limpezit din punct de vedere teoretic şi practic, Lansing discută problemele de fond cu Wilson – căruia nu i-a mai înmânat Memorandul din 30 august – şi, la 2 septembrie 1918, actul de recunoaştere a beligeranței Cehoslovaciei, aprobat de Preşedinte, devine oficial parte componentă a diplomației americane, este trimis misiunilor diplomatice şi, la 3 septembrie, o copie a acestuia îi este înmânată de Lansing personal lui Masaryk. În act, guvernul american constată că ceho-slovacii şi-au organizat corpuri de armată pe frontul de război, conduse de ofițeri de naționalitatea lor, care luptau contra Germaniei şi a Austro-Ungariei şi, urmărind să obțină independența, au conferit autoritatea politică supremă Consiliului Național Cehoslovac. Ca atare, guvernul S.U.A. recunoaşte că există o stare de beligeranță între ceho-slovacii astfel organizați şi Germania şi Austro-Ungaria iar pe Consiliul Național Ceho-Slovac îl consideră guvern beligerant de facto, înzestrat cu autoritate proprie,

care-l îndreptățeşte să conducă afacerile militare şi politice ale ceho-slovacilor. În concluzie, guvernul S.U.A. declară că este gata să intre oficial şi formal în relații cu acest guvern de facto, de acum recunoscut, cu scopul de a continua războiul împotriva inamicilor comuni, Austro-Ungaria şi Germania.

În acest Act oficial n-a fost vorba de întinderi teritoriale, de majorități cehe sau slovace sau de minorități germane sau maghiare, dar el a repezentat un suport pentru obținerea independenței la viitoarea Conferința de Pace şi a contribuit şi la dizolvarea Austro-Ungariei, în contextul în care Anglia, Franța, Italia acționau în aceleaşi sensuri. Restul problemelor menționate intrau normal în competențele aceluiaşi for politic mondial, tot atât de mult aşteptat pe cât era aşteptat şi dorit sfârşitul Primului Război Mondial. Analiza fină, subtilă, dar obiectivă şi îndreptățită, făcută de Masaryk, la 28 august 1918, în legătură cu raportul numeric între majorități şi minorități – în general de 3 la 1 – şi, de aici concluzia logică şi realistă că nimeni şi nimic nu mai putea opri emanciparea politică a națiunilor majoritare şi oprimate până atunci, a fost de o importanță fundamentală şi esențială pentru destinul popoarelor din Europa Centrală şi Răsăriteană. Caracterul profund democratic al geopoliticii din acest spațiu european, recunoscut de şi prin Sistemul de la Versailles, a constat şi s-a bazat tocmai pe acest factor primordial, adică pe dreptul celor mulți, cuceriți şi asupriți secole de-a rândul, de a deveni, în sfârşit, liberi, în 1918 şi de a-şi făuri state naționale unitare şi independente sau, după caz, de a le reface şi a-şi desăvârşi sau completa unitatea națională de stat, până atunci incompletă sau embrionară. Aici dreptul dar şi datoria de a insurecționa şi a se revolta a popoarelor asuprite împotriva asupritorilor şi opresorilor de veacuri a evoluat logic spre rezolvarea cu succes a acestor eforturi, materializată prin statele noi sau completate în mod democratic, proces amplu şi complex care a fost recunoscut pe plan internațional de tabăra marilor puteri democratice şi maritime euro-atlantice.

De fapt, acest factor esențial defineşte caracterul profund democratic – ce într-o perspectivă a evoluției vieții internaționale la fel de democratică ar fi trebuit

să fie şi să rămână şi ireversibil – al Sistemului de la Versailles în Europa Centrală şi Răsăriteană. Numai într-un context deosebit de ostil şi de periculos, în care Europa era de fapt dezeuropenizată, asiatizată, tiranizată, lovită şi descompusă în ceea ce avea mai bun, adică în esența ei creştină şi democratică, de către cele mai cumplite dictaturi din istoria umanității, cea nazistă şi cea comunistă, a fost posibil ca acest Sistem şi geopolitica lui să fie distruse între 1939-1941. Doar Moscova roşie şi Berlinul brun, prin caracterul nociv al regimurilor lor anticreştine şi antidemocratice, au putut ca, în numele unor minorități, să distrugă statele naționale ale majorităților sau să le mutileze, invocând în plus şi vechile tare şi frontiere istorice de tristă amintire care au creat geopolitici pe bază de sabie, de cuceriri sistematice de teritorii şi popoare străine şi pe o sete nemăsurată şi despotică de supremație şi dominație zonală europeană sau euroasiatică. La această dezumanizare, ateizare şi mutilare a Europei democratice s-a ajuns şi datorită neintrării şi neimplicării S.U.A. în Liga Națiunilor şi în apărarea serioasă a statu-quo-ului teritorial din 1918-1920.

O neconcordanță, ce a dus în scurt timp la grave neînțelegeri privind interpretarea unor probleme internaționale, inclusiv europene, între republicanii din opoziție şi democrații de la putere, îşi va pune amprenta grea asupra evoluției lucrurilor în perioada interbelică. Dacă la început tocmai republicanii au văzut clar şi limpede că era necesară emanciparea națiunilor asuprite din Europa Centrală şi Răsăriteană şi l-au criticat pe Wilson pentru paleativele propuse în această fază, s-a ajuns în scurt timp ca şi Preşedintele şi echipa sa să realizeze sintezele de informații necesare şi să adopte poziții realiste, obiective şi democratice privind disturgerea Austro-Ungariei şi formarea statelor independente şi să se apropie până la identitate în această chestiune de republicanii din opoziție. Dar, după ce opțiunile au fost făcute şi zarurile au fost aruncate, Wilson a dorit să facă mult mai mult şi anume să implice la obiectiv şi la concret S.U.A. în Liga Națiunilor şi prin ea în apărarea păcii mondiale prin punerea la punct a agresorilor

de tot felul şi de oriunde ar lovi aceştia şi în apărarea statu-quo-ului stabilit la Versailles.

Însă, tocmai în această problemă de importanță crucială pentru evoluția viitoare a relațiilor internaționale, intervin în sens negativ republicanii, care pun o "talpă" grea şi o piedică serioasă lui Wilson, zădărnicindu-i toate eforturile depuse în acest sens acasă sau la Paris. Această inadvertență sau eroare şi-a avut cauzele ei şi a fost generată de unele elemente din tradiție sau de interese concrete şi la zi ale societății americane de la sfârşitul Primului Război Mondial, dar, în perspectiva evoluției lucrurilor pe plan internațional şi european, s-a transformat în scurt timp într-un element de oroare pentru multe națiuni şi popoare. Asupra cauzelor ce au generat eroarea ce va deveni oroare vom mai reveni, dar evoluția sau mai precis involuția lucrurilor a dovedit un mare adevăr de la sfârşitul Primului Război Mondial şi anume că americanii n-au realizat încă faptul că democrația nu se putea apăra numai şi numai acasă la ei sau în apropierea lor şi, de fapt, nu era în siguranță nici acasă, dacă pe plan internațional mari puteri totalitare sau dictatoriale îşi făcea de cap, desființau sau mutilau state şi geopolitici juste, amenințând să radă de pe față pământului sistemele democratice în chiar leagănul lor european. Au trebuit să treacă ani şi omenirea să se zbată în multe convulsii până când S.U.A a realizat iar neutraliştii ei au fost siliți să realizeze că democrația trebuia apărată şi înăuntru şi în afară, acolo unde standardurile de civilizație şi de structură erau compatibile cu valențele ei cretoare, protectoare, deschise spre universalism.

1.3. S.U.A., Antanta, strategia europeană şi rolul lor în interpretarea şi aplicarea principiului naționalităților

În perioadele când regimul imperial german se credea puternic, inclusiv până în vara lui 1918, potentații de la Berlin au disprețuit propunerile de pace venite de la Washington şi au răspuns categoric şi impertinent, în cel mai autentic stil prusac că, de pildă, nici nu putea fi vorba de retrocedarea Alsaciei şi Lorenei

ca o condiție prealabilă a semnării păcii, insistând pe acceptarea statu-quo-ului din 1914, lucru inadmisibil pentru americani şi asociații lor din Antanta. Când a devenit limpede că Războiul este pierdut, opinia publică germană a îmbrățişat principiile wilsoniene ce nu permiteau luarea unor teritorii etnice germane – cum ar fi dorit francezii – şi, mai mult, exprimând o dorință şi o speranță generală, la 30 octombrie, "Frankfurter Zeitung" scria că în virtutea dreptului de autodeterminare sau de liberă dispunere a popoarelor semnat de Preşedintele S.U.A., 6 milioane de austrieci şi 3 milioane de germani sudeți din Boemia şi Moravia se vor uni cu Germania. Acum germanii începeau să pedaleze pe "pacea lui Wilson", contra "păcii lui Clemenceau". După cum bine ştim, atât austriecii cât şi germanii sudeți au optat pentru unirea lor cu Germania – lucru care, dacă se realiza, ar fi încântat până la cer şi pe cetățenii americani de origine germană –, dar lucurile n-au depins numai de ei sau numai de cei de la Casa Albă. Franța, care a suferit pirderi enorme în război, a repins categoric aplicarea principiului autodeterminării în favoarea adversarului principal din război, din motive strategice, de siguranță internă şi internațională. Acest lucru a fost acceptat şi de Anglia, deoarece ambele puteri europene maritime şi democratice nu puteau admite ca Germania să redevină brusc, după Primul Război Mondial, aproape la fel de puternică şi de mare din punct de vedere al numărului locuitorilor şi mai puțin al teritoriului ca la 1914. Era clar că Austria şi Regiunea Sudetă puteau compensa, în bună măsură, teritoriile şi locuitorii Alsaciei, Lorenei sau chiar şi pe cele poloneze pierdute. Washingtonul nu era în măsură să forțeze mâna Parisului şi a Londrei în această problemă, dar, aşa cum vom vedea în continuare, a reuşit să împiedice destrămarea statului german şi a contribuit ca Schleswigul central şi sudic să rămână german sau ca în unele zone ale Poznaniei şi Sileziei Superioare să se facă plebiscite ce au dat câştig de cauză tot Germaniei.

După cum bine ştim în Tratatele de la Versailles s-au dat asigurări şi dezvoltării libere a minorităților naționale din noile state apărute pe harta politică a

Europei Centrale şi Răsăritene. Nu dorim să intrăm în detalii în această problemă şi nici să pretindem că situația naționalităților de aici a fost roză în perioada interbelică, dar suntem convinşi că ea n-a fost nici sau deloc albastră, dacă o comparăm cu aceea din perioada postbelică, când, atât minoritățile cât şi majoritățile, cad sub jugul tiraniei roşii. Stalin, marele tiran, devenit aliatul tehnic al marelui democrat Roosevelt, rămâne cu toate teritoriile răsluite din Europa Centrală şi Răsăriteană de pe vremea când era prieten cu Hitler, plus altele luate în 1945-1947 în acest spațiu sau în Extremul Orient iar Anglia şi Franța, "naşii" Versailles-ului din 1918-1920, slăbesc ca mari puteri, alături şi împreună cu Europa decimată de război. Al doilea "Sistem" de la Paris, din 1947, a recunoscut refacerea unor state din primul Sistem, ajustate în favoarea Moscovei, dar, în perioada postbelică, apar fenomene cu totul noi şi anume, aproape 10 milioane de germani, inclusiv sudeții, sunt mutați spre vest şi unele teritorii, foarte avansate economic şi urbanistic, sunt date de Moscova roşie Poloniei ce se "înroşea" şi ea în stil comunist şi le recupera pentru cele luate în 1939. Iar ceea ce nu s-a putut întâmpla cu Germania după Primul Război Mondial, adică dezmembrarea ei, se întâmplă în Al Doilea Război Mondial, divizarea ei fiind de altfel expresia vie a împărțirii Europei în două. Asupra acestor fenomene profund antieuropene vom reveni însă în capitolele următoare.

În 1918, precedentul recunoaşterii americane a beligeranței cehe şi a Consiliului Național Cehoslovac nu s-a putut răsfrânge în aceaşi măsură şi formă şi asupra iugoslavilor, întrucât Pasić ținea ca orbul de bâtă de marea idee sârbă iar slavii de sud, catolici croați şi sloveni, insistau pe acordarea unui statut egal cu Serbia în structurile noului stat. Certurile dintre ei erau cunoscute de diplomația americană. Se pare că în această chestiune au jucat un anumit rol şi diplomații italieni nemulțumiți de pretențiile iugoslave asupra coastei răsăritene a Adriaticii. Dar, după cum bine se ştie, aceste lucruri vor rămâne în competența viitoarei Conferințe de Pace şi se vor rezolva în cadrul ei. Pasić n-a suflat o vorbă despre contribuția iugoslavilor habsburgi, deci a unităților lor militare de voluntari în lupta

alături de Aliați contra Puterilor Centrale şi a evidențiat mereu doar efortul de război al Serbiei, remarcabil şi lăudabil de altfel – dar nu singurul în discuție.

Oricum, la 15 septembrie 1918, în marele meeting de la Carnegie-Hall, din New York, s-a dat o replică prietenească Congresului de la Roma, sub formula şi simbolul "Dorința popoarelor din Austro-Ungaria", unde acestea şi-au exprimat public o dublă solidaritate şi anume între ele şi cu americanii şi invers, aceştia din urmă s-au pronunțat în sprijinul primilor. Cehoslovacii erau reprezentați de Masaryk, polonezii de Paderewsky, italienii iredentişti de Bevione, iugoslavii de Hinković (federalist şi republican), românii transilvăneni de Stoica şi rutenii din Ungaria de Kardos. Cei mai buni oratori şi mai audiați au fost Paderwsky şi Masaryk, dar polonezul n-a vorbit atât de cauza Poloniei – care fusesee clară încă de la bun început –, cât mai mult a sprijinit cauza cehoslovacă şi a făcut apologia personalității lui Masaryk. Lucrul a surprins, inclusiv pe Masaryk, care, pe lângă că se exprimă clar şi categoric pentru distrugerea Austro-Ungariei, s-a solidarizat cu polonezii şi cu celelate națiuni reprezentate la meeting şi l-a admirat pe Paderewsky, în personalitatea căruia s-au îmbinat calitățile artei, culturii şi civilizației cu cele de om politic. În fond, acest meeting a fost un mare "spectacol al armoniei", dar nu numai între cei doi oameni mari, ci între toate națiunile din Austro-Ungaria şi între acestea şi americanii prezenți acolo. La viitoarea Conferință de Pace, însă, alți oameni politici, mai cinici şi cu un anumit simț mai special al umorului, i-au spus lui Paderewsky că era o degradare pentru un mare pianist şi artist ca el să devină un "simplu" om de stat şi un "banal" prim-ministru. La marele meeting de la Carnegie-Hall, profesorul Herbertt A. Miller de la Oberlin College şi-a exprimat în numele americanilor mulțumirea pentru solidarizarea națiunilor asuprite din Austro-Ungaria cu S.U.A. şi cu Aliații, exprimată cu convingere atât pe pământ european cât şi american. Eminentul profesor american a afirmat că trebuiesc urgentate şi aplicate reconstituirea unei Polonii democratice, unitare şi independente, dizolvarea Austro-Ungariei şi organizarea liberă de stat a națiunilor asuprite conform propriei lor voințe.

În 16 septembrie, şefii politici care au dat tonul şi au organizat meetingul de la Carnegie Hall s-au întrunit la Hotelul Baltimore, au elaborat şi au semnat o Rezoluție, delegându-l pe Masaryk s-o înainteze Preşedintelui S.U.A. El a fost împuternicit să vorbească în numele tuturor națiunilor negermane şi nemaghiare din Austro-Ungaria şi a fost numit şeful Delegației acestora, care a fost primită de Woodrow Wilson, la 20 septebrie 1918. După un scurt, dar concentrat şi plin de substanță, speech, susținut de Masaryk şi după lecturarea Rezoluției de către Preşedinte, acesta a spus că Austro-Ungaria era o cocioabă putredă, susținută pe toate laturile sau părțile ei de propte care trebuiesc înlăturate pentru ca întreaga clădire să fie demolată. Wilson a insistat asupra ideii că dezmembrrea Monarhiei bicefale a devenit o necesitate şi o urgență atât pe plan intern cât şi extern. În aceste condiții, Delegația a hotărât instituirea unei Uniuni Democratice a Europei de Mijloc (sau Mijlocii), condusă de profesorul Miller, care a acționat energic pe plan propagandistic pentru noua geopolitică în Europa Centrală şi Răsăriteanăăsăritană. Concomitent, Preşedintele a părăsit defintiiv orice idee sau propunere de pace fără victorie, a declarat-o în afara oricăror discuții şi a afirmat, în mod solemn, că va lupta pentru o victorie decisivă pe calea armelor.

Oricum, insistăm asupra faptului că, paralel cu Consiliile naționale ce acționau în străinătate, s-a desfăşurat o intensă activitatea şi acasă, în Europa Centrală şi Răsăriteană, chiar sub nasul miniştrilor austrieci şi unguri, de către Consiliile şi Comitetele Naționale din Cehia, Slovacia, cele iugoslave din Croația şi Slovenia, române din Transilvania şi Bucovina, inclusiv de Cluburile deputaților naționali din Parlamentele din Budapesta şi Viena, care-şi exprimau din ce în ce mai deschis şi cu curaj opțiunile pentru instituirea unor state noi pe ruinele Monarhiei. Asupra acestor aspecte, deşi determinante şi esențiale, nu putem insista în lucrarea de față care urmăreşte să realizeze cu precădere o schiță sau sinteză generală între direcțiile trasate de mişcările de eliberare şi unitate națională şi viață internațională în timpul Primului Război Mondial, între geopolitica dorită de națiunile negermane şi nemaghiare din Europa Centrală şi

Răsăriteană şi geopolitica instituită de marile puteri euroatlantice de atunci, care, atunci, au făcut de fapt “casă bună, împreună”, în pofida unor mici inadvertențe sau neconcordanțe înregistrate la începutul realizării sintezei.

Până şi americanul Herron din Elveția i-a scris în termeni profetici şi biblici – după cum îi era stilul şi obiceiul – lui Wilson să ducă la îndeplinire în mod ireversibil ultimele hotărâri, să nu mai trateze cu şi să nu mai recunoască nici o Austro-Ungarie, să-şi îndeplinească numele şi rolul de eliberator al ceho-slavacilor, iugoslavilor, italienilor şi românilor din Transilvania şi Bucovina, care urmau să facă parte şi să devină cetățeni ai Regatului România. Nu trebuia tratat nici cu Germania pacea fără victorie, ci ea trebuia bătută pe câmpul de luptă, deoarece altfel S.U.A. ar acționa pentru o retragere politică şi morală, ceea ce nu era permis. Era imposibil ca americanii să transforme sau să efectueze o transmutație a înfrângerii militare a Germaniei într-o pace victorioasă germană, întrucât acest lucru echivala cu un mare pericol pentru multe state şi națiuni, inclusiv pentru S.U.A.

În acest condiții generale, notele de pace ale lui Burian, ministrul de Externe al Austro-Ungariei, care oferea, în octombrie, lui Wilson “şansa” sau posibilitatea de a conclude cu ea şi cu aliații ei un armistițiu şi să intre imediat în negocieri de pace, pe baza celor 14 Puncte şi ale altor declarații americane – în special adresa din 12 februarie 1918 – privind condițiile impuse Germaniei atunci – au rămas fără nici un efect practic. Tot în octombrie, este trimis în Elveția contele Iuliu Andrássy-junior, dar nu este primit nici de diplomații britanici nici de cei francezi, decât dacă ar fi venit nu în calitate de negociator ci de capitulard fără condiții. La fel a pățit-o şi contele Tarnowski, pe care nu l-a primit diplomatul american Stowall şi, paralel, au eşuat şi încercările austreice şi germane de a se ajunge la armistițiu şi la pace, negociate, efectuate prin canalele diplomatice ale Vaticanului.

Manifestul din 16 octombrie 1918 al Împăratului-Rege Carol – bine cunoscut şi mult mediatizat în istoriografia internațională – a urmărit nu numai să-

i apropie de tron pe italieni, românii din Bucovina, iugoslavi, cehi, polonezi “habsburgi” prin formula federalizării, dar, mai ales, să-l determine pe Wilson să accepte propunerile de armistițiu şi de pace negociată trimise de Burian în numele Monarhului.

De fapt, popoarele din partea austriacă n-au fost impresionate de Manifest şi l-au prevenit politicos pe Monarh, încă înainte cu 4 zile de publicarea lui, că propunerile şi soluțiile lui erau depăşite de timp şi de evenimente. Polonezii i-au vorbit respectuos Monarhului, dar au accentuat ideea că punctul 13 i-a eliberat de orice obligație față de Austro-Ungaria şi că se vor uni cu statul polonez independent care a şi fost proclamat de Consiliul de Regență din Warşovia, la 7 octombrie 1918. De asemenea, italienii se îndreptau spre Regatul Italiei, potrivit punctului 9, românii din Bucovina doreau să acționeze împreună nu separat de frații lor din Transilvania şi Banat, cu care aşteptau să-şi coordoneze dorințele şi eforturile în drumul lor comun de unire cu Regatul România iar cehii şi iugoslavii “habsburgi” au privit cu scepticism şi răceală propunerile Monarhului, întrucât, oameni practci şi bine informați fiind, îşi puneau speranțele în viitoarea Conferință de Pace, nu în Viena şi guvernele ei.

La 15 octombrie 1918, ministrul-preşedinte al Ungariei, Wekerle Sándor, l-a criticat aspru la Viena pe Carol pentru Manifestul pregătit spre publicare pe ziua următoare, care submina dualismul şi structurile lui şi i-a reamintit jurământul depus pe legile şi continuitatea de drept a ungurilor, pentru care principiile federaliste erau inacceptabile. În jurământul de încoronare ca Rege al Ungariei, Monarhul s-a angajat să sprijine, nu să slăbească, “constituția” şi “existența” continuă a Ungariei Coroanei Sfântului Ştefan. Wekerle i-a spus clar Monarhului că nu-i acceptă Manifestul şi dacă l-ar fi extins asupra Ungariei, el l-ar fi declarat nul şi neavenit şi ar fi stopat imediat orice aprovizionare cu cereale şi hrană a Vienei, lăsând-o să moară de foame. Numai că Împăratul-Rege şi-a cunoscut bine miniştrii din Budapesta, care şi anterior i-au respins anumite propuneri de reforme democratice, aşa că n-a inclus Ungaria în Manifest unde s-au recunscut

şi apirațiile polone şi italiene incuse în Punctele lui Wilson. Dar şi Monarhul sau oricare om de stat austriac sau de oriunde, dar de bun simț, erau conştienți şi destul de realişti să vadă înainte că o Monarhie, jumătate centralizată, jumătate federalizată, nu putea funcționa, fiindcă era inimaginabil ca în partea vestică să existe şi să funcționeze state naționale corelate în noile structuri iar, în cea orientală, slavii şi românii să continue să fie simpli hiloți politici ai ungurilor dominatori şi suprematizatori.

Un asemeneea stat ar fi fost, într-adevăr, identic cu o monstruozitate ce nu putea fi pusă în lucrare sau în ființă şi ar fi constituit un sinistru anus contra naturii. Tocmai de aceea, credem şi împărtăşim şi noi opinia că publicarea Manifestului a însemnat nu atât un ultim apel al Monarhului către popoarele sale "loiale" din Austria, cât mai ales o ultimă încercare a "mării" diplomatice cu degetul imperial austriac de a-l determina pe Wilson, considerat de unii prea exaltați "Arbitrul Suprem" al situației, să accepte armistițiul şi tratativele de pace pe bazele propuse, dar depăşite şi anacronice deja atât în interiorul Monarhiei cât şi în afara ei. Practic vorbind, Viena tatona şi încerca să vadă dacă putea să mai pescuiască sau să păstreze ceva "peşti" în apele tulburi şi învolburate ale timpurilor şi evenimentelor de la sfârşitul Primului Război Mondial. Însă, trebuie să subliniem cu tărie faptul că Împăratul-Rege şi unii dintre miniştrii lui austrieci de la Viena au fost oameni politici de bun simț iar Monarhul şi om de onoare, deoarece, după ce au realizat că Imperiul este pierdut, au lichidat paşnic întreaga afacere, au evitat conflictele interne iar Carol i-a dezlegat pe toți ofițerii de jurământul depus față de el, i-a scutit de orice probleme de conştiință sau onoare, pentru a fi liberi să depună noi jurăminte față de națiunile şi Consiliile lor Naționale şi, în plus, le-a plătit soldele până la utima coroană pentru serviciile prestate până atunci în Armata Cezaro-Regală. De fapt, cabinetul Lammasch, din 26 octombrie 1918, a rămas în istorie ca un guvern al lichidării Imperiului iar şeful lui, liberal, om de prestigiu şi de bun simț, a urmărit ca drumul spre noua ordine şi noua geopolitică din Europa Centrală şi Răsăriteană să se desfăşoare în ordine

şi fără noi vărsări de sânge cu totul inutile. Însă Lammasch a dorit ca şi alți austreici să se unească cu Germania.

Toate evenimentele legate de Manifestul din 16 octombrie 1918 au fost cunoscute de cercurile ceho-slovace, iugoslave şi române, dirijate de Masaryk, Hinković, Stoica, deoarece aceştia erau bine informați şi puşi la punct cu tot ce se întâmpla în Europa prin americanii Phillips şi Putney. Aceşti lideri au protestat contra încercărilor de a menține, într-o formă sau alta, Monarhia bicefală, au combătut principiile Manifestului ca şi Memorandul publicistului austriac Dr. Frederich Hertz care dorea acelaşi lucru şi se asemăna cu planul federativ al bavarezului Foester. Acțiunile cehoslovace, iugolsave şi române, întreprinse pe teritoriul S.U.A., au fost sprijinite de diplomația americană iar la Paris, Beneş, cu acordul lui Masaryk şi al lui Clemenceau, a trimis, la 14 octombrie, Puterilor Aliate o notă informativă în care le anunța transformarea Consiliului Național Cehoslovac în Guvern Provizoriu Cehoslovac, ca semn al mersului hotărât spre independență şi al negării competenței vieneze de a vorbi în numele cehoslovacilor înlăuntru sau în afară. Nota s-a sprijinit pe împuternicirea rostită public de Staněk în Reichsrat, la 2 octombrie, prin care Consiliul Național de la Paris era mandatat ca singurul for îndreptățit să reprezinte poporul ceh în fața Aliaților, lucru confirmat şi de retragerea deputaților cehi din Palamentul de la Viena 7 zile mai târziu. Francezii şi apoi şi ceilalți Aliați au sprijinit inițiativa şi au recunoscut transformarea operată de cehi. Pe de altă parte, Masaryk a redactat o Declarație de Independență a Cehoslovaciei, tradusă şi discutată cu profesorul Miller şi avocatul Robert Calfele din Cleveland, care a şi fost publicată în ziarele mari americane, odată cu Manifestul Împăratului, pe care-l combătea, la 19 octombrie 1918. Cehii de acasă n-au ştiut prea multe despre acest act şi nici despre conținutul lui şi l-au interpretat ca pe o simplă Declarație de la Washington. Dar ea a fost trimisă la Casa Albă, la Departamentul (Secretariatul) de Stat, la Paris şi, la 18 octombrie, a fost semnată nu numai de Masaryk dar şi de Beneš şi de Stefanik. Exact atunci, Alexandru Vaida Voievod nega în

Parlamentul de la Budapesta dreptul şi competența guvernului ungar de a-i reprezenta pe românii din Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş, la viitoarea Conferință de Pace, deoarece îşi luau soarta în propriile mâini, conform principiilor wilsoniene iar în 19 octombrie acelaşi lucru l-a rostit, în acelaşi loc, slovacul Ferdiš Iuriga negând afirmațiile unor miniştri unguri că slovacii nu doresc unirea cu cehii ci vor să rămână în Ungaria.

Wilson a subliniat şi el, în mod categoric, că la viitoarea Conferință de Pace nici un guvern străin nu va vorbi în numele națiunilor negermane şi nemaghiare din Europa Centrală şi Răsăriteană şi vor fi considerate şi aplicate doar dorințele lor liber exprimate şi deja recunoscute de Casa Albă şi Aliați. Wilson a avertizat şi canalele Vaticanului prin adresa către Cardinalul Gibbons că, din moment ce guvernul american i-a recunscut pe cehoslovaci şi pe iugoslavi, el s-a angajat să-i sprijine în obținerea unei vieți de stat proprii, libere şi independente şi şi-a creat obligații de onoare față de ei, realități care au modificat ireversibil cele 14 Puncte. În răspunsul său către Austria, expediat la 18 octombrie 1918, Wilson a precizat că, din moment ce S.U.A. a recunscut Consiliul Național Cehoslovac ca guvern beligerant de facto şi, de asemenea, şi-a dat acordul față de aspirațiile spre libertate ale iugoslavior, cele 14 Puncte nu mai corespundeau noii evoluții a lucrurilor şi nu mai putea fi vorba de autonomiile popoarelor din Austro-Ungaria ca bază a păcii. Preşedintele se simte obligat şi onorat să insiste că aici nu el ci aceste popoare erau îndreptățite să-şi exprime ele însele aspirațiile şi propriile concepții despre drepturile şi destinele lor ca membri liberi ai familiei națiunilor.

Răspunsul a fost deosebit de clar şi unii germani l-au interpretat ca pe un document terifiant care a depăşit cele mai sumbre aşteptări sau a fost o lovitură dată drept în inima Imperiului. Totuşi, devedind şi un oarecare spirit de umor în aceste clipe, fără îndoială, grele pentru mulți oameni de stat austrieci, unele cercuri vieneze realiste, sesizând că Monarhia e pe ducă, au afirmat că, acum, Austria are un prim-ministru al cărui sediu este la Washington şi se numeşte Woodrow Wilson iar executorul voinței lui este baronul Hussarek, care l-a

precedat ca prim-ministru pe profesorul Lammasch. Cu alte cuvinte, aceste cerucri vieneze au fost convinse că nu mai era nimic de făcut, că Wilson şi Aliații vor fi groparii Monarhiei şi nimeni nu se mai putea opune lor. Era clar că Austro-Ungaria trebuia să ceară armistițiu separat de Germania şi că orice rezistență era inutilă. Chiar şi germanii austrieci din Reichsrath, printre care şi Otto Bauer şi social-democrații lui, au declarat, la 21 octombrie, statul lor etnic ca fiind german-austriac, şi din 31 octombrie şi independent, dar toți au sperat într-o viitoare şi apropiată unire a lui cu Germnia. La 18 octombrie 1918, Comitetul Național Ceh de la Praga a declarat că în acea zi statul independent cehoslovac a intrat în ființă şi, printr-un manifest, a îndemnat poporul ceh să păstreze legea şi ordinea şi, prin tot ce face, să se arate demn de eliberatorii lor Masaryk şi Wilson. Două zile mai târziu, Consiliul Național Slovac de la Turčiansky Svätý Martin a declarat că națiunea slovacă este parte a națiunii ceho-slovace, unită prin limbă, istorie şi cultură iar, la 29 octombrie 1918, Dieta Croației de la Zagreb proclamă ruperea oricăror legături şi relații constituționale cu Regatul Ungariei şi Imperiul Austriei. La 27 octombrie 1918, românii din Bucovina şi-au unit destinele cu frații lor din Transilvania, Banat, Crişana, Maramureş, aflați toți în drumul lor spre o apropiată unire cu Regatul România.

Toate aceste mărețe şi profunde transformări s-au derulat, spre cinstea tuturor părților implicate şi interesate în procesul desfăşurării evenimentelor, fără vărsări de sânge inutile, ceea ce dovedeşte atât maturitatea politică a națiunilor de aici, cât şi a lui Hussarek, Lammasch şi a miniştrilor lor. Lammasch a fost nu numai realist, dar şi înțelegător şi tolerant şi, de fapt, prin personalitatea şi gândirea lui politică a inspirat întotdeauna un anumit respect printre slavii din fosta Monarhie. Dar, dacă în fosta Austrie istorică lucrurile s-au rezolvat pe cale paşnică, n-a fost cazul în Ungaria Coronei Sfântului Ştefan, unde s-a ajuns la violențe, prelungite şi în 1919, fapt ce dovedeşte că partea occidentală a fostei Monarhii a avut totuşi o altă atmosferă, structură şi mentalitate decât partea ei orientală. Aşa se explică de ce şi relațiile dintre noua Austrie şi statele

succesorale au fost mult mai calme sau cel puțin mult mai puțin încordate decât cu Ungaria etnică în 1918-1919. Dar S.U.A. era prea departe şi nici nu era competentă singură să decidă semnarea Armistițiului cu Austro-Ungaria, ci doar împreună cu Aliații care aveau întâietate în materie. De fapt, generalul von Arz, care le-a replicat ironic civililor din guvern că drumul până la Wilson era prea lung şi bolşevicii ar putea profita de timpul începețoşat şi de apele tulburi de atunci, şi-a trimis reprezentantul direct în liniile italiene pentru încheierea Armistițiului. În acest spațiu european, S.U.A. n-avea, de fapt, nici un soldat (exceptând un regiment în Italia), dar prestigiul ei moral este destul de puternic, mai ales după ce Casa Albă şi-a corectat greşelile şi şovăielile vechi şi s-a apropiat până la identificare cu cauza libertății şi unității naționale de stat a popoarelor din Austro-Ungaria.

La 31 octombrie 1918, Consiliul Suprem de Război de la Paris, din care făcea parte şi S.U.A., a aprobat şi a înaintat termenii Armistițiului cerut de militarii austrieci şi i-a ordonat generalului Diaz să-i comunice plenipotențiarilor austrieci. La 3 noiembrie 1918, la Villa Giusti, lângă Padova, generalul Victor Weber, din partea Armatei Cezaro-Regale (sau Austro-Ungare) şi generalul Pietro Badoglio, din partea Aliaților au semnat Armisițiul care intra în vigoare peste 24 ore. Din punct de vedere politic şi diplomatic, era un act curios, dacă nu chiar găunos, deoarece Austro-Ungaria nu mai exista şi nici armata ei comună nu mai funcționa. El a avut însă mai mult un caracter tehnic pentru ca militarii unguri, austrieci şi aliați să-şi reglementeze şi să-şi coordoneze pe etape mişcările pe teren şi să rezolve anumite probleme curente, toate chestiunile majore rămânând în competența Conferinței de Pace. De fapt şi ministrul-preşedinte Károlyi a fost scutit de jurământul de loialitate către Monarh, la 1 noiembrie, când a încetat şi uniunea dintre Austria şi Ungaria.

La 12 noiembrie 1918, deci la 24 de ore după ce Carol a plecat în Elveția, Adunarea Națională din Viena a votat pentru Republică şi pentru unirea ei cu Republica Germană. Anunțându-l pe “Arbitrul Suprem” despre decizia lor,

Adunarea i-a solicitat şi ajutorul în opera de unificare germană, aducându-i aminte că i-a sprijinit şi pe polonezi, italieni şi iugoslavi să se unească cu statele lor naționale din afara Austriei. Deputații austrieci şi-au exprimat convingerea că Preşedintele va concede acelaşi drept pentru poporul german din Austria. Numai că Preşedintele nu era singur şi chiar atât de "suprem" sau atât de mare "Arbitru" pe cât îl credeau austriecii sau neaustriecii din Europa Centrală şi Răsăriteană, ci era, mai degrabă, unul din cei 4 "Arbitrii Supremi" iar unul înseamnă de obicei mai puțin decât 3, nu numai în aritmetică dar şi în diplomație. A fost greu dar de fapt imposibil să-l convingi, de justețea sau necesitatea unirii austriecilor şi germanilor sudeți cu Germania, care putea afecta încă atunci şi pe loc echilibrul european, pe acel "Le Père de la Victoire", cum a mai fost numit Clemenceau care, deşi de 78 de ani, avea un spirit combativ şi proaspăt garnisit şi cu o experiență de 50 de ani în politica europeană. În Consiliul celor 4, Clemenceau a insistat ca autriecii să rămână independenți, să nu intre într-un stat sau bloc mare german şi să nu participe astfel la nici un fel de plan de revanşă germană.

David Lloyd George, om politic realist, ironic, plin de umor dar şi de imaginație, credea la început în principiile wilsoniene, în Societatea Națiunilor, dar cu S.U.A. printre fondatorii şi conducătorii ei şi era convins şi de necesitatea implicării economice şi politice a Casei Albe în toată evoluția viitoare a Europei. În acest context, premierul britanic era primul dispus să-l sprijine pe Wilson în foarte multe probleme, inclusiv în cea austriacă. Premierul britanic bine informat ştia însă că senatorii republicani de acasă îi vor pune o "talpă" serioasă, îl vor deborda pe Preşedinte care nu-i va putea sprijini nici pe el, nici pe alții în noile condiții, aşa că şi-a păstrat o alternativă, şi anume, în locul unei alianțe forte anglo-americană, din ce în ce mai puțin probabilă, a optat şi pentru o colaborare franco-britanică la Conferința de Pace şi după aceea. Lloyd George a văzut clar că Wilson, în pofida popularității imense ce o avea şi în ciuda prestigiului moral de care se bucura, nu va putea să-şi păstreze continuitatea în politica externă, din cauza boicotului Senatului, unde republicanii erau mai puternici decât

democrației. De la această convingere nu l-au abătut nici primirile entuziaste făcute Preşedintelui la Londra, Milano, Torino, nici măcar faptul că Wilson apela direct la masele europene şi de acasă în sprijinul Covenantului. Din acest motiv premierul britanic, fiind sau sceptic sau realist sau amândouă la un loc, a intuit că, în primul rând, înşişi americanii vor dezavua multe idei wilsoniene şi odată cu abandonul lor se vor retrage din afacerile europene.

În acest caz era limpede că Anglia avea nevoie de Franța şi n-o putea brusca nici în problema austriacă şi nici în altele. Orlando nu admitea nici el unirea Austriei cu Germania, deoarece prefera ca la Brenner Italia să se învecineze cu un stat austriac mic şi slab şi nu cu un stat german mare şi puternic. El credea în geopolitica clasică, în vechiul sistem de securitate şi de echilibru de putere a statelor, în consolidarea frontierelor italiene şi era sceptic şi neîncrezător în garanțiile privind păstrarea statu-quo-ului şi a păcii prin Societatea Națiunilor lui Wilson. În fond, atât Wilson cât şi Lloyd George au cedat în fața argumentelor franco-itaiene, dar Preşedintele a subliniat un lucru important şi anume că el interzice orice anexiune a Austriei de către Germania, dar nu poate să interzică unui stat să se unească cu atul, dacă doreşte şi dacă această voință este exprimată legal prin organele legislative alese în mod democratic. Din ciocnirile de vedere ale celor “mari” a rezultat formula că Austria se va putea uni cu Germania dacă va obține consimțământul Societății Națiunilor iar Germania recunoaşte şi respectă independența Austriei care este şi va fi inalienabilă, cu excepția unei decizii aprobate de Societatea Națiunilor. Iată că în condițiile unei evoluții paşnice, creştine şi democrate a Germaniei şi a Europei, şi dacă Societatea Națiunilor ar fi fost puternică şi eficace pentru a putea apăra pacea şi proteja această evoluție, n-ar fi fost exclusă unirea Austriei cu Germania sub control şi cu aprobare internațională.

Numai că în perioada interbelică democrația sau s-a estompat sau a amuțit în unele state iar în Germania nazistă, care a distrus Republica de la Weimar şi spiritul ei şi în Rusia bolşevică a murit de tot, cele două mari state instituind

regimuri represive în interior şi agresive în exterior. Tocmai pentru a avea mână liberă, Berlinul brun a ieşit singur din Societatea Națiunilor iar Moscova roşie a fost exclusă mai târziu din cauza agresivității sale. În cazul germanilor sudeți, chemați de regii Boemiei în secolul al XIII-lea să ridice din punct de vedere economic regiunile muntoase şi care aveau în spate 7 secole de continuitate în zonă, cererile au fost respinse de Consiliul celor 4. În 1918, germanii suedeți, deşi nu respingeau deloc ideea unei uniri cu Republica Austriei – au fost alături de cea imperială şi au fost guvernați de Viena din 1526 încoace –, ei preferau totuşi să intre într-o mare Republică formată din Germania şi Austria şi solicită în acest scop organizarea unui plebiscit. Cehii i-au contraatacat cu dreptul istoric, cu argumentele strategice şi cu accesul la bogățiile solului iar Comisia Aliată s-a pronunțat fără rezerve pentru cehi.

Oricum, aşa cum am evidențiat anterior şi o vom sublinia şi în capitolele următoare, anumite diferende de idei survenite între cei mari au fost benefice, deoarece au înlăturat anumite soluții neconforme cu realitățile etnice şi geografice din 1918. Astfel, Tardieu, care organizase excelent aprovizionarea Armatei Franceze cu materiale de război din S.U.A. în timpul Primului Război Mondial, pretinde, în 1919, ca Sarre să revină Franței, întrucât în 1790 Sarrelouis şi Landau ar fi trecut de bună voie la francezi. Aceeaşi pretenție o ridică şi asupra zonei Sarrebrück care s-a alăturat Franței în 1793 şi împreună cu celelalte două au rămas între frontierele ei până în 1815. Lloyd George l-a ironizat pe Tardieu, i-a respins argumentele pe motiv că dreptul istoric invocat de el era şi dubios şi desuet, întrucât sentimentele locuitorilor din anii 1790 nu se puteau compara cu cele ale locuitorilor din 1919. Britanicul le dă şi o lecție de istorie francezilor şi îi întreabă dacă nu le-a fost de ajuns şi dacă mai au nevoie de încă o “Alsacie-Lorenă”, de data aceasta luată de ei de la germani sub denumirea şi metamorfoza zonei Sarre. În fața acestei obstrucții Parisul a dat înapoi.

De fapt, noi bănuim că înşişi francezii au realizat că “argumentele” lor istorice era cusute cu ață albă şi ei au încercat marea cu degetul doar pentru a

vedea dacă nu cumva pot intra “pour toujours” în proprietatea cărbunelui din regiunea solicitată. Zona Sarre, cu 650.000 locuitori, a fost administrată de Socitatea Națiunilor pe o perioadă propusă să dureze 15 ani, iar locuitorii ei urmau să se pronunțe prin plebiscit asupra destinului lor. Franța a soliciat zadarnic să i se confere ei mandatul de administrare, fiind respinsă categoic în această pretenție de însuşi Wilson. Mandatul a durat 15 ani iar în ianuarie 1935, când s-a organizat plebiscitul, peste 80% din votanți s-au exprimat pentru unirea lor cu Reichul, ceea ce a demonstrat că Lloyd George şi Wilson au avut dreptate în această chestiune. De asemenea, tot Lloyd George, secondat de Wilson, au zădărnicit pretenția exagerată a mareşalului Foch ca teritoriile germane de pe malul stâng al Rhinului să fie anexate de Franța şi Belgia, deşi Franklin Bouillon n-a cerut decât demilitarizarea acestei zone. Lloyd George îi repetă lui Foch lecția pe care i-a ținut-o lui Tardieu că, dacă germanii au comis greşeala din 1871, anexând Alsacia-Lorana şi creând de fapt o nouă sursă de război, francezii să nu-i copieze sau să-i imite în 1918 cu zona renană formând şi ei alte izvoare de război pentru viitor. Clemeneceau nu vrea anexare ca Foch, dar propune foarte “şmechereşte” şi cu un scop ascuns o soluție în care nu credea probabil nici el, dar prin care urmărea să obțină cu totul altceva de la Wilson şi de la Lloyd George. El cere ruperea malului stâng al Rhinului de Germania şi metamorfozarea acestui teritoriu într-un mic dar liber stat german pus sub controlul Societății Națiunilor.

Preşedintele şi premierul au replicat logic şi democratic, de altfel, că nici nu se poate pune problema ca 7 milioane de germani să fie despărțiți de statul lor național, la care “întrebarea” lui Clemenceau a fost nu o simplă interogație şi nici măcar o întrebare în sine, ci o pretenție limpede şi directă şi anume a pretins că dacă zona renană nu poate deveni stat liber, atunci S.U.A. şi Anglia să acorde Franței garanții comune şi concomitente privind o asistență militară promptă contra unui viitor atac german. De fapt, Clemenceau a dorit de la bun început să obțină garanțiile anglo-americane şi nu înființarea unui stat nou german controlat

de Societatea Națiunilor. Însă acest lucru dovedeşte că nici bătrânul Clemenceau nu credea întru-totul în eficacitatea Ligii privind păstrarea păcii şi a statu-quo-ului, mai ales dacă nu dispunea de armată proprie, şi recurge şi el la metodele aliațelor clasice interstatale în încercarea de a preveni un nou atac german în vitor. Într-adevăr "tigrul" francez obține promisiunea că S.U.A. şi Anglia vor asista militar şi prompt Parisul dacă Germania, neprovocată fiind, va ataca.

Dar, din acesată frumoasă "parolă" sau promisiune n-a rămas decât praf şi scrum odată cu dezangajarea S.U.A. de problemele Europei şi în amintirea ei i se poate aplica cel mult un subtil proverb francez: "prommêtre c'est noble, tenir c'est bourgeois", cu precizarea că acel "tenir" a devenit imposibil de realizat în practica interbelică. Totuşi, ceva concret a obținut Clemenceau şi anume demilitarizarea malului stâng şi a unei zone de 50 km. pe malul drept al Rhinului cu o ocupație pe timp de 15 ani cu posibilitatea reducerii termenului. După cum bine se ştie, în 1925, când s-a semnat Tratatul de la Locarno, şi în anul următor, cea mai mare parte a Rhinenlandului a fost părăsită de trupele franceze în atmosfera creată de Stresseman şi Aristide Briand, care doreau s-o rupă cu trecutul şi să apropie cele două state unul de celălalt în cadrele unor regimuri democratice şi în atmosfera generală a Ligii Națiunilor care acționa pentru pace în Europa şi pe glob. Cei doi oameni politici, unul german, altul francez, vor constitui o pildă şi un exemplu demn de urmat în stabilirea unui climat de toleranță, înțelegere şi colaborare între statele democrate şi creştine din viitoarea Europă Unită militar, economic şi politic în lupta contra pericolului bolşevic.

Să nu uităm faptul că Aliații şi, îndeosebi, anglo-americanii i-au domolit şi pe polonezi, deoarece, când Dmovski de pildă cere 85.000 km^2 de la Germania, i se răspunde că nu poate primi mai mult de 58.600 km^2. Tot Lloyd George specifică faptul că Polonia va primi teritorii poloneze răpite şi rămase etnic poloneze, dar nu va avea acces la teritorii care din punct de vedere istoric şi etnic sunt germane. Considerăm că este impropriu să se susțină că Germania a "pierdut" Schleswig-ul de Nord, din moment ce populația majoritară de aici era

daneză şi Articolul 5 al Tratatului de la Praga, din 1866, a stipulat clar că Prusia promite Danemarcei retrocedarea Schleswig-ului de Nord dacă locuitorii lui îşi vor exprima în viitor această dorință. Prin plebiscit, Schleswing-ul de Nord a revenit Danemarcei iar cel Central şi de Sud, unde n-a fost nevoie şi nici nu s-a organizat plebiscite, au rămas Germaniei. De asemeea, în iulie 1920, în Prusia Orientală, în zona Allenstein, 363.209 de votanți s-au pronunțat pentru Germania şi 7.980 pentru Polonia, în zona Marienwerder 96.923 pentru Germania şi 8.018 pentru Polonia, în condițiile în care autoritățile germane au trimis în regiune 202.700 de "emigranți" care au participat la plebiscit şi au constituit aproape jumătate din participanții la vot iar 40% dintre rezidenții calificați pentru vot s-au abținut. Dar nimeni n-a contestat plebiscitul ce a fost pierdut de Polonia şi câştigat de Germania. Ariile de manifestare a plebiscitului au fost 1.036 mile pătrate cu 174.000 locuitori în Marienwerder (Kwidzn) şi 4.800 mile pătrate cu 565.000 locuitori în Allenstein (Oisztyn).

Aria plebiscitului din Silezia Superioară a fost de 4.250 mile pătrate cu 1.942.000 locuiori. La Conferința de Pace s-a făcut o propunere deosebit de înțeleaptă pentru această zonă, menită să evite viitoare conflicte şi anume ca viitoarea arondare a teritoriului în discuție sau în dispută să se facă în acord cu dorințele locuitorilor exprimate de comunele urbane şi rurale din Silezia Superioară. În martie 1921, pentru Germania s-au exprimat 706.820 votanți rezidenți, 182.288 votanți emigranți şi 479.414 pentru Polonia iar pe comune 682 au votat pentru Polonia şi 792 pentru Germania. Dacă s-ar fi respectat prevederile Conferinței, împărțirea trebuia să se facă respectând în teritoriu cheia votului pe comune. Numai că polonezii, deşi minoritari pe ansamblu față de germani, în votul pe comune erau preponderenți în partea sud-estică a ariei plebiscitului, care era foarte bogată şi evoluată economic. Germanii, bazându-se pe majoritatea voturilor locuitorilor şi comunelor, nesocotesc prevederile Conferinței care-i defavoriza economic în zonele avansate menționate ce urmau a fi luate de polonezi, şi pretind toată Silezia Superioară iar liderul polonezilor

silezieni, Wojciech Korfanty, sărind şi el peste cal, împarte teritoriile după cum îi convenea lui cerând ca 59% din aria plebiscitului să-i revină Poloniei, deoarece, în procentajul teritorial solicitat de el, 673 de comune au votat pentru Warsovia şi doar 230 pentru Germania.

Comisia Inter-Aliată nu ia o atitudine clară pe care s-o prezinte spre aprobare Consiliului Suprem Aliat, unde englezii şi italienii, văzând că prevederile Conferinței nu mai au valoare practică în zonă, propun ca Poloniei să nu i se dea decât două districte agricole din Sud, Rybnik şi Pszczyna (Pless) iar francezii, fără să-l sprijine total pe Korfanty, insistă ca zona industrială de bază să-i revină Poloniei. În aceste condiții tulburi, între polonezi şi germani izbucnesc lupte sângeroase care sunt stopate de Aliați abia după şase săptămâni iar problema este trecută în competența Consiliului Ligii Națiunilor care a decis ca din 4.250 de mile pătrate Polonia să primească 1.241 cu o populație de 996.000 din 1.942.000 dar unde Warşoviei îi revenea 76% din producția de cărbune, 22 din 37 de furnale, 9 din 14 oțelării. Chiar dacă economic, germanii au pierdut mai multe poziții, în teritoriul cedat Poloniei polonezii erau etnic majoritari, iar din întreaga suprafața în discuție 2/3 au revenit totuşi Germaniei. Deci, Consiliul Ligii Națiunior s-a dovedit a fi capabil să rezolve probleme fierbinți fără războaie mari sau generalizate, practică ce ar fi trebuit continuată şi întărită şi nu abandonată.

1.4. Cehoslovacii, iugoslavii, românii şi diplomția americană la sfârşitul Anului 1918

Practic vorbind nu se poate spune că în Europa Germaniei i s-au impus cedări de teritoriu, ci, mai degrabă şi mai corectă este afirmația că i s-a interzis extensiunea teritoriului. Cât despre cele 27.188 de mile pătrate europene, cu 7.000.000 de locuitori, nu se poate spune decât tehnic că au fost “pierdute” de Germania. Mai degrabă este corect să se afirme că au fost recuperate şi eliberate de Polonia şi Franța, de unde au fost anexate forțat de Prusia la sfârşitul secolului al XVIII-lea şi în 1871. Deci, în Alsacia, Lorena, Pomerania, Posnania, a

fost vorba de dreptate în favoarea celor cuceriți şi umiliți şi a urmaşilor lor şi nu de o “pierdere” germană, deoarece era absolut just să vină timpul ca hoțul sau cuceritorul să fie pus în situația de a restitui noilor generații de proprietari ceea ce a “furat” sau, mai precis, a anexat de la cei din vechimea mai mult sau mai puțin apropiată sau mai mult sau mai puțin îndepărtată.

De aceea, noi nu înțelegem deloc de ce foarte mulți “interpreți” în materie de istorie şi de istoriografie “plâng” pe umerii Germaniei învinse sau admit că a fost pedepsită prea aspru şi varsă lacrimi şi “argumente” care, adunate într-o albie, ar da un fluviu mai mare decât Rhinul, Guadalguivirul, Sena, Padul, Dunărea la un loc, pentru că Berlinului i s-au impus condiții neapărat nedrepte şi grele. Berlinul a primit ceea ce a meritat, “a căpătat după ce a umblat”, după cum se spune, deoarece a contribuit mai mult ca alții prin grandoarea lui agresivă la declanşarea unui conflict mondial sângeros şi fără precedent. Acesta s-a dovedit a fi însă benefic în privința tăierii nodului gordian pentru eliberarea națiunilor europene asuprite din Europa Centrală şi Răsăriteană, dar numai în condițiile înfrângerii Puterilor Centrale. Războiul a provocat într-adevăr pierderi umane şi materiale deosebit de grave şi de grele, dar mai ales pe teritoriul altor state, unde s-au desfăşurat luptele ani de-a rândul şi nu pe hinterlandul Germaniei Imperiale, care n-a fost practic afectat pe timp îndelungat de distrugeri de proporții în timpul Primului Război Mondial, care să fie comparabile cu cele suferite de pildă de Franța, Italia, România sau de Belgia. Chiar dacă reparațiile de război fixate Germaniei au fost prea mari şi au provocat ocupații intempensive în 1923 pentru plata lor, şi pierderile unor state ale Antantei au fost tot atât de mari şi învinşii au trebuit să plătească deoarece ei le-au provocat. În fond, în climatul democratic şi paşnic de după 1924 toate crizele au fost girate paşnic, au fost depăşite, planurile Young şi Dawes au contribuit la redresarea mărcii şi economiei germane iar exagerările legate de plata reparațiilor au fost stopate şi abandonate.

În concluzie, noi ne întrebăm, tot teoretic şi retoric doar, dacă “interpreții” şi “interpretativii” comentatori care mai plâng încă pe umerii Germaniei Imperiale şi

ai aliaților acesteia învinşi în Primul război Mondial şi susțin că au fost pedepsiți prea aspru sau poate chiar pe nedrept, nu-şi fac procese de conştiință şi nu realizează că prin asemenea raționamente – sau mai precis antiraționamnte – dau sau duc de fapt apa la moara revanşarzilor, cuceritorilor de generație nouă, agresorilor interbelici de tot felul, naziști, hortişti, bolşevici etc. Regimurile lor interne represive şi acțiunile lor externe abuzive şi mâncătoare de teritorii şi ființe naționale străine şi opuse lor nu pot fi scuzate de nimeni, în nici un fel sau modalitate. Iar cei ce întreprind acțiuni în acest sens, nu numai că comit o crimă morală, dar, conştient sau inconştient, alimentează şi astăzi nostalgii cuceritoare, dăunătoare şi păgubitoare pentru pacea, securitatea şi democrația europeană. Nu este permis să se opreze cu "dacă şi cu poate", să se filosofeze prin prisma că dacă Germania sau poate şi Austro-Ungaria nu erau pedepsite atât de grav sau nu dispăreau întru-totul, nu mai izbucnea Al Doilea Război Mondial. Acest fapt echivalează cu a întoarce lumea pe dos, a inversa scurgerea timpului, mersul şi rațiunea de desfăşurare a lucrurilor. A spune sau măcar a face aluzie sau a presupune că Anul 1918 trebuie privit, interpretat şi judecat prin prisma anilor 1939-1945, a evenimentelor generate şi desfăşurate atunci, este identic cu a crea un alt anus contra naturii, deoarece Anul 1918 n-avea cum să cunoască anii, aşa-zisele nevoi, învolburări şi interogații ale generațiilor cu încărcătura şi "dinamita" anilor relelor şi problematicilor specifice lor care l-au urmat.

Nu trebuie uitat niciodată că națiunile majoritare eliberate l-au binecuvântat şi, chiar dacă naționalitățile minoritare şi statele cuceritoare limitrofe de etnia lor l-au blestemat, în fața istoriei popoarelor, a perspectivei progresului democrației europene şi universale, pedepsirea Germaniei Imperiale, dispariția Austro-Ungariei, a fost, sunt şi vor rămâne fenomene binevenite, benefice şi pozitive pentru evoluția umanității. Tot atât de profund democratice au fost şi vor rămâne, în perspectiva timpurilor prezente şi viitoare, caracterul, substanța şi structura Sistemului de la Versailles în Europa Centrală şi Răsăriteană, indiferent de loviturile ce i s-au aplicat ulterior sau chiar în pofida unor comentarii

contemporane ce încearcă să-l diminueze şi să-i mistifice meritele şi marile realizări, pedalând din interes doar pe anumite limite sau deficienţe inerente poate unui gen de problematici complexe, vaste şi universale ca cele ce au stat pe tapetul şi ordinea de zi a Conferinţei de Pace de la Paris din anii 1919-1920. De fapt, asemenea comentatori care nu recunosc ca juste frontierele din 1918 sau mai cred încă că, de dragul unor interese, de altfel greşit înţelese, ale minorităţilor, pot teroriza şi distruge încă majorităţile şi statele lor, pot fi calificaţi ca Ribentropii şi Molotovii zilelor noastre, indiferent de etnia, confesiunea sau statele de unde provin.

Desigur, aici nu discutăm despre aplicarea în zilele noastre a principiului şi dreptului de autodeterminare ce-şi trage seva şi sorgintea tot din 1918, de către unele naţiuni nemulţumite de felul cum au fost tratate şi care, majoritare fiind pe teritoriile lor, s-au desprins de vechile state şi şi-au proclamat independenţa în state proprii (slovacii catolici şi protestanţi, croaţii şi slovenii catolici după anii 1990), fie pe cale paşnică, fie prin război, după cum părţile implicate sau interesate au dovedit înţelegere faţă de nevoile lor – cazul cehilor democraţi – sau lipsă de înţelegere, cazul sârbilor ortodocşi şi intoleranţi care nu doreau să renunţe la ideea mare sârbă.

După cum vom dovedi în continuare, tăria exemplului Anului 1918 este dovedită şi de distrugerea Pactului Ribetrop-Molotov, operată după 1990, când reapar statele independente Letonia, Lituania, Estonia, anexate în 1940 de, din fericire, decedata U.R.S.S. Distrugerea acestui Pact s-a operat logic prin revenirea la geopolitica baltică interbelică, structurată pe independenţa acestor state de dinaintea cuceririi lor. Mai puţin logică ni se pare modalitatea de a “distruge” Pactul, găsită şi aplicată de românii dintre Prut şi Nistru. În 1940, Basarabia era partea răsăriteană a României şi adevărata distrugere a Pactului ar fi fost definită şi binevenită prin votul revenirii la situaţia dinaintea anexării. Letonii, estonii, lituanienii au revenit logic şi legic la independenţa lor de stat, dar românii basarabeni n-au fost independenţi în momentul în care au fost răpiţi şi

duşi în U.R.S.S. Independența votată de ei înseamnă doar o distrugere parțială a Pactului prin desprinderea de statul străin, dar totuşi în comunitate cu el. Această independență înseamnă concomitent şi separare de România şi prin acest aspect deranjant, ilogic şi neadecvat al separării se conservă, de fapt, până în zilele noastre o parte din spiritul Pactului damnat nazisto-comunist care nu are ce căuta în Europa Unită de azi şi de mâine. Iar dacă unii oameni de stat din Bucureşti n-au contribuit cu nimic la înlăturarea acestei regretabile confuzii sau chiar au recunoscut frontiera pe Prut cu puțin înainte de dispariția Imperiului roşu, comițând astfel un act de trădare națională, ei intră în aceeaşi categorie a "Ribentropilor" şi "Molotovilor" zilelor noastre, chiar dacă nu sunt conştienți de acest lucru. Tot aici intră oricare om de stat din Europa care nu consimte să distrugă şi cea mai mică urmă a Pactului de pe harta Europei.

În 1918 mersul implacabil spre democrația națională şi parlamentară s-a desfăşurat cu intensitatea şi tăria celor ce au aşteptat mult după dreptate, au luptat fără preget secole de-a rândul pentru libertate şi state proprii, secondați însă acum şi de înțelegerea şi sprijinul marilor puteri maritime euro-atlantice, unde regimurile democratice impuneau respect în interior şi în afară şi aveau deja o vechime respectabilă. Statele noi s-au format deci în această ambianță universală favorabilă şi prin colaborarea Comitetelor de acasă cu cele din străinătate. De pildă, la 13 noiembrie 1918, Comitetul Național Ceh de la Praga, cu aprobarea Guvernului Provizoriu de la Paris a adoptat o constituție care instituia o Republică parlamentară. Hotărârea a fost luată doar după ce cele două foruri s-au consultat şi şi-au armonizat punctele de vedere şi principiile de organizare ale statului în cursul unei consfătuiri comune la Geneva.

Trebuie să subliniem faptul că Lammasch, poate realist, înțelegător, binevoitor sau toate la un loc, a aprobat, în 25 octombrie 1918, plecarea în Elveția a unei Delegații conduse de Kramář. Delegația şi-a exprimat în numele națiunii mulțumirea pentru întreaga activitate depusă de liderii din exil pentru obținerea independenței şi i-a împuternicit prin mandat să reprezinte

Cehoslovacia înaintea Aliaților la viitoare Conferință de Pace. Din şi prin fuzionarea forurilor din Praga şi din Paris a rezultat un guvern reprezentativ şi capabil să impună respect şi să acționeze în mod realist şi util. Masaryk era Preşedintele Republicii, aflat încă pe teritoriul S.U.A., Kramář, ca prim ministru, s-a întors acasă pentru rezolvarea paşnică a problemelor curente şi încadrarea Slovaciei în noul stat, Beneš s-a întors la Paris ca ministru de Externe, pentru a fi prezent în timpul tratativelor ce se derulau acolo, iar Stefanik a devenit ministru de Război, dar şi el era departe, în Siberia, unde se ocupa de Legiunea cehă şi de întoarerea ei acasă. Colaborarea cehilor de acasă şi din exil, i-a impresionat şi pe străinii care ştiau că, de fapt, Kramář şi Masaryk nu s-au agreat şi au avut dese altercații în problemele politice. Acum însă îi admirau pentru hotărârea cu care şi-au înlăturat rivalitățile şi geloziile personale. Dar, şi mai mult au fost apreciate spiritul practic, capacitatea, abilitatea şi utilitatea cu care au acționat toți liderii pentru cauza comună, şi anume obținerea independenței şi a recunoaşterii ei pe plan internațional.

Din acest punct de vedere este semnificativă remarca americanului Herron care, la Geneva, s-a întâlnit şi a discutat mult cu Kramář şi Beneš, că cehii au o asemnea capacitate şi spirit practic în politică încât nu pot fi "încadrați" sau nu aparțin nici unei alte familii de popoare decât anglo-saxonilor. Cu tonalitatea şi limajul extravagant, specific lui, Herron, dovedind însă un spirit practic mai mic decât al cehilor şi lăsându-se pradă unui optimism exagerat în privința viitorului, afirma, în mod romantic, că prin tot ce au realizat cehoslovacii pot constitui un fel de rocă sau stâncă puternică pe care Preşedintele S.U.A. şi Aliații americanior îşi pot baza toate speranțele lor spre o dezvoltare liberă, paşnică şi în deplină ordine a Europei Centrale şi Răsăritene. Herron credea că cehoslovacii pot recupera locul de lider al Rusiei, iremediabil pierdută pentru Europa prin lovitura dată de bolşevici care doreau să reducă şi Germania la nimic prin haosul ce urmăreau să-l creeze şi aici şi că vor fi capabili să respingă nebunia bolşevică. Americanul meditativ şi retras în calmul Elveției, unde trăia de mai mulți ani, mărturisea că

era stăpânit de convingerea profundă sau chiar de viziunea că “zeii” noilor destine ale Europei au căutat şi au aflat sediul sau “templul” lor, localizându-l la Praga.

Numai că “zeii” noilor destine europene şi-au localizat “templele” sau sediile lor nu numai la Praga, dar şi la Bucureşti, Warşovia, Tallin, Riga sau alte capitale, dar ei nu erau şi “zmei”, adică, fiind de statură mică şi mijlocie, nu erau atât de puternici încât să granteze sau să păstreze numai ei înşişi noile destine europene care puteau fi apărate şi conservate doar prin colaborarea zeilor mari care erau şi “zmei”, adică a anglo-franco-americanilor şi sub cupola Societății Națiunilor dirijată şi controlată de aceştia din urmă. Herron a întors puțin lucrurile cu fundul în sus când a susținut că Antanta şi Wilson aveau nevoie şi urmau să se sprijine pe “stânca” de la Praga, deoarece “stânca” sau “stâncile” de la Praga, Bucureşti, Warşovia erau mici şi “de gresie” nu de “granit” ca cele ale marilor puteri maritime şi democratice. Nu marile puteri aveau atâta nevoie de sprijinul națiunilor mici şi mijlocii în şi din Europa Centrală şi Răsăriteană, cât invers, pentru acestea era vital sprijinul S.U.A., al Antantei şi al Societății Națiunilor în păstrarea păcii, a statu-quo-ului teritorial, în asistența la o evoluție democratică a constelației europene şi în conservarea lumii pentru democrație şi civilizație, după rețeta anunțată de Woodrow Wildon. În fond, numai şi numai prin colaborarea generală dintre statele mari, puternice şi democrate şi cele mici şi mijlocii se putea feri Europa de noi anexiuni şi rapturi teritoriale, de infestarea atmosferei europene prin regimurile de extremă stângă şi dreaptă cu consecințe grave pentru multe alte popoare.

Nu este însă mai puțin adevărat faptul că prin colaborarea incipientă şi eficientă a ceholovacilor, aceştia şi-au creat lor înşişi, dar, prin recul, şi altor națiuni negermane şi nemaghiare, o situație şi atmosferă favorabilă scopurilor urmărite şi de aceea se poate spune că ei au păşit cu dreptul pragul Conferinței de Pace de la Paris. La 14 noiembrie Acordul de la Geneva intră în funcțiune şi Adunarea Națională Revoluționară, formată de fapt din foştii deputați cehi din

Reichsrat-ul din Viena şi din deputații Dietei Boemiei, l-a ales Preşedinte ale Cehoslovaciei pe Masaryk şi a investit pe cale legislativă noul guvern cu putere executivă. În Adunarea de la Praga au fost cooptați ulterior şi 55 de deputați slovaci, numărul total ridicându-se după această operațiune la 270 membri. Masaryk şi-a luat rămas bun de la Preşedintele Wilson în termeni foarte cordiali şi amândoi au ajuns la concluzia că nu şi-au înşelat speranțele puse şi investite unul în altul, în sensul că proaspătul şef european de stat a justificat întru totul încrederea acordată lui de Casa Albă şi de americani în general iar Wilson a satisfăcut în ultimă instanța şi în mod plenar speranțele cehoslovacilor. După cum bine se ştie, Cehoslovacia a primit la Trianon 61.6333 km^2 cu o populație de 3.517.568 de locuitori, majoritatea slavi (slovacii numărau aici peste 1.900.000 de suflete, majoritatea slavă de aici fiind întărită şi de numărul celor cca 500.000 ruteni). Minoritatea enică cea mai importantă de aici era cea maghiară, de 700.000 de suflete, urmată de germani, evrei, polonezi, țigani. Toate încercările anterioare ale unor slovaci ultraautonomişti de a obține direct de la Conferința de Pace o autonomie puternică sau chiar un plebiscit separat pentru Slovacia au eşuat. În acest sens au acționat Părintele Hlinka şi Părintele Jehliča, la Paris, în 1919, dar, la cererea Delegației Cehosovaciei, cei doi au fost arestați de poliția franceză şi expulzați din țară. Nici croatul Radic n-a putut câştiga Conferința pentru formula unei Croații independente. Oricum, asemenea opțiuni nu au existat între polonezi şi români. Cehoslovacia a primit la Saint-Germain-en Laye Boemia şi Moravia care, în 1910, aveau o populație de 9.396.581 de suflete, din care trei milioane erau germani. Regiunea sudetă a fost luată pe baza dreptului istoric şi cu argumente strategice şi economice, Beneš promițând Aliaților că intenția guvernului cehoslovac era să transforme Republica Cehoslovacă într-un fel de Elveție, tocmai pentru a-i mulțumi şi a-i linişti pe germani. Beneş a luat şi Rutenia promițându-i un statut autonom. Zatkovič, liderul rutenilor din S.U.A, a semnat un agrement pe aceleaşi baze cu Masaryk şi, în octombrie 1918, soseşte cu copia lui la Paris, de unde pleacă în Rutenia pentru a obține şi acordul liderilor

de aici pentru această soluție. La Trianon, România a obținut 103.093 km^2 cu 5.257.462 locuitori, din care peste 1.600.000 erau unguri iar Regatul Sârbilor, Croaților şi Slovenilor 42.541 km^2 cu 2.621.554 de suflete. România primeşte la Saint-Germain-en Laye Bucovina iar Regatul Sârbilor, Croaților şi Slovenilor o parte din Carniola, Bosnia, Herțegovina şi Slovenia, sudul Carintiei, dar plebiscitul s-a pronunțat în cazul Klagenfurtului pentru Austria unde a rămas şi Nordul ei. Austria a primit de la unguri 4.020 km^2 cu 291.618 locuitori, dar prin plebiscitul din 1921, Sopronul a revenit Ungariei, restul fiind organizat de Viena în Burgenland. În general s-a apreciat că toate statele noi sau unificate, intrate în geopolitica europeană la 1918-1921, numărau 115 milioane de locuitori, din care 24 milioane erau minoritari. În toată aria, media minoritarilor era de 1 la 3 majoritari, dar în Polonia şi Cehoslovacia 1 la 3 iar în România 1 la 4.

Nimeni nu poate nega faptul că Masaryk a ales cartea bună şi anume cea a alianței cu Occientul pentru a obține şi a avea acces la independență, dar n-a fost singurul care a făcut acest lucru sau a urmat această cale, dacă ne gândim numai la Regele Ferdinand şi la Ionel Brătianu care, respingând orientările către Puterile Centrale din interior, s-au aliat în exterior tot puterilor occidentale ale Antantei cu care s-a asociat şi S.U.A. un an mai târziu. Tot cartea cea bună a fost aleasă şi "jucată" de liderii naționali poloni, letoni, estoni, lituanieni, ce şi-au pus speranțele cu precădere pe puterile Antantei şi pe Consiliul Suprem Aliat de la Paris care, în anii 1918-1921, s-au dovedit capabili să apere şi să protejeze națiunile mici şi mijlocii din Europa Centrală şi Răsăriteană contra pericolului rus bolşevic şi al celui german în unele cazuri, cu concursul militar şi politic al acestora din urmă. Sinteza realizată a fost binevenită pentru cauza păcii şi democrației.

Am afirmat anterior că reuşita diplomatică şi propagandistică cehoslovacă s-a răsfrânt benefic şi a creat o atmosferă generală favorabilă şi pentru scopurile urmărite de celelalte națiuni din zona central-răsăriteană europeană. Afirmația este veridică şi deci rămâne în picioare, doar cu amendamentul că intensitatea cu

care s-a răsfânt exemplul cehoslovac asupra acestora din urmă a fost în unele cazuri mult mai slabă şi mai mică. Desigur, acest fapt nu s-a datorat nici cehilor, nici franco-anglo-americanilor aliați sau asociați, ci, mai ales, au fost cauzate de fricțiunile interne dintre anumite națiuni. Cazul specific este dat de conflictele survenite între guvernul sârb şi Consiliul Național Iugoslav de la Zagreb, condus de Dr. Korošec. Dacă cehii şi slovacii au reuşit, în 1918, să evite – de fapt să amâne – conflictele între ei pentru mai târziu, nu acelaşi lucru se poate spune despre sârbii ortodocşi şi croații şi slovenii catolici care se suspectează unii pe alții şi se ceartă şi înainte de 1918. La 3 noiembrie 1918, Korošec investeşte Comitetul Iugoslav de la Londra – şi nu guvernul sârb ortodox – să-i reprezinte pe iugoslavii din fosta Monarhie în fața aliaților. Acest mandat l-a înfuriat pe Pasič şi urmărea să întărească rolul şi poziția croatului Trumbič în viitorul stat şi la tratativele de pace.

În fond, aici a fost vorba de o luptă acerbă pentru putere în viitorul stat, susținută de Pasič în favoarea unui monopol al Belgradului şi de liderii croați şi sloveni pentru ca Zagrebul şi Liubliana să fie respectate şi să ocupe o poziție egală cu Belgradul în federația iugoslavă. Problemele au fost agravate şi de conflictele survenite între iugoslavii “habsburgi” şi Italia, dar acestea au fost de natură să diminueze intensitatea diferendelor dintre sârbii ortodocşi şi croații şi slovenii catolici, dintre care unii, lăsându-se pătrunşi de o frică mai mare în fața pretențiilor formulate de Roma decât de accentele centraliste ale Belgradului, se vor apropia şi se vor uni cu Regatul Serbiei şi vor recunoaşte ca fiind comună şi legală Dinastia Karagheorghevici în noul regat Sârbo-Croato-Sloven. Pasič a dorit să obțină de la Aliați dreptul exclusiv de a-i elibera şi de a-i reprezenta pe iugoslavii din fosta Austro-Ungarie, pe care, în sinea lui, îi considera tot ca pe un fel de slavi sau de “sârbi”, dar de mâna a doua, etichetându-i în surdină ca pe nişte “colaboraționişti” şi “complici” ai Habsburgilor, ungurilor şi austriecilor, ceea ce era, în mod evident, o eroare şi o exagerare.

Oricum, croatul Trumbič l-a bănuit pe Pasič că, dorind şi urmărind să obțină de la francezi, englezi şi americani dreptul de a-i elibera singur pe iugoslavii "habsburgi", ținta de fapt la dreptul de a-i domina de unul singur în numele Serbiei ortodoxe. Trumbič era experimentat în probleme politice şi în lupta sa îndelungată parlamentară şi națională şi l-a combătut destul de dur şi de deschis pe Pasič în cursul unei întâlniri de la Paris, când l-a prevenit că iugoslavii "habsburgi" nu sunt simple "obiecte" ce urmau să fie eliberate de alții. Ei constituie subiecte ce susțin şi poartă în ei înşişi conştiința unor drepturi politice, proprii ce trebuiesc respectate de alții. Iugoslavii "habsburgi" se vor elibera ei înşişi pe baza dreptului la autodeterminare şi vor intra într-o uniune liberă cu Serbia, dar ca parteneri egali, aşa cum prevederea în spiritul ei şi Declarația de la Corfu, sau, mai precis, cum o interpreta liderul croat. Pasič, care avea uneori şi mai ales când simțea şi "mirosea" că este puternic, că victoria era aproape sigură, un comportament de "paşă" însoțit şi de brutalitatea balcanică, i-a replicat tot atât de dur şi de deschis, dar pe un ton amenințător lui Trumbič, că sârbii intenționează să-i elibereze şi prezumtiv să-i şi domine pe iugoslavii din Monarhie.

Din acest moment, lucrurile s-au clarificat, în sensul că Pasič dorea de la conducătorii Franței să i se recunoască dreptul exclusiv de a-i elibera şi a-i anexa pe iugoslavii din Austro-Ungaria iar Trumbič urmărea ca Parisul să recunoască oficial Comitetul Iugoslav de la Londra ca singur for îndreptățit să-i reprezinte. Această recunoaştere de sine şi pentru sine i-ar fi ajutat pe croați şi sloveni să trateze cu mai multe şanse de reuşită făurirea unei uniuni libere şi egale cu Serbia. Oamenii de stat francezi au fost puşi în fața unei dileme stânjenitoare şi grele, deoarece nu puteau brusca lucrurile nici într-o parte nici în alta. Dacă ar fi recunoscut pretențiile lui Pasič, Parisul nemulțumea pe iugoslavi şi invers, aşa că oamenii de stat francezi au refuzat ambele părți care nu se puteau înțelege una cu alta şi nu au găsit ele însele o soluție de compromis ce le-ar fi apropiat una de alta. Deci, pentru acest refuz politicos pe care l-au regretat înşişi francezii,

vinovați nu erau aceştia, ci, în primul rând, Pasič, deoarece, dacă prim-ministrul Serbiei era mai puțin centralist, mai conciliant şi mai tolerant cu iugoslavii, se putea ajunge la o înțelegere între ei sau cu ei, ce ar fi fost sigur agreată de guvernul francez.

Conducătorii Franței doreau o Iugoslavie puternică şi unită, ca parte componentă a sistemului lor de alianțe în Europa Centrală şi Răsăriteană sau a ceea ce ei numeau "barrière à l'est", dar, deşi acasă la ei structura de stat era centralistă, suntem convinşi că miniştrii francezi erau informați şi ştiau că Iugoslavia nu putea fi şi nici nu era capabilă să rămână un stat puternic, dacă nu se puneau bazele unei federații reale şi sănătoase formate din parteneri egali şi mulțumiți unii de alții. Când ministrul de Externe ale Franței, Pichon, este strâns cu uşa, desigur din punct de vedere moral, de Trumbič, recunoaşte că este de acord cu toate motivațiile şi tezele lui, dar îi cere şi el interlocutorului său croat să-l înțeleagă că nu atât Franța cât Serbia nu vrea să-i accepte opțiunile şi punctele de vedere iar el şi colegii lui de cabinet nu puteau face nimic împotriva unui Aliat care este şi a fost un stat, un guvern şi un popor aflat alături de Franța din 1914 încoace. Practic vorbind, sârbii ortodocşi şi iugoslavii catolici, mai mult s-au concurat decât au colaborat în acestă perioadă .

Prim ministrul Serbiei, refuzat la Paris, ia drumul Londrei, dar în acestă direcție a păşit cu stângul, deoarece a încercat să-l câştige de partea ideii şi soluției "mari sârbe" pe prestigiosul Wickham Steed care era, de fapt, un mare prieten şi protector al Comitetului Iugoslav de la Londra. Pasič îl credea însă greşit informat şi influențat negativ de slavii catolici şi de aceea dorea să-l "lumineze", să-i explice despre marile eforturi depuse de Regatul Serbiei şi despre suferințele îndurate de-a lungul Primului Război Mondial – care, de altfel, erau reale şi nu erau contestate de nimeni – pentru a–l convinge despre dreptul exclusiv de a-i elibera şi a-i reprezenta pe iugoslavii "habsburgi" şi mai ales de a unifica în jurul Belgradului întreaga Iugoslavie ce se va numi atunci Regatul Sârbo-Croato-Sloven. Acestă titulatură a fost şi s-a dovedit a fi din păcate mai

mult o concesie formală făcută Zagrebului şi Liublianei, întrucât, în anii următori, s-a văzut clar că Belgradul acționa pe calea unui centralism excesiv şi îi jignea pe frații iugoslavi occidentali şi catolici. Oricum, convorbirea dintre Pasič şi Steed, desfăşurată la 8 octombrie 1918, la Hotelul Claridge, a fost o adevărată furtună, ale cărei valuri se pare că le-a auzit, printr-un raport ulterior şi Preşedintele Woodrow Wilson.

Wickham Steed, democart subtil şi convins, nu numai că a refuzat să se lase "eliberat" de aşa-numitele influențe şi informații rele şi neadevărate, dar, de la bun început, i-a reproşat lui Pasič că umblă pe căi greşite şi periculoase şi l-a provocat sincer şi direct de altfel, să-şi corecteze pe loc declarațiile oficiale şi rațiunile susținute de el care nu vor duce la întărirea ci la slăbirea viitorului stat.

Neaşteptându-se probabil să fie combătut astfel de la bun început, prim-ministrul sârb se lasă cuprins de furie şi diminuează, până la ridicol, mişcarea antidualistă a iugoslavilor din Austro-Ungaria, afirmând că şi Comitetul Iugoslav a fost creatura lui iar Declarația de la Corfu era o publicitate simplă menită să facă impresie bună în opinia publică europeană sau, altfel spus, tot ce s-a făcut bun până atunci s-a datorat numai şi numai Serbiei şi sârbilor ortodocşi. Pasič nu acceptă ca Aliații să recunoască Comitetul Iugoslav şi reafirmă dreptul exclusiv al Serbiei de a-i elibera sub egida şi controlul ei pe toți iugoslavi. Steed nu s-a sfiit să-i atragă atenția omului de stat sârb că vorbeşte ca un sultan şi să-l avertizeze că popoarele aliate, civilizate şi democrate nu-i mai respectă de multe vreme pe sultani. Britanicul şi-a exprimat admirația şi gratitudinea pentru Serbia şi armata sa, pentru comportamentul eroic în război, dar a respins categoric orice ambiții egoiste şi dominatoare, care nu erau la locul lor şi nu aveau cu nimic de-a face cu primul aspect al problemei. Sub influența lui Steed, ministrul de Externe al Marii Britanii, Balfour, a respins atât pretențiile lui Pasič, cât şi cererea lui Trumbič.

Arthur Balfour era un om de stat realist, prestigios şi cu autoritate personală, impunând respect şi prin trecutul lui politic de fost prim-ministru al Marii Britanii. Inteligent şi sceptic, el bănuia că fără o Ligă a Națiunilor puternică

şi fără americani, noile state mici şi mjilocii nu puteau juca un rol mare în Europa şi se îndoia, de pildă, că Polonia va fi un tampon eficace de una singură între Rusia şi Germania. Churchill, ca şi Curzon, presimțind că Europa şi noul ei echilibru va putea fi amenințat nu numai de Germania, dar şi de Rusia bolşevică, au propus zadarnic ca Aliații, deşi istoviți de război, să facă un ultim effort serios şi să scape Rusia şi Europa de bolşevici. Oricum, Londra, cu specificul ei şi în pofida unor cinisme şi puncte de vedere şi intuiții proprii, a contribuit alături de Franța şi S.U.A. la făurirea noii geopolitici a Europei întregi până la limitele ei cu Rusia roşie.

În 14 octombrie 1918, nota lui Pasič este înaintată şi Departamentului de Stat iar Trumbič, după ce se adresează ambasadelor S.U.A. din Paris şi Londra, pentru recunoaşterea Comitetului Iugoslav din Anglia, soseşte în noiembrie 1918 pe teritoriu american. Preşedintele Wilson i-a cerut lui Lansing să-l informeze pe Trumbič că subiectul memorandului său va constitui un lucru important ce va fi luat în considerare la viitoarea Conferință de Pace. Departamentul de Stat, la 28 octombrie 1918, răspunde oficial guvernului sârb – care ceruse pentru el dreptul exclusiv de a-i elibera pe iugoslavii “habsburgi” – că S.U.A. sprijină în continuare lupta pentru libertate a iugoslavilor dar, pentru moment, declină orice demers sau declarație în plus, întrucât, în mod manifest, aici era vorba de o politică ce depindea de dreptul la autodeterminarea popoarelor în cauză implicate direct în soluționarea problemei. Răspunsul către Serbia susținea tezele lui Trumbič în mod indirect, fără să recunoască implicit Comitetul Iugoslav de la Londra, deoarece, dacă recunoştea,guvernul S.U.A. s-ar fi detaşat de pozițiile franceze şi engleze, ceea ce nu putea să facă. S-a susținut, poate pe bună dreptate, că Trumbič trebuia să fi venit mai devreme în S.U.A. şi să se asocieze cu Masaryk pentru a obține recunoaşterea oficială a Comitetului Iugoslav după modelul Consiliului Cehoslovac. Oricum, singurul guvern care a reuşit, cel puțin pentru moment şi parțial, să-l determine pe Pasič să recunoască oficial că nu numai el, dar şi iugoslavii “habsburgi” erau parte interesată şi reprezentativă în făurirea

noului stat, a fost cel francez. Acest lucru a fost necesar, deoarece italienii au intrat în Dalmația şi pretindeau mai mult decât li se oferise prin Tratatul de la Londra, fapt ce-i amenința direct pe iugoslavii catolici care, având cuțitul italian la gât, s-au apropiat de sârbi.

De fapt aceste fricțiuni dintre Belgrad, Zagreb şi Liubliana s-au dovedit a fi de rău augur pentru destinele Iugoslaviei şi ele au provocat o bătaie à la longue în durata timpului, ce s-a răsfrânt şi s-a rezolvat abia în zilele noastre, după anii 1990. În pofida succeselor înregistrate la Conferința de Pace, Regatul Sârbilor, Croaților şi Slovenilor a păşit cu stângul în noua geopolitică europeană şi, deşi în perioada interbelică au existat şi oameni de stat înțelepți şi moderați ce doreau satisfacerea intereselor şi de o parte şi de alta, ei n-au putut stăpâni situația şi au fost, de fiecare dată, devansați de extremiştii dintr-o parte sau alta, ca şi de furia ce o provoca sângele vărsat în cadrul luptelor din stradă, din munți şi chiar din Skupscină (Parlament), desfăşurate între sârbii ortodocşi centralişti şi croații catolici şi federalişti, dar care se vor orienta din ce în ce mai mult şi mai tare spre independență (cu excepția croatului Macek care a obținut de la Prințul Paul acel Sporazum care a făcut din Croația într-adevăr un stat autonom şi puternic, dar inovația a venit prea târziu, abia în preajma izbucnirii celui de Al Doilea Război Mondial care a schimbat complet situația). Iugoslavia s-a dovedit a fi “istoria şanselor pierdute” din punct de vedere al făuririi unei federații reale şi durabile.

Italia nu s-a mulțumit cu ceea ce i s-a promis la Tratatul de la Londra, din 26 aprilie 1915, adică cu Trentino, Tirolul până la Brenner, Trieste, Gorița, Istria şi Dalmația până la Capul Planka. Ea acționează pentru a anexa toată Dalmația şi Fiume şi pentru a i se recunoaşte protectoratul asupra Albaniei. Wilson a combătut direct politica italiană, n-a recunoscut valabilitatea şi validitatea Tratatului de la Londra şi s-a adresat direct poporului italian invitându-l să evite orice politică expansionistă, fapt ce a provocat retragerea momentană a lui Orlando de la Conferință. În 1919, Italia obține frontiera strategică până la Brenner, incluzând o modestă majoritate etnică germană, dar doar în Trentino şi

Alto Adige, de peste 200.000 de locuitori. Italia ia Trieste, Venezia, Giulia şi o parte din Istria cu 250.000 de slavi dar nu i se recunoaşe Fiume şi Dalmația, ocupate de d'Annunzio şi de armata italiană care intră şi în Albania. Tensiunea creată a fost deosebit de puternică şi italienii şi iugoslavii îşi aruncă invective şi se jignesc unii pe alții. Italienii şi-au exprimat nemulțumirea şi disprețul față de activitatea Comitetelor Iugoslave din țară şi străinătate, apărute peste noapte, şi care, din supuşi loiali ai Habsburgilor, au avut neruşinarea să se metamorfozeze în postura de aliați ai Antantei. Iugoslavilor li se atrage atenția că fără contribuția Italiei la înfrângerea Austriei, ei nici n-ar fi putut visa la libertate națională. Iugoslavii, înfuriați că italienii vor unele teritorii locuite în mod majoritar de ei, se întrebau ce se alege din principiile autodeterminării naționale pe care le-au predicat puterile Antantei, inclusiv Italia, ce-şi revendica "Italia iredenta" de la austrieci şi, în virtutea aceluiaşi principiu, nu numai prin tratate. Ei n-au zdrobit jugul Austriei pentru a deveni sclavi ai Italiei şi ai italienilor care erau nişte laşi, deoarece toate victoriile lor din 1859, 1866 şi 1918 au fost repurtate, în primul rând, de aliații lor şi nu de ei înşişi. Italienii au fost preveniți că iugoslavii posedă armată şi flotă proprie şi se pot apăra singuri împotriva oricărui invadator.

Intuind intensitatea conflictului italo-iugoslav ce se apropia cu paşi repezi, Trumbič, Wickham Steed, Sir Arthur Evans au apelat la Masaryk, Paderewski şi la Consiliul Național Iugoslav de la Washington, ca să obțină asentimentul Departamentului de Stat şi al Preşedintelui, pentru ca punctele cheie din Dalmația, Istria, Carniola şi Croația-Slavonia să fie ocupate de americani care, ca neutrii, ar fi bine primiți în zonă, mai ales că nu era legați de Tratatul de la Londra, aşa cum erau francezii şi englezii. Important era ca nici italienii nici sârbii să nu intre în zonă iar Conferința de Pace va reglementa lucrurile pe cale paşnică şi democratică. Masaryk şi Paderewski, având probleme proprii de rezolvat, nu au dat curs cererii, Gršković şi Hinković au fost primiți de Phillips care a înaintat telegrama, însoțită de un Memorand explicativ, lui Lansing. Se pare că telegrama a făcut impresie la Departamentul de Stat, dar Lansing, bun diplomat şi

profesionist, nu i-a dat nici un curs. El ştia că Consiliul Suprem Aliat de Război, din care făcea parte şi S.U.A. a investit Italia să încheie Armistițiul cu Austro-Ungaria, în numele lui, că House a fost de acord cu termenii Armistițiului, aşa că nu mai era nimic de făcut şi în aceste teritorii urmau să intre italienii. Pe de altă parte, Lansing se îndoia că Wilson va consimți să trimită soldați americani pe rol de polițişti în aceste zone şi era sigur că Baker va refuza cererea. Wilson ducea o luptă diplomatică şi de principii cu Italia, dar nu dorea noi conflicte.

Predarea flotei austro-ungare a creat fricțiuni în plus, întrucât Armistițiul prevedea ca aceasta să fie preluată la Veneția de Aliați, reprezentați în primul rând de Italia. Dar, înaintea Armistițiului din 3 noiembrie, Împăratul-Rege Carol a predat întreaga flotă în mâinile iugoslavilor, la 30 octombrie 1918. Motivele acestui gest au fost mult discutate, s-au emis diverse bănuieli şi supoziții, dar pe noi nu ne interesează deoarece înclinăm să credem tot în realismul, toleranța şi dorința de a evita noi vărsări de sânge dovedite de Monarh şi de miniştrii austreici de la Viena în aceste situații care se încadrau în acțiunile guvernului de lichidare a Imperiului. În fond, majoritatea marinarilor şi ofițerilor din flotă erau croați şi sloveni şi, practic vorbind, flota era oricum în mâinile lor. Orice om de stat realist şi de bun simț, chiar dacă era practic perdant, era conştient că trebuia să accepte situația de pe teren sau de pe apă – în acest caz – şi să rezolve problema pe cale paşnică. Nu era exclus ca miniştrii austrieci să fi crezut că iugoslavii puteau realmente deține şi salva flota, deoarece bănuiau că ei erau în contact cu Aliații prin Comitetul Iugoslav de la Londra, care acționa în acelaşi sens.

La 31 octombrie 1918, amiralul Horthy Miklós a semnat Convenția de Predare a bazei navale, a flotei şi arsenalelor către Consiliul Național Iugoslav de la Zagreb, prin intermediul forului local subordonat lui, Comitetul Național Iugoslav de la Pola, reprezentat de Dr. Ante Tresic-Pavčić, Vilim Bugšeg şi Ivan Čok. Iugoslavii din Pola, fiind desigur foarte mândri şi mulțumiți de achiziție, i-au expediat o radiogramă direct lui Wilson, invitându-l să trimită o divizie navală americană sau a unei alte puteri aliate care să nu fie interesată în problemele lor

naționale. Italia fiind exclusă din invitație, ofițerii şi marinarii de la Pola l-au asigurat pe Preşedintele S.U.A. că navele ce vor sosi vor fi salutate ca un prieten şi aliat. Oamenii de stat de la Paris n-au auzit multe lucruri despre membrii Comitetului din Pola şi cer lămuriri croatului Trumbič şi diplomatului sârb Vesnić, care amândoi pledează sincer în fața Cosiliului Aliat de Război să recunoască flota iugoslavă ca forță aliată navală, dar fără succes. Clemenceau i-a felicitat pe iugoslavi pentru că ar fi înfăptuit un act de război, dar insită ca flota să fie predată forțelor reunite ale Antantei. El nu este mulțumit că iugoslavii s-au adresat lui Wilson care era departe, nu cunoştea Adriatica şi problemele ei şi nu era în poziția de a da instrucțiuni acolo unde se aflau forțele Antantei.

Aici “tigrul” francez a pus accentul pe “i”, a subliniat un lucru practic şi un adevăr ce părea disimulat şi n-a fost intuit de prea mulți, şi anume, că cei ce vor avea utimul cuvânt şi cel mai greu în Europa Centrală şi Răsăriteană de atunci vor fi acele puteri ale Antantei Europene care aveau interese şi şi-au trimis trupe în zone, afirmație ce a rămas în picioare şi la Conferința de Pace, în pofida prestigiului moral intens şi incontestabil de care se bucura Wilson. În general, în Europa Centrală şi Răsăriteană, Franța a ocupat locul I în privința reglementării situațiilor statelor succesorale pe teren. Termenii Armistițiului cu Austro-Ungaria au fost modificați, în sensul că flota iugoslavă nu va fi preluată de italieni şi membrii Comitetului de la Pola o vor preda, sub steag alb, Comandantului şef al Forței Navale Aliate din Mediterana. Măsura a fost necesară, deoarece italienii au scufundat nava Viribus Unitis, mândria fostei flote austro-ungare, ucigând pe căpitanul Ianko Vuković şi mulți marinari croați, pentru a demonstra cine era stăpân în Adriatica. Desigur, vice-amiraul francez Gachet, Comandantul-şef al Flotei navale, nutrea alte sentimente față de iugoslavi decât italienii, însă le-a spus clar că flota trebuia predată Aliaților şi nu putea fi păstrată de iugoslavi. Aceştia au consimțit s-o predea, cu condiția că ultimul cuvânt privind viitorul ei proprietar va fi rostit la Conferința de Pace, sperând, desigur, că de ea va

dispune viitorul statului iugoslav. Însă navele au fost împărțite între aliați, în pofida faptului că italienii le-au revendicat doar pentru ei.

Italienii au intrat şi în Pola şi, fără să-l consulte pe Pershing, comandantul celor peste 1.900.000 de soldați americani staționați în Franța, au împărțit regimentul american din Italia în batalioane care i-au însoțit pe militarii italieni în ocuparea porturilor Fiume (Rjeka) şi Cattaro (Kotor). Pershing a propus ca soldații lui şi ai Antantei să înainteze până la Berlin pentru a deveni evident că Armata Imperială Germană era realmente învinsă. Dacă acest lucru s-ar fi întâmplat, nimeni nu putea pretinde mai târziu că militarii germani ar fi fost "înfrânți" sau "trădați" de civilii lor şi nu de militarii americani şi antantişti. Soldații lui Pershing erau mai proaspeți, mai odihniți decât cei ai Antantei sau cei germani învinşi şi obosiți şi nu era exclus ca planul să reuşească dacă era sprijinit de Foch, comandantul suprem şi de Consiliul Militar Aliat. Deşi numărul soldaților americani din Italia era infim şi simbolic, italienii au reuşit să-l folosească pentru scopul şi propaganda lor, lucru pe care l-au ratat iugoslavii. Oricât de modest era gestul participării militare americane la aceste acțiuni, el constituia o contradicție în termeni, din moment ce Preşedintele S.U.A. tuna şi fulgera contra tratatelor secrete şi combătea pe fața Italia, Tratatul de la Londra sau alte pretenții de extindere a puterii Regatului Italiei în zonă. Oricum însă aici se aflau şi trupele franceze ale lui Franchet d'Esperey şi cele sârbeşti iar Franța avea obligații şi fața de Regatul Serbiei nu numai față de Regatul Italiei. Văzând că ordinul Secretarului de Război Baker, ca soldații americani din Dalmația să plece în Franța, sub comanda lui Pershing, nu este executat imediat, din vina intervențiilor şi confuziilor provocate de House, generalul Bliss intervine la Preşedinte şi obține ordinul acestuia ca militarii americani să fie scoşi imediat de sub comanda italiană şi să plece în Franța. Conflictul italo-iugoslav s-a aplanat treptat după ce Italia a renunțat, în 1920, la Dalmația, cu excepția portului Zara, ea primind şi insulele Lagosta şi Pelagosa. La un moment dat cele două Regate au recunoscut şi "independența" oraşului Fiume, o formulă lipsită de vitalitate şi, în 1924, Italia ia

Fiume iar Iugoslavia primeşte suburbia Susak. Albania, ocupată şi ea de italieni, a fost apoi eliberată, sub presiune iugoslavă, dar, lucru ciudat, țara rămâne sub protecția şi influența italiană şi după 1924.

Am afirmat anterior că pericolul italian i-a apropiat întrucâtva pe sârbii ortodocşi centralişti şi pe iugoslavii catolici federalişti, într-atâta încât, până şi prim-ministrul Pasič, sub presiunea evenimentelor şi poate şi a Franței prietene cu ambele părți, a consimțit să semneze în străinătate înțelegeri echitabile cu iugoslavii "habsburgi" şi tot în Elveția. Afirmația însă este numai pe jumătate valabilă, deoarece ocupația militară italiană efectivă i-a speriat sau i-a supărat atât de tare pe unii iugoslavi şi pe sârbii de acasă, încât, în focul emoțiilor şi ale evenimentelor şi poate neştiind imediat de aranjamentele externe, chiar şi unii iugoslavi, înşelați sau nu de sârbi, au optat pentru formule ad hoc centraliste, unitare şi mai puțin echitabile, cu scopul de scăpa mai uşor şi mai repede de italieni. La Geneva, Pasič a recunoscut, în 9 noiembrie 1918, că Consiliul Național Iugoslav de la Zagreb reprezintă autoritatea supremă în statul organizat de slovenii, croații şi sârbii din Monarhie. Statul proclamat la Zagreb urma să proclame Unirea cu Serbia, dar trebuia ca fiecare stat să-şi exercite suveranitatea pe propriul ei teritoriu şi să se instituie o administrație unificată pentru afacerile comune ce se vor stabili în viitor. Un mesaj cu conținut asemănător a fost trimis Muntenegrului iar paritcipanții la Conferința de la Geneva au plecat la Paris cu intenția de a forma un guvern comun sârbo-croato-sloven ce ar fi solicitat recunoşterea diplomatică a marilor puteri Antantiste. Deci, în fond, s-a lucrat tot în sensul acțiunilor întreprinse de cehoslovaci, dar, aşa cum am afirmat anterior, fără succes practic sau diplomatic de aceeaşi anvergură ca şi aceştia care au fost recunoscuți înainte de Conferința de Pace.

Părțile interesate de acasă au aflat de acest agrement extern abia în 20 noiembrie, însă, între timp, italienii au ocupat Istria şi Dalmația iar trupele regale sârbe şi cele franceze au ocupat imediat Zagrebul. Prințul-Regent Alexandru l-a urgentat pe sârbul Pribičević, liderul sârbilor din vechea Monarhie, care făcea, de

altfel, parte integrantă din Consiliul de la Zagreb în calitatea lui de vice-preşedinte al acestuia, să trateze ca o necesitate imediată de ordin politic unirea cu Regatul. La 24 noiembrie 1918, în absența croatului Korošec şi sub conducerea sârbului Pribičević, Consiliul de la Zagreb a dezavuat, de fapt, Agrementul de la Geneva şi s-a pronunțat pentru formula unui stat unitar, formulă ce se va dovedi fatală în perspectiva timpului pentru soarta statului iugoslav. De la Zagreb s-a deplasat la Belgrad o Delegație înzestrată cu puteri depline să realizeze această formulă unitară, fapt consumat la 1 Decembrie când ea a predat suveranitatea statului iugoslav în mâinile Prințului-Regent care a proclamat unirea Serbiei şi a Statului Iugoslav într-un singur Regat al Sârbilor, Croaților şi Slovenilor. Casa Albă a recunoscut guvernul condus de Pasič, în care Trumbić era ministru de Externe iar Wilson l-a sprijinit la Paris în multe chestiuni controversate cu Italia.

Acțiunea de unificare a românilor din Austro-Ungaria cu Regatul România n-a cunoscut asemenea meandre. S-a afirmat că după Buftea-Bucureşti, românii din Transilvania şi Bucovina au fost deziluzionați de inabilitatea regatului de a-i mai ajuta, deoarece acesta ar fi părăsit cauza Antantei şi atunci s-au hotărât să se ajute ei înşişi, după exemplul oferit de cehoslovaci şi iugoslavi şi să ceară libertate în calitate de națiune asuprită în virtutea principiului autodeterminării naționale. Nici aceste afirmații nu sunt pe deplin valabile, deoarece Bucureştiul regal, intrat în Primul Război Mondial în 1916 pentru românii "habsburgi" din Transilvania şi Bucovina, n-a părăsit în fond nici pe Aliați, nici pe ei. Ei au cedat momentan în fața forței, deoarece au rămas singuri şi izolați în fața unor inamici ce-i înconjurau de toate părțile. Însă România Mică, deşi înfrântă şi mutilată, şi-a păstrat Dinastia legală şi Armata Regală Română, existența ei ca stat şi, odată cu aceste pârghii sau instituții fundamentale, au conservat şi speranța că, în condiții generale modificate, adică înfrângerea Centralilor de Antanta şi de asociata ei S.U.A., se va realiza unitatea de stat a tuturor românilor, ceea ce a fost identic cu transformarea României Mici în România Mare.

De fapt, bucureşteanul Take Ionescu, ce făcuse parte din fostul cabinet Brătianu, s-a strecurat discret de la Iaşi la Paris pentru a prelua Preşedinția Consiliului Național al Unității române, ceea ce însemna că procesul desăvârşirii unității de stat a tuturor românilor se desfăşura tot sub egida sau în jurul Bucureştiului, aşa cum a început în 1916, dar, deocamdată, intensitatea acțiunii s-a deplasat şi s-a desfăşurat în afară, în Occidentul European, acolo unde ea a fost posibilă în acele luni grele pentru românii aflați cu cuțiele Centralilor şi bolşevicilor la gât, dar şi pentru Antanta care trebuia să suporte şi să respingaă puhoiul atacurilor dezlănțuite de germani. Astfel, Comitetul Național al Românilor din Transilvania, Banat şi Bucovina, format în iunie 1918 la Paris, a devenit armonios şi fără probleme Consiliu Național al Unității române iar Preşedintele bucureştean era ajutat de doi vicepreşedinți transilvăneni, Vasile Lucaciu şi Octavian Goga iar, la 5 iulie 1918, Vasile Stoica a format peste Ocean Liga Națională Română din America. În concluzie, în afară, personalitățile politice din Bucureşti, chiar dacă nu mai erau oameni de stat, lucrau discret în numele Regelui Eliberator şi Unificator, care n-a ratificat Pacea de la Buftea-Bucureşti şi refăceau în miniatură, dar împreună cu liderii românilor din Transilvania şi Bucovina, aflați la Paris şi Washington, alianța din 1916 a României cu Antanta şi acum cu Asociata ei, S.U.A. Stoica a acționat energic la meetingul de la Carnegie Hall, a întreținut mereu legătura cu Departamentul de Stat, deci cu Lansing, Phillips şi alți diplomați de acolo, a lucrat împreună cu slavii “habsburgi” în cadrul Uniunii Democratice a Europei Mijlocii (sau de Mijloc) şi a fost unul din delegații ei la Preşedinte. Stoica a tratat, în 19 octombrie 1918, şi cu Secretarul de la Interne, Franklin Lane, care i-a promis că va ridica problema românească în discuția Cabinetului. Paralel, Lahovary, însărcinatul cu Afacerile României i-a cerut lui Lansing să sprijine drepturile României asupra Transilvaniei şi Bucovinei, dar, la această dată, nu s-a obținut nici o aprobare expresă în acest sens.

În nota Preşedintelui Wilson, din 19 octombrie 1918, către Austro-Ungaria, românii n-au fost amintiți alături de cehoslovaci şi iugoslavi, deşi Wopicka

telegrafia de la Iaşi că era rugat zilnic de români ca S.U.A să intervină şi să recunoască dreptul guvernului regal asupra românilor din Austro-Ungaria şi a teritoriilor unde erau majoritari. Unii dintre ei credeau că viitorul unității româneşti stătea doar în mâinile americanilor iar vechii miniştri liberali, care au băgat România în Primul Război Mondial alături de Antanta în 1916, considerau, şi în 1918, că problema Transilvaniei era o chestiune de viață şi de moarte pentru ei înşişi şi pentru România. Stoica şi românii din S.U.A. trimiteau telegrame, memorii, hărți şi statistici Departamentului de Stat, pentru a convinge oficialitățile americane despre justețea Unirilor Bucovinei şi Transilvaniei cu România şi combăteau pe acei senatori americani care, în intervențiile lor privind necesitatea eliberării națiunilor nemaghiare şi negermane din Europa Centrală şi Răsăriteană, îi omiteau pe români.

Lansing era pentru unificarea română pe care a sprijinit-o în memorandul către Wilson, încă din 24 iunie, dar a aşteptat să primească "întăriri" chiar de la românii din Transilvania şi Bucovina – şi nu numai din S.U.A. – în sensul ca ei înşişi să-şi exprime dorința lor de autodeterminare care însemna implicit Unire cu România. Washingtonul a primit o strălucită confirmare în acest sens, la 1 noiembrie 1918, când a fost înştiințat de la Iaşi şi de la Stockholm că, în 18 octombrie, în Parlamentul de la Budapesta, Alexandru Vaida Voevod a dat o expresie autentică principiului de autodeterminare națională, care a fost explicitată imediat şi de Vasile Stoica într-o altă audiență la Departametul de Stat. La 4 noiembrie 1918, William C. Bullit l-a informat pe Vasile Stoica că guvernul american era pregătit să recunoască principiul unității naționale române fără alte precizări. Bullit a pregătit un act oficial care a fost aprobat de Preşedintele Woodrow Wilson în şedința Cabinetului din 5 noiembrie 1918. Actul a fost transmis telegrafic la Iaşi şi oficial lui Lahovary şi apoi înaintat presei americane.

În Declarația guvernului american privind unificarea națională română, se specifică faptul că cei de la Casa Albă nu sunt nepăsători față de aspirațiile poporului român din Regat şi din afară, că a fost martoră a luptelor, suferințelor şi

sacrificiilor îndurate în lupta contra inamicilor şi opresorilor lui. Guvernul american simpatiza hotărât cu aspirațiile şi spiritul unității naționale ale românilor de pretutindeni şi nu va pregeta ca, la timpul potrivit, să-şi exercite toată influența pentru ca drepturile politice şi teritoriale juste ale poporului român să fie obținute şi să-i ofere siguranță împotriva oricărei agresiuni străine. Mesajul american a ajuns la Guvernul Regal la Iaşi, exact când se pregătea reintrarea României în război alături de Antantă şi – după cum era şi firesc – a provocat o mare bucurie iar Regele Eliberator şi Unificator Ferdinand I cel Loial i-a mulțumit personal Preşedintelui Woodrow Wilson pentru acest gest prietenesc, l-a destituit pe Marghiloman şi l-a numit prim-ministru pe generalul Constantin Coandă, la 8 noiembrie, după care generalul Zadic este trimis la Cernăuți de unde veneau apeluri disperate de la românii amenințați de ucrainieni, repetându-se într-un fel marşul generalului Broşteanu în Basarabia, unde românii erau persecutați şi ucişi de bolşevicii ruşi. Ambele pericole au fost pentru moment înlăturate.

1.5 Un paradox: Wilson înfrânt de americani, consecințele retragerii lui de la Paris şi ale boicotării de către Senat a Covenantului Ligii Națiunilor şi Rolul determinant al statelor şi diplomației europene în stabilirea noii geopolitici şi în stoparea extinderii comunismului

Desigur este pe deplin de înțeles de ce apelurile anterioare la Preşedinte şi la Guvernul american au fost insistente şi erau adresate ca la o ultimă “Curte de Apel” sau unii români aveau impresia că soarta lor se afla doar în mâinile americanilor şi a frumosului principiu al autodeterminării popoarelor, lansat şi lărgit de Woodrow Wilson şi asupra lor. În realitate, lucrurile nu stăteau chiar aşa, nici într-un ses nici într-altul. În primul rând, pe teren, prima vioară a fost Franța, nu S.U.A. şi în al doilea rând factorul hotărâtor şi de primă importanță în făurirea României Mari a fost nu atât principiul autodeterminării naționale sau voturile din 27 Martie/9 Aprilie, 15/28 Noiembrie şi 1 Decembrie 1918, cât, mai ales, faptul că

Regatul României, redevenit stat aliat şi victorios, a fost capabil să se manifeste în teritoriu ca protector al românilor din Basarabia, Bucovina şi Transilvania atacați în 1919 de hoardele bolşevice ruse şi ungureşti, specializate în masacre de masă, care urmăreau să-i ucidă şi pe români şi să le scoată din cap sau să-i "vindece" de ideea României Mari iar ei să-şi recupereze teritoriile pierdute în 1918. Conferința de Pace a recunoscut realitatea de pe teren, înfăptuită de guvernul şi Armata Regală Română, deci de un stat aliat, creştin şi democrat, care, pe deasupra, a avut şi marele merit de a stinge aproape singur regimul bolşevic de la Budapesta, ştiut fiind faptul că Bela Kun a avut instrucțiuni de la Moscova să acționeze ca agent al revoluției roşii universale, să destablizeze România şi Cehoslovacia şi – dacă putea – ar fi trebuit să impună dictatura roşie şi la Viena.

Bănuim ca de-a lungul timpului s-a format în istoriografie un fel de imagine liturgică asupra Marii Adunări Naționale de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia, a voturilor Sfatului Tării din Chişinău sau ale Dietei Bucovinei de la Cernăuți şi s-a susținut că acestea, şi numai acestea, au făcut şi au desfăcut totul, că ele singure au fost determinante şi definitorii în procesul constituirii statului național român unitar. Desigur, noi nu dorim să le diminuăm importanța, deoarece ele au fost într-adevăr frumoase, democratice şi unificatoare, au completat procesul de jos în sus şi au fost apreciate ca atare de opinia publică democratică internațională şi de statele euro-atlantice maritime victorioase şi purtătoare ale regimurilor democratice în lume. Dar nu trebuie să ne închipuim că peste tot sau toți au amuțit de admirație şi de respect în fața lor sau că ungurii, ucrainienii şi ruşii, s-au lăsat impresionați de mulțimile şi voturile române, au regretat că i-au cucerit, ucis sau prigonit pe strămoşii lor sau că, uimiți sau "furați" de frumusețea şi substanța democratică a principiilor wilsoniene, au recunoscut pentru românii contemporani dreptul lor la libertate şi unitate națională. Istoria a văzut şi a demonstrat că multe popoare, chiar la 1918, au murit cu dreptatea în mână şi şi-au pierdut şi libertatea sau unitatea națională şi independența de stat. Asemenea soartă a fost pregătită

şi pentru români şi pentru voturile şi adunările lor din 1918, dar Guvernul şi Armata Regală Română a respins în 1919 atacurile roşii de la est şi de la vest şi acesta a fost factorul determinant, şi deci numărul 1, în păstarea ființei lor pe teren, iar Adunările Naționale şi voturile românilor din Basarabia, Bucovina şi Transilvania au constituit al doilea factor ca importanță în făurirea României Mari. Frontierele acesteia au fost trasate prin Tratate de pace, semnate de Regatul România, de puterile euro-atlantice maritime, democratice, toate victorioase şi de statele învinse, Austria şi Ungaria, fenomenul intrând în dreptul şi viața internațională ca o realitate inclusă armonios în noua geopolitică a Europei Centrale şi Răsăritene.

Tratatele de la Saint-Germain şi Trianon au fost pregătite şi elaborate în stilul diplomației clasice europene, fără să fie nevoie să se facă referiri exprese la principiile de autodeterminare națională şi la expresiile lor din 1918, întrucât spiritul acestora era inclus practic în limbajul de drept internațional şi în modalitatea clasică de reglementare a raporturilor dintre statele victorioase şi învinse în Primul Război Mondial. Regatul România a fost axul fundamental în jurul căruia s-a făurit statul național unitar român sau al tuturor românilor, Bucureştiul a declanşat procesul în 1916 şi, în 1919, a luat, într-un fel, la mijloc şi a protejat voturile din 1918 de la Chişinău, Cernăuți şi Alba Iulia. Este clar că, din punct de vedere practic şi privind fenomenele în planul evoluției lor interne şi internaționale, România Mare s-a făcut în jurul Bucureştiului, factor şi centru decisiv şi nu în jurul Blajului, Sibiului, Aradului, Cernăuților, Chişinăului sau Albei Iulii. Aceşti factori şi-au avut, fără îndoială, importanța lor, dar mai mult morală, ideologică sau principială din punct de vedere democratic, decât practic şi întrucât românii asupriți, încadrați în state şi oştiri străine, n-au avut şi nici nu puteau să dispună de armate şi diplomații proprii, ei au ocupat doar al doilea loc în spectrul general al fenomenului şi s-au integrat prin şi în jurul Regelui Eliberator şi Unificator, în forțele militare, politice şi umane unificate ale Marelui Regat. Cu riscul de a ne repeta, vom reveni asupra acestor afirmații, deoarece,

dacă privim fenomenele din punct de vedere comparativ, nimeni nu poate afirma că expresiile sau modalitățile de afirmare ale dorințelor de autodeterminare exprimate de ucrainieni, armeni, georgieni, azerbadjieni etc. n-au fost la fel de îndreptățite sau de democratice ca cele ale polonezilor, finlandezilor, românilor şi balticilor. Dar "tătuca" roşu, Lenin, şi cu Tata Turcilor au masacrat sute de mii de armeni, armatele bolşevice ale primului au stins independența legal şi democratic exprimată de statele caucaziene care, ca şi Ucraina, nu şi-au mai putut-o revitaliza decât după dispariția imperiului roşu în zilele noastre. De obicei, invaziile bolşevice în Cauzac sau în alte zone erau însoțite de teroare sau execuții în mase.

În noiembrie 1918, ungurii au manevrat pentru a apărea în fața americanilor şi Antantei ca fiind nevinovați pentru Primul Război Mondial – vină care în concepția lor ar fi aparținut germanilor şi austriecilor – iar Károlyi, continuând acțiunile din Elveția, efectuate în anul precedent, a apelat la sentimentele Preşedintelui S.U.A. pentru a asista şi a ajuta tânăra democrație maghiară. Károlyi n-a recunoscut Armistițiul de la Padova, deşi acesta n-a afectat direct Ungaria, ci, mai ales Austria istorică şi fusese menit să apere mai ales interesele italiene în zonă. Contele ungar a intrat în tratative directe cu Franchet d'Esperey, încercând că conserve măcar Transilvania şi Slovacia pentru Ungaria şi a semnat Armistițiul separat de la Belgrad, din 13 noiembrie 1918. Acest armistițiu a fost însă un act militar şi tehnic şi n-a afectat cu nimic competențele viitoare şi exclusive ale Conferinței de Pace de a stabili frontierele şi noua geopolitică europeană. Dar generalul francez, după ce şi-a consultat aliații sârbi, a completat lipsurile de la Padova şi a plasat Ungaria sub controlul militar al Aliaților victorioşi, lucru foarte important pentru anihilarea viitoarelor maşinații bolşevice întreprinse de Bela Kun. Controlul armatei Regale Române şi a militarilor Antantei în zonă, chiar mai puțin numeroşi, s-a extins treptat în limitele viitoarelor frontiere etnice în general şi aceasta în pofida vremelnicelor linii de demarcație trasate la Belgrad, cărora li s-a dat o importanță mai mare în anumite

scrieri istorice decât au avut-o în realitate. De fapt şi românii din Transilvania, ca şi cei din Basarabia şi Bucovina, după ce au văzut că ungurii trec la represiuni şi ucideau români în anumite localități, au apelat tot la Rege, la Guvernul şi Armata Regală Română care a trecut Carpații, acum în calitatea lor de cobeligeranți, a doua oară, în noiembrie 1918, pentru a le asigura securitatea vieții şi a proprietății şi libertatea de mişcare şi de exprimare, fără să ajungă încă la Alba Iulia în 1 Decembrie. Statul român, redevenit aliat în ianuarie 1919 – dar nu egal cu puterile prietene ca în Tratatele din 1916 – i-a apărat în continuare.

Károlyi, care din 1917 s-a apropiat în surdină de Antanta şi de asociata ei S.U.A. şi pe față în 1918, a fost atât de dezamăgit că marile puteri nu "l-au înțeles" sau nu i-a întins mâna încât, se pare că împreună cu unii conaționali au crezut pe moment că democrația fără integritatea Ungariei istorice nu face doi bani şi s-au îndreptat spre comunism, ca ultimă soluție pentru recuperarea măcar parțială a teritoriilor cucerite sau anexate de Coroana Ungariei în vremurile medievale. De fapt, Ungaria este singurul stat succesoral care a recurs la această soluție roşie şi războinică în timp ce Austria, al doilea stat succesoral învins, a renunțat fără lupte la teritoriile cucerite de strămoşi şi s-a ferit de bolşevism, aşa cum mamele îşi feresc copiii de foc. În fond, în timpul discuțiilor cu d'Esperey, contele ungur s-a dovedit a fi ca acel "le plus pire sourd est celui qui ne veut pas entendre", deoarece, neconvenindu-i anumite replici ale fancezului le-a trecut sub tăcere sau s-a făcut că nu le aude. Generalul l-a respectat personal pe Károlyi, i-a reamintit de ajutorul dat de Franța rebelilor unguri ai lui Francisc Rakoczi al II-lea contra Habsburgilor, dar i-a reproşat amarnic faptul că ungurii au fost complici ai germanilor, vină de care n-avea cum să-i scape ministrul-preşedinte al Ungariei republicane, ce moştenea ca stat succesoral Ungaria veche şi cuceritoare de pe vremuri, dar acum învinsă. D'Esperey i-a spus deschis lui Károlyi că ungurii au mărşăluit în război alături de germani şi vor fi pedepsiți împreună cu ei, că maghiarii au ofensat Franța şi francezii nu vor uita acest lucru. De asemenea, generalul francez i-a spus lui

Károlyi că ungurii, oprimând națiunile nemaghiare, şi le-au făcut inamici iar la numai un cuvânt al său acestea l-ar putea distruge.

Un alt democrat maghiar, Jászi Oszkár, a afirmat că poporul ungar "umilit" – probabil de Antanta, de asociata ei S.U.A. şi de ceilalți aliați mai mici ai acestora – a întors spatele cu ură şi cu dezgust "ipocriziilor" wilsoniene şi a văzut în Lenin singura speranța a viitorului său. Socialistul Garbai, indignat de Nota Vyx, din 20 martie 1919, a declarat şi el că ungurii şi-au pus speranțele în intențiile Antantei de a institui o pace justă (pentru cuceritori şi asupritori !?), dar că aceste speranțe au fost distruse de "noul ucaz", prezentat de coloneul francez. Din moment ce Antanta – afirma Garbai, într-un limbaj leninist – s-a antrenat în acțiunea de instituire a unei păci "imperialiste", noua geopolitică maghiară trebuia să se îndrepte şi să obțină de la Răsăritul – ce era roşu – ceea ce Occidentul i-a negat, deci teritoriile din Ungaria albă pe care doreau să le păstreze în 1919, în pofida modificărilor survenite în 1918. Desigur, Guvernul şi Armata Regală Română, înlăturând regimul roşu, chiar acasă la el, în Budapesta, a contribuit şi la revenirea albilor lui Horthy la putere, sprijiniți şi de Franța, ceea ce a însemnat pe moment distrugerea revizionismului roşu, dar, în perspectivă a ajutat, fără să intenționeze, la dezvoltarea unui fel de embrion al revizionismului alb maghiar, ce se va alimenta şi va creşte direct proporțional cu revizionismele german şi sovietic sau cu cel al Italiei lui Mussolini.

Repetăm, sistemul de la Versailles, elaborând păci juste pentru cei mulți, asupriți şi cuceriți în Europa Centrală şi Răsăriteană şi "nejuste" sau "imperialiste" pentru minoritarii cuceritori, asupritori, oprimatori şi nostalgici după statele lor multinaționale, croite cu sabia sau prin aliațele medievale, se putea menține doar prin conservarea democrației pe continent şi prin activitatea unei Ligi a Națiunilor, puternică şi dirijată de puterile euro-atlantice maritime şi democratice, S.U.A., Franța, Marea Britanie – inclusiv Canada, Uniunea Sud-Africană, Australia, India –, care deveniseră subiect de drept internațional şi semnaseră Tratatele de la Paris în 1919-1920. Părăsirea Ligii şi a Europei de către S.U.A. a

însemnat şi a deschis, în ultimă instanță, un fel de drum spre transformarea Europei într-o simplă “parohie” locală, lăsată pradă convulsiilor şi slăbiciunilor ei proprii, bântuită de furtuni şi ape tulburi, din care extremiştii şi revizionişţii de toate soiurile au ştiut să tragă foloase serioase.

S-a susținut că şi fără S.U.A. s-ar fi putut menține statu-quo-ul teritorial şi Sistemul de la Versailles, dacă cei 115 milioane de europeni eliberați s-ar fi asociat şi s-ar fi aliat spontan, în care caz, împreună cu francezii şi englezii – sprijiniți şi de statele din Commonwhealthul aflat în plin proces de creație – ar fi reuşit să-i țină în şah pe sovieticii şi naziştii revizionişti sau pe aliații mici ai acestora, care doreau şi ei să profite de “noile ordini” ordonate şi operate în Europa de Moscova şi Berlin. Dar şi aceste imagini erau întrucâtva liturgice, deoarece n-au corespuns şi nici nu puteau corespunde situației şi evoluției reale de pe teren, în condițiile geloziilor survenite între engezi şi francezi, a unui proces evolutiv de slăbire, de cedare, de lipsă de realism şi de un oarecare ramolisment al diplomațiilor şi politicii europene împăciuitoriste şi conciliante până la umilire susținută şi dovedită de guvernele de la Londra şi Paris între 1935-1939. Era începutul sfârşitului Europei ca centru de putere mondială şi, parțial, şi ca leagăn al democrației, care va dura încă multe decenii şi din postura căreia nu va scăpa şi nu-şi va redresa total poziția şi prestigiul în lume, până nu va realiza extinderea în limitele ei naturale, organice şi fireşti a Europei Unite de astăzi.

Pe de altă parte, era greu să realizezi spontan sau ‘fulgerător” alianța mulțimilor europene eliberate şi unificate politic în centrul şi estul continentului, deoarece opinia publică din noile state nu putea bănui, nici măsura dinainte, gradul periculos ajuns şi atins de slăbirea şi ramolismentul în care vor cădea marile puteri prietene şi nici rapiditatea cu care se vor regenera proporțional şi în proporție geometrică pericolele rus şi german. Nu este însă mai puțin adevărat că interesele generale şi un anumit instinct de conservare ar fi trebuit să influnțeze noile state intrate şi incluse în geopolitica Versailles-ului în a renunța sau a se abține de la anumite conflicte sângeroase, survenite chiar după 1919, ce au

provocat ranchiune şi efecte negative în toată perioada interbelică. Cehii atacă şi ocupă cea mai bogată şi cea mai mare parte din regiunea Tešin, exact când Polonia este invadată şi de bolşevicii lui Lenin, Stalin şi Tuhacevshi, generalul polon Zeligowski ocupă Vilnius, spre disperarea lituanienilor, după care oraşul este preluat de Liga Națiunilor, dar, în 1922 este reocupat de polonezi şi încorporat țării lor. Deşi românii au dispute cu sârbii în privința Banatului, nu se ajunge la nici un conflict "cald", deci la lupte, dimpotrivă, Bucureştiul, Belgradul, Praga formează Mica Antantă, sprijinită de Franța, ceea ce demonstrează că totuşi, oamenii de stat de atunci erau conştienți de pericolul revizionist şi căutau soluții zonale pentru prevenirea lui. Varşovia, sub pretextul că nu vrea să supere Budapesta, nu recunoaşte Trianonul, spre nemulțumirea Bucureştiului, deşi Polonia trebuia să se agațe şi cu dinții şi cu picioarele de orice părticică din Sistemul de la Versailles, care a revitalizat-o, pe când distrugerea lui de către naziști şi comuniști a desființat-o şi a împărțit-o a patra oară în istoria universală modernă şi contemporană.

În perioada interbelică alți gânditori şi oameni politici au reflectat la păstrarea păcii europene şi mondiale, elaborând proiecte de realizare a Europei Unite care urma, ca în colaborare cu Liga, să lucreze eficient pentru păstrarea statu-quo-ului, să definească şi să prevină agresiunile şi agresorii etc. Un partizan convins al Ligii a fost şi Jan Cristian Smuts, al cărui Memorand intitulat The League of Nations: A Practical Suggestion a fost viu apreciat de Lloyd George şi Woodrow Wilson. Cât despre "ipocrizia" lui Wilson, înfierată, pentru moment, de altfel, de Jászi Oszkár, ea n-a existat în realitate, deoarece Wilson era sincer cu el însuşi, cu ideile şi principiile lui şi le dorea aplicate în practica mondială, în privința păstrării păcii şi a reprimării agresorilor şi agresiunilor. Tocmai de aceea, se bănuieşte că Wilson a fost intransigent şi poate şi puțin fanatic în legătură cu Articolul X al Covenantului, care – deşi în condiții anevoioase – prevedea, totuşi, reprimarea tulburătorilor de pace şi a atacatorilor şi n-a dorit să accepte amendamentul republican al Senatului, care pretindea că

şi o asemenea acțiune externă trebuia să aibe acceptul Congresului. Oricum, experiențele şi ideile lui Wilson şi ale lui Smuts au fost fructificate şi binevenite pentru înființarea şi funcționarea viitoarei O.N.U. iar ultimul a participat personal şi la aceste inițiative şi realizări postbelice. De fapt, Jászi şi-a schimbat opiniile şi a căutat adăpost în democratica S.U.A. şi nu în țara dictaturii roşii a U.R.S.S.-ului unde, probabil, n-ar fi supraviețuit.

Potrivit unor informații ce nu au fost şi nu pot fi verificate pe deplin, între Wilson, adeptul unei diplomații novatoare şi a organizării pe baze noi a instituțiilor şi relațiilor internaționale, şi bătrânul om de stat european, George Clemenceau, s-au purtat discuții deosebit de interesante privind destinele Ligii Națiunilor. După ce Wilson i-ar fi declarat că singurul scop ce-l urmărea în promovarea Ligii era prevenirea războaielor viitoare, prim-ministrul francez l-ar fi prevenit că ele nu vor putea fi evitate prin nici un fel de scheme sau de organizații până când nu se îndeplineau şi nu prindeau viața trei principii fundamentale. Primul era declararea şi impunerea pe plan global a egalității rasiale, Japonia tocmai făcuse o propunere Conferinței de Pace în acest sens, cerând să fie inclusă în Covenant. Întrebat dacă acceptă acest amendament, Wilson a recunoscut, cu teamă şi cu regret, că era imposibil să-l susțină, motivând că problema rasială era foarte emoțională şi sensibilă în S.U.A. şi anumiți senatori americani ar înfrânge şi ar respinge orice tratat ce conținea o asemenea clauză. Al doilea principiu fundamental, ce ar fi trebuit pus în practica internațională, în concepția lui Clemenceau era stabilirea şi generalizarea libertății de imigrare, în sensul ca nici un stat să nu poată să-şi închidă granițele în fața străinilor care vor să intre şi să trăiască acolo. Wilson ar fi dat şi aici un răspuns negativ, recunoscând că țara lui dorea să-i excludă pe orientali de la dreptul de intrare în mod absolut iar Congresul reflecta tocmai atunci să adopte restricții şi pentru imigrarea europeană. Întrebat de Clemenceau dacă-i convine sau i-ar plăcea instituirea unui comerț liber pe plan global, Wilson i-ar fi răspuns că personal este de acord cu acest lucru, că partidul democrat a micşorat tarifele americane, dar

că el nu va fi capabil să obțină agrementul Congresului pentru stabilirea unei uniuni vamale între S.U.A., Europa, Asia şi Africa. În fața acestor răspunsuri negative şi puțin promițătoare, prim-ministrul francez a tras concluzia că singura modalitate de a menține pacea era ca puterile mari învingătoare să rămână ele însele foarte puternice şi să păstreze inamicii vechi şi pe cei potențiali într-o stare de slăbiciune, din moment ce orice Ligă a Națiunilor imaginabilă nu putea conserva pacea în condițiile arătate şi demonstrate. Am redat şi noi acest prezumtv dialog între cei doi oameni de stat de renume mondial, doar cu intenția de a sublinia contextul dificil, complex şi complicat în care Preşedintele S.U.A. şi-a înaintat planul său de constituire şi de funcționare a Ligii Națiunilor şi de a explica măcar parțial înfrângerea lui în această privință sau pe acest teren, provocată de boicotul Senatului cu majoritate republicană. Respingerea Covenantului de către Senat a însemnat implicit şi un fel de dezavuare a Preşedintelui de către propriul său popor, fapt care i-a slăbit puterea şi prestigiul şi în țară şi în afara ei.

Printre micile eşecuri şi inadvertențe diplomatice americane s-a numărat şi eşecul “experților” din Inguiry de a determina Antanta şi România să cedeze în 1919 Dobrogea de Sud, Bulgariei învinse. Dar diplomația Washingtonului nu a recunoscut niciodată Unirea Basarabiei cu România. În 1919 americanii au pus condiția că numai în cazul în care un viitor guvern rus – pe care-l sperau “sancta naivitas”, respectabil şi democratic – acceptă acest lucru, ei vor ratifica automat faptul.

Nerealismul diplomației americane a fost clar şi evident, deoarece un hoț internațional de genul sau de talia Rusiei Albe şi Rusiei roşii sau al unei Ucraine Albe sau Roşii, puteri autocratice sau totalitare şi pe atunci puțin civilizate, n-aveau cum să recunoască de bunăvoie că era necesar şi corect să restituie ceea ce strămoşii lor apropiați au furat de la alții. Pe de altă parte, democrația americană, ce se baza pe puterea şi respectul electoratului şi legislativului, bine partajată cu cea a executivului şi judiciarului, n-a ținut îndeajuns seama că în

Basarabia categoriile profesionale de diferite etnii şi confesiuni şi-au ales un Parlament – Sfatul Tării –, în numele căruia Consiliul Directorilor a preluat administrația de stat a Basarabiei. Iar votul din 27 martie/9 aprilie 1918 a fost democratic din toate punctele de vedere, întrucât şi democrația națională – ca şi cea electorală şi parlamentară – s-a bazat tot pe majoritatea ce şi-a spus cuvântul în Sfatul Țării, unde câțiva deputați ai minorităților s-au abținut sau au votat contra. Drepturile minorităților au fost proclamate solemn şi oficial iar în 1920, alte mari puteri au ratificat Uniunea Basarabiei cu România.

Considerăm că şi în complicatele chestiuni legate de problema națională sau a minorittăților, de formarea statelor în istorie, de aranjare a teritoriilor în mod echitabil în state naturale şi fireşti, doar structurile democratice adânci şi veridice ale unor state sau grupuri de state au fost, sunt şi vor fi chemate să le rezolve în mod echitabil pe plan intern şi internațional. Un exemplu timpuriu în acest sens este dat de regimul monarhic parlamentar din Suedia, țară bogată şi civilizată, ce a fost şi încă este model în materie de regim democratic în Europa şi în lume. Suedia a inițiat în 1905 Referendumul din Norvegia şi i-a acceptat benevol rezultatul, adică desprinderea de Stockholm şi formarea altui regat monarhic parlamentar, vecin şi prieten, cu care a întreținut relații amicale şi complementare în timp de pace şi de neutralitate în timp de război. Chiar dacă în Basarabia nu s-au putut organiza în timp de război alegeri generale sau referendum, voința a 65% din populație ce era românească s-a impus legal şi democratic prin deputații aleşi de categoriile profesionale, de soldați, țărani, muncitori – să nu uităm că şi ruşii au avut asemenea organisme, numite soviete – învățători, preoți etc. care şi-au exprimat opțiunea pe cale parlamentară prin 88 de voturi contra a 33 de abțineri şi 3 voturi împotrivă.

În afară de suedezi, până la Primul Război Mondial, britanicii – părinții regimurilor monarhice parlamentare – au creat deja alte regimuri democratice asemănătoare, în Canada, Noua Zeelandă, Australia, Uniunea Sud-Africană (unde generalul Botha, care a ucis mulți soldați englezi între 1899-1902, ajunge

prim-ministru în 1910) iar în perspectiva secolului al XX-lea au pus bazele Commonwhealtului, model de organizare democratică a unui segment important din viața internațională, unde Londra nu este nici măcar “primus inter pares”. În 1918-1920 n-a fost posibil ca asemenea atitudini sau evenimente să fie aplicabile la ruşi sau ucrainieni, în nici un sens, adică aceştia n-au acceptat de facto nu numai despărțirea sau mai precis eliberarea altor popoare de sub dominația lor, dar Moscova a refuzat orice indepenență reală a Kievului, încadrat în Federație şi mai apoi în Uniune, alături de Georgia, Armenia, Azerbaidjan şi alte state până în 1922.

Respingerea de către Senat a Tratatului de la Versailles a lăsat S.U.A. din punct de vedere tehnic în război cu Germania. Această hotărâre l-a siderat pe Wilson care s-a opus Rezoluției Comune a Congresului din 21 mai 1920, de a declara că războiul cu Germania şi cu Austro-Ungaria – care nu mai exista de doi ani – a luat sfârşit doar atunci şi numai tehnic, pe motiv că reprezentanții executivului american au semnat deja păcile cu Germania, Austria şi cea cu Ungaria era în curs de definitivare. Preşedintele considera că războiul s-a sfârşit şi pentru americani – ca pentru toată lumea implicată – în 1918 şi asemenea formulări contradictorii şi pline de reproş din partea Congresului, care marcau inadvertențele grave survenite între puterile de stat americane, ar plasa o ruşine de neşters pe onoarea şi galanteria S.U.A. Ulterior, însă, un Act al Congresului, care prin Senat era factor competent în diplomație alături de Preşedinte, din 3 martie 1921, a hotărât că în acea zi a expirat orice legislație sau stare de război din toate punctele de vedere , deci şi legislativ şi atât pe plan intern cât şi extern. La 2 iulie 1921, noua administrație republicană, care a câştigat alegerile şi i-a învins pe democrații lui Wilson a acceptat această rezoluție revitalizată şi comună a Congresului prin Preşedintele Harding. Tratatele cu Germania, Austria, Ungaria au fost negociate pe bazele vechi, deci acceptate de noul executiv, minus introducerea referitoare la Covenantul Națiunilor care figura la fiecare tratat în parte, ceea ce a însemant că s-a dat o nouă lovitură acestei inițiative a lui

Woodrow Wilson care prin Liga sau Societatea Națiunilor a dorit să prevină alte conflagrații mondiale.

În sfârşit, la 18 octombrie 1921, aceste tratate – minus Covenantul – au fost aprobate de Senatul S.U.A., ratificate şi proclamate oficial în săptămânile următoare. Practic vorbind, cu excepția amintită, în 1921, S.U.A. s-a declarat parte responsabilă şi şi-a rezervat toate drepturile cu care fusese investită între 1919-1920 prin Tratatele de la Versailles, Saint-Germain şi Trianon, care, cu acordul ei, au fost trecute, publicate şi incluse în Protocolul Ligii Națiunilor, chiar dacă statul american nu era membru al Covenantului. Aceasta a însemnat că în privința geopoliticii din Europa Centrală şi Răsăriteană, S.U.A., alături de celelalte puteri ale Antantei, s-a integrat Sistemului de la Versailles recunoscând clar şi explicit apartenența Transilvaniei şi Bucovinei la România, a Cehiei, Moraviei, Sileziei şi Slovaciei, plus o parte a Ruteniei la Cehoslovacia şi a Croației, Sloveniei, Dalmației, Vojevodinei, Bosniei şi Herțegovinei la Regatul Sârbo-Croato-Sloven.

Motivele pentru care Senatul s-a opus sau a avut rezerve mari față de Liga Națiunilor şi Statutul (Covenantul) ei, ca şi față de Tratatul de la Versailles (până în 1921), au fost complexe. În sânul națiunii americane s-au întărit neutraliştii care nu doreau reangajări în politica externă, ce puteau costa mulți dolari sau în unele cazuri mai acute şi mai grave şi vieți, alții doreau să supună orice act de o eventuală intervenție de orice natură de ratificarea prealabilă a Congresului. Pe de altă parte, cetățenii americani de origine irlandeză, destul de numeroşi şi cu lobby puternic în Congres, urau şi invidiau Anglia învingătoare şi erau supărați şi pe Woodrow Wilson care, în punctele sale, n-a specificat nominal necesitatea proclamării independenței totale a Irlandei, aşa cum s-a procedat cu Polonia. Orbiți de ura antibritanică devenită tradițională şi sub impactul memoriei sângelui vărsat de strămoşi, ilandezii au pierdut din vedere că Parlamentul de la Londra a adoptat măsuri care permiteau şi încurajau formarea unei Irlande autonome, chiar prin votul irlandezilor din comitatele de pe întreg teritoriul ei, deci admitea

aplicarea concretă a vestitei Home-Rule, dar că asemenea inițiative nu s-au putut aplica în vreme de război (anul 1922 a dovedit că britanicii au fost sinceri şi hotărâți şi în această chestiune şi n-au fost cu nimic vinovați de faptul că protestanții din Ulster nici nu au vrut să audă de încadrarea lor într-un stat irlandez catolic).

Cetățenii americani de origine germană erau şi ei destul de numeroşi şi aveau un alt lobby puternic în Senat. Ei erau profund nemulțumiți de condițiile grele impuse Germaniei prin Tratatul de la Versailles, pe care au încercat să-l submineze pe cale legislativă. Chiar şi cetățenii americani de origine italiană erau nemulțumiți că Wilson n-a sprijinit direct încadrarea zonei Fiume in Regatul Italiei. Fără îndoială că toți aceşti cetățeni aveau în primul rând o conştiință americană, fiind conştienți că patria lor S.U.A. le-a asigurat proprietatea, libertatea, realizarea pe drumul căutării fericiii personale. Dar, în al doilea rând, şi-au conservat şi o parte din mentalitățile europene, căutând să "transfere" sau să deturneze o parte din hotărârea, forța şi prestigiul american de acasă şi în beneficiul altor "case", deci spre țările din care au plecat străbunicii, bunicii sau părinții lor.

În general, am văzut că mulți au considerat că doar dacă prestigiul şi puterea Ligii Națiunilor s-ar fi bazat pe triunghiul S.U.A. – Anglia – Franța s-ar fi putut evita prăbuşirea Sistemului de la Versailles şi a statu-quo-ului ei, mai ales că Articolul X al Statutului Ligii nu excluea – cu anumite rezerve – nici folosirea forței militare contra eventualilor agresori de pe orice punct de pe glob, ceea ce forțele Washingtonului, Londrei şi Parisului – în caz că se coordonau în numele Societății Națiunilor – erau capabile să aplice în mod concret, să stingă focarele locale de război şi să prevină în timp util declanşarea unei noi conflagrații mondiale. Nu dorim să comentăm de ce S.U.A. a fost în general neutră în perioada interbelică, deşi a colaborat platonic şi din afara Ligii cu Liga unde şi-a trimis observatorii şi nici să explicăm pe larg de ce americanii au finanțat copios, în două rânduri, refacerea economiei şi mărcii germane. Oricum S.U.A. a considerat că Germania a fost pedepsită prea aspru după Primul Război Mondial

şi că era necesar să fie menajată şi ajutată, punct de vedere acceptat parțial şi gradual în timp şi de Anglia.

Însă, în 1918-1919, păcile europene s-au semnat în stil european, deoarece aci tradiția, obişnuința devenită a doua natură, au impus întotdeauna ca cel ce pierde – mai ales dacă este bănuit că a provocat prin violență şi impulsivitate un război de proporții – trebuie să şi plătească scump şi din greu în fața învingătorilor. Acest punct de vedere clasic european nu a putut fi eludat de inovațiile sau propunerile wilsoniene oricât de noi şi înnoitoare păreau ele, mai ales dacă ținem seama că numai Franța, pe teritoriul căreia s-au purtat cele mai grele şi mai sângeroase bătălii, a numărat la sfârşitul Războiului Mondial 1.400.000 de morți, 3.500.000 răniți şi 700.000 de mutilați. Mersul implacabil al evenimentelor mondiale spre violențe, agresiuni şi anexiuni de tot felul şi în mai multe puncte de pe glob, îndepărtate unele de altele, au silit până la urmă națiunea americană – care a protestat platonic contra lor – să renunțe definitiv la neutralitatea ei interbelică, să-şi plătească cu dolari şi sânge neintervențiile vechi, dar şi neintrarea în Societatea Națiunilor concepută ca păstrătoare a păcii mondiale, şi să intre în al Doilea Război Mondial atât în Extremul Orient, cât şi în Europa.

La fel de greu au plătit şi Franța şi Anglia neintervenția din 1936 şi cedările din 1938, deoarece istoria pune nota de plată şi marilor puteri pentru propriile lor ezitări şi greşeli. S-au făcut auzite unele voci de pe ambele litorale ale Canalului Mânecii, care au afirmat că sângele unui soldat francez sau britanic valorează mai mult decât sângele a 20 de militari cehi. Asemenea voci au fost zadarnice, au sunat sau au răsunat ca glasul în pustiu, deoarece la scurt timp soldații francezi mureau sau fugeau ca iepurii în şi din fața blindatelor germane, țara a fost umilită şi s-a metamorfozat în dubletul de la Vichy şi de la Londra iar Anglia, odată trezită la conştiința propriei demnități ce o lega strâns şi de necesitatea apărării democrației în Europa şi în lume, a luptat până la urmă eroic şi aproape până la epuizarea financiară şi economică pentru victoria contra Puterilor Axei. Mai mult,

deşi cehii au fost abandonați, ei şi-au format, alături de alte națiuni din Europa Centrală şi Răsăriteană sau din nord-vestul continentului, ocupate toate de maşina de război nazistă, guverne în exil. Iar pământul Angliei a devenit prin ele un fel de nucleu şi simbol al unei Europe aliate şi unite. Iar prin spiritul ei de Commonwhealt, pe cale de afirmare se putea acționa în sensul şi în speranța nu numai a obținerii victoriei antifasciste, dar – dacă condițiile ar fi fost favorabile după impunera păcii – această asociație de națiuni dornice de libertate, pace şi democrație ar fi putut evolua spre fondarea unei Europe Unite la nivelul întregului ei spațiu, ca parte nu oponentă ci componentă şi de prestigiu al unei organizații mondiale.

Nu toți americanii au sprijinit neangajarea totală sau neutralitatea în spectrul relațiilor internaționale şi nici nu au fost adepții Senatului ce l-a boicotat pe Wilson în ceea ce privea aderarea şi adoptarea Covenantului. Unii au propus alte soluții şi au insistat asupra necesității de a asigura cu prioritate pacea mondială prin diferite modalități, inclusiv de către sau cu concursul S.U.A. J.T. Shotwell, fost membru al Delegației S.U.A. la Conferința de Pace de la Paris din 1919, profesor la Columbia University şi Director al Secției de Politică Economică şi Istorie de la Carnegie Endowment for Peace, a fost partizanul convins al principiilor Protocolului de la Geneva din 1924, care veneau de fapt în întâmpinarea propriilor lui păreri privind prevenirea unui nou război mondial. Beneş a fost unul din autorii principali ai Protocolului care urmărea să supună toate disputele internaționale unui control al Curții Internaționale de Justiție şi să le treacă prin filtrul procedeului unui arbitraj obligatoriu, cu posibilitatea ca şi alte foruri de arbitraj mandatate să aplice aceleaşi metode în cadrul Ligii Națiunilor sau în afara ei. În asemenea foruri de arbitraj agresorii riscau să devină subiecți ai sancțiunilor nu numai financiare şi economice, dar şi militare. Shotwell credea că progresul general al democrației în lume, ca şi siguranța viitoare a societății umane, va depinde din ce în ce mai mult de impunerea unei păci mondiale prin înlăturarea riscului de război şi a războiului în sine şi acest scop nobil putea fi

atins şi prin Liga Națiunilor. Dumitru Drăghicescu era sincer convins că era în care a intrat omenirea a fost caracterizată de un proces de unificare graduală a tuturor națiunilor, proces simbolizat chiar de Liga Națiunilor ce trebuia consolidată şi extinsă. Dumitru Drăghicescu milita din tot sufletul pentru triumful spiritului ce anima Liga Națiunilor şi Geneva, pe care-l compara cu impunerea unei benefice Pax Romana instituită de puterea şi înțelepciunea lui Caius Iulius Caesar. În schimb, românul Dumitru Drăghicescu şi-a exprimat şi profunda îngrijorare în cazul că spiritul internațional paşnic al Ligii va eşua. Atunci, spunea el, în lume se va declanşa un lanț de războaie iar națiunile vor sucomba unele după altele, intrând într-un colaps lent dar ireversibil.

Se ştie că influențată şi de tradiție, diplomația americană a negat valabilitatea şi validitatea tratatelor secrete încheiate în Primul Război Mondial unde s-a implicat în 1917 şi a dorit să contribuie la instaurarea unui climat internațional paşnic, prin păci cât mai bine intenționate, drepte şi adecvate acestui scop major mondial. Desigur, în cazul unor mari puteri, care luptau pentru a ocupa strâmtori şi poziții strategice de primă mână sau pentru împărțirea şi reîmpărțriea lumii, soluția anulării tratatelor secrete era justă. Oricum, în competiția cu alte mari puteri, S.U.A., având dolarul, pătrundea uşor peste tot, prin valoarea lui intrinsecă ce-i deschidea multe porți pe glob iar interesele şi investițiile americane, inclusiv cele strategice de primă mână, puteau fi protejate de forța statului în mod eficient. Au existat însă şi tratate “secrete” a căror semnare a fost necesară, obiectivă şi justă, deoarece au țintit la eliberarea unor teritorii şi unificarea lor cu statul național liber. De fapt, secretă a fost pregătirea Tratatului cu Antanta şi nici nu se putea proceda altfel, dearece dacă ar fi “’transpirat” intențiile Bucureştiului, armatele Puterilor Centrale puteau ocupa Micul Regat în mod preventiv. Desigur, odată declanşat Războiul de Eliberare şi de Întregire Națională, zarurile au fost aruncate, tratatul nu mai avea secrete pentru nimeni, nici pentru aliați, nici pentru inamici, deoarece era clar că cele patru mari puteri ale Antantei au recunoscut drepturile imprescriptibile ale

Bucureştiului asupra Transilvaniei, Bucovinei şi Banatului. Tratativele pentru Tratatul cu Antanta, ca si semnarea şi conținutul Tratatului în sine, au fost purtate şi operate în ansamblu lor, tot în tradiția şi stilul european, care ignora nişte inițiative îndepărtate, ce veneau sau urmau să vină de peste mări şi țări, pentru a înnoi sau transforma bătrâna şi rafinata diplomație europeană.

Piemontul şi Camillo Benso di Cavour, au purtat tratative secrete şi au semnat tot în surdină, în 1858, înțelegerea de la Plombières, cu Napoleon al III-lea şi Franța, care au pregătit alianța şi războiul cald şi deschis din 1859 cu Imperiul Habsburgic. Acesta a dus la eliberarea Lombardiei şi la unificarea ei cu statul național, completat prin plebiscite sau insurecții între 1859-1861 cu Parma, Modena, Toscana, Neapole. Iar Regatul Italiei, în 1866, semnează un alt tratat de alianță cu puterica Prusie a lui Bismark şi Moltke care declanşează războiul italo-prusac contra Imperiului Habsburgic. Din punct de vedere italian şi acest război ca şi cel franco-piemontez, declanşat tot contra austriecilor, erau doar două faze ale aceluiaşi Război de Eliberare şi de Întregire Națională, prin care istoria italienilor sau italiană deveneea Istoria Italiei ca stat național modern şi unitar sau pe cale de a deveni unitar. Deşi italienii au fost bătuți măr de austrieci, pe uscat şi pe mare, la Custozza şi Insula Lissa, ei câştigă şi eliberează Veneția, întrucât aliații prusaci zdrobesc armata imperială habsburgică la Königrätz (Sadova).

Aşa cum războaiele amintite au fost pregătie prin tratative şi tratate şi schimbările sau modificările teritoriale au fost stipulate tot de tratate în care cel învins ceda şi învingătorul prelua respectivul teritoriu, potrivit procedurii diplomatice europene ce nu avea nevoie şi nici nu primea lecții de diplomație extraeuropeană în acea perioadă. De fapt, acelaşi stil a prevalat şi în Sistemul de la Versailles (1919-1920). Tratatul de la Zürich, din 1859, dădea Lombardia Franței ce o ceda Piemontului iar Tratatul de la Praga din 1866 acorda Veneția Italiei. Prin Tratatul de la Viena, din 1864, Danemarca ceda lumii germane Holstein, Schleswig, Landerdorf iar prin cel din 1866 Austria era exclusă din ea.

În cadrul procesului de unificare națională a germanilor, care a transformat istoria lor sau germană în Istoria Germaniei Imperiale, ca stat modern cu diplomație, armată, economie şi monedă națională, unitare şi puternice, dar, conservând anumite structuri autonome de state locale, concentrate însă toate în jurul guvernului Imperial Central, puternica Prusie a procedat la fel, declanşând binecunoscutele războaie cu Danemarca, Austria şi Franța între 1864-1871. Acest proces a fost operat tot prin războaie, deci, unificările teritoriale au fost stipulate prin tratate în care învinşii cedează şi învingătorul preia de data aceasta nu numai provincii strict germane dar şi franceze, Alsacia şi Lorena fiind încadrate şi ele în cel de Al Doilea Reich. Iar dacă procesul de făurire a statului național german - realizat numai de sus prin diplomație şi război – a fost just (ca şi crearea celui italian, realizat şi de sus în jos şi viceversa), mai puțin justă a fost încorporarea Alsaciei şi Lorenei, care a lăsat deschisă pentru viitor şi rezolvarea acestui punct fierbinte european. Pacea de la Frankfurt ab Main, din 1871, a fost necruțătoare cu Franța învinsă şi pe lângă Alsacia şi Lorena ea a mai dat Germaniei învingătoare 5 miliarde de franci aur.

Desigur, Tratatul cu Antanta din 1916, semnat de Guvernul Regal Român, a devenit caduc nu atât din cauza punctului de vedere american în privința tratatelor “secrete”, cât mai ales grație poziției clare a Franței, Angliei şi Italiei privind aplicarea clauzei care interzicea părților contractante semnarea unei păci separate iar dacă survenea un asemenea caz venea automat şi anularea tratatului. Şi acest mic incident a demonstrat că în unele probleme deciziile erau luate mai ales de europenii învingători şi nu atât de prietenii lor americani, chiar dacă în această chestiune "mică" lucrurile convergeau. Clauza în cauză, anume, ca nici unul din parteneri să nu încheie pace separată, a fost propusă chiar de Brătianu, care, la momentul respectiv, n-avea cum să ştie că inițiativa se va întoarce ca un bumerang împotriva lui. Precauția lui Brătianu a fost însă motivată, deoarece bănuiala lui că Anglia şi Franța ar putea ele însele să antameze tratative secrete cu Austro-Ungaria pentru încheierea unei păci separate – reuşita

însemnând posibilitatea de a nu se putea elibera Transilvania, Banatul, Bucovina – s-a adeverit, chiar dacă la momentul respectiv ele se desfăşurau tot în secret şi erau subterane, estompate şi la nivelul subteran al lucrurilor, fapt normal în timpul unei conflagrații războinice de asemeena proporții, în care puteau surveni situații complicate, grave, ce nu se puteau depăşi într-o situație sau alta sau la un anumit moment dat al desfăşurării forțelor şi evenimentelor.

România, rămasă singură în fața Puterilor Centrale şi având în spate un nou inamic în Rusia bolşevică, deci aflându-se practic vorbind cu cuțitul la gât, n-a avut de ales –Antanta era departe – şi a fost nevoită să semneze Armistițiul de la Focşani şi Pacea de la Buftea-Bucureşti, fără să obțină pentru ideea aceasta acordul prealabil al Puterilor Antantei. Ele au preferat ca România să comită "păcatul" singură, pentru ca mai apoi să-i acorde gradual "iertarea" şi "absolvirea de păcat", să-i ofere statutul de cobeligerant şi, în fine, cel de stat aliat învingător cu care a intrat în tratativele de pace. Oricâte încercări a făcut Brătianu pentru recunoaşterea şi revalidarea Tratatului din 1916, care, teoretic l-ar fi plasat pe un picior de egalitate cu cei mari, el a eşuat, aşa că şi prim-ministrul român, supărat şi din alte motive, de exemplu, pe problema statutului minorităților etnice impus de cei mari, a plecat acasă de la Paris unde a fost înlocuit cu alți oameni de stat din Bucureşti. Tot aşa de supărați, dar din alte motive, au plecat acasă Sonino şi Orlando, dar după două săptămâni s-au întors la Conferința părăsită şi de Delegația americană care a navigat spre casă lăsând ambasadorul S.U.A. de la Paris să continue tratativele de pace şi să semneze Tratatele.

Totuşi am văzut că Delegația americană a reuşit în anumite situații să tempereze pe francezi şi să-i facă să renunțe la declararea zonei Rhinenlandului şi a Saarului ca stat tampon între Paris şi Berlin, fără să reuşească să-i domolească în problema reparațiilor de război ce urmau să fie plătite de Germania. Totodată, ea a jucat un anumit rol temperator şi față de pretențiile lui Brătianu în Banat, prim-ministrul român dorind aplicarea prevederilor teritoriale din Tratatul din 1916 (în care caz se putea trage cu tunul de la frontiera

românească până la Belgrad), blocând şi încercările lui de a extinde – în virtutea aceluiaşi Tratat – în anumite puncte şi mai la vest frontiera cu Ungaria. Desigur, în aceste chestiuni, americanii au conclucrat în armonie cu francezii şi englezii.

Deşi Tratatul din 1916 a devenit caduc şi anumite exagerări ale lui au fost înlăturate, în cea mai mare parte spiritul sau principiile lui esențiale legate de necesitatea eliberării Transilvaniei, Banatului şi Bucovinei şi de Unirile lor cu România au fost reluate şi revalidate prin voturile liber exprimate pe cale electorală, parlamentară şi plebiscitară din 27 Martie / 9 Aprilie, 15/28 Noiembrie şi 1 Decembrie 1918. Desigur, a fost important că s-au aplicat cele mai democratice metode europene în luarea acestor decizii, importante în cazul românilor, dar şi al altor națiuni cucerite şi asuprite din Europa Centrală şi Răsăriteană, însă aceşti factori n-au fost decisivi sau n-au devenit decisivi decât în momentul când, tot forțe de sus ca – guverne, armată, diplomație, Războaie de Eliberare sau de Întregire Națională – au fost capabile să le impună pe teren şi să le pună să funcționeze efectiv în viața a zeci de milioane de europeni din zonă.

Nu trebuie deci uitat că procesul realizării Statului tuturor românilor a fost declanşat în 1916, de sus în jos sau pentru cei de jos – milioanele de români asupriți din statele străine – de către Dinastia, Guvernul şi Armata Regală Română. Iar după ce bolşevicii unguri şi ruşi s-au prăvălit asupra Transilvaniei, Bucovinei şi Basarabiei, a fost din nou nevoie ca tot aceiaşi factori de sus să intervină în 1919 cu forța armelor pentru a menține în viață şi a apăra pe teren voturile din 1918 prin respignerea invadatorilor, pe unii peste Nistru iar pe alții până în capitala lor, Budapesta. În acest caz, Armata Regală Română a contribuit esențial la extirparea unui regim bolşevic şi la zădărnicirea extinderii lui mai departe. În concepția noastră Războiul de Eliberare şi de Întregire Națională dintre 1916-1919 este un fenomen “şuvoi” unic ce nu trebuie “tăiat” şi interpretat în şi pe bucăți, pe luni, pe zile etc. Chiar dacă Dinastia, Armata Regală şi Regatul Mic au fost îngenunchiați sau sau au îngenuncheat la Buftea-Bucureşti sau, ulterior, Tratatele din 1916 au devenit caduce, totul a fost depăşit, Micul Regat se

ridică în picioare, reface spiritul din 1916, redevine aliat şi-i protejează din nou pe românii din Transilvania, Bucovina şi Basarabia, realizându-şi destinul de a deveni Marele Regat al tuturor românilor. Acesta s-a realizat de şi în jurul Bucureştiului în primul rând şi doar în al doilea rând de Chişinău, Cernăuți şi Alba Iulia care au fost factori adiacenți, adjuvanți şi nu determinanți. Alexandru Vaida Voievod a spus clar că românii din Transilvania au ajuns la 1 Decembrie 1918 la Alba Iuia mai mult cu ajutorul altor factori (deci Regatul România şi puterile euroatlantice), decât prin puterile lor şi de aceea respinge un "extrawurst" de autonomie puternică şi pe durată lungă. Unii prieteni, ca, de pildă, şefii misiunilor aliate italiană şi engleză, colonelii Romanelli şi Cunningham, au dorit să evite intrarea Armatei Regale Române în Budapesta, susținând în mod bizar şi nerealist că nu diviziile regale române l-au învins pe dictatorul roşu Bela Kun, ci numai tratativele inițiate de diplomații Antantei, stabiliți temporar la Viena, l-ar fi determiant pe bolşevic să se recunoască bătut şi să se retragă tot la Viena (pentru ca apoi să se stabilescă în patria lui Lenin unde, după câțiva ani, va fi lichidat de Stalin şi echipa lui). Mai mult, italianul Romanelli, care n-a părăsit Budapesta nici sub Kun, le-a cerut românilor să se retragă pe loc din Ungaria. Ridicolul afirmației celor doi coloneli privind înfrângerea lui Kun prin tratative şi nu prin armatele române, a fost sesizat de un comentator dintr-o altă țară mare din Antanta care a comparat judecata lui Romanelli şi a lui Cunningham cu mintea cocoşilor ce erau convinşi că numai cântecul lor determină soarele să răsară în fiecare zi.

Această "concurență" a fost însă benefică, deoarece a condus nu numai la distrugerea unui regim bolşevic dar şi la salvarea şi consolidarea statului național român unitar, făurit şi rezultat al procesului mai larg şi european de democratizare şi armonizare a geografiei politice care a dus şi la refacerea Poloniei şi la independența Finlandei, a Statelor Baltice, la formarea Regatului Sârbo-Croato-Sloven şi a Cehoslovaciei. Aşa cum am văzut, toate aceste state şi națiuni au luptat, alături de Antanta, atât pentru salvarea structurilor lor politice

proprii, dar – lucru remarcabil şi foarte important – au acționat contra extinderii regimului comunist în Europa – încercat de Lenin şi Bela Kun în aceşti ani tumultoşi de la începutul perioadei interbelice. Ironia destinului sau a istoriei care, în anumite momente ale ei se defineşte ca suma tuturor erorilor şi greşelilor comise atunci (ca, de exemplu, slăbiciunea şi laşitatea unor mari puteri în apărarea Păcii şi a statu-quo-ului teritorial al Sistemului de la Versailles şi încurajarea prin asemenea atitudini a puterilor revanşarde şi revizioniste) a dorit ca tocmai aceste națiuni să cadă pradă în primii ani de după al Doilea Război Mondial fiarelor comuniste aduse şi instalate la putere de tancurile sovietice. Pe de altă parte, nu trebuie uitat faptul că deşi Antanta nu mai putea trimite trupe numeroase în Europa Centrală şi Răsăriteană în anii 1918-1921, fiind epuizată ea însăşi de război, totuşi, esențialul a fost atins tocmai prin ea sau de ea în primul rând în anii Primului Război Mondial când, prin uriaşele eforturi şi desfăşurările masive de forțe operate în dispozitivele de luptă a realizat performanța distrugerii redutabilei Armate Imperiale Germane şi a aliaților ei austro-ungari, bulgari şi turci .

În consecință, prezența şi acțiunile întreprinse de armatele Antantei în anii 1918-1921 în Europa Centrală şi Răsăriteană au susținut prin prestigiul lor imens de învingători – atât moral cât şi material - statele şi națiunile din zonă în momentele eliberării sau realizării unității lor naționale, a conservării şi păstrării lor imediate şi concrete pe teren în fața atacurilor puterilor perdante şi bolşevice. Militarii Antantei au ținut de Comisia Interaliată condusă de generalul Niessel care numai în Europa Centrală şi Răsăriteană a avut ataşați 2.000 de ofițeri. Ei au colaborat şi s-au aflat în contact cu generalul Charpy de la Constantinopol. Chiar şi în Siberia a acționat misiunea generalului Janin şi a colonelului Paris, ataşat pe lângă celebrul corp ceh al Legiunii. Acesta, după ce i-a combătut pe bolşevicii ruşi, a făcut înconjurul lumii pentru a ajunge acasă şi a apăra tânărul stat cehoslovac şi implicit, prin acțiunea lor, au contribuit la menținerea geo-politicii stabilite în 1918.

Trecerea Dunării, în noiembrie 1918, de către ostaşii lui Franchet d'Esperey, ca şi mesajul lui Clemenceau către Brătianu, adus de la Salonic la Iaşi de Victor Ionescu: "Fiți gata, Berthelot soseşte", a revitalizat spiritul şi alianța din 1916 şi a insuflat curaj în acțiunile Armatei Regale Române. Regele Ferdinand I cel Loial, Întregitorul României, Eliberatorul Basarabiei, Bucovinei şi Transilvaniei, prin garantarea reuşitei Unirilor cu Bucureştiul şi-a chemat din nou ostaşii pentru ca alături de Aliații din Antanta, să alunge duşmanul din țară şi să aducă linişte libertate şi unitate românilor prigoniți: "Regele vostru vă cheamă din nou la luptă, ca să înfăptuiți visul nostru de atâtea veacuri: Unirea tuturor românilor, pentru care în 1916-1917 ați luptat cu atâta vitejie. Sufletele celor căzuți pe câmpul de onoare vă binecuvântează petru această ultimă sforțare. Privirile credincioşilor noştri aliați sunt îndreptate cu dragoste şi încredere spre țara noastră şi fiii ei. Camarazii voştri de arme din biruitoarele armate franceză şi engleză, care vin în ajutorul nostru [n.n.] cunosc viteja voastră de la Oituz, Mărăşeşti şi Mărăşti. Arătați-le că timpul de aşteptare n-a putut să slăbească brațul ostaşului român. Frații noştri din Bucovina şi din Ardeal vă cheamă pentru această ultimă luptă, ca, prin avântul vostru să le aduceți eliberarea de sub jugul străin. Biruința este a noastră şi viitorul va asigura întregului neam românesc viață paşnică şi fericită: Înainte, deci cu vitejia strămoşească. Dumnezeu este cu noi". Un afiş pus pe zidurile Iaşului, reprezentând un soldat francez ce îmbrățişa un ostaş român şi explica şi scuza oarecum defecțiunea din mai 1918, purta pe frontispiciul său textul: "Deşteaptă-te, române, tu nu mai eşti singur. Adu-ți aminte de Mărăşeşti". Se poate spune într-un fel că şi pe aripile sufletelor ostaşilor căzuți aici s-a creat climatul favorabil pentru Marea Adunare din 1 Decembrie 1918.

N-au mai fost singuri nici polonezii, finlandezii, balticii, sârbo-croato-slovenii, cehoslovacii, care, alături şi împreună cu Antanta şi cu militarii ei – chiar dacă au fost mai puțin numeroşi în 1918-1921 în zonă – au contribuit efectiv la blocarea extinderii bolşevismului în Europa şi la salvarea ființei lor de stat prin impunerea pe teren şi respectarea noii geopolitici pe plan intern şi internațional.

Nu trebuie uitat că Antanta a trimis armament şi muniţii, plus echipamente, că ofiţerii ei au instruit armatele din aceste ţări, au pus pe picioare prin experţi şcolile lor de ofiţeri. În afară de cei 6.000 de militari francezi ce au apărat, alături de cei 200.000 de soldaţi ai lui Pilsudski, Warşovia, alte zeci de mii de militari ai Antantei au ajutat nu numai pe baltici dar şi pe cehoslovaci să scoată afară din Slovacia – inclusiv prin manevrele întreprinse de Armata Regală Română – trupele comunistului Bela Kun. Iar când Comisia Interaliată a constatat că, la un moment dat, generalul italian Piccione nu era prea hotărât în combaterea ungurilor bolşevici ce au invadat Slovacia, l-a înlocuit prompt cu generalul francez Pélle care a condus şi a dus operaţiunile la bun sfârşit.

În Polonia generalul Weygand a fost precedat de generalul Henrys care s-a înţeles atât de bine cu ofiţerii, soldaţii şi şefii naţionali ai polonezilor încât a fost poreclit Henrys “Polonezul” şi i s-a reproşat că era prea bun prieten cu Pilsudski, aşa cum li s-au imputat şi lui Pélle “Cehoslovacul” că era prea prieten cu Beneş sau lui Berthelot “Românul” că era prea mare prieten cu Regele Ferdinand şi Regina Maria. Uneori, Clemenceau le-a reîmprospătat memoria şi lui Berthelot şi diplomatului Saint-Aulaire spunându-le, mai în glumă, mai în serios, că sunt francezi şi fac politica Parisului nu a Bucureştiului, la Dunărea de Jos. În anumite cazuri, ofiţerii şi soldaţii Antantei au privit neputincioşi la luptele dintre prietenii lor polonezi şi cehoslovaci, dar au adoptat o atitudine de strictă neutralitate în disputele lor teritoriale pentru regiunea Tešinului. Alteori, doar 10.000 de soldaţi francezi şi 5.000 de britanici şi italieni aflaţi în Silezia Superioară au impus respect celor 60.000 de polonezi şi 40.000 de germani, înarmaţi toţi până-n dinţi şi gata să se înfrunte şi să transforme zona într-un mic focar fierbinte de război. De fapt, aici şi în alte regiuni mici, puterile învingătoare au ordonat organizarea unor plebiscite care în 1920 au dat câştig de cauză în unele cazuri germanilor învinşi.

Ceea ce a fost însă esenţial în 1918-1920 a fost faptul că “întâlnirea” sau întrepătrunderea dintre forţele militare, politice, diplomatice din Europa

Occidentală cu cele din Europa Centrală şi Răsăriteană, apropierea dintre structurile lor esențiale, au fost benefice şi de natură a permite renaşterea unor state-națiuni sau unificarea națională a altora prin care s-a armonizat geo-politica întregului continent, deoarece, dacă de sute de ani francezii, englezii, spaniolii, portughezii etc. trăiau în aceleaşi state proprii (de unde odată concentrându-şi forțele umane şi materiale s-au putut revărsa peste mări şi oceane formând cu timpul noi națiuni creştine), a bătut ceasul pentru ca şi europenii din centru şi din răsărit să aibă acces şi să-şi făurească state naționale, unitare şi independente pe seama lor. Sistemul de la Versailles – chiar dacă n-a fost perfect în anumite privințe – a fost perfect şi drept în acestă chestiune fundamentală legată de libetatea națională şi statală a tuturor popoarelor europene iar distrugerea acestei mari realizări în 1939-1941, sau, parțial, în 1945-1947, va fi mereu înregistrată de istoria omenirii ca un fapt negativ, ca un atentat contra dreptului popoarelor la libertate şi unitate națională.

Această tristă realitate ce a lăsat urme până în zilele noastre şi-a avut desigur cauzele şi explicațiile ei geopolitice şi militare legate mai ales de faptul că, în mod fortuit, campioana mondială a democrației, S.U.A., a ajuns în aceeaşi oală cu U.R.S.S.-ul şi cu marii “bandiți” internaționali, dictatorul roşu Stalin şi Molotov, începând cu 1941, după care, atât americanii cât şi britanicii au recunoscut aproape toate hoțiile comise de Moscova roşie în perioada ei de amiciție cu Berlinul brun. Este clar însă că situația amară rezultată din al Doilea Război Mondial pentru unele state şi națiuni europene nu va putea şterge niciodată din memoria lor şi din paginile unei istorii regionale şi universale obiective marile realizări din 1918-1921 legate de democratizarea şi armonizarea geo-politicii întregii Europe; acest fapt esențial va rămâne nu numai peren în conştiința istoriei, dar demonstrează clar că alianța cu Antanta victorioasă, ajutată de S.U.A. a prevalat categoric ca importață şi realizări şi a redus la cote mici, lipsite de orice relevanță, conflictele dintre unii şefi de state din Europa Răsăriteană şi Centrală şi “cei mari” de la Conferința de Pace de la Paris (cazul

Brătianu şi alții). Oricum am lua lucrurile şi indiferent că le-am privi de jos în sus, sau de sus în jos, pe germani şi austro-ungari i-au bătut în primul rând Lloyd George, George Clemenceau şi abia în al treilea, al patrulea sau al cincilea rând Brătianu, Pasič, Paderewski, Masaryk etc.

În istoriografia internațională, unele raționamente şi mentalități interesate în anumite sensuri şi direcții, au vărsat sau au revărsat multe lacrimi după vechile state sau au făcut multe reproşuri legate de situația minorităților etnice care, după 1918, au fost cuprinse şi constrânse să trăiască în statele succesorale marilor imperii sau regate, deci în state "străine" şi "ostile". Desigur, din punctul de vedere al acestor minorități, care, înainte de 1918, au ocupat pozițiile călăreților, lucrurile n-au fost prea roze, nostalgiile au fost mari şi adânci şi ele n-au putut sau n-au dorit să se mulțumească doar cu garantarea proprietăților, libertăților şi abilităților politice cetățeneşti individuale oferite de cele mai multe constituții ale statelor postbelice din Europa Centrală şi Răsăriteană. Oricum, având în vedere raporturile numerice dintre minoritarii "oprimați" şi majoritarii "oprimatori", estimate în general la "1 pentru 3", nici o minte sănătoasă nu putea şi nici nu poate pretinde ca, de dragul primilor, majoritățile cucerite şi realmente oprimate secole de-a rândul să nu aibe acces la dreptul de autodeterminare sau la libertatea şi unitatea națională de stat. Era de datoria şi de competența celor cuceriți să distrugă statele cuceritorilor şi împilatorilor străini şi doar după democratizarea şi armonizarea geografiei politice de pe întregul continent apărea posibilitatea sau eventualitatea de a se dechise o perspectivă mai adecvată pentru făurirea unei Europe Unite din toate statele şi națiunile ei componente. Desigur, în aceste state şi minoritățile urmau să-şi găsească un statut care să le garanteze naționalitatea, cultura materială şi spirituală, proprii şi specifice lor. Practic vorbind, Polonia trebuia să renască, chiar dacă din 27.200.0000 de locuitori "doar" 21.000.000 erau polonezi, a fost obiectivă şi necesară şi făurirea României Mari, chiar dacă din 17.540.424 de locuitori "numai" 72% erau români iar în Cehsolovacia din 13.600.000 de locuitori doar 9.000.0000 erau slavi etc.

Capitolul II

Proiecte de realizare a Europei Unite în perioada interbelică şi rădăcinile lor istorice

2.1. Programele de "elvetizare" a Monarhiei habsburgice şi de făurire a Mitteleuropei în secolul al XIX-lea şi influența lor în gândirea politică europeană

Anul 1918, care a fost prin excelență nu închizător ci deschizător de perspective bune şi corecte pentru istoria umanității, propune şi pune în discuții soluții de restructurare substanțială a vieții europenilor şi a Europei, realizate parțial în Vestul continentului după Al Doilea Război Mondial şi situate la punctul I de pe ordinea de zi a tuturor națiunilor din contemporaneitatea noastră. La numai câțiva ani de la Primul Război Mondial, contele Richard N. Coudenhove-Kalergi se face cunoscut şi recunsocut ca partizanul concepției fundamentale a realizării unei Europe federate prin unirea națiunilor ei. Contele, austriac după tată, japonez după mamă, deschis prin naştere, educație şi cultură elevată spre universalism, a afirmat că numai prin această formulă şi structură, Europa nu va slăbi şi îşi va putea menține forța şi prestigiul în lume, inclusiv în condițiile întăririi unor puteri gigantice în viitor, fenomen deja previzibil de mai multă vreme. În consecință – afirma contele –, o Europă federalizată era capabilă să mențină sistemul european de state stabilit la Versailles şi în aceste condiții şi mai ales să prevină cucerirea întregului continent de Rusia bolşevizată şi bolşevizatoare. În fond, Coudenhove-Kalergi credea că problema sau dilema esențială era: sau Europa federală se va institui pe baza voluntariatului, democrației şi a egalității între națiuni sau va fi cucerită de Moscova roşie care o va "federaliza" în întregime după chipul şi asemănarea Uniunii proclamate cu numai un an înaintea publicării operei lui de mare răsunet "Pan-Europa". Binențeles că într-o Europă

federalizată şi democratică nu avea ce căuta Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste cu regimul ei dictatorial şi antiuman.

Însă contele nu surprinde vocația spre universal şi spiritul de Commonwhealth al britanicilor, ale căror priviri şi interese le vede îndreptate strict spre Imperiu şi, de aceea, nu include Marea Britanie şi nici Statul Liber Irlandez în proiectul Europei Unite. Deşi, parțial, acest raționament era îndreptățit şi, în pofida faptului că Londra a preferat uneori să se "abandoneze" sau "să se plimbe" în barca splendidei izolări, totuşi, englezii erau, nu numai din punct de vedere geografic, dar şi structural şi mental, şi europeni şi această vocație n-a fost intuită sau a fost neglijată şi diminuată de prestigiosul gânditor şi deschizător de drumuri, ce a fost Coudenhove-Kalergi. El şi-a scris memorabila carte în 1923, la vârsta de 29 de ani şi, desigur, îi erau proaspete în memorie toate evenimentele Primului Război Mondial. Marea Britanie s-a implicat puternic în război şi anume, nu numai în cel de peste mări şi oceane ci, mai ales, în cel european, contribuind, imediat după Franța, la înfrângerea Germaniei şi Austro-Ungariei. Anglia n-a putut nici atunci şi nu va putea, nici în viitorul apropiat, să neglijeze Europa şi echilibrul de forțe din interiorul ei, deoarece, un continent dominat de Berlin şi de aliații lui era de natură s-o neliniştească şi s-o amenințe destul de serios; şi acest lucru important a prevalat asupra tuturor greşelilor conciliatoriste pe care Londra le-a depăşit. Trebuie să subliniem faptul că, într-un anumit sens, Richard Coudenhove-Kalergi a preluat ideea unor gânditori germani din secolul al XIX-lea, privind "pericolul" american ce va amenința Europa. El a specificat că, pe lângă Rusia bolşevică, spre care trag cu ochiul anumiți europeni dezechilibrați şi disperați de mizeria materială şi morală postbelică, alți europeni aşteaptă ajutor american, ambele fiind în concepția lui un pericol pentru Europa, deoarece Moscova vrea s-o cucerească şi S.U.A. s-o cumpere. Continentul – spune Kalergi – se afla între Scylla dictaturii bolşevice ruse şi Carybda dictaturii americane financiare şi economice şi singurul drum ce-i rămânea pentru a nu fi strivită de cei doi coloşi era să se ajute însăşi pe sine transformându-se într-o Uniune politico-

economică. Coudenhove-Kalergi concepe realizarea Europei Unite pe etape, procesul începând cu o conferință pan-europeană, Curte de Arbitraj, uniune vamală care s-o transforme într-un teritoriu economic, omogenizat şi unitar şi sfârşind cu înființarea pe cale consituțională a Statelor Unite ale Europei, înzestrate cu un Parlament bicameral, o Cameră a Popoarelor şi alta a Statelor. Deşi contele austriac, devenit cetățean cehoslovac după 1918, s-a temut de puterea economică copleşitoare de peste Ocean, totuşi, pledează pentru adoptarea modelului economic al S.U.A., care a reuşit să realizeze o piață omogenă în țară şi recomanda pentru Europa, ca model politic, Uniunea Panamericană. Aceste recomandări demonstrează, totuşi, că Richard Coudenhove-Kalergi nu era un antiamerican convins prin structură şi mentalitate, ci era doar un temător sau un înfricoşat de puterea incomparabilă a finanțelor şi a economiei americane, care o depăşea cu mult pe cea europeană din vremea lui şi se temea ca aceasta să nu fie "cucerită" sau înăbuşită, fiind mult slăbită după Primul Război Mondial. El n-a intuit că cele două economii pot deveni, în anumite condiții, şi complementare, nu numai concurente sau antagonice şi, fiind bine informat, a ştiut că S.U.A. a fost principalul creditor şi furnizor al Europei belice şi, de pe urma acestui fapt, şi-a văzut venitul național crescut cu 35% iar exportul, între 1913-1919, s-a triplat. Dacă în 1913, investițiile americane în lume erau de 3.500 milioane de dolari iar cele străine în S.U.A. de 6.800 milioane de dolari, în 1919 investițiile S.U.A. s-au dublat iar cele externe în S.U.A. s-au redus la jumătate. Interesant că în timpul şi în urma Primului Război Mondial, în afară de S.U.A., au cunoscut o dezvoltare industrială notabilă şi Argentina, Brazilia şi Japonia, ultima implicată şi ea în conflict. Sperând într-o viitoare separare a națiunii ca entitate culturală de cea de stat ca entitate politică, care în concepția lui va fi tot atât de importantă ideologic ca separarea bisericii de stat, Coudenhove-Kalergi afirmă că Elveția, prin structura sa multinațională şi federativă, prefigurează sau schițează viitoarea Pan-Europă, care nu se va putea însă forma, fără o serioasă şi ireversibilă reconciliere franco-germană. Ea trebuie

să se fundamenteze pe o solidaritate a rațiunii chiar dacă încă nu era loc pentru o solidaritate din dragoste. Contele austriac spera însă că prima va aduce cu sine şi pe cea de-a doua, dacă se va realiza Pan-Europa, lucru valabil şi pentru alte națiuni aflate în trecutul mai mult sau mai puțin indepărtat în aceeaşi situație.

În 1926, la Viena, s-a ținut Congresul Pan-Europa la care au participat reprezentanți ai guvernelor şi partidelor politice, unde s-a afirmat din nou că, dacă Europa Continentală, de la Portugalia la Polonia, nu se va uni şi nu-şi va armoniza statele într-o formă supranațională, ar putea pieri în cursul secolului, atât din punct de vedere politic, cât şi economic şi cultural. Proiectele Congresului propuneau, de fapt, realizarea unor state Unite ale Europei, după modeul S.U.A., ceea ce însemna că era vorba şi de federalizare politică şi de o unificare şi armonizare economică. La 5 septembrie 1929, Aristide Briand şi-a anunțat şi el un plan propriu de înființare a unei Federații a Statelor Europene, chiar în Adunarea Generală a Ligii Națiunilor. Omul politic francez a fost însă convins că realizarea unei asemenea opere mărețe, de proporții continentale, era foarte dificilă, dar nu s-a îndoit, nici o clipă, că ea trebuia dusă până la capăt prin înlăturarea tuturor obstacolelor ce-i stăteau sau îi vor sta în cale. Ideea a alimentat imaginația unor filosofi şi poeți care prin ea şi-au câştigat succese şi stima contemporanilor de elită, dar, în secolul al XX-lea - spunea Briand –, acest principiu fundamental de organizare europeană constituia mai ales răspunsul rațional, logic şi obiectiv la o necesitate reală. Prim-ministrul francez se introduce în şirul propagandiştilor ce s-au străduit să răspândească ferm în conştiința națiunilor această necesitate majoră, chiar cu riscul ca unii sau alții să considere că ideile lui conțin ceva elemente de nebunie sau cel puțin de îndrăzneală nebunatică. Oricum, asemenea elemente se găsesc şi se regăsesc mereu în istoria omenirii, atunci când a fost vorba de realizarea unor acte mari, grandioase şi înțelepte. Popoarele Europei constituiau un grup geografic – şi geopolitic, adăugăm noi, cu anumite specificități şi cu mari influențe asupra evoluției mondiale – şi, fiind un grup distinct în lume, era necesar, spunea Aristide Briand,

ca între ele să existe legături atât de strânse încât să constituie împreună un aranjament sau un corp federal.

Acest corp federal, prin instituțiile lui comune tuturor, permitea ca între popoarele ce-l compuneau să existe contacte şi dialoguri permanente, acestea să aibă posibilitatea nelimitată de a discuta, de a-şi satisface şi a-şi aranja interesele reciproce, de a cădea de acord în adoptarea unor hotărâri comune. Dacă se stabileau asemenea structuri şi prindeau viață asemenea practici, popoarele europene vor fi capabile, nu numai să instituie între ele o solidaritate serioasă şi puternică, dar să înlăture, în timp util şi spre beneficiul tuturor, orice amenințare gravă la adresa păcii şi a liberei lor existențe sau evoluții spre bine şi progres general. 25 de state europene, membre ale Ligii Națiunilor, au agreat proiectul Europei Unite.

Alți gânditori şi oameni politici au propus anumite scheme graduale sau pe etape regionale de realizare a Europei Unite. În primele faze trebuiau realizate grupuri sau unități regionale mai mici, dar foarte coerente, ce urmau apoi să completeze armonios Europa Federală. Este important faptul că ea era concepută ca o parte integrantă şi componentă a unei organizații mondiale şi nu ca o entitate continentală opusă ei. Modelul internațional era dat chiar de Liga Națiunilor, dar ea n-a fost considerată prea funcțională, deoarece n-a fost concepută şi nici n-a fost formată gradual – deci de jos în sus şi pe zone -, ci totul a pornit de sus, de la marile puteri ale lumii. Oricum, în aceste proiecte şi planuri, totul era perfectibil. Însă o Europă Unită nu se putea forma altfel decât prin voința liber exprimată a națiunilor şi – fapt important – această structură internațională sau supranațională nu trebuia deloc să distrugă sau să abolească diversele patrii care o compuneau, ci să găsească numitorul comun între interesele generale şi cele particulare, deci între ea şi statele ce o alcătuiau, pentru a putea funcționa cu eficacitate împreună. Cu timpul, solidaritatea şi cooperarea o să îmbogățească şi o să întărească Uniunea, întrucât între națiunile europene au existat şi vor exista multe elemente comune de civilizație care se vor amplifica în viitor.

Era necesar să fie abolite barierele vamale ce împiedicau stabilirea unei arii largi a comerțului liber continental, care să permită formarea unei piețe extinse pentru produsele industriale iar coalițiile sau unitățile regionale ce vor fi incluse în Uniune trebuiau să respecte principiul naționalităților, să le lase o manşă de libertate de acțiune şi să excludă impunerea voinței unui stat sau grupuri de state asupra altora, dacă doreau să funcționeze efectiv, inclusiv prin instituțiile lor comune. Este interesant de remarcat faptul că s-a exprimat cu pregnanță credința că doar implementarea unor regimuri democratice în statele europene ar permite realizarea unei Europe Unite în condiții de egalitate şi de cooperare optimă. Pe de altă parte, regimurile democratice erau de natură să şteargă din memoria statelor şi națiunilor secolele de luptă şi sângele vărsat în conflictele trecutului şi să deschidă orizonturile spre bună vecinătate, bună înțelegere şi colaborare bi şi multilaterală. Astfel s-a sperat că Turcia interbelică, democratizată şi "europenizată" instituțional şi mental se va putea apropia de Grecia şi de alte state din zonă sau va fi capabilă să se integreze într-o viitoare Uniune Europeană, aşa cum şi Germania Republicii de la Weimar se putea împăca şi va colabora cu Franța sa ucu alte state europene pe aceleaşi baze.

În concluzie, perspectiva unei Europe Unite sau a unei Uniuni Europene putea să stea în picioare sau să dea speranțe popoarelor ce credeau în eventualitatea realizării ei, doar în condițiile generalizării sistemelor democratice pe plan intern şi în viața internațională. O Europă "Unită" de trupele bolşevice ruse, ce ar fi ajuns până la Atlantic, realizată de/sau prin visul leninist al răspândirii pe plan mondial a "revoluției" roşii - de fapt o lovitură de stat –, ar fi însemnat multiplicarea terorii, a exproprierii şi a asupririi crâncene a națiunilor şi indivizilor şi n-ar fi avut nimic în comun cu proiectele unui Coudenhove-Kalergi sau Aristide Briand (de fapt, primul s-a temut efectiv ca civilizația creştină a Europei să nu fie distrusă prin unificarea în sens negativ a continentului, realizată de o viitoare invazie şi cucerire a ei de către diviziile comuniste moscovite). Tot atât de străină, de ostilă şi de nedorită de popoare ar fi fost şi o Europă "Unită" de

tancurile lui Hitler şi Guderian, încadrată în lebenssraum-ul german şi dominată de “arienii” din Berlin şi de ciracii lor. Tot atât de sumbră şi de neagră ar fi fost soarta națiunilor Europei dacă în Răsărit ar fi fost bolşevizate şi silite să trăiască încă atunci sub umbra Moscovei staliniste iar în Centru şi în Occident să fie supuse şi silite să asculte de Berlinul hitlerist. Ambele asemenea Europe, una roşie, alta brună, ar fi însemnat negarea democrației, a egalității şi înfrățirii dintre popoarele creştine de pe bătrânul continent, negarea conținutului intim şi fundamental al noțiunii de Europă şi de europenism.

Am dori, de asemenea, să atragem în mod deosebit atenția asupra altui lucru foarte important şi anume că realizarea unei Europe Unite, care nu poate fi altfel decât democratică şi încadrată ca atare, în mod armonios, într-o organizație internațională mondială de aceeaşi structură, n-ar fi fost posibilă nici prin refacerea sub diverse forme, mai mult sau mai puțin voalate, a unor state de dinaintea anului 1918. Nu este un secret pentru nimeni că, şi după 1980-1990, s-au făcut auzite voci ce au pus accentul pe aşa-zisa necesitate a păstrării geopoliticii de dinaintea lui 1918.

În acest context, s-a combătut oportunitatea aplicării principiului autodeterminării naționale la sfârşitul Primului Război Mondial şi Sistemul de la Versailles şi s-a urmărit inocularea unei nostalgii după Monarhia dualistă care, dacă s-ar fi menținut, ar fi reprezentat un factor de stabilitate în Europa Centrală şi Răsăriteană, atât din punct de vedere politic, cât şi economic şi că prin ea s-ar fi conservat mai bine echilibrul european general. Dar, a privi lucrurile şi fenomenele de amploarea modificărilor de substanță survenite în 1918-1920, din unghiul unei anumite geopolitici, ce avea în vedere în primul rând tot păstrarea echilibrului de forțe între cei mari, este unilateral, subiectiv şi coincide cu a susține că istoria sau dreptul la istorie a aparținut şi trebuie să aparțină doar marilor state. Deci Austro-Ungaria trebuia menținută ca un bulevard contra Rusiei, ceea ce echivala cu menținerea, sub dominația ei veşnică, a națiunilor

negermane şi nemaghiare, cucerite sau încadrate prin alianțe dinastice şi partaje teritoriale în trecut.

Au existat şi alți geopoliticieni în secolul al XIX-lea (ca, de exemplu, britanicul Cobden), care au afirmat că şi Imperiul Otoman trebuia menținut ca bulevard contra Rusiei, propunere pe care alți gânditori au respins-o, încă atunci, în mod categoric şi i-au întrebat retoric pe propunători dacă ei sau altcineva pot opri procesul de putrefacție a cadavrului unui cal, deci a "omului bolnav" care era Imperiul sultanilor din Istanbul. Aceeaşi imposibilitate a apărut şi în cazurile Imperiilor Romanovilor şi Habsburgilor care, indiferent că se confruntau în război şi peste orice considerente geopolitice sau stadii de dezvoltare socio-economică, era obiectiv să dispară, deoarece procesele de democratizare au acționat şi acționează deopotrivă, nu numai în interiorul unor societăți umane sau state, dar şi în structurile statelor multinaționale, în viața şi instituțiile internaționale. Aşa cum au fost proclamate drepturile omului şi cetățeanului, ca naturale şi indivizibile, tot aşa de naturale şi de democratice au fost drepturile sumei indivizilor de aceeaşi limbă, tradiție şi origine, deci a națiunilor cucerite, de a nu rămâne veşnic cucerite şi asuprite de cele cuceritoare şi străine ci, dimpotrivă, de a se emancipa de sub dominația lor şi de a-şi croi state naționale proprii, independente şi unitare. Iar aici a fost vorba şi de un alt drept tot atât de natural şi anume de dreptul la rezistență, de dreptul şi chiar de datoria de a distruge statele împilatorilor străini, de a rupe lanțurile, indiferent că erau de fier ruginit, de aramă sau chiar de argint şi de a deveni liberi, independenți şi unitari.

Doar pe această cale se putea aplica o cu totul nouă geopolitică, bazată pe unitatea şi pe armonia dintre statele europene, ocrotită în cadrul unei vieți internaționale democratice, consimțită de toți, care să funcționeze benefic prin unele organisme politice, economice şi militare comune şi în concordanță cu guvernele şi parlamentele membrilor ei. Trebuie să mărturisim că noi nu împărtăşim părerea că statele naționale succesorale erau numai sau strict naționaliste şi egoiste, întrucât, aşa cum am văzut, imediat după 1918, foarte

mulți oameni şi gânditori politici, întruniți în Congrese speciale sau prin ceea ce au scris în cărți şi studii de rezonanță sau au susținut în Adunările Generale ale Ligii Națiunilor, au dorit sincer să deschidă perspectiva făuririi Europei Unite, pe baza Sistemului de la Versailles şi să închidă perspectiva declanşării unei noi conflagrații mondiale, sângeroase şi aducătoare de multiple nenorociri în viața popoarelor; şi oricâte greşeli au făcut marile puteri democratice în perioada interbelică, primii vinovați de declanşarea celui De-al Doilea Război Mondial, prin distrugerea sistematică a Sistemului de la Versailles, au fost cele două mari puteri dictatoriale ale Europei, cea roşie stalinistă şi cea brună hitleristă şi ciracii lor mai mici, care s-au aliat cu cele mai abominabile regimuri din istoria omenirii, pentru ca să recucerească prin forță şi dictat o parte din teritoriile cucerite de strămoşii lor, în vremurile întunecate ale evului mediu, unde sabia marilor dinastii acaparatoare şi principiul legitimismului monarhic trasau sistemul de frontiere şi impuneau ordinea europeană.

Dar, dacă anul 1918 nu închide ci deschide şi se preocupă serios de Ideea Europeană, el are rădăcini şi o retrospectivă destul de solidă în secolul al XIX-lea şi anume chiar în spațiul Europei Centrale şi Răsăritene. Cea mai mare parte din acest spațiu era încadrat în Monarhia Habsburgică. Ea a constituit un fel de Europă, nu numai din punct de vedere geografic, dar şi prin diversitatea şi complexitatea spectrelor şi structurilor etnice, confesionale, culturale, social-economice şi instituționale. Dimensiunile ei europene au influențat întotdeauna atmosfera şi echilibrul Europei şi acest factor a avut şi atunci repercusiuni asupra destinului popoarelor din Monarhie şi a climatului politic de pe întregul continent. La mijlocul secolului al XIX-lea, în Monarhie au trăit peste 36 de milioane de europeni, germani, unguri, italieni, slavi şi români, din care majoritatea au alcătuit-o nemaghiarii şi negermanii, şi tocmai programele lor naționale, din 1848-1851 şi din anii şi din deceniile următoare, au propus libertate şi egalitate pentru toți, prin realizarea măreței idei de elvetizare şi de federalizare a Imperiului, unde statele autonome naționale, care erau menite să-şi conserve ființele proprii în

armonie unele cu altele, şi-ar fi trimis reprezentanții în Guvernul şi Parlamentul Imperial federal, menit să apere interesele generale ale tuturora şi să-i protejeze de pericolele potențiale dinafară. Fundamentul moral al acestor programe naționale s-a bazat pe respectul absolut al dreptului națiunilor de a fi egale unele cu altele, deoarece egalitatea lor decurgea din echitatea naturală care nu permitea nici unei națiuni sau grupuri de națiuni să răpească personalitatea altora. S-a considerat că o asemenea Austrie, elvetizată sau federalizată şi deci adânc şi structural democratizată, ar fi chiar indispensabilă pentru securitatea Europei şi a umanității.

În gândirea politico-națională şi programatică din Europa Centrală şi Răsăriteană s-a făcut şi un mare salt spre Ideea Europeană, în sensul că o Monarhie elvetizată ar fi fost menită, chiar şi prin poziția ei geografică centrală sau de mijloc, să fie o placă turnantă, o legătură între est şi vest, care să faciliteze, să accelereze şi să ducă la bun sfârşit, alături de alte forțe democratice, federalizarea întregului continent. Congresul slav de la Praga, din iunie 1848, a trimis un apel către popoarele Europei, chemându-le la un Congres general care să dezbată federalizarea Europei întregi, având în centru chiar Monarhia restructurată federativ şi democratic. În acest context, desigur că centralismele maghiare sau austriece de stat nu mai aveau ce căuta nici în Monarhie şi nici în cadrul mai larg al Europei Unite, concepută ca o federație fraternă şi egalitară. Asemenea programe de federalizare a Monarhiei, ce putea constitui o placă turnantă spre federalizarea întregii Europe, dacă lucrurile ar fi evoluat favorabil în acest sens, au avut ca părinți sau autori pe polonezii Valerian Krasinski, Adam Czartoryski, croatul Ogarev-Ostrojinski, cehul Palacky, românul Ioan Maiorescu etc., care n-au fost nici unii, nici alții, strict naționalişti, ci, dimpotrivă, au fost deschişi şi spre perspective noi europene, în care naționalul să se armonizeze şi să nu se bată cap în cap cu internaționalul.

Dar şi alți democrați europeni au prins şi au promovat, la mijlocul secolului al XIX-lea, principiile programelor ce au propus o Austrie federalizată etnic, deci o

federație cosmopolită, unde să nu predomine nici o rasă, cu o politică externă comună, fără nici o centralizare administrativă în interior şi care să reproducă o Elveție, dar în formă monarhică şi pe un teritoriu vast. Ei ar fi dorit ca o astfel de Austrie să fie luată ca exemplu sau ca model pentru ca să se federalizeze toată Europa, deoarece au fost convinşi că pacea lumii şi reabilitarea geniului uman se puteau obține numai prin extinderea sistemului federal care va face din Europa întreagă o linie mare de națiuni asociate. S-a subliniat, însă, tot atât de clar, că, într-o asemenea Monarhie şi Europă, spiritul dominator maghiar - ca şi oricare altul – reprezenta o primejdie permanetă pentru civilizație şi democrație, că Ungaria a pierdut războiul de independență deoarece nu a acordat națiunilor supuse drepturile pe care le-a reclamat şi pentru care a luptat ea însăşi şi s-a precizat, în mod realist, că dacă întreaga Monarhie nu se va federaliza pe baza programelor propuse de majoritatea locuitorilor ei şi nu va deveni astfel un bastion contra unei Rusii acaparatoare şi invadatoare, ea nu va mai avea nici un viitor durabil şi, mai devreme sau mai târziu, va cădea ea însăşi pradă Moscovei, dar şi a slavilor şi a altor națiuni frustrate.

Tot în secolul al XIX-lea s-a propus formarea unor Europe zonale ce puteau foarte uşor constitui tot atâtea faze sau trepte spre făurirea Europei Unite .După ce națiunile lor s-au bătut şi s-au ucis zdravăn în 1848-1849, unii democrați unguri, români şi slavi au elaborat proiecte şi programe ce au urmărit instituirea unei Confederații sau Europe Dunărene, formată din Ungaria, Croația, Serbia, Principatele Române. Democrații nemaghiari au propus împărțirea Ungariei istorice, deci a Coroanei Sfântului Ştefan, în trei state etnice şi anume: ungur, român şi slav. În cadrul Confederației sau Europei Dunărene, statele român şi slav, rezultate din împărțirea etnică a Ungariei Coroanei, urmau să se unească prin vot – dacă doreau şi dacă propunerile şi programele democratice ar fi prins viață şi s-ar fi aplicat în practică – cu Principatele sau cu Serbia şi Croația. Cu atât mai mult – susțineau democrații europeni din secolul al XIX-lea –, în cadrul unei Europe Unite, realizată pe tot cuprinsul ei, austriecii se puteau uni cu

ceilalți germani tot prin vot sau plebiscite, fără nici o vărsare de sânge, polonezii puteau să-şi refacă paşnic statul național distrus de vulturii hulpavi şi hrăpăreți de la Moscova, Berlin şi Viena, italienii urmau să-şi făurească şi ei propriul stat național unitar, astfel ca națiunile libere în statele lor naționale să constituie acea linie continuă de popoare asociate prin instituții comune, care să apere interesele tuturor şi forța şi prestigiul Europei în lume.

D. Brătianu a reclamat pentru românii din Transilvania dreptul de a decide ei înşişi la care țară din viitoarea confederație vor să adere şi a invitat pe ungurii din exil să renunțe la supremație şi la statul istoric: “Nu vă mai flagelați multă vreme cu democrația regatului vostru istoric şi cu dreptul vostru de cucerire şi strângeți cu franchețe, cu dragoste, mâna frățească pe care vi-o întindem. Fiți atenți, emigranți ! Sentimentul dreptății a crescut în sufletul popoarelor, el vă va deborda. Unguri şi voi slavi din sud, vecini ai noştri, a venit vremea şi voi ați auzit-o. Confederația Dunăreană va fi opera epocii noastre. Să ne dăm mâna, fraților, deasupra mormintelor martirilor noştri şi fie ca această mare operă să ne aducă tuturora gloria”.

Dar pe mulți unguri exilați – cu excepția lui Teleki şi Klapka – i-au trecut fiorii în fața acestor propuneri de mare deschidere democratică spre perspectiva rezolvării echitabile şi paşnice a relelelor trecutului generate prin cuceriri sistematice de popoare şi teritorii străine, deoarece aplicarea lor însemna pierderea teritoriilor locuite de majorități etnice româneşti şi slave ce ar fi fost încadrate corect în statele naționale proprii ce urmau să compună armonios dorita Europă Dunăreană structurată într-o nouă geopolitică democratică fraternă şi egalitară. Desigur, democrații unguri doreau constituirea Confederației Dunărene, dar Ungaria trebuia să intre în ea întreagă, deci cu toate teritoriile cucerite de strămoşii lor, de unde se vede că şi pentru ei a fost greu să renunțe la poziția călărețului, la obişnuința de a păstra intact teritoriul Coroanei, obişnuință care, deşi rea fiind, le-a creat şi lor a doua natură, chiar dacă au promis că în Ungaria Mare se va stabili o serioasă descentralizare departamentală şi

comunală şi drepturi politice şi cetăţeneşti egale pentru toţi. Cât despre politicienii unguri de acasă, ei nici n-au dorit să audă de vreo Europă astfel structurată ca să le pericliteze integritatea statului istoric şi au impus împreună cu austriecii, care doreau şi ei să-şi păstreze teritoriile lor negermane anexate şi cucerite în trecut, regimul dualist, definit ca “unio duarum contra plures”. Dualismul a blocat mersul spre democraţie şi federalism în Europa şi Austro-Ungaria a devenit tot un fel de închisoare a popoarelor, chiar dacă regimul penitenciar era mai blând sau nivelul de trai mai ridicat decât în Imperiile vecine.

Problemele de fond rămânând nerezolvate au trecut pe seama viitorului destul de apropiat a cărui evoluţie a demonstrat că soluţia a fost găsită tot de Anul 1918, de Războaiele de Eliberare, Unitate şi Independenţă Naţională, de autodeterminarea naţională, care au dus împreună la geopolitica Sistemului de la Versailles iar acesta, aşa cum am precizat în mai multe rânduri, a deschis perspectiva făuririi în condiţii mai bune şi mai echitabile a unei Europe Unite, ceea ce înseamnă că acest an de cotitură în istoria popoarelor are o continuitate şi o retrospectivă în acest sens şi în secolul al XIX-lea. Dar gânditorii europeni din secolul al XX-lea au propus o formulă democratică şi egalitară ce includea toate statele naţionale europene şi au exclus acele teorii găunoase, periculoase şi cauzatoare de conflicte violente care au împărţit artificial în secolul al XIX-lea popoarele în popoare istorice, politice, înzestrate cu elite nobile şi culturi majore, care aveau acces la formarea unor state moderne, ca de pildă, ungurii, polonezii, germanii şi italienii, şi popoare de ţărani, văcari şi păstori, neistorice, apolitice, cu culturi minore care, neavând accces la asemenea state, erau meniţi să fie incluşi în statele primilor, unde vor fi democratizaţi, europenizaţi, civilizaţi şi înzestraţi cu toate libertăţile cetăţeneşti, juridice şi sociale individuale. Deci, dacă se punea problema făuririi Europei Unite în această perspectivă, democraţii austrieci uniţi cu ceilalţi germani într-un stat propriu (pe care-l preferau Republică nu Monarhie), ar fi intrat în Europa purtând în “buzunarul” lor pe cehi, sloveni, italienii din Tyrol, democraţii unguri ducând în Europa în “buzunarul” lor pe români, sârbi, slovaci,

ruteni etc. Proiectul unei asemenea Europe nu avea nimic democratic în el, ar fi fost imposibil de realizat, deoarece şi cehii, slovenii, slovacii, sârbii, croații au dorit să intre într-o Europă Unită prin ei înşişi, deci prin propriile lor state naționale, şi nu ca simple lipituri sau umpluturi la statele altora.

Dar discernământul gânditorilor şi oamenilor politici din secolul al XX-lea, care au propus realizarea unei Europe Unite au exclus din discuție şi modelul unei altfel de Europe, propuse în secolul al XIX-lea de unii economişti sau lideri politici germani. Aceştia s-au temut şi ei de forțele mulțimilor devastatoare din imensitatea Rusiei, gata oricând să atace şi să prade popoarele civilizate din Europa. În fața acestui mare pericol, ei au propus un mare stat federativ, dar în care elementul germanic ar fi fost preponderent şi unde să intre o viitoare Germanie națională, Danemarca, Olanda, Belgia, Elveția, Monarhia habsburgică cu toate națiunile ei, prin care marea federație ar fi atins şi ar fi traversat Mediterana şi Dunărea până la Marea Neagră . În această federație, Marea Neagră şi Dunărea ar fi constituit pentru germani un un hinterland economic, asemănător cu cel deținut de americani în Far West. Ungaria trebuia indusă economic în Zollverein şi legată de Germania şi de federație trup şi suflet, deoarece, fără germani, Ungaria n-avea viitor iar fără Ungaria, Germania nu putea crea nimic durabil la Dunăre şi Balcani. Federația, al cărui nucleu era preconizat să fie Mitteleuropa, urma să se extindă evolutiv sau treptat şi să protejeze industria, comerțul, agricultura tuturor națiunilor mari şi mici de pe cuprinsul ei, împotriva invaziei liberului schimb impus de puterea economică covârşitaore a Angliei. Deci, asemenea programe erau îndreptate politic contra Rusiei şi economic contra Angliei. Dar gânditorii germani sau mai precis unii dintre ei şi-au schimbat ulterior ideile şi au dorit să atragă şi Anglia spre Mitteleuropa şi federație, pe motiv că şi Marea Britanie, numai aliată cu elementul german, ar fi putut rezista contra Franței, Rusiei şi, mai ales, împotriva dominației mondiale viitoare a S.U.A., al cărui spectru l-au prevăzut mulți dintre autorii acestor proiecte. Pe seama națiunilor negermane şi nemaghiare din Mitteleuropa

s-a prevăzut un fel de protecție economică şi politică împotriva oricăror pericole sau concurențe externe, ajutor şi asistență pentru crearea unor economii prospere prin protecționism, a unor piețe proprii şi a unor culturi înfloritoare. Dar, în pofida unor soluții merituoase de necontestat, punerea în aplicare sau în practică a acestor vaste proiecte de reorganizare europeană, ar fi dus mai degrabă la constituirea sau instituirea unui fel de protectorat germanic asupra unui vast spațiu european decât la o federație democratică în sensul adevărat al noțiunii.

2.2. Proiecte generale de făurire a Europei Unite înainte de 1918

Este fundamental să subliniem şi să insităm asupra faptului că, atât în gândirea clasică, cât şi în acțiunea concretă politică de înfăptuire parțială a Europei Unite, declanşată în 1949, s-au avut mereu în vedere înfăptuirea şi punerea în aplicare a celor mai nobile şi mai salvatoare principii ale umanității, legate de conservarea păcii europene şi universale, de luptă împotriva tiraniilor de orice fel şi de întărire a sistemelor democratice pe plan global. Este, de asemenea, semnificativ că cele mai înaintate, mai democratice şi mai deschise proiecte şi raționamente spre universalism au preconizat o alianță generală şi complementară între Statele Unite ale Americii şi Statele Unite ale Europei şi nu le-au gândit şi nici nu le-au văzut în perspectivă ca două entități umane opuse una alteia.

Aceste raționamente au devenit publice şi au fost puse în circulația gândirii politice generale europene din 1849 prin vocea autorizată a lui Victor Hugo, dar în acelaşi spirit au acționat şi alte personalități remarcabile ale vremii, cum au fost Carlo Cattaneo şi Emile de Girardin. “Va veni o zi – spunea Hugo – în care vom vedea aceste două grupări imense, Statele Unite ale Americii şi Statele Unite ale Europei, plasate una în fața celeilalte, întinzându-şi mâna pe deasupra mărilor, schimbându-şi produsele, comerțul, industria, artele şi geniile, defrişând globul,

colonizând deşerturile, ameliorând creația, sub privirea Creatorului şi combinând întregul, va obține fericirea tuturor prin cele două forțe infinite, fraternitatea oamenilor şi puterea lui Dumnezeu”. Nu întâmplător acest apel, ce purta în sine o încărcătură sufletească uriaşă şi penetrantă, a fost lansat la un Congres al Amicilor Reuniți ai Păcii, întrunit la Paris şi a ajuns să aibă un ecou viu şi îndepărtat în timp, dar nu în conținut, şi în şedințele Ligii Națiunilor prin glasul şi Memorandul lui Aristide Briand. Cele mai multe proiecte şi programe care au propus făurirea Europei Unite au apărut în momente "calde" sau “fierbinți”, când continentul era zdruncinat de războaie şi de alte conflicte şi au avut în vedere soluții care să împiedice repetarea lor şi să asigure un climat de siguranță şi de pace.

Proiectele, scrierile şi programele europene au apărut însă paralel cu cele americane şi – fără îndoială – ele s-au interferat şi s-au influențat reciproc. În mediile intelectuale şi religioase americane (quakers) se condamnă războaiele şi pentru prevenirea lor se recomandă arbitrajul, dezarmare şi chiar instituirea unui “Congres al națiunilor”. Multe idei şi raționamente americane au fost receptate şi apoi răspândite pe continent de societatea engleză “Peace Society” care a nutrit un respect deosebit pentru scrierile lui Dodge şi William Ladd. Dar aceştia au privit lucrurile şi le-au văzut rezolvate mai degrabă pe plan global şi nu cu referință specială la Europa. In fond, acea “Peace Society” a fost înființată în 1815 – după ce continentul a fost bântuit 20 de ani de războaie neîntrerupte - de quaker-ul William Allen care a editat revista “The Herlad of Peace”. Condamnarea războaielor, a relelor şi suferințelor provocate de acestea, s-a facut pe baze morale şi religioase şi în gândirea pacifiştilor britanici se excludea recurgerea la forță chiar când era vorba de a conserva sau de a păstra pacea. Aceasta trebuia menținută tot cu argumente morale şi religioase, prin convingerea persausivă a factorilor interesați sau implicați. Între societatea britanică şi unele societăți asemănătoare din Europa au existat legături intense prin emisari, schimburi de cărți, ziare şi alte mijloace de propagandă.

La Paris a fost creată, în 1821, “Societatea moralei creştine”, condusă de Ducele Rochfaucauld-Liancourt, care mai târziu cointeresează prin oferirea unor sume de bani pe acei autori sau gânditori politici care vor elabora opere şi vor găsi soluții pentru înlăturarea diferendelor şi conflictelor dintre națiuni sau pentru instaurarea unei păci universale fără a se face apel la forțele armate. Unchiul lui Camillo Benso di Cavour, contele de Sellon, a întemeiat şi el, în 1830, o “Scoietatea a Păcii”, la Geneva, care a acționat în acelaşi sens, reflectând prin membrii ei şi prin concursurile şi şedințele organizate asupra celor mai bune şi mai eficace metode de a avea acces la o “pace generală şi permanentă”. În cadrul emulației create, avocatul elvețian Johann Sartorius, originar din Zürich, a făcut o legătură legică, sau logică între acel “Organon al Păcii Complete” – propus de el în cartea cu acelaşi titlu – şi necesitatea de a se înființa o Federație europeană. În afară de Elveția, care putea constitui un exemplu şi un îndemn pentru construcția ei, Sartorius apelează şi la modelul Confederației Germane, cu condiția ca ea să evolueze de la o Ligă a Prinților la o Ligă a Națiunilor. Un alt gânditor şi autor care simte nevoia de a realiza o sinteză între pace şi federație, Constantin Pecqueur, propune în cartrea sa, “De la Paix: de son principle et de sa réalisation”, instituirea unei “puteri superioare confederale” în Europa, care să fie însă capabilă să rezolve diferendele şi contradicțiile politice şi economice dintre statele şi popoarele continentului. Pecqueur respectă foarte mult ideile şi principiile profesate de William Ladd în cartea sa, “Essay on a Congress of Nations” şi se bazsează şi el pe Pactul Confederației Germane, dar propune ca model lucrativ pentru instituirea unei Europe Unite şi punerea ei în aplicare şi structurile şi prevederile Constituției Statelor Unite ale Americii. De fapt, dacă privim lucrurile în perspectiva evoluției lor în timp şi nu ne limităm să le comentăm doar pe frânturi de timpuri istorice, pe decenii sau semisecole, chiar şi despre frumoasele idei şi principii lansate de Woodrow Wilson în timpul şi după Primul Război Mondial la Conferința de Pace de la Paris, s-a afirmat în mod just şi îndreptățit că poartă în ele “parfumul” scrierilor lui Emmanuel Kant şi Jean Jacque

Rousseau, care au încântat conştiinţele democratice europene de-a lungul secolelor al XIX-lea şi al XX-lea şi au întărit dorința de a făuri o lume sigură pentru democrație.

Rousseau ca şi Abatele de Saint-Pierre, vrea o Europă Unită, dar se îndoieşte că Regii vor recurge la o Dietă Europeană sau se vor supune judecăților şi sentimentelor ei decât în cazul în care le-ar satisface anumite interese reale sau egoiste, însă acestea din urmă nu erau compatibile cu structura unitară a viitoarei federații. Trebuia să posezi – specifica Rousseau – o rațiune solidă şi sănătoasă pentru a vedea că ea era utilă şi destul curaj pentru a realiza că prin ea puteai să-ți făureşti propria fericire alături de fericirea celorlalți. Dacă proiectul nu va prinde viață – sublinia Rousseau – nu se va datora faptului că era himeric în substanța, schema şi structura lui, ci de vină va fi exclusiv iraționalitatea şi lipsa de sens a majorității oamenilor. De fapt, în mijlocuil oamenilor de asemenea factură, sau altfel spus printre “nebuni”, era un fel de altfel de nebunie să fi înțelept sau să te faci înțeles.

Immanuel Kant, în 1795, în cartea sa “Proiect asupra păcii perpetue”, pledează pentru înlăturarea războaielor ca mijloc de reglemntare a diferendelor, deoarece, dacă nu se renunța la ele, fiecare pace era condamnată să fie un armistițiu pentru un nou război. În al doilea rând, trebuia să se propună şi să se respecte un plan de dezarmare şi ambele scopuri supreme urmau să se obțină şi să fie aplicate în viața internațională printr-un tratat de pace generală iar între state era necesar să funcționeze în permanență o stare de drept care s-o înlocuiască pe cea naturală, impulsivă şi necontrolabilă. Această stare de drept trebuia să pătrundă şi să penetreze ființele popoarelor, ale statelor şi indivizilor, prin aplicarea unei constituții generale, elaborată după modelul acelor comunități civile care asigură egalitatea şi dreptatea şi prin ele siguranța fiecăruia în parte şi a tuturor la un loc. Practic vorbind, filosoful german vede în generalizarea şi realizarea sintezei dintre democrațiile interne şi cea internațională, o şansă fundamentală pentru asigurarea păcii, a securității şi progresului umanității. În

concepția lui Kant trebuia instituită o federație a popoarelor care nu era neapărat necesar să se transforme într-un stat unic sau identic, însă el propune şi preferă ca fiecare constituție civilă a statelor ce vor intra în federație să fie republicană şi să se bazeze pe libertatea membrilor ei care să se supună şi să respecte la rândul lor o legislație unică şi egală pentru toți. Iluminiştii francezi, dintre care unii nu erau prea sau deloc credincioşi, văd Europa nu neapărat prin prisma creştinismului ci prin comunitatea de civilizație, rațiune şi conştiință specific europeană şi subliniază ideea că pe acest continent statele aveau nevoie unele de altele sau susțin că, de fapt, Europa ar fi chiar un stat format din mai multe provincii. Voltaire o vede idilic, tot ca pe o Republică mare împărțită în mai multe state, dar în care toți respectau în fond aceeaşi religie, împărtăşeau principii politice şi de drept public comune. La figurativ, unii gânditori francezi spuneau că în timpul lor nu mai trebuiau să fie francezi, englezi, spanioli, germani etc., ci, în primul rând, europeni, care aveau gusturi, obiceiuri şi pasiuni identice. Chiar Metternich spunea câteodată că pentru el Europa era o patrie iar Gentz, terifiat de intensitatea şi durata războaielor napoleoniene, i-a acuzat pe revoluționarii francezi că au provocat cele mai crude "războaie mondiale" care au zuguduit şi au sfâşiat vreodată o societate umană. El a dorit ca pacea ce a încheiat aceste războaie să asigure echilibrul Europei, odihna şi independența statelor de atunci şi să prevină orice invazii ca cele recente, pe motiv că ele au dezolat lumea.

Unul din partizanii convinşi ai ideii făuririi Europei Unite a fost contele de Saint-Simon care credea în superioritatea europenilor asupra celorlalte "rase" şi bănuia că Europa a fost în vechime un fel de societate confederativă unită prin instituții comune gândindu-se probabil la ligile greceşti, la imperiul roman din antichitate sau la papalitate şi imperiile din evul mediu. Contele dorea ca popoarele europene să fie racordate la un singur corp politic dar, în acelaşi timp, să-şi conserve fiecare independența sa națională, ceea ce a însemnat că, în structura europeană concepută de el, instituțiile comune europene puteau şi trebuiau să se armonizeze şi să funcționeze împreună cu statele membre. Saint-

Simon propune însă instituirea unui Parlament european deasupra statelor naționale şi care să fie investit cu puterea de a judeca contradicțiile dintre acestea. Cât despre componența lui, gânditorul francez o concepe ca formată din elitele societăților de atunci, şi anume savanți, magistrați, administratori şi oameni de stat, diplomați-negociatori care, întruniți în Camera Deputăților să poată legifera pe seama Confederației şi a instituțiilor comune impozitele pe care le va considera necesare pentru funcționanrea ei. Interesant că Saint-Simon doreşte ca Parlamentul european să dirijeze şi în domeniul economic acele întreprinderi care aveau şi dovedeau o utilitate generală pentru întreaga societate generală, ceea ce însemnă că, în viziunea lui, marii producători, tehnicienii şi politicienii urmau să colaboreze pentru a pune în lucrare o Europă Unită atât economic cât şi politic.

Alți gânditori francezi ca Michel Chevalier, Enfantin, Victor Considérant etc., erau şi ei partizanii unei conlucrări energice şi serioase între factorii şi interesele economice europene cu întreaga "comuniune morală" continentală, ce lupta pentru triumful păcii în "ansamblul organic" care trebuia să formeze Europa viitoare. Un ajutor prețios în acest sens putea veni de la oamenii de afaceri şi de la bancheri, care ar trebui să-şi organizeze şi ei un fel de "Internațională" proprie, dar care să colaboreze cu forța şi priceperea lor economică la făurirea unei Europe unite şi paşnice; deci, din nou, pace, federație, prosperitate, ca valori ale păstrării şi afirmării puterii şi prestigiului Europei în interior şi în exterior la nivel global. Însă Considérant afirmă clar că suveranitatea Federației europene trebuia să prevaleze asupra suveranității individuale a statelor iar acestea în probleme externe nu se puteau sustrage şi nici opune instituțiilor comune.

Autorul "Statutelor Europei Tinere", Giuseppe Mazzini, propaga şi el necesitatea instituirii unei unități a continentului european pe baze federative într-un apel adresat patrioților din "Mica Europă" ce era Elveția timpurilor sale, de atâtea ori evocată ca model al formării întregii Europe Unite economic, militar, politic şi juridic. Mazzini concepea însă o unitate liberă şi spontană, singura care

putea genera sau da naştere la o Federaţie normală şi funcţionabilă prin structură şi durabilitate iar ea urma să fie stabilită instituţional într-un Congres European, unde popoarele vor fi reprezentate pe picior de egalitate şi fiecare naţiune în parte trebuia să rămână stăpână şi să-şi reglementeze interesele particulare specifice, afacerile locale şi să-şi dezvolte liberă facultăţile individuale. În concluzie, şi în această viziune parlamentele şi guvernele statelor vor continua să-şi gireze afacerile naţionale proprii iar interesele generale urmau să fie gestionate de acel Congres european în care toate statele erau reprezentate în mod egal şi democratic. Dar, şi în gândirea lui Mazzini şi în programele lui, se presupunea că o asemenea asociaţie trebuia precedată de triumful ideii republicane – deşi existau monarhii parlamentare tot atât de democrate sau chiar mai democrate decât republicile care i-au acordat azil şi protecţie decenii de-a rândul. În fond, monarhiile parlamentare şi constituţionale puteau forma, alături şi împreună cu prezumtivele republici propuse de Mazzini, o Europă Unită, viabilă şi sănătoasă, fapt ce va fi dovedit în perspectiva evoluţiei lucrurilor din a doua jumătate a secolului al XX-lea, ceea ce demonstrează că nu forma conta în procesul făuririi acesteia ci substanţa şi regimurile democratice ale statelor. Însă Mazzini a avut perfectă dreptate şi s-a dovedit a fi un mare vizionar democratic când a subliniat că a doua condiţie neapărat necesară pentru făurirea asociaţiei europene era triumful dreptului naţiunilor, care însemna transformarea radicală şi totală a structurii statelor vechi şi prin ea instituirea unei noi geopolitici în Europa sau, în expresia lui Mazinni, a unei hărţi politice noi. Alţii intuiau – cuceritorii cu îngrijorare, cuceriţii cu încredere – că la baza ei va sta “principiul lingvistic”, deci al naţionalităţilor majoritare.

Englezul Richard Cobden crede cu convingere în liberalismul economic britanic şi mondial şi afirmă că există o aşa-numită “armonie naturală” între legile care guvernează societăţile pe plan moral şi economic şi determină pe de altă parte şi dezvoltarea naţiunilor. Pe britanic l-a interesat, în primul rând, ca, pe plan global, să se asigure libertatea de pătrundere sau de penetrare a capitalului,

singurul factor ce i-ar permite să-şi îndeplinească plenar rolul său major în progresul uman. În consecință, toate barierele şi piedicile ce existau în calea schimburilor libere, de natură bancară, industrială şi agrară, urmau să fie înlăturate iar între state trebuia să se impună un fel de interdependență şi cointeresare generală şi suficientă pentru înlăturarea conflictelor şi dezacordurilor politice, Cobden crezând că pe această cale guvernele vor putea în viitor să evite aruncarea popoarelor lor în războaie după modelele trecutului ce trebuiau şi ele înlăturate. Britanicul propune ca propaganda, agitația şi lupta pentru generalizarea şi impunerea "liber schimbismului" să se împletească sau să se suprapună cu mişcările pacifiste care apelau mereu la arbitraj şi dezarmare, fiind convins că aceste eforturi coroborate şi conjugate vor da roade şi vor convinge că progresul economiei libere va garanta pacea.

Fără îndoială, gândirea economiştilor englezi a influențat sau s-a interferat cu cea franceză, din moment ce oamenii de afaceri de la Paris, organizați în "Societatea Liberului Schimb", organizează în 1847, sub conducerea lui Frédéric Bastiat, "Societatea Amicilor Păcii" care promovează şi ea sinteza comerț liber – deci prosperitate economică şi revoluție industrială în expansiune – pace şi federație. În acțiune intră şi ziariştii partizani ai liber-schimbismului care, prin vocea juristului Vésinet de la "Journal de Rouen", promovează ideea "Statelor Unite ale Europei". La promovarea unor soluții sau idei asemănătoare au contribuit şi socialiştii utopici din cercurile saint-simoniste şi fourieriste.

Dacă privim sau interpretăm în ansamblul lor toate cărțile, articolele, societățile, congresele ce au susținut ideea unității europene sau, în colaborare cu gânditorii americani, pe aceea a înființării unei instituții mondiale (care s-o includă şi pe prima) şi a unei Curți Internaționale de Arbitraj şi de Justiție capabilă să prevină şi să reprime pe autorii războaielor, putem conchide că s-a format o mişcare de principii deschisă spre europenism şi universalism, pornită însă exclusiv de la elitele intelectuale sau economice ale perioadei respective, când

tonul în dezvoltarea şi evoluția materială şi spirituală a progresului mondial era dat tot de puterile euro-atlantice.

Însă, este deosebit de important faptul că, în avansarea ideii de unitate europeană ce se putea realiza şi pe etape sau pe diferite zone geografice, un aport important l-au adus anumiți gânditori proveniți din națiunile negermane şi nemaghiare din Europa Centrală şi Răsăriteană, care au propus "elvetizarea" Monarhiei habsburgice. Iar unii comentatori politici şi democrați occidentali au afirmat că aceasta fiind situată la mijlocul continentului putea fi folosită ca o placă turnantă pentru federalizarea şi realizarea Europei Unite în toată întinderea ei, singura capabilă, în concepția lor, să asigure progresul şi pacea pentru popoarele de aici. Nu este lipsit de importanță faptul că, între elitele intelectuale şi politice din Europa Occidentală şi Central-Europeană, s-au întețit toate contactele de grup sau personale. Europa, după ce s-a deschis spre lume, s-a deschis şi spre ea însăşi, din vest spre est nu veneau numai armate şi diplomați, dar şi capital şi modele de organizare ale statelor şi națiunilor, universitățile, cărțile, mentalitățile, ziarele, revistele circulau mai intens ca înainte, mulți tineri orientali învățau în occident şi veneau acasă cu soluții şi propuneri noi. În cadrul acestui schimb general de idei, de informații şi de influențe intereuropene, s-au făcut cunoscute şi auzite şi programele sau proiectele ce propuneau făurirea unei Europe Unite în diferite modalități.

Cu toate acestea, ne exprimăm rezervele față de afirmația că până la mijlocul secolului al XIX-lea s-ar fi elaborat o adevărată doctrină în acest sens. Mai degrabă, se poate susține că au fost formulate şi răspândite multe elemente sau părți componente ale unei viitoare doctrine, dar nu s-au găsit soluții concrete sau propuneri constructive pentru realizarea unei Europe Unite, cu excepția acelor programe naționale care vizau, în 1848-1851, făurirea unei Europe zonale, prin "elvetizarea" Monarhiei habsburgice, unde urmau să fie cuprinşi, într-un sistem federal, 36 de milioane de europeni catolici, protestanți şi ortodocşi, de naționalitate germano-austriacă, unguri, români şi slavi. La Praga, în iunie 1848,

se lansează un apel pentru federalizarea întregului continent şi, după 1851-1852, exilații unguri, români şi slavi propun sau proiectează în cercuri restrânse făurirea unei Europe Unite zonale sub forma Confederației Danubiene sau Dunărene, reiterate în 1860-1863. Nu este lipsit de importanță să insistăm că anumite programe naționale nemaghiare şi negermane, care au propus federalizarea Monarhiei la mijlocul secolului al XIX-lea, au fost elaborate şi acceptate de Marile Adunări Naționale din 1848 şi susținute de Delegații şi Comitete în anii imediat următori. Congresul de la Praga, din iunie 1848, se întâlneşte cu cel de la Paris, din 1849, în propunerea realizării Europei Unite întregi. Fără îndoială că şi această coincidență sau corelație dovedeşte că între Occidentul şi Orientul European au existat schimburi intense de idei, s-au propus soluții pentru salvgardarea păcii şi a intereselor tuturor națiunilor şi, mai ales, a națiunilor asuprite din părțile central-estice ale continentului într-o Europă Federată. Prințul Adam Czartoryski şi polonezii lui din exil au jucat rolul de "placă turnantă" între Apus şi Răsărit şi de fapt el dorea ca viitoarea federație să fie făcută cu ajutorul Angliei şi Franței, pentru a se anihila puterea şi influența nefastă a Rusiei autocrate asupra Europei. Tot la Paris s-au efectuat tratative de împăcare, s-au propus soluții noi pentru edificarea unor sisteme de stat mai maleabile şi mai democratice, în care să fie respectate şi interesele națiunilor asuprite şi clasificatre pe nedrept ca apolitice sau anistorice, cu scopul de a putea fi exploatate în continuare de cele ce se considerau sau se autointitulau ca "istorice", "politice" şi înzestrate cu culturi şi tradiții "majore".

Diversitatea de soluții şi tactici concrete, propuse pentru a accede la făurirea pe teren a unor instituții internaționale şi europene comune, era extrem de contradictorie, de complexă şi de complicată. Ceea ce era mai grav, multe propuneri se excludeau reciproc fiind incompatibile. Într-un fel era şi greu să ajungi la numitor comun între pacifiştii moralişti şi profund religioşi, care umblau numai cu bibliile şi cu principiile ei în mână, cu persausiunea sau lămurirea ideală şi doar morală, cu excluderea oricăror forme de luptă violentă, chiar dacă ele

erau îndreptățite şi se bazau pe dreptul la rezistență şi la răsturnarea oprimatorilor de către cei oprimați. Mazzini, dimpotrivă, promova în mod just revoluțiile şi războaiele naționale îndreptățite pentru libertate şi unitate națională şi dărâmarea violentă a vechilor regate şi imperii cuceritoare. Mulți saint-simonişti şi fourierişti erau atenți la nevoile sociale ale celor mulți, care nu erau intuite la început de marii industriaşi şi bancheri ai vremii, deşi şi aceştia doreau o lume mai paşnică şi mai adecvată comerțului liber, inclusiv printr-un climat internațional sau european organizat instituțional. Abia mai târziu statele euro-atlantice civilizate şi bogate vor promova politici sociale de stat protectoare şi novatoare pentru muncitori, reuşind astfel să-i scoată din nocivitatea ideilor comuniste şi extremiste de stânga, să-i adapteze la sistemele parlamentare şi democratice, să-i obişnuiască cu beneficiile lor şi să-i convingă că orice fel de dictatură era periculoasă pentru societățile umane evoluate material şi spiritual.

Un mare federalist a fost şi Carlo Cattaneo (1801-1881), dar el era un republican convins şi, deci, ar fi preferat ca Europa Unită să fie formată numai şi numai din republici, ceea ce era aproape imposibil de realizat în secolul al XIX-lea, când, cu excepția a trei state, toate celelalte erau monarhii. Cattaneo a luptat pentru libertatea şi unitatea Italiei – cum o vedea el – şi în 18-22 martie 1848 a fost sufletul insurecției antiaustriece din Milano. Dar el n-a vrut să se supună Regelui şi Dinastiei de Savoia, inclusiv după ce s-a realizat unitatea Italiei, pe motiv că nu depune jurământ nici ca parlamentar în fața Monarhiei. Garibaldi a fost şi el republican dar n-a luptat pentru o Republică în Sud şi pentru o Monarhie în Nord, deci pentru două Italii, a acceptat realitatea şi forma de stat monarhică iar viitorul a arătat că – nu în cazul Italiei regale, ce-i drept, ci în Republica de după 1946 - în Europa Unită au încăput şi s-au înțeles bine împreună atât monarhiile parlamentare cât şi republicile, esența armoniei şi colaborării dintre ele constând din regimurile democratice ce funcționau în ele şi trebuiau apărate de furia şi tirania roşie. Dar şi secolul al XIX-lea şi-a avut “sectariştii” lui şi în privința formei de stat pe care au trecut-o deasupra conținutului regimului de stat.

Arnold Ruge (1802-1880), s-a pronunțat şi el pentru o Federație Europeană, proferând în tinerețe o Republică Germană Liberă, unitară, ca membră a acesteia. El a fost de stânga, a studiat la Halle, Iena, Heidelberg şi a fost internat la fortăreața Kolberg 5 ani, unde a adâncit studiile asupra filosofiei şi poeziei greceşti. Revista sa, editată în 1837 împreună cu E.T. Echtermeyer, "Hallesche Jahrbücher für deutsche Kunst und Wissenchaft" era urâtă de regimul regal prusac şi, din 1843, a fost interzisă şi în Saxonia. Ruge nu s-a putut înțelege cu Marx şi a rupt colaborarea cu el, dar a fost membru de stânga al Parlamentului de la Frankfurt şi a editat la Berlin, "Die Reform". Însă, el fuge la Paris de frica prusacilor şi, împreună cu Alexandru Ledru-Rollin, vrea să făurească o alianță între republicanii francezi şi germani, probabil ca un nucleu pentru viitoarea Federație. Dar amândoi au fugit la Londra, unde, împreună cu Mazzini, au format Comitetul Democratic European care a acționat în acelaşi sens nutrind speranța că va reizbucni o revoluție generală europeană. Dar Ruge se retrage din Comitet la Brighton şi consideră că era mai util să se dedice studiului şi filosofiei. Oricum, el ca german, a fost alături de Prusia regală contra Austriei în 1866 şi de Germania Imperială contra Franței în 1870-1871.

Adepții Federației Europene au provenit din tot spectrul politic, cultural sau social-economic, începând cu cei de stânga până la conservatori şi cercuri clericale. De pildă, Emil de Girardin (1802-1881), partizan şi el al Federației – pe care în mod sigur o concepea altfel, cu altă substanță şi structură a statelor componente decât Ruge sau alții – era conservator şi, în timpul guvernului lui Martignac, înlăturat în 1830, fusese inspector general al artelor fine. El a fost însă mereu prezent în opinia publică franceză, prin ziarele editate: "La Presse", "La Liberté", "Le Petit Journal" şi s-a opus Imperiului al II-lea al lui Napoleon al III-lea. Printre teologii germani care au fost pentru o Federație Europeană s-a numărat şi Rothe Richard (1799-1867), eminent profesor de teologie luterană la Wittenberg, Bonn şi Heidelberg sau F Fleck iar dintre britanici a activat în acest sens şi scriitorul scoțian Charles Mackay (1814-1889), publicist, redactorul revistei

“Argus” şi al lucrării “Voices from the Crowd”. Fundamental rămâne faptul că adepții sau partizanii ideii de Federație Europeană au constituit, fără îndoială, crema şi elita culturilor şi elitelor din țările lor de proveniență, că prin rațiunea şi gândirea lor superioară şi-au depăşit pragurile caselor lor şi au reflectat asupra organizării unei Europe şi a unei lumi mai bune, mai democratice şi libere, însă poate tocmai fiindcă erau mai degrabă teoreticieni de excelență şi nu practicieni în politică, n-au formulat sau n-au putut să formuleze şi să ofere prea multe soluții concrete, reale şi adecvate pentru construirea ei. Când, în 1930, Aristide Briand, în Memorandul său, a afirmat că ideea europeană de atunci a primit salutul lui Victor Hugo şi al generației sale, întrunită la Paris, în 1849, (“le coup des poètes”), el trebuia eventual să adauge că “salutul” venea şi de la filosofi, filologi, umanişti şi publiciştii din veacul ce l-a precedat. De pildă Maximilian Paul Emile (1801-1881) a fost un filolog care a studiat sanscrita, cunoştea bine engleza şi germana, a colaborat cu Comte, a tipărit, printre altele, “Paroles de la philosofie positive”, a editat “Dictionnaire de la langue française”, a publicat mult în “Le National” şi a devenit membru al Academiei de Inscripții şi de Belles-Lettres şi, după cea fost respins prima dată pe motiv că era materialist, a fost acceptat în 1871 şi în Academia Franceză devenind nemuritor. În efervescența revoluționară ce a cuprins Europa, în anii 1848-1849, şi-au găsit locul lor aparte şi destul de bine conturat, cel puțin din punct de vedere teoretic, scrierile referitoare la Federația Europeană iar autorii şi partizanii ei au fost destul de numeroşi din moment ce au fost capabili să se organizeze şi să se întrunească în mai multe Congrese la Bruxelles, Paris, Frankfurt am Main, Londra, Haga.

Dar multe acțiuni europene de acest gen s-au interferat sau chiar au fost inspirate de marele profet american al păcii Elihu Burrit (1810-1879), ceea ce înseamnă că în planul general al ideilor şi proiectelor legate de instituționalizarea vieții internaționale curentele şi protagoniştii euro-atlantici au colaborat direct şi intens. Burrit a fost un autodidact, dar serios şi destoinic, cu rezultate notabile în învățarea limbilor străine, un erudit în cunoaşterea istoriei şi religiei şi a devenit

cunoscut deja în tinerețe ca fierarul sau “potcovarul învățat”. Provenea dintr-o familie de muncitori din New Britain, profund religioasă şi plină de compasiune pentru cei săraci şi umili. Din 1843 intră în Societatea Americană a Păcii în rândul radicalilor care doreau să înlăture toate războaiele, chiar cele juste şi defensive şi în 1846 editează revista “Avocatul Păcii”, de fapt, organul de presă al Societății. Fiind indignat de atitudinea comitetului executiv al acesteia, care a interpretat războiul S.U.A. contra Mexicului ca fiind şi drept şi defensiv, Burrit se retrage din Comitet, dar continuă să scrie în favoarea păcii, adresându-se muncitorilor, claselor de mijloc, familiilor în general şi cerându-le să se opună, şi să condamne războiul. Între 1844-1851 a editat revista “Cetățenii Creştini” şi a inițiat o vastă campanie pentru trimiterea tuturor publicațiilor pacifiste în Europa în căutarea partizanilor păcii de aici cu care propunea o colaborare intensă şi permanentă. Aceste scrieri, care se bănuieşte că ar fi fost citite de 2 milioane de oameni, au rămas cunoscute sub frumosul nume de “Frunze de Măslin” şi cooperarea internațională în domeniu a fost conturată şi organizată prin programul lui Burrit intitulat “Adresele Prieteneşti” susținut şi de multe doamne din epocă, atât din Europa cât şi din S.U.A. În 1846 Burrit era deja în Anglia, unde a pus bazele Ligii Prieteniei sau Fraternității Universale, câştigând mulți aderenți pentru renunțarea la război şi la serviciul militar.

Burrit a contribuit direct, atât la organizarea Congreselor de Pace europene şi, îndeosebi, la cele din Burxelles şi Paris şi, fiind un om practic, a inițiat şi un schimb poştal ieftin transatlantic, pentru circulația rapidă a “Frunzelor de Măslin” şi pentru întărirea înțelegerii generale între popoare. Însă, atât S.U.A., cât şi Europa aveau alte probleme concrete de rezolvat şi prima se adânceşte în Războiul Civil, absolut democratic şi necesar pentru întărirea democrației şi unității americane iar cu câțiva ani înainte marile puteri europene maritime, Anglia şi Franța, intervin benefic în Războiul Crimeii pentru a domoli intențiile agresive ale Rusiei în Balcani şi Marea Neagră. Poziția profetului păcii, în opinia publică americană, n-a fost deloc comodă între 1861-1865. Mulți americani, cu mintea

lucidă şi realişti, au apreciat înainte de eveniment principiile creştine şi pacifiste ale lui Burrit şi mai ales că a fost un avocat convins şi ardent al abolirii sclaviei şi al egalității dintre rase. Dar ei erau convinşi că răul întruchipat de sudişti sau de alte forțe ale reacțiunii interne sau externe nu puteau fi înlăturate cu biblia şi cu predica evanghelică moralizatoare în mână şi, din moment ce adversarii egalității şi democrației nu cedau, ei trebuiau înfrânți şi ucişi în războaie juste până la înfrângerea lor. În concluzie, mulți americani, fiind convinşi că numai şi numai prin Războiul civil se putea eradica sclavia din patria lor şi văzând că Burrit îl condamnă şi pe acesta, l-au considerat ca pe un trădător. Făcând propagandă pentru evitarea războiului, el a propus o recompensă şi a propagat formula unei "compensații pentru emancipare", care urma să fie plătită stăpânilor şi plantatorilor pentru eliberarea negrilor. Fiind un pacifist convins şi de durată, el a fost siderat de război şi a considerat în mod eronat că Nordul a greşit când nu a recunoscut Confederația Sudistă pentru a intra cu ea în tratative. Burrit s-a retras în Anglia unde, ulterior, între 1865-1869, a servit statul american ca agent consular la Birmingham.

Burrit a jucat în mod direct un rol important în realizarea sudurii sau a sintezei de propuneri şi idei euro-atlantice sau mai precis euro-americane privind organizarea vieții internaționale pe baze noi. Însă, el a avut şi a venit în Europa cu o adevărată "încărcătură" sau tradiție americană în materie. Burrit l-a sprijinit mult şi pe un alt "apostol al păcii" american, William Ladd (1778-1841), al cărui nume - ca şi al lui Hugo – a fost des invocat şi în zilele Ligii Națiunilor şi al eforturilor nobile făcute de ea pentru reducerea înarmărilor, a datoriilor naționale, a definirii agresiunii şi agresorilor, în vederea salvgardării păcii şi a conservării statu-quo-ului din 1918-1920. William Ladd, la rândul lui, a fost inspirat de mediile ecleziastice americane care, prin Reverendul Jesse Appleton, Preşedintele Colegiului Bowdoin, promovau ideea păcii universale susținută însă şi de laici ca, de pildă, negustorul David Low Dodge din New York City, care inițiază aici înființarea Societăților Păcii. Acestea se "răsmuresc" şi se răspândesc în mai

mutle state: Ohio, Massachusetts, Maine, New Hampshire etc., până se organizează, în 1828, pe plan național sau federal, Societatea americană a Păcii, condusă de Ladd , în care a intrat şi Burrit în 1843.

În fond, aceste Societăți au fost expresia instituționalizată a unor mişcări religioase profunde, care erau convinse că războaiele trebuiau înlăturate, deoarece încălcau învățăturile şi mesajele ideologice creştine din Noul Testament. Mulți americani, pacifişti dar realişti, au acceptat că există totuşi şi războaie juste, ca cele de apărare sau defensive, Războiul lor propiu de Independență sau cele inspirate din dreptul şi datoria indivizilor şi popoarelor la rezistență şi la înlăturarea opresiunii, indiferent dacă aceasta venea de la statul propriu sau de la statele străine, principii cuprinse şi consfințite şi în Declarația de Independență. Însă William Ladd (ca şi Elihu Burrit) era puțin fanatic şi mergea exclusiv cu biblia şi cu perceptele ei în mână, dorind probabil să coboare cerul pe pământ, şi făcea propagandă pentru înlăturarea şi condmanrea oricărui război, ajungând să se opună chiar ridicării unor monumente dedicate comemorării unor bătălii din Războiul de Independență, pe motiv că generațiile viitoare – aşa cum şi le închipuia sau le croia în imaginația lui – le vor interpreta ca pe nişte "monumente ale barbarismului şi ale spiritului anticreştin din zilele noastre".

Asemenea expresii constituiau însă exacerbări ale spiritului biblic şi erau profund nerealiste, întrucât era greu de imaginat că un american, cu biblia sau cu scriptura în mână, cu învățăturile şi perceptele lor, putea să-l convingă pe Regele şi pe miniştrii sau parlamentarii de la Londra să-i acorde paşnic şi în spiritul învățăturii lui Iisus libertatea şi independența de stat şi deci Războiul de Independență a fost mai mult decât necesar, iar Ladd l-a calificat greşit ca manifestare a "barbarismului şi a spiritului anticreştin". Lumea materială era dirijată şi depindea de interese reale şi de legi ce determinau din adâncuri mersul evenimentelor şi libertatea indivizilor şi națiunilor asuprite dar pregătite pentru jertfă şi independență, ce trebuia obținută prin insurecții şi războaie juste şi îndreptățite, care nu puteau fi condamnate posterior, nici prin percepte biblice, de

care nu țineau şi n-au ținut cont nici oprimatorii şi asupritorii de toate soiurile din toate timpurile şi de oriunde.

În fond era greu de crezut că polonezul, românul, finlandezul, balticii, slavii de orice confesiune, negrii din S.U.A. puteau deveni liberi, vreodată, față de ruşi, austrieci, germani, unguri, plantatorii din Sud, dacă ar fi stat mereu cu biblia şi cu frunzele de măslin ale lui Bullit sau ale altora în mână şi fără să recurgă la arme, insurecții şi războaie. Însă, tocmai prin luptele şi jertfele celor mulți, asupriți şi umiliți, se croia – chiar dacă prin mijloace nebiblice, nepaşnice şi renunțând la a întoarce şi celălalt obraz pentru a fi lovit din nou, la infinit, sau de a arunca cu pâine după cel ce dă în tine cu bolovani – o lume care să corespundă mai bine învățăturii creştine, că oamenii (şi națiunile pe care le formează), ca fiind creaturi ale lui Dumnezeu, făcuți după chipul şi asemănarea lui, trebuiau să fie egali unii cu alții, să se iubească unii pe alții, lucru ce nu se putea realiza decât dacă erau toți liberi şi aceasta indiferent de rasă sau de naționalitate. Indiferent de unele inadvertențe şi contradicții dintre soluțiile ideale şi reale sau lucrative, sesizabile între gândirea lui Ladd şi societatea în mijlocul căreia se mişca şi evolua liber şi independent ca individ, el a lăsat un mesaj cu adevărat mare pentru posteritate pe plan global, mesaj ce tinde spre realizarea dorinței lui ca “religia, virtutea şi cunoaşterea vor trebui să domnească” şi să conducă lumea şi că Imperiul Păcii urma să fie stabilit. Ladd a propus în lucrările sale, ale căror principii s-au răpândit şi în Europa, înființarea unui “Congres al Națiunilor” civilizate şi creştine, care să găsească soluții şi să elaboreze cu strictețe şi pe bază de agrement principiile unor legi internaționale, care să ducă la un tratat mutual şi să stabilească planuri concrete pentru salvgardarea păcii şi ameliorarea condiției umane. Ladd dorea ca pe lângă Congres să funcționeze o Curte de Justiție a Națiunilor, formată însă numai din cei mai competenți şi mai abili civili ai acestor națiuni, menită să arbitreze, să judece şi să prevină conflictele dintre state şi prin aceste modalități şi abilități diplomatice şi juridice, să fie capabilă să evite războaiele. Ladd a interpretat Congresul ca o putere mondială legislativă, Curtea

ca putere judiciară iar funcțiile executive le lăsa pe seama unei nebuloase opinii publice, definită de el în mod poetic ca pe “o regină a lumii”, fapt ce denotă totuşi că “Apsotolul Păcii” punea accent şi pe consimțământul general al popoarelor pentru înființarea şi funcționarea acestor instituții internaționale.

Am reconstituit în linii mari şi căutările şi soluțiile neconcordante sau chiar contradictorii din gândirea americană ce viza organizarea instituțională şi controlată a vieții internațioanle doar pentru a sublinia că aceeaşi diversitate de soluții şi de propuneri se regăseau şi în prospectarea europeană a modalităților de făurire a Federației continentale şi a organismelor ei comune. Congresul de la Paris, din 1849, nu dezbate în mod serios cum să se procedeze la obiect şi la concret pentru întrunirea Congresului Națiunilor, dar recomandă teoretic amicilor păcii din diferite state să pregătească opiniile publice în vederea formării lui. Mai mult, organizatorii Congresului au găsit de cuviință să se abțină de la comentarii asupra evenimentelor politice ale momentului, probabil pentru a evita complicațiile pe care le credeau inutile sau dăunătoare scopurilor pe care şi le propuneau să le atingă în viitor. Pacifiştii anglo-saxoni religioşi nu doresc să se discute plenar şi direct despre metodele de răspândire generală a liberului-schimb în lume, pe motiv că această acțiune va provoca reacțiile şi diatribele partizanilor protecționismului economic, ceea ce a însemnat că atitudinea lor nu s-a coroborat cu economiştii şi partizanii comerțului liber global, deşi ambele orientări propagau ideea Congresului Națiunilor. Dar nici economiştii, industriaşii şi oamenii de afaceri interesați pe sub mână sau tacit de comerțul cu arme n-au susținut principiile dezarmării, ceea ce a demonstrat că cele mai frumoase idei sau propuneri nu sunt susținute dacă impedimentează anumite interese concrete şi discrete ale unor cercuri economice. Adepții lui Mazzini i-au atacat în presa pe “pseudofilantropii” care doresc şi fac propagandă pentru stabilirea unei Confederații europene înainte ca regimurile monarhice să fie distruse şi națiunile să se emancipeze şi să fie libere.

S-a afirmat, nu rareori, că exagerările sau exasperările provocate de naționalismele diferite, declanşate în secolul trecut, au fost de natură să-i descurajeze pe cei ce au visat la o colaborare liberă între popoarele considerate sau interpretate ca “frați” şi, prin ea, să făurească Federația sau Europa Unită. Afirmația poate fi adevărată dacă se referă la exacerbările sau exagerările comise de națiuni după eliberarea şi făurirea unităților politice de stat, deoarece popoarele care erau doar în curs sau în drum pentru obținerea libertății n-aveau cum să fie calme sau liniştite şi nici nu puteau să nu fie exasperate. Dar acest lucru n-a însemnat că aceste națiuni nu doreau sau n-au acționat pentru realizarea unei Europe Unite întregi sau pe etape pe baze fraterne, federale şi egale. Națiunile negermane şi nemaghiare din Monarhia habsburgică n-au fost cu nimic mai puțin “europene”, când au promovat federalizarea ei şi prin acest sistem au propus atât stabilirea unor contacte frățeşti între germani, unguri, români şi slavi, inclusiv includerea în acest sistem protector de tip elvețian a conaționalilor din zonele limitrofe pentru a-i proteja de ruşi sau de prusaci. Concomitent, au oferit un model de organizare federativă şi pentru ceilalți europeni de la estul şi vestul lor, model sau mesaj care a fost, de fapt, receptat şi apreciat şi în Europa Occidentală sau mai precis de acele cercuri ce erau interesate în reorganizarea, modernizarea şi întărirea întregului continent pe baza democrației şi a păcii.

Uneori ideea făuririi Statelor Unite ale Europei era însoțită de aplicarea modelului american întruchipat în Statele Unite ale Americii formate şi ele din diverse naționalități, etnii şi confesiuni şi intelectualii de marcă ai vremii intuiau că spiritul comunitar european începea să prindă viață şi să circule în multe medii şi dacă există o Americă, o Asie, o Africă, era normal – spuneau ei – ca Europa să nu fie decât o “singură națiune”, desigur nu în sens lingvistic, ci tot ca o comunitate de interese, instituții şi atitudini. În “Republica Literaților”, deci a filosofilor, romanticilor şi a celor mai cultivate şi mai docte cercuri intelectuale, trebuia să domenască spiritul european care după părerea Doamnei de Staël a

supraviețuit în timpurile moderne şi prin cosmopolitism ce nu a putut fi distrus nici de furtunile Revoluției nici de cele ale Imperiului. Romanticii germani se gândesc şi reflectează şi ei asupra unei Europe Unite, ce trebuia făurită în epoca lor sau într-un viitor apropiat, chiar dacă pleacă de la nostalgia trecutului legată de unitatea creştinătății medievale. Ei n-au despărțit ideea europeană de națiunea germană şi de interesele ei cele mai mari şi mai arzătoare. De pildă, Herder, filosoful precursor al romanticilor, vrea şi el o Europă a națiunilor, dorință care este clar exprimată şi susținută de Novalis, Friedrich von Schlegel care, între 1803-1805, tipăreşte revista "Europa" şi Schelling. Italienii gândesc în aceeaşi parametrii iar Carlo Cattaneo, istoric şi filosof, dar şi revoluționar practician, pledează pentru o Federație Europeană care să conserve însă şi să respecte națiunile ce o compun, în pofida faptului că el însuşi nu respectă deloc Dinastia unificatoare de Savoia şi pe marele prim-ministru, inițiator şi parțial făuritor al Italiei naționale, care a fost Camillo Benso di Cavour. Oricum, chiar dacă a fost un republican convins, Cattaneo, ca simplu cetățean sau individ, n-a putut decât să se bucure de fazele unificării naționale a Italiei, de transformarea Istoriei Italiene în Istoria Italiei în sens de stat național modern şi unitar, chiar dacă acest stat s-a realizat sub formă monarhică. Protestul republicanului Cattaneo s-a limitat doar la gestul de a refuza să-şi pună candidatura pentru alegerea de deputați pentru Parlament, pe motiv – aşa cum am văzut – că nu depune jurământ în fața Regelui.

Față de importanța înregistrată de procesul făuririi Italiei naționale, gestul lui Cattaneo poate părea un simpu moft, dar dacă privim lucrurile prin perspectiva convingerilor lui republicane profunde, trebuie să respectăm tăria şi continuitatea principiilor sale, dar să subliniem şi faptul că regimul monarhic parlamentar italian fiind democratic a asigurat şi libertatea de exprimare individuală, chiar dacă era întrucâtva ireverențioasă la adresa şefului statului. La fel William Ladd şi Elihu Burrit au avut asigurată, prin constituția americană, siguranța sau securitatea individuală, libertatea de exprimare personală asupra tuturor aspectelor politice şi

sociale şi autoritătile nu i-au urmărit şi nici nu i-au reprimat, chiar dacă au dovedit puțin respect sau au adoptat rezerve față de Războaiele de Independență şi cel dintre Nord şi Sud.

Dacă am face o comparație absolut retorică sau am efectua un mic experiment "istoric" de laborator, în tunelul timpului şi în spațiu şi dacă Moira i-ar fi programat sau i-ar fi propulsat pe Cattaneo, Ladd şi Burrit să trăiască în secolul al XX-lea sub regimurile lui Stalin şi Hitler, am putea afirma că este mai mult ca sigur că orice "mofturi" de acest gen ar fi fost reprimate prompt şi n-ar fi fost exclus ca autorii lor să-şi fi încheiat zilele în fața unor plutoane de execuție sau în gulaguri. Chiar dacă această comparație retorică pare nelalocul ei pentru o judecată rece sau lucidă a fenomenelor ce se crează, sunt generate şi se grupează în timp potrivit unor cauze şi condiții obiective specifice, noi am făcut totuşi experimentul exclusiv din dorința de a sublinia că cele mai crunte regimuri din istoria umanității, distrugând libertatea degândire şi de exprimare a omului, au dezeuropenizat, au tiranizat şi au desfigurat de fapt Europa şi substanța ei, fenomen asupra căruia vom reveni în perspectiva reconstituirii evoluției ideii europene şi a eforturilor depuse pentru întruparea, materializarea şi aplicarea ei în practică.

De asemenea, am dori să insităm asupra faptului că secolul al XIX-lea, încheiat într-un fel de Anul 1918, a fost prin excelență secolul în care, nu numai că proprietatea, ca bază a tuturor libertăților, era sfântă şi inviolabilă în limitele legilor şi a constituțiilor vremii, dar a constituit şi epoca împroprietăririi progresive a zeci de milioane de țărani din Europa Centrală şi Răsăriteană între 1848-1921. Dacă ne gândim că regimul bolşevic roşu de la Moscova stalinistă a deposedat de pământ zeci de milioane de țărani după 1929 – fără să mai amintim că a provocat moartea multora dintre ei –, fenomen repetat în perioada postbelică în statele staliniste din "brâul" protector al U.R.S.S.-ului, transformându-i, alături şi împreună cu ceilalți deposedați, naționalizați şi expropriați din toate mediile, în "sclavi" conteporani ai zilelor noastre, realizăm că şi din acest punct de vedere

dictaturile comuniste au desfigurat şi au golit acest spațiu european de substanța şi conținutul ei creştin şi democrat sau altfel spus de europenismul adevărat şi de valorile lui intrinsece care au supraviețuit însă în Europa Occidentală tot printr-o strânsă colaborare şi conlucrare euro-atlantică după 1948-1949. Păstrând schema convențională şi cronologică potrivit căreia Anul 1918 încheie istoria modernă şi deschide istoria contemporană şi considerând din această perspectivă că istoria contemporană este "fiica" celei moderne, provine sau derivă din ea, atunci putem afirma, fără o marjă prea mare de eroare, dar cu o îndreptățită oroare că, cel puțin în spațiul central-răsăritean european colorat în roşu de Moscova, această istorie contemporană a fost într-un fel, dacă nu o "fiică" depravată, o "nepoată" viciată păgână şi dezumanizantă care a bântuit, a chinuit şi a aruncat în frecvente convulsii viața, proprietatea, existența şi conştiința a sute de milioane de europeni, atât pe plan juridic, individual sau cetățenesc, pe plan național, cât şi pe terenul libertății de organizare şi de exprimare liberă privind evoluția societătii şi a vieții în general. În pofida acestei realități triste, dar astăzi trecute şi revolute, Europa a fost capabilă să-şi revină, să-şi revitalizeze trăsăturile şi valorile fundamentale, tocmai prin sinteza realizată de factorii, forțele şi capacitățile ei ce au activat în secolele al XIX-lea şi al XX-lea, prin coroborarea, colaborarea subterană sau pe față şi armonizarea tuturor elementelor, sistemelor de gândire şi de acțiune politică, economică, instituțională, de mare valoare şi de largă deschidere, printre care, de o deosebită importanță s-a dovedit a fi supraviețuirea ideii europene de-a lungul întregii perioade şi materializarea ei parțială şi pe etape după 1949. Ideea europeană este un ciclu lung al istoriei care-şi urmăreşte destinul şi-şi caută împlinirea.

În acest sens al dăinuirii sau al supraviețuirii, al continuității ideii europene în timp şi spațiu, am dori să repetăm că principiul naționalităților şi cei mai remarcabili şi mai prestigioşi teoreticieni şi practicieni, deci aceia ce l-au promovat şi l-au aplicat, n-au fost adversarii ci prietenii Europei Unite, chiar dacă n-au putut găsi soluțiile, modalitățile, pentru a trece la acțiuni concrete şi nici nu

au intuit întotdeauna formele şi instituțiile care să-i dea viață. Însă Giuseppe Mazzini a asociat clar şi deschis Italia unită într-o Europă Unită, structurată pe baza egalității între națiuni şi, mai mult, el contrapune "Sfânta Alianță a Popoarelor" – a cărei viziune o conturează în cartea sa cu acelaşi titlu – unei alte Sfinte Alianțe, mai vechi, bazată pe legitimismul monarhic, de care Europa nu mai avea însă nevoie şi care constituia o piedică în calea armonizării şi democratizării geografiei ei politice. În concepția lui Mazzini, care a influențat multe mentalități, gândiri şi acțiuni concrete europene de diverse naționalități şi confesiuni, "Italia Tânără" era dorită ca membră a "Europei Tinere", la care erau invitate şi aşteptate cu drag să adere "Germania Tânără", "Polonia Tânără" şi alte națiuni întinerite şi revigorate în statele lor libere şi unitare, egale între ele şi sudate pe plan continental. Tocmai această sudură europeană era menită să compenseze, să diminueze şi, în ultimă instanță, să înlăture exagerările, exacerbările şi relele ce decurgeau din acestea provocate de pasiunile şi exagerările spiritului național pe care – fără îndoială – le-au intuit gânditorii europeni de valoare şi au dorit să le prevină. În fond, ei au crezut sincer că, odată ce popoarele vor deveni libere, ele vor fi şi vor deveni mai bune, vor fi animate de sentimente fraterne şi de solidaritate, fapt ce confirmă teza sau ipoteza că principiul naționalităților n-a acționat în perspectiva desfăşurării şi a realizării destinelor lui pentru stingerea flăcării pasiunii pentru Europa Unită, ci pentru aprinderea şi dăinuirea ei până la împlinire.

Dintre francezi, Béranger, cu mult înainte de Mazzini, lansează un apel către francezi, englezi, belgieni, germani şi ruşi şi alte popoare, îndemându-i să-şi dea mâna şi să formeze aceeaşi "Sfântă Alianță a Popoarelor", Buchez vrea şi el o Federație Europeană şi editează ziarul "Europeanul", Considérant consideră că Franța ar fi chemată să inițieze făurirea ei iar Victor Hugo a lansat geniala idee a sintezei euro-atlantice ca forță providențială a promovării democrației, păcii şi progresului mondial, precedată însă de propunerea realizării aceleaşi Federații Europene. El credea că va veni o zi când francezii, ruşii, englezii, germanii şi

toate celelalte naţiuni ale continentului, fără să-şi piardă individualitatea şi calităţile distincte, se vor suda într-o unitate superioară şi vor realiza fraternitatea europeană. Chiar Napoleon a crezut că, după căderea lui şi a sistemului său, numai o confederaţie sau o aglomerare a naţiunilor mari va putea menţine echilibrul şi recomanda ca marea familie europeană să se organizeze după model american sau după cel al ligilor greceşti din antichitate. Ideea europeană a circulat atât de intens în societatea franceză încât se pare că Balzac, în operele sale, face aluzie la Buchez – pe care-l invocă sub alt nume – şi îl descrie cu simpatie ca pe un republican de valoare sau de înaltă ţinută, care visează la federalizarea Europei şi a făcut mult pentru mişcarea morală saint-simonistă. În timpul războiului franco-prusac, Renan pledează pentru un Congres al Statelor Unite ale Europei care să judece naţiunile, să fie impunător, să corecteze principiul naţionalităţilor prin principiul federativ. Respectă şi el naţiunile pe care le consideră importante dar nu nemuritoare şi crede că vor fi înlocuiţi într-o perspectivă lungă şi îndepărtată de confederaţia europeană. În 1870-1871 Renan a dorit ca pacea să nu fie semnată între Prusia victorioasă şi Franţa învinsă, preferând să fie opera unui for european, desigur, în speranţa că se va evita astfel peirderea Alsaciei şi a Lorenei. Interesant că unii intelectuali români din Transilvania, intuind că o victorie prusacă va întări regimurile mai dure din Europa, cer şi ei ca anexiunea Alsaciei şi Lorenei de către Berlin să fie împiedicată deoarece se făcea fără asentimentul populaţiei de aici. Tot ei şi-au exprimat bucuria pentru mutarea Parlamentului şi a Guvernului Regal al Italiei la Roma, dovedind un spirit de solidaritate între strănepoţii daco-romanilor, galo-romanilor şi ai romanilor centrali pe baza noului principiu al naţionalităţilor, aflat în plină mişcare în Europa. Dar unele cercuri ecleziastice Unite din Transilvania s-au solidarizat cu şeful lor spiritual suprem, Papa, protestând împotriva desfiinţării statului său laic prin includerea lui în Regat.

Prodhon, care, în 1849, a subestimat şi a luat în derâdere tot Congresul Amicilor Păcii de la Paris, îşi schimbă atitudinea şi, în cartea sa intitulată “Despre

principiul federativ", pledează şi el pentru o Federație Europeană şi-şi exprimă toată admirația şi simpatia față de principiul federalizării în general, care este un contract politic încheiat între unitățile autonome largi: familii, grupe de familii, comune, grupe de comune, state. Acestea se obligă reciproc şi în mod egal unele față de altele, pentru a ceda unele competențe şi prerogative particulare care să aparțină exclusiv Delegațiilor Federației Europene. Sistemul conceput de Proudhon trebuia să fie dintr-o dată şi mutual şi federativ şi să nege orice ierahie sau centralism de tip administrativ sau guvernamental. Fiind un adversar fanatic al sistemelor autorităților centralizate de tipul Bisericii Romane sau al unor state, Porudhon nu vede şi nu acceptă rolul statelor-națiuni în formarea viitoarei Federații. Este sceptic față de ideea confederației universale pe care o consideră contradictorie şi crede că Europa ar fi prea mare pentru o confederație unică. El o vede, totuşi, sub o nebuloasă "confederație a confederațiilor", poate tocmai pentru a evita să vorbească de state centralizate şi unitare pe care le detesta. Într-o epocă de formare şi de afirmare a statelor naționale unitare – care în Occident existau de secole – Poudhon este foarte confuz şi propune soluții de-a dreptul năstruşnice şi anume restabilirea confederațiilor italiene, greceşti, batave, scandinave, danubiene, care vor duce la descentralizarea marilor state, dezarmarea generală şi la libertatea tuturor națiunilor. Proudhon obişnuia să spună că sau secolul al XX-lea va deschide era federațiilor sau omenirea va reîncepe sau va intra într-un purgatoriu de o mie de ani. În pofida erorilor sale anarho-socialiste, Proudhon a rămas în posteritate ca un crainic al întemeierii Europei Unite prin legături federale.

În timp ce Proudhon disprețuieşte statele şi evită chiar să folosească prea des noțiunea în proiectele sale federaliste, juristul Bluntschli este mai cuminte, mai realist şi, în lucrarea sa "Organizarea unei societăți a statelor europene" întrevede că, fără statele naționale ca părți componente, nu există şanse pentru o organizare unitară a Europei. El pleacă prudent de la exemplul Elveției, națiune neunitară, dar a cărei naționalitate (sau cetățenie) elvețiană posedă într-un grad

înalt un caracter internațional. Acest caracter internațional a devenit pentru Elveția un “principiu vital”. Bluntschli nu transpune automat sistemul federal elvetic pentru ceea ce numeşte el “națiunea europeană”. Este convins că statele europene au capacitatea şi abilitatea de a colabora pentru rezolvarea unor probleme sau interese comune, dar națiunile nu vor renunța nici la guvernele nici la armatele proprii, nu vor accepta deasupra lor vreun monarh universal sau un parlament unic. Având această viziune a realității epocii sale, Bluntschli pledează pentru o Uniune de State suverane, dar care să fie înzestrată cu un Consiliu Federal unde să fie reprezentate aceste state iar acest for să constituie un fel de autoritate supremă şi necontestată, deci unică în ultimă instanță, în toate acțiunile menite să mențină pacea şi pentru toate problemele esențiale din domeniul politicii europene. În cazuri mai deosebite sau mai dificile, popoarele urmau să-şi aleagă direct şi un Senat, care să le reprezinte şi pe ele şi, împreună cu Consiliul Federal, să participe la luarea deciziilor. Însă aplicarea tuturor deciziilor urma să depindă – în concepția acestui jurist – de o colaborare dintre guverne şi popoare, probabil pe baza unui agrement sau consimțământ.

Însuşi Bluntschli afirmă că proiectul său nu este sclipitor, este moderat şi modest, dar, tocmai din acest motiv, va fi mai realizabil şi mai eficace decât programele precedente de făurire a Europei Unite. Este interesant faptul că Bluntschli acordă un rol important popoarelor şi consultării voinței lor în aplicarea, împreună cu guvernele, a deciziilor luate de Consiliul Federal şi, în unele cazuri, de acesta şi Senat. În fond, s-a afirmat în mod obiectiv – credem noi – că acest jurist realist şi prudent a făcut o cercetare cu totul specială şi remarcabilă pentru a găsi soluții şi a pune în lucrare programele de făurire a instituțiilor europene menționate, prin ceea ce credea el că era posibil, acceptabil şi realizabil în funcție de structurile politice ale Europei zilelor sale. Practic vorbind, Bluntschli a întrevăzut în linii mari modalitățile de organizare internațională, nu întru totul specializată în mod clar, dar care a propus respectarea cooperării şi menajarea suveranității statelor şi națiunilor.

Nu rareori sub paravanul propagandei pentru Europa Unită şi pentru pace se ducea o luptă concretă şi cu obiective immediate pentru răsturnarea unor regimuri politice din Europa considerate ca obstacole serioase pentru democrația şi pacea continentului. Acesta a fost cazul republicanilor democrați din mai multe țări, dar, îndeosebi din Franța. Ei propun convocarea unui nou Congres al Amicilor Păcii, inițiativa pornind de la un Comitet de la Paris al cărui nucleu era format din şefii opoziției republicane din Corpul Legislativ al Franței şi din Victor Hugo. Desigur, marele poet n-a renunțat la ideea Federației Europene, dar era angajat plenar şi la zi mai mult în lupta contra politicii regimului imperial în interior şi al celei agresive în exterior. Inițiativa este bine primită în Elveția, prin intermediul Secției de Ştiințe Morale a Institutului din Geneva şi în lumea germană prin ziaristul Eduard Loewenthal, fondatorul "Ligii pentru Uniunea Europeană" de la Dresda. Liantul lor ideologic şi politic a fost de fapt ura comună contra militarismelor napoleoniene sau prusace, a politicii lor imperialiste şi de intimidare, dar şi convingerea sau credința că pacea ar putea fi asigurată prin înlăturarea din Europa a unor oameni de stat de tip Napoleon al III-lea şi Otto von Bismarck şi prin instaurarea unor regimuri republicane fraterne.

Deci, în viziunea lor, premisa premiselor sau condiția condițiilor pentru făurirea Europei Unite era înlăturarea "regimurilor despotice" şi instaurarea regimurilor republicane considerate de ei singurele democratice, deşi aveau sub ochii lor regimurile monarhice britanic – cel mai vechi şi de fapt "tatăl" sau profesorul democrației europene în general -, suedez, danez, belgian, olandez, despre care nu se putea afirma în nici un caz că n-ar fi democratice sau n-ar fi pus în aplicare, cu rezultate notabile, principiul separării puterilor legislative, executive şi judecătoreşti, combinându-l însă cu factorul de permanență şi de arbitraj oferit de monarhia constituțională. Dacă ne-am permis ca în acest "eseu" istoric să facem scurte experimente istorice, "de laborator", să ne plimbăm în tunelele timpului în secolele al XIX-lea şi al XX-lea pentru a le surprinde continuitățile şi discontinuitățile, am putea să facem şi o mică "glumă" istorică şi

să afirmăm, fără teama de a greşi prea mult, că dacă Hugo şi contemporanii lui democraţi şi republicani ar fi cunoscut regimurile lui Hitler şi Stalin, ar fi ajuns la concluzia că regimurile lui Napoleon al III-lea şi al lui Bismarck erau nişte miei blânzi şi nevinovaţi în comparaţie cu ele sau, mai precis, n-ar fi avut prea multe şanse sau prea mult timp să filosofeze asupra fenomenelor politice, n-ar fi tras nici un fel de concluzii, întrucât trăgeau naziştii şi comuniştii cu gloanţe în ei sau, în cel mai bun caz, putrezeau în lagăre de exterminare şi în gulaguri.

În mai 1867, la Congresul Amicilor Păcii de la Geneva, unde s-au întrunit 6.000 de participanţi – printre care erau nu numai republicani democraţi, dar şi socialişti – discuţiile au fost alambicate, contradictorii, masonii au propus rezoluţii contra Bisericii Catolice Romane, socialiştii modificări în organziarea socială, dar propunerile lor au fost neutralizate. Congresul hotărăşte înfiinţarea “Ligii pentru Pace şi Libertate”; pentru a impune pacea se recomandă constituirea unei Federaţii a Popoarelor din Europa după modelul Statelor Unite ale Americii şi se editează publicaţia “Statele Unite ale Europei” care să convingă opinia publică despre utilitatea ei în vederea salvgardării păcii şi democraţiei pe continent. Congresul a avut în vedere şi modelul elveţian pe care l-a recomandat alături de cel american pentru fondarea Federaţiei. Dar republicanii democraţi au subliniat că în această Federaţie vor avea acces doar popoarele libere, deci cele ce au drept de vot universal, regim politic pe baza separării puterilor în state, unde popoarele consimt prin adunările legislative la plata impozitelor şi au deplină libertate a presei şi a reuniunilor. Aceste condiţii şi viziuni asupra creării viitoarei Europe demostrează că Congresul s-a preocupat de fapt mai mult de propaganda contra vechilor sisteme de stat considerate reacţionare şi periculoase şi pentru instituirea unor regimuri republicane şi democrate ca o premisă a acesteia. În practică însă, propunerile erau restrictive deoarece, aşa cum am afirmat anterior, în Europa existau şi funcţionau regimuri monarhice parlamentare în beneficiul democraţiei şi capabile să facă parte şi să acţioneze cu succes în cadrele viitoarei Federaţii.

Pledoariile pentru un Parlament European au continuat prin francezul Pardieu, care îl recomandă în “Principiile Ştiinţei Politice” iar englezul John Seeley vrea să fie mai concret şi propune un guvern federal şi o armată federală dorită şi de socialistul olandez Domela Nieuwenhuis. Foştii furierişti, deveniţi mari industriaşi spre sfârşitul secolului al XIX-lea, se gândesc şi la bătrâneţe la o Federaţie Europeană ca şi garantă a păcii, însă neagă dreptul la armate proprii ale statelor – cu excepţia trupelor de poliţie şi jandarmerie care să apere ordinea internă – pledând pentru ca naţiunile să remită armatei europene comune grija de a le asigura securitatea. Asemenea raţionament devenea public în 1883 şi provenea de la J.B. André Godin care propune şi un Congres Permanent, for ce trebuia să elaboreze un Cod de Drept Internaţional şi să organizeze judecăţile arbitrale ale diferendelor survenite între state. Fiind şi un mare industriaş, André Godin dorea ca acest Congres să conducă şi să dirijeze marile lucrări de utilitate generală în Europa. Alţi autori şi gânditori europeni publică şi recomandă “Tribunalul Internaţional”, carte în care Kamarovsky fundamentează juridic arbitrajul ce trebuia aplicat de Tribunal, dar vede instituţia pusă sub controlul unei Adunări care să promulge legile itnernaţionale şi să rezolve problemele de politică majoră sau înaltă şi de interes general.

În 1891 renaşte tradiţia Congreselor Internaţionale prin cel întrunit la Roma unde aderenţii Societăţilor pentru Pace sunt invitaţi să-şi concentreze propaganda şi atenţia pentru instituirea Statelor Unite ale Europei şi a unui Congres Permanent al Naţiunilor care să soluţioneze orice problemă internaţională pe calea legii şi nu prin forţă. Congresul Ştiinţelor Politice de la Paris, din 1900, reiterează problema înfiinţării “Statelor Unite ale Europei”. S-a afirmat că la începutul secolului al XX-lea modernizarea şi rapiditatea de mişcare asigurată de mijloacele de comunicare, eforturile de organizare ale social-democraţilor şi mesajele de pace transmise de Congresele lor, solidaritatea statelor europene ce-şi extind influenţele spre alte continente, au constituit factori ce au întărit ideea unităţii lor şi a pătruns în cercuri mai largi decât cele elitiste.

Fără îndoială că toți socialiştii şi social-democrații care în perioada postbelică au contribuit la înființarea şi buna funcționare a Europei Unite de astăzi şi-au avut rădăcinile proprii în saint-simonişti, furierişti şi socialiştii de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul celui următor.

După cum am văzut şi am apreciat, evoluția gândirii europene spre instituționalizarea unei unități în diferite forme şi structuri n-a neglijat nici raporturile dintre anumiți factori ce puteau facilita sau accelera făurirea Europei Unite. Cei mai mulți au preferat să existe inițial sau o identitate sau o analogie şi o armonizare a regimurilor politice care combiante cu sentimentul solidarității europene ar conduce la atingerea scopului propus. Saint-Simon îl vede realizat fără dificultăți şi repede după ce toate națiunile vor trăi sub regimuri parlamentare, Giuseppe Mazzini concepe o Federație formată din popoare libere şi între națiuni emancipate iar Luigi Andrea Mazzini precizează şi el că statele asociate trebuiau să posede regimuri politice apropiate ca structură şi substanță sau analoage, formulă agreată şi propagată şi de Carlo Cattaneo. Congresul General pe care-l dorea francezul Constantin Pecqueur era de neconceput în concepția lui fără ca națiunile ce-şi vor alege deputații pentru acest for să-şi fi constituit acasă guverne reprezentative. Însă economiştii nu se prea interesau de regimurile politice la ei prevalând interesele industriale, bancare, sau comerciale, ca factori importanți în procesul făuririi Europei Unite. Alții ca, de pildă, englezul Sir Max Wächter, propun ca fază incipientă sau premergătoare Federației, înființarea unei “Ligi a Unității Europene” al cărei proiect îl prezintă în 1909 regelui Eduard al VII-lea. Asentimentul opiniei publice ca şi a popoarelor, a fost şi el invocat de mulți gânditori ca factor favorizant pentru materializarea ideii de Federație şi unii au crezut sincer şi cu convingere că pe baza “amprentelor” rămase de la Imperiul Roman şi prin influența Bisericii catolice romane, care este prin excelență şi prin vocație universală, între popoarele europene există de facto o puternică unitate morală şi intelectuală care va da roade mai devreme sau mai

târziu şi va conduce la împlinirea şi la funcționarea concretă în viața şi organizarea continentului a marelui ideal.

Era clar că identitatea regimurilor politice sau armonizarea lor pe bazele democrației iar aceasta coroborată cu puterea sentimentelor de solidaritate europeană conduce logic la excluderea Rusiei din federație atâta timp cât ea rămânea un mare imperiu cuceritor şi un centru imens şi periculos al autocrației iar masele ruseți nu dovedeau cu nimic nici un fel desolidaritate cu celelalte popoare europene mai mari sau mai mici, ci erau închise pentru sau în ele însele. Trebuie să precizăm însă că gradul de incultură generalizată şi adâncă a acestor mase țărăneşti în general, a explicat în acele condiții imposibilitatea exprimării unor sentimente de soldiaritate de asemenea deschidere şi profunzime şi a dovedit că ele n-aveau cum să privească conştient mai departe de pragul casei – sau stepelor – lor. Excluzând Rusia din "Europa Tânără", Mazzini îi doreşte însă pe slavii neruşi incluşi într-o Confederație care să-i concentreze astfel încât să constituie o barieră între lumea occidentală şi Rusia. Europeanul şi italianul revoluționar Mazzini a fost îndreptățit să-i disocieze pe slavii neruşi de Rusia autocrată şi agresivă, din moment ce prințul polonez Adam Czartoryski, marele istoric şi patriot ceh Frantisek Palacky şi toți adepții lor au dorit să-şi protejeze națiunile de pericolul moscovit aşa cum mamele îşi fereau copiii de foc.

Chiar dacă în vremea şi în condițiile în care şi-a trăit tinerețea, prințul Czartoryski a fost ministru al țarului Alexandru I şi a sperat că Rusia lui Speranski, reformată şi liberalizată, va respecta, va proteja sau va deveni o mamă iubitoare şi protectoare a națiunilor mici şi mijlocii din jurul ei, după 1825 a realizat repede că a agreşit, că "maica" Rusie a fost dintotdeauna şi va fi întotdeauna maştera şi asupritoarea lor iar noțiunea de țar "liberal" nu era altceva decât un fel de anus contra naturii. Tocmai din acet motiv marele spirit polonez şi european care a fost prințul Czartoryski s-a bazat pe patria lui din exil, Franța, combinată cu Anglia, văzând în cele două state democratice aliate un nucleu puternic şi sănătos în jurul căruia se putea realiza marele plan al lui Henri IV – de

fapt al lui Sully – al creării unei Europe Unite şi paşnice în condiţii cu totul noi şi deosebite. Deci şi în concepţia acestui prinţ slav catolic democraţia şi Europa Unită făceau casă bună una cu alta iar autocraţiile, regatele şi imperiile cuceritoare şi anexioniste urmau să fie exlcuse din ea. Pentru a ţine şi a susţine mereu vie flacăra speranţei reînvierii statului într-o Europă democrată, Czartoryski obişnuia să le spună mereu necăjiţilor şi disperaţilor săi compatrioţi că Polonia n-a murit, Polonia doar doarme. Cehii, croaţii, slovenii şi românii concepeau Monarhia habsburgică “elvetizată”, atât ca o barieră contra Rusiei, cât şi contra Prusiei. Spre deosebire de Mazzini şi de tinerele state naţionale ca părţi componente ale Europei Tinere şi Unite, asa cum o vedea şi o dorea, francezul Littré era pentru includerea slavilor catolici, dar excludea din ea pe slavii ortodocşi, pe care, probabil, îi bănuia, dar nu întotdeauna şi în toate cazurile în mod îndreptăţit, de sentimente filoruse. Garaşanin, prim-ministrul Serbiei, a emancipat la un moment dar Serbia de influenţa atotputernică a Rusiei ortodoxe ca şi el contrabalansând-o cu relaţiile mai strânse dintre Belgrad şi puterile occidentale. Gânditorii pacifişti şi economiştii din lumea anglo-saxonă a timpului nu împărtăşesc asemenea temeri şi restricţii iar americanul Elihu Burrit afirmă de-a dreptul că, dacă europenii vor o Europă Unită în Congresul Naţiunilor, trebuiau să fie prezenţi şi deputaţii trimişi de statele nedemocrate, deci cu regimuri nereprezentative şi autocratice.

Asemenea concepţii nu sunt însă agreate de cei mai mulţi democraţi europeni, care, în Congresul de la Geneva din 1867, reiterează ideea excluderii Rusiei din Federaţie prin vocea lui Michel Chevalier. Acesta precizează că Imperiul rus, prin imensitatea sa, este destinat să formeze în mod nedefinit o unitate pentru sau prin el însuşi. Câteva decenii mai târziu, un alt francez, Anatole Leroy-Beaulieu, raportor general la Congresul de Ştiinţe Politice de la Paris, reafirmă prezumţia că Rusia nu-şi va putea găsi locul printre “veritabilele State Unite ale Europei”, din aceleaşi două motive invocate de predecesori şi anume nu este solidară cu ele pe planul psihologiei mulţimilor sau colectivă şi

conservă un regim autocratic. Leroy-Beaulieu îşi exprimă convingerea că, dacă se va pune vreodată problema sau nevoia ca Europa să se confedereze, ea o va face tocmai pentru a nu cădea pradă supremației Moscovei. Spre deosebire de alți partizani ai ideii de Europă Unită, el bănuieşte că nici Marea Britanie, interesată în primul rând de Imperiul său, nu este întru totul solidară cu națiunile europene şi cu statele lor.

Victor Considérant, mai maleabil şi mai precaut, deşi recunoaşte că la început s-ar putea ca Anglia să rămână în afara Federației, prevede că mai târziu ea însăşi va acționa pentru a se ralia acesteia. Considérant combină deci în viziunea lui dimensiunile imperiale sau universale ale Marii Britanii cu cele europene şi nu le opune unele contra celorlalte în ceea ce priveşte viitoarea organizare a Europei Unite. Cât despre românii ortodocşi în majoritatea lor şi din toate teritoriile, adică Principatele Unite, devenite România în 1866, Basarabia, Bucovina, Dobrogea, Banat, Crişana, Maramureş, Transilvania – unde trăia raportată la numărul total al românilor o minoritate unită cu Roma de rit grec iar în România au funcționat şi episcopiile române catolice de rit latin la Iaşi şi Bucureşti -, nu se poate spune sau presupune că erau simpatizanți ai Rusiei autocrate şi ortodoxe din moment ce unii observatori politici străini au constatat că ei se tem de ruşi, urăsc politica maghiară de dominație şi n-au încredere în austrieci. Deci şi lumea slavă şi română ortodoxă avea elemente comune cu Europa Occidentală ale cărei idei, produse şi capital erau net superioare celor ruseşti şi erau dorite şi în Europa Orientală, aşa că nu trebuia exclusă ci inclusă în viitoarea Europă Unită şi democrată.

Multe dispute au fost generate de raporturile ce urmau să fie stabilite între statele membre ca individualități şi instituțiile centrale ale Europei Unite. Saint Simon nu doreşte să respecte suveranitatea statelor care urmau să renunțe la toate chestiunile de interes general ce intrau în competența unui guvern european situat deasupra lor, Adunarea Legislativă bicameralã cu Camera ereditară a Pairilor şi Parlamentul cu savanții, juriştii, administratorii şi negociatorii

propuşi de el, ce urmau să fie aleşi câte 4 la 1 milion de locuitori şi doar aceştia din urmă puteau vota în chestiunile generale. Am văzut că şi Mazzini propune să se ia din competența statelor membre problemele de interes general şi să fie preluate de Congresul European dar nu denumeşte formele juridice ale acestui for şi nici sancțiunile ce urmau a fi aplicate de el, probabil fiindcă era convins că între Republicile lui întemeiate pe principiul naționalităților va triumfa şi va domni acel spirit fratern pe care-l dorea cu atâta ardoare şi care ar înlătura orice diferende dintre națiunile democrate şi asociate.

Francezul democrat creştin Henri Feugueray respecta atât de mult suveranitatea statelor încât respinge formula unui stat federal european ca fiind imposibilă şi propune o Confederație de State iar Emile de Girardin situează în fruntea Statelor Unite ale Europei o Dietă formată din reprezentanții guvernelor europene. Englezii şi germanii din epocă nu vor să accepte ideea unui "superguvern" european, înclinând şi ei mai degrabă spre Confederație de tip germanic. Americanul Elihu Burrit propune o cale de mijloc şi anume în Congresul Națiunilor să fie reprezentate popoarele, dar numirea membrilor să fie făcută de fiecare parlament al statelor, dacă ele aveau un regim reprezentativ iar dacă nu să fie designați de guverne. Deciziile să se ia prin majoritatea voturilor, dar ele trebuiau supuse ratificării parlamentelor naționale, fapt ce va conduce la respectarea ființei şi individualității statelor. Constantin Pecqueur este convins că statele vor fi nevoite să renunțe în viitor la anumite părți din suveranitatea lor iar delegații Congresului European trebuiau să fie "absolut independenți" şi, pentru a avea această putere şi calitate, era necesar să fie aleşi direct de popoare. Pecqueur este convins de dificultățile şi obstacolele diverse ce vor apărea în fața înființării unui asemenea congres şi până la instituirea lui propune soluții şi instituții intermediare ca, de pildă, Congresul Ambasadorilor cu dezbateri publice iar deciziile acestuia să fie aduse la cunoştința popoarelor în fiecare stat în parte. În primele etape sau faze, cu titlu tranzitoriu, guvernele erau libere să nu execute deciziile Congresului dacă nu le agreau, mai ales că era greu să obții dintr-o dată

şi pentru toate problemele consimțământul guvernelor şi al populațiilor din vremea lui Pecqueur. În fazele următoare şi mai mature ale existenței Congresului, şi odată cu întărirea sentimentului de solidaritate europeană şi la nivel de guverne şi la nivelul popoarelor, delegații Congresului urmau să fie numiți de deputații Adunărilor Legislative ale statelor alese de națiuni şi care investeau în fond şi guvernele în mod ciclic în urma alegerilor periodice pe baza majorității electoratelor din respectivele țări. Pe baza acestei scheme etapizate şi structurate pe faze şi instituții succesive de la cele inferioare spre cele superioare, Pecqueur ajunge logic la concluzia că şi Europa Unită va urma exemplul american care a părăsit repede regimul "Articolelor de Confederație" şi se va organiza după modelul structurilor stabilite de Constituția din 1787, deci după cele federale. Un mare merit al lui Constantin Pecqueur a fost – după părerea noastră – luciditatea şi curajul cu care a propus ca orice stat recalcitrant care nu se supunea litigiului sau arbitrajului să fie supus pe cale militară prin intervenția celorlalte state. În acest scop, însuşi Congresul, de la înființarea lui, trebuia să-şi organizeze "miliții internaționale" iar după ce se întărea şi se consolida în forma sa definitivă, el va avea ca sarcină permanentă să întrețină o Armată a Federației cu care să lovească statele rebele şi tulburătoare a păcii şi a armoniei europene, fapt ce presupunea şi existența unor finanțe federale pentru susținerea şi dotarea acestei forțe militare internaționale.

Un alt discipol al Europei Unite structurată ca stat federal a fost Lorimer care vrea un Congres European format din două Camere, un Senat ai cărui membrii să fie numiți de către Camerele de Sus ale parlamentelor naționale din statele membre şi o Cameră a Deputaților cu membri numiți de Camerele de Jos sau Inferioare ale acestor state. În cazul statelor care nu aveau regim reprezentativ, delegații Senatului şi ai Camerei Deputaților care formau Congresul, urmau să fie designați de Coroană. Congresul îşi va fixa el însuşi competențele, care trebuiau să fie foarte largi din moment ce în viziunea lui Lorimer el ar avea dreptul să schimbe chiar şi frontierele statelor. În schimb,

profesorul Blüntschli de la Universitatea din Heidelberg vede Europa Unită ca o Federație de State, sau, mai precis, ca o Confederație care să lase statelor singulare suveranitatea şi puterea lor politică. Confederația urma să aibă un fel de putere confederală centrală, alcătuită din reprezentanții guvernelor întruniți într-un Consiliu şi dintr-un Senat format din deputații numiți de adunările legislative ale statelor membre. În Consiliu se vota prin State şi el era competent să discute problemele legate de "politica mare" prin care Blüntschli înțelegea pe cele referitoare la independența statelor şi la pacea generală iar Senatul urma să se ocupe de vămi şi de căile de comunicație. Germanul Blüntschli respinge ideea unei autorități militare comune propusă de Lorimer.

Ideea Confederației câştigă teren iar avocatul Gaston Isambert o consideră "singura susceptibilă de a fi agreată". Francezul propune un Consiliu Legislativ al Confederației compus din câte trei membri numiți de guvernele statelor componenete, dar care să voteze personal şi fără nici un fel de mandat imperativ impus statelor lor şi deciziile să fie elaborate pe baza majorității simple. Confederația urma să fie înzestrată şi cu o putere executivă reprezentată de un Directorat de 5 membri aleşi pe un an dintre delegații din 5 state diferite. Dar şi francezul Gaston Isambert înțelege să limiteze totuşi suveranitatea statelor, deoarece în viziunea lui Consiliul Legislativ era competent să elaboreze anumite legi de interes general iar Confederația trebuia să dispună de o armată internațională puternică care să intre în acțiune la primul apel al Directoratului. Isambert, raportor general la Congresul de Ştiințe Politice din 1900, speră însă că Uniunea sau Liga Statelor sub forma Confederației sau Asociației Europene va respecta individualitatea națională a fiecăruia.

Nowikov preia, în 1901, în cartea sa "Federația Europei" ideile lui Pecqueur şi vede făurirea Europei Unite în mod evolutiv sau pe faze, începând de la structuri confederative de la care să se ajungă cu timpul la structurile federale în urma maturizării sentimentului de solidaritate europeană, a conştientizării respectului față de împlinirea destinelor comune. Nowikov pleacă de la reuniunea

unor Congrese Europene ocazionale, apoi periodice, formate din delegații guvernelor iar aceste Congrese ar fi în concepția lui un fel de instituție comună de genul Dietei din fosta Confederație Germană. După mai mulți ani de funcționare a congreselor, Nowikov vede posibilă înființarea unui Directorat Executiv şi astfel, pas cu pas, se putea acționa pentru ca Europa să devină o Confederație a Statelor Suverane. Însă după ce, mai târziu, Congresul European va deveni o Adunare Legislativă aleasă, se va trece de la Confederație la Federație, deoarece acesta ar fi mersul natural al evoluției lucrurilor un exemplu concret, oferindu-l în acest sens chiar Elveția. Nowikov se dovedeşte a fi realist când afirmă că drumul spre Europa Unită va fi lent şi lung, foarte anevoios, presărat cu deviații în sensuri diferite, perturbări de tot felul, chiar căderi şi întoarceri înapoi şi subliniază cu scepticism şi cu o notă de amărăciune că nici măcar strănepoții n-o vor vedera funcționând.

După cum am văzut anumiți gânditori europeni, spirite mari şi genii de talia lui Victor Hugo, evocă necesitatea făuririi unei Federații Universale având ca nucleu combinația puternică şi armonioasă între Statele Unite ale Europei şi Statele Unite ale Americii. Foarte rar, unii germani şi nu numai ei, văd altfel lucrurile şi doresc o Europă Unită nu cu America ci împotriva ei, deoarece se tem de puterea ei economică, politică şi militară pe care o prevăd de proporții mari şi îngrijorătoare în viitorul mai mult sau mai puțin îndepărtat. Michel Chevalier, într-un articol publicat în iunie 1866 în “Revue des Deux Mondes”, propune înființarea Federației Europene ca o contrapondere în fața colosului politic ce se crea dincolo de Atlantic şi pentru a se asigura un echilibru de forțe între lumea veche şi cea nouă. Aceeaşi idee este reluată, în 1900, la Congresul Ştiințelor Politice, de către Anatole Leroy-Beualieu care este supărat pe americani pe motiv că prin protecționismul lor vamal exagerat ar afecta relațiile economice internaționale.

Câteodată, unii gânditori se limitează la ideea Europei Unite pentru simplu fapt că nu credeau realizabilă o Asociație Generală a Națiunilor la nivel global. Cei mai mulți depăşesc însă acest punct de vedere pesimist şi pledează pentru o

organizare nouă a vieții şi a relațiilor internaționale şi pentru lărgirea orizontului lor. Un semn a fost dat de crearea, în 1905, a unei comisii, de către Uniunea Parlamentară, menită să reflecteze şi să studieze posibilitățile de înființare a unui Parlament Internațional, văzut pe scară mondială. Juristul german Schücking precizează că statele europene au şi în afara Europei destule interese şi din acest punct de vedere Federația Europeana trebuia să se asocieze şi cu celelalte continente astfel că ideea Statelor Unite ale Europei să se integreze cu conceptul mai larg de Societate a Națiunilor.

Majoritatea gânditorilor europeni au presupus că pentru a pune bazele unei Federații Europene era de preferat ca în prealabil să existe o analogie a regimurilor democratice şi parlamentare interpretată ca fiind obligatorie sau necesară. Apoi s-a considerat că solidaritatea politică dintre statele europene trebuia dublată sau asociată cu acțiuni convergențe şi solidare pe plan economic, ideea susținută de Saint-Simon, Constantin Pecqueur şi britanicul Richard Cobden. În 1848 s-a vorbit chiar şi despre beneficiile sau “binefacerile” organizării comune a serviciilor poştale, a unității sistemului monetar şi de o Uniune Vamală Europeană. Emile de Girardin vrea ca viitorul Congres European să reglementeze acele probleme sociale pe care fiecare stat în parte nu le poate rezolva, dând ca exemplu durata zilei de muncă iar Congresul de Ştiințe Europene din 1900 reiterează ideeea unei Uniuni Vamale europene. Cât despre forma Uniunii europene, de la concepția Statului federal ce a prevalat în prima parte a secolului, lucrurile au evoluat spre o formă mai modestă în a doua parte, când s-a preferat Confederația de State, plecându-se de la realitatea că statele naționale erau încă puternice şi suverane şi trebuiau respectate şi de instituțiile comune. Oricum, privind lucrurile în perspectiva întregului secol al XIX-lea, este clar că cele mai valoroase minți filosofice, teologice, poetice, politice şi economice au dat naştere la o puternică conştiință europeană şi au formulat ideea făuririi, pe baza solidarității şi a destinelor comune, a unei Europe Unite, ideea racordată uneori la principiul colaborării ei armonioase cu Statele Unite ale

Americii şi la organizarea globală a alianței euro-atlantice ca forță motrice a extinderii păcii, democrației şi a progresului în lume.

Un rol însemnat în relațiile dintre statele europene l-a avut şi cooperarea internațională realizată pe cale diplomatică, chiar dacă ea a provenit de la statele mari monarhice atât de detestate de Mazzini, Victor Hugo şi alți mari democrați şi republicani contemporani cu ei. În Europa au existat solidarități şi solidarități cu structuri, interese şi politici deosebite, întrucât Europa națiunilor şi a republicilor visate de unii sau de alții s-a ciocnit cu Europa monarhiilor şi a legitimismului monarhic european. În fond monarhiile, din care doar cea a Angliei era democratică, au pus capăt unei perioade de 20 de ani de războaie şi au instaurat – în stilul lor, ce-i drept – o altă perioadă de pace la Congresul de la Viena, din 1814-1815, despre care se poate spune clar că a dat naştere unei ere noi în viața politică europeană. Încă înainte, prin Tratatul de la Chaumont, Austria, Prusia, Rusia şi Anglia pretind că reprezintă Europa şi vorbesc în numele ei, când afirmă că vor asigura pacea prin alianța lor prevăzută pe o durată de 20 de ani. La Viena participă peste 200 de delegați iar puterile învingătoare organizează un Directoriu din care – intersant şi notabil – făcea parte şi Franța învinsă. Abia după aventura celor 100 de zile provocată de Napoleon, Franța a fost exclusă din Directoriu.

Actul final al Congresului din 9 iunie 1815 a concentrat tratatele diferite elaborate de comisiile speciale şi a fost semnat de opt mari puteri şi state şi anume, în primul rând marii învingători: Austria, Prusia, Rusia şi Anglia, la care s-au adăugat Franța, Spania, Portugalia, Suedia şi statele mici au fost invitate să-şi dea adeziunea. Revenirea pasageră a lui Napoleon i-a determinat pe cei patru mari să semneze, la 20 noiembrie 1815, un nou tratat, prin care se angajau să se reîntrunească la date ce vor fi determinate în reuniuni consacrate apărării marilor interese comune – aşa cum le înțelegeau ele – dar şi de a examina măsurile care în fiecare epocă vor fi considerate şi judecate ca fiind cele mai salutare pentru odihna şi proprietatea popoarelor şi pentru menținerea păcii. În 1818, după doar trei ani de ocupație a Franței, de cei 150.000 de militari din trupele imperiale ruse

şi austriece şi regale engleze şi prusace, aceştia pleacă acasă şi la Congresul de la Aix-la-Chapelle, Franța este reintegrată în Directoriu. Este interesant de amintit şi de remarcat că, oricât erau de reacționare, cele trei state europene, Rusia, Austria şi Prusia, erau de mai bun simț şi lăsau mai repede țările învinse libere pe când trupele bolşevice ruse ale lui Stalin şi ale tuturor urmaşilor săi de la putere de tristă memorie – minus Gorbaciov – uitau să mai plece acasă şi după 40 de ani de ocupație fie a statelor învinse fie a celor "învingătoare" din Europa Centrală şi Răsăriteană. S-a considerat că în 1817 s-a inițiat metoda diplomatică a Concertului european, bazată pe consultări internaționale efectuate în Congrese multinaționale iar Directoriul de 5 proceda la menținerea statu-quo-ului şi a păcii inclusiv prin intervenția armată. Metternich vorbea despre Directoriu ca despre o "Pentarhie morală" sau Castlereagh, care nu prea agrea întreaga structură, l-a numit "guvern european", pentru ca mai târziu alții să vadă în el un fel de Consiliu de Securitate informal, "avant la lettre". Însă "Pentrahia morală" a lui Metternich era Pentarhia monarhică sau mai degrabă o poliție pentarhă care dorea să impună şi a impus, dar numai câțiva ani, în Europa o pace monarhică contra păcii şi libertății națiunilor şi se baza pe intervențiile militare austriece şi franceze comandate la Congresele de la Troppau, Laibach şi Verona, împotriva mişcărilor naționale şi constituționale italiene şi spaniole. Acest sistem de poliție internațională a fost subminat din interior şi de ministrul englez Canning, care n-avea interesul ca puterile continentale să-şi mărească influența în Europa şi din exterior de Statele Unite ale Americii care, prin Doctrina Monroe atrag atenția Europei monarhice că orice intervenție în America Centrală şi de Sud în favoarea Regelui Spaniei sau în orice alte chestiuni va fi combătută prompt de Washington. Uneori însă în Europa poliția internațională s-a dovedit a fi necesară ca, de pildă, în 1898, în Creta şi în 1903-1904, în Macedonia, pentru a feri populațiile de genocid. În general, operațiile de poliție internațională se făceau în statele slabe sau mici pentru stingerea focarelor locale de război.

Reunirea unor congrese europene şi revigorarea spiritului “Concertelor europene” ca metodă diplomatică de a încheia unele războaie sau pentru reglementarea altor probleme de interes zonal şi european s-a practicat des în secolul al XIX-lea fiind completată şi cu înfiinţarea unor Comsisii sau întrunirea unor conferinţe pe probleme speciale. Conferinţa de la Londra, din 1830, consacră indepenenţa Belgiei faţă de Olanda, Congresele de Pace de la Paris, din 1856 şi de la Berlin din 1878, încheie două faze ale problemei orientale şi ale războaielor provocate de ea iar la Berlin, în 1885, s-au reglemntat parţial şi pe moment şi interesele marilor puteri în Africa. Marile Conferinţe de la Haga din 1899 şi 1907 se ocupă de problemele legate de reglementarea paşnică a conflictelor şi de umanizarea războiului, dar aici n-a mai fost vorba de “Concerte europene”, deoarece la Haga, ca şi la Conferinţa de la Algesiras din 1906 sau de la Berlin din 1885, au fost invitate şi state din alte continente. Statele Unite ale Americii au participat la Conferinţele de la Berlin din 1885 şi de la Algesiras din 1906 şi, de fapt, a doua Conferinţă de la Haga, la care au luat parte şi 17 din 19 state de pe continentul american, a fost convocată la iniţiativele Ţarului Nicolae al II-lea al Rusiei şi al Preşedintelui Theodore Roosevelt al Statelor Unite ale Americii. La prima Conferinţă de la Haga, convocată de Ţarul Nicolae al II-lea care, ştiindu-se slab şi temându-se de atunci că va fi depăşit ca forţă militară şi ca influenţă şi în Asia, a propus dezarmarea pe plan internaţional, au participat Mexicul, China, Siamul şi Persia.

Era clar deci că Europa implicată aproape peste tot în lume, nu se putea închide în ea însăşi, ci, prin forţa lucrurilor, trebuia să trateze şi cu alte state din afara continentului. S-au format uniuni administrative cu caracter tehnic, ca Uniunea Telegrafică Universală (Paris, 1865), Uniunea generală a Poştelor (Berna, 1875), devenită Uniunea Poştală Universală în 1878, Oficiul Central de Transporturi internaţionale (Berna, 1890), Biroul Internaţional de Măsuri şi Greutăţi (Paris, 1875), Uniunea Internaţională pentru publicarea tarifelor vamale (Bruxelles, 1890), dar, deşi îşi ziceau universale, organizarea lor era esenţial

europeană, fapt ce demonstrează că atunci Europa era încă centru de putere mondială. Pe continent, Comisia Centrală pentru navigația Rhinului, înființată în 1814-1815, controla libertatea navigației pe fluviu, delibera pe baza unanimității, propunea statelor membre măsurile ce trebuiau să le includă în dreptul lor intern şi avea putere jurisdicțională în anumite litigii. Comisia Dunării, fondată în 1856, avea competențe şi mai mari decât cea a Rhinului. De fapt, noi credem că şi pacifiştii şi economiştii, care au propus soluții federale sau confederale pentru construcția Europei Unite, au avut sub ochii lor nu numai exemplele clasice ale Elveției, Confederației Germane, Statelor Unite ale Americii, dar şi anumite realizări concrete din domeniul economic, financiar, comercial, care s-au obținut prin coordonarea şi armonizarea unor factori interesați pe anumite spații. De pildă, cei ce propun o Uniune Vamală Europeană sau chiar una monetară au fost contemporani şi au propus de fapt extinderea şi generalizarea experienței germane declanşată de Zollverein în 1828. În 1829, Motz era convins că unirea statelor într-o asociație vamală şi comericală ce antrena după sine unificarea graduală în acelaşi sistem politic, aşa după cum aceeaşi piață va crea o monedă unică pe baza thalerului prusac care va evolua în 1871 la 1/3 din valoarea sa personificată şi materializată în marcă ce ”marchează” şi formarea Reichului german unificat. Acesta respectă simbolic doar formele confederale, însă, în practică, puterea centrală este imbatabilă şi este concentrată în mâinile Regelui Prusiei ca Împărat al Germaniei şi ale prim-ministrului prusac în calitatea lui de Cancelar al Reichului. Legea federală era mai tare decât legea locală (“Reichsrecht bricht Landesrecht”). Dinastiile, guvernele şi parlamentele locale posedă o autonomie constituțională limitată, condiționată şi această de respectarea pactului federal. În fond, Reichul, singurul subiect de drept internațional, este un stat federal iar unificarea lui a fost ajutată şi însoțită şi de unitatea de limbă şi de cultură a națiunii germane. Diversitatea etnică şi de cultură a Europei a determinat pe mulți să prefere pentru Europa Unită formele confederale, unde fiecare stat membru este subiect de drept internațional, ca fiind

mai compatibilă cu situația şi realitatea concretă dominată de forța şi puterea statelor suverane care trebuiau respectate pentru a se ajunge mai uşor la scop. Evoluția elvețiană şi americană de la confederal la federal n-a mai putut influența în acest sens gândirea europeană a timpului legată de formele pe care va trebui să le îmbrace viitoarea Europă Unită.

Oricum, credem că insistând probabil mai mult decât era necesar asupra acestei probleme fundamentale legate de împlinirea destinelor comune ale popoarelor europene, am reuşit să evidențiem două lucruri şi anume: permanența ideii de Europă Unită, provenită din cele mai elevate şi mai luminate minți omeneşti şi faptul că aproape întotdeauna ea s-a manifestat contra violenței, a tiraniei de orice fel, împotriva războaielor, pentru democrație internă şi internațională şi egalitatea între națiunile ce urmau să se asocieze în acesată comunitate politică, economică şi militară. Anul 1918 "închide" secolul al XIX-lea, dar credem că prin Liga Națiunilor reia ideile lui Hugo, Kant, Ladd, Burrit şi deschide de fapt realizarea sintezei mondiale euro-atlantice pentru păstrarea păcii şi pentru conservarea lumii ca un templu al democrației, eşuată din păcate datorită boicotului exercitat de Senatul Republican contra Covenantului. În perioada interbelică, se reiau planurile de făurire a Europei Unite cu aceleaşi valențe şi veleități spre conservarea păcii şi democrației. Iar întemeierea şi funcționarea ei pe plan militar, economic şi politic în perioada postbelică, fenomen ce a contribuit esențial la îndiguirea şi slăbirea lentă dar sigură a periculoasei tiranii roşii, demonstrează până la evidență că ne aflăm, de fapt şi de drept, în fața desfăşurării cu succes al unui ciclu lung al istoriei moderne şi contemporane ce-şi aşteaptă împlinirea prin extinderea Europei Unite în limitele ei naturale şi fireşti până la granițele cu Rusia care este o țară euro-asiatică.

Capitolul III

Cele două Europe: cea adevărată şi democrată şi cea dezeuropenizată, asisatizată şi tiranizată de comunism. Realizarea Europei Unite şi necesitatea extinderii în limitele ei naturale şi fireşti

3.1. Factorii geopolitici şi influența lor asupra destinelor democrației şi a comunismului

Specialişti cunoscuți şi recunoscuți ca experți în geopolitică au intuit că realizarea unui proiect de făurire a Europei Unite – fie el şi pe faze sau pe anumite zone la început – era o operă, pe cât de nouă şi de grandioasă, pe atât de dificilă, care nu era de conceput decât într-un context internațional determinat şi controlat în sens pozitiv de marile puteri democratice ale lumii. Este cunoscut faptul că, în general, de-a lungul istoriei, marile puteri terestre au personificat regimurile tiranice, iar cele maritime, mai mobile şi cu orizonturi mai largi, pe cele democratice. Unii autori au privit prin această prismă raporturile geopolitice ale conflictelor antice dintre Occident şi Orient, desfăşurate pe spațiile geoistorice ale celor două civilizații contradictorii ce se opuneau una alteia şi erau incompatibile ca, de pildă, războaiele lui Alexandru cel Mare, reprezentant al lumii greco-macedonene, şi Persia autocrată, sau cele mai vechi, ale expedițiilor medico-persane contra întregii lumi greceşti. Pentru perioada modernă, s-a considerat ca încheiată formarea unui centru de putere axat pe aşa–numita “heartland”, deci o regiune centrală care ar constitui inima planetei şi ar putea să amenințe grav lumea democratică. În trecut, hoardele migratoare până la otomani şi mongoli au atacat de la bazele lor din stepele asiatice multe spații europene pe care le-au cucerit iar locul mongolilor a fost preluat de ruşi.

S-a considerat că a fost un mare câştig pentru omenire că imobilismul european răsăritean sau chiar un izolaționism al acestuia, impus de puterile autocrate, îndeosebi terestre, din acest spațiu, a putut fi depăşit de-a lungul

timpului de mobilitatea puterilor europene occidentale maritime. Începutul a fost făcut prin rezultatul considerabil atins odată cu descoperirea drumului spre India de la Capul Bunei Speranțe care a permis stabilirea legăturii dintre navigațiile occidentale şi orientale din spațiul vast euro-asiatic, chiar dacă ea a fost făcută pe un itinerar deturnat şi ocolit. Ea a avut însă meritul de a permite forțelor maritime să-şi facă simțită prezența şi puterea şi să neutralizeze, într-o oarecare măsură, avantajul strategic reprezentat de poziția centrală deținută de forțele nomade ale stepelor şi de urmaşii lor. S-a asigurat, totodată, înzestrarea creştinătății cu puterea mobilă maritimă cea mai importantă înainte de mobilitatea aeriană din istoria omenirii şi în pofida unor conflicte destul de numeroase între puterile interesate să-şi păstreze sau să-şi achiziționeze cât mai multe poziții peste mări şi oceane, fie ele militare sau comerciale, s-a ajuns, în ultimă instanță, până în secolul al XX-lea, la un fel de unitate ultimă de comandament naval capabil să-şi desfăşoare forțele pe un ocean unic şi continuu, care înconjoară teritoriile terestre şi insulare de pe glob.

În concluzie, strategia navală modernă a puterilor maritime democratice a permis atât salvarea cât şi extinderea regimurilor democratice în lume. Începutul a fost făcut şi apoi consolidat şi extins prin înaintarea Europei în lume, efectuată de creştinii portughezi, spanioli, olandezi, englezi şi francezi, care au răspândit peste mări şi țări credința în Christos, au creat cu timpul popoare şi națiuni noi, au răspândit în câteva cazuri, ideile şi structurile democratice de acasă în anumtie zone de pe glob, odată cu capitalul şi tehnologia lor superioară. Europa, avansând în lume de-a lungul secolelor, şi-a înmulțit cu peste treizeci de ori suprafețele maritime şi litoralele la care avea acces şi a luat, astfel, un avantaj considerabil prin faptul că era capabilă să influențeze şi să pună sub presiune variabilă, dar cu intensitate insistentă, întinderile şi puterile terestre ale Eurasiei, exact acelea care constituiau “heartland”-ul, deci forțele din acele spații care au amenințat-o în trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat. Dintre acestea, în epoca modernă, Rusia era cea mai periculoasă şi mai amenințătoare, deoarece

era capabilă să amenințe mereu, să preseze şi să inducă spaima în sufletele locuitorilor din Finlanda, întraga Scandinavie, Polonia, Trucia, Persia, India şi chiar China şi astfel să înlocuiască şi să dea prin ea însăşi o nouă viață şi forță de expansiune vechilor raiduri centrifuge ale oamenilor de pe stepe în condiții cu totul noi şi agravante datorate capacității de distrugere quasitotală pusă la dispoziție de ştiința şi tehnologia nouă.

Pericolul rusesc era amplificat şi de faptul că această forță terestră era capabilă să-şi construiască şi să-şi asigure în interiorul ei vast o mobilitate feroviară impresionantă, dublată şi de pozițiile maritime şi oceanice ce le-a achiziționat , chiar dacă ele au fost efectuate mai târziu şi erau mai modeste decât ale puterilor prin excelență maritime. De fapt, pe întregul glob pământesc, Rusia era "heartland"-ul mondial, ocupând poziția centrală strategică pe care o deținea Germania în Europa. Deci Rusia era capabilă să lovească peste tot, dar şi să fie atacată de peste tot, dinspre toate coastrele ei maritime şi oceanice, cu excepția celor nordice. Deşi s-a afirmat în mod obiectiv că în secolul a XIX-lea unii conducători ruşi au realizat că pentru Rusia legea fundamentală era de a nu deține nimic dincolo de mări – din care cauză au renunțat la Alaska destul de uşor – aşa cum pentru Marea Britanie era esențial să păstreze supremația pe oceane, totuşi, în secolul al XX-lea, a survenit prin forța de penetrație a ideilor bolşevice în lume dirijate tot de la matca sau centrul moscovit roşu, posibilitatea ca, fără anexiuni teritoriale directe, Rusia să-şi facă simțită influența şi presiunea în mai multe puncte de pe glob, primejduind şi amenințând şi ea unele poziții deținute de emisfera geopolitcă a puterilor maritime.

În duelul multisecular dintre "heartland" şi puterile maritime, s-a ajuns în epoca modernă şi contemporană la o concluzie de importanță covârşitoare pentru destinele omenirii şi a evoluției ei generale spre democrație, progres şi pace şi anume la caracterul nociv şi periculos atât pentru libertate generală a popoarelor, cât şi pentru cea personală a indivizilor ce alcătuiau sau compuneau națiunile, ce l-ar fi reprezentat încheirea unei alianțe dintre Rusia şi Germania,

deci dintre “heartland”-ul mondial şi cel ”teritorial” european. Această forță combinată ar fi fost capabilă să constituie un fel de “Stat-pivot” care folosind atât capacitățile militare terestre extrem de puternice, dar şi cele navale în creştere, putea să amenințe serios teritoriile şi coastele maritime ale puterilor occidentale care reprezentau în lume forțele şi erau simboluri universale ale democrației. În asemenea situații, s-a afirmat, pe bună dreptate, că, din punct de vedere militar, dacă Franța, Olanda etc. ar fi atacate de forțele negre reunite ale “heartland”-ului, era strict necesar ca flotele extraeuropene, conservându-şi supremația mondială pe ape şi folosind şi Anglia ca un “cap de pod”, să sară împreună cu britanicii în ajutorul acestor puteri, inclusiv cu aducerea şi intrarea în luptă a unor trupe terestre de desant care să țină piept potențialilor atacatori alături, desigur, de armatele celor atacați. În jocul de forțe ale celor două grupuri combatante ce se profilau la orizont, au apărut după părerea experților factori noi ce țineau de globalizarea potențială a războiului pe această direcție şi care solicitau ca şi puterile maritime democratice să nu-şi neglijeze forțele armatelor terestre şi prin aceasta să împiedice măcar indirect, ca centrul de presiune al “hearterland”-ului să nu-şi poată concentra eforturile la o dezvoltare intensivă a flotelor proprii, care să le amenințe serios superioritatea din spațiul euroasiatic. Desigur, în cazul globalizării conflictului, nu numai Anglia, Franța, Italia, Olanda etc. urmau să devină “capete de pod” ale armatelor puterilor maritime extraeuropene, dar şi Egiptul, India, Coreea sau alte spații importante pentru geopolitica şi geostrategia mondială. Unii specialişti din perioada interbelică au intuit şi impactul forțelor aeriene asupra destinului puterilor ce se vor confrunta, dar importanța acestora a apărut în toată plenitudinea şi greutatea lor în obținerea victoriilor de pe fronturi abia în timpul celui de Al Doilea Război Mondial şi în deceniile ce au urmat.

Oricum, dacă privim lucrurile prin această retrospectivă oferită de specialiştii în geopolitică din perioada interbelică şi suntem obligați s-o facem dacă nu vrem să pierdem din vedere evoluția generală a întregului secol al XX-lea, marcat esențial de cotiturile din 1918, 1945-1947, 1989-1991 -, ne dăm

seama, destul de clar, că, cel puțin în anii 1939 august – 1941 mai, lumea a fost la un pas “de fericire” iar democrația la un pas de prăbuşire. Centrul ruso-german al hinterlandului sau heartlandului a început să funcționeze provocând direct conflagrația mondială şi împărțirea sferelor de influență în Europa Centrală şi Răsăriteană şi, în scurt timp, a fost urmată de cucerirea de către germani a unor puteri maritime occidentale. Dacă avem în vedere şi puterea de şoc a Japoniei Imperiale, care s-a făcut în scurt timp simțită, realizăm că joncțiunea acestor forțe pe plan mondial ar fi amenințat oricare altă putere mare şi democrația, atâta cât mai subzista şi mai exista pe glob. Această perspectivă sumbră a unei primejdii de asemenea proporții i-a trezit, până la urmă, şi pe responsabilii de la Washington iar S.U.A., atacată, mai mult sau mai puțin prin surprindere, îşi aruncă peste bord neutralitatea şi intră în foc şi în Pacific şi în Atlantic, atât pentru a-şi apăra poziții şi interesele proprii, cât şi puterile maritime mai mari sau mai mici europene occidentale ce au funcționat şi au fost purtătoare ale unor regimuri democratice în lume secole de-a rândul.

De fapt, nevoia de a apăra democrația în lume a plutit în atmosferă încă înainte de decembrie 1941 iar Pearl Harbour n-a fost decât scânteia care i-a neutralizat pe “neutralişti”, transformați pe loc în războinici convinşi şi decişi să lupte până la zdrobirea duşmanilor. Au existat însă şi lunile penibile de dinainte, când Anglia, singură şi serios amenințată, ținea steagul sus în lupta contra pericolului nazist, dar, şi atunci, S.U.A., deşi neutră, a găsit mijloacele financiare de a ajuta Londra şi de a dota cu echipamente de război. În acea perioadă Europa a fost la un pas de prăbuşire, fiind căzută în mare parte pradă ordinii impuse de germanii bruni de la Berlin şi ruşilor roşii de la Moscova. Cu toate acestea, “leul britanic”, care a fost Churchill, a spus clar că englezii vor lupta pe pământ, în aer şi pe ape până la zdrobirea totală şi finală a nazismului. Dacă privim lucrurile, nu static, ci în evoluția lor generală de-a lungul deceniilor ce au urmat şi au marcat perspectiva dar şi retrospectiva secolului al XX-lea, trebuie să recunoaştem că defecțiunea din câmpul geopolitic al “heartland”-ului ruso-

german, survenită în iunie 1941, prin atacul lui Hitler contra lui Stalin, a fost de mare importanță şi a contribuit la obținerea victoriei finale de către Națiunile Unite şi de către democrație în general şi această afirmație este valabilă chiar şi în pofida suferințelor îndurate de cetățenii Europei Centrale şi Răsăritene căzuți pradă "părintelui", dar, de fapt, călăului popoarelor, care a fost Stalin. A fost un noroc că stătea în firea şi natura gangsterilor continentali, personificați de Hitler şi Stalin, să se ucidă unul pe altul şi să nu colaboreze până la sfârşit unul cu altul. Nu dorim să facem nici un fel de speculații şi nici să efectuăm "raționamente" prin prisma sau filtrul lui "dacă şi cu poate", dar, chiar şi din punct de vedere pur retoric sau teoretic, ne putem pune chinuitoarea întrebare oare cum şi când ar fi fost zdrobită o eventuală alianță dintre Tokio-Moscova-Berlin (de Roma lui Mussolini n-are rost să amintim, deoarece era slabă şi în interior şi în exterior), dacă ea ar fi rămas în picioare şi ar fi fost funcționabilă în întregimea ei.

Întrucâtva "iunie 1941" a însemnat retrospectiv şi negarea "heartland"-ului din 1917-1918, deci a acelei monstruoase coaliții dintre Germania Imperială şi Rusia leninistă, dar, oricum, tâlharul Stalin, devenit amic al marilor puteri democratice, a rămas cu toate teritoriile anexate în timpul prieteniei lui cu Hitler, la care a mai adăugat şi altele, atât în Europa cât şi în Asia Extremului Orient. Pe de altă parte, nu trebuie să uităm că şi acea conspirație germano-rusă, care l-a adus pe Lenin la putere şi a dus la Păcile de la Brest-Litovsk şi Buftea-Bucureşti, permițând Centralilor să-şi concentreze focul contra Antantei Occidentale, a survenit din fericire prea târziu, când înfrângerea puterilor maritime democratice n-a mai fost posibilă, deoarece marea putere democratică de peste Ocean a sărit în ajutorul lor şi şi-a făcut simțită forța şi eficiența în războiul european, ceea ce a dus la înfrângerea heartland-ului reprezentat de Germania Kaiserului şi de aliații ei dintre care unii au dispărut pentru totodeauna. Într-un fel Primul Război Mondial a însemnat nu numai lupta pentru împărțirea şi reîmpărțirea lumii, dar şi un conflict între democrație şi adversarii ei. Germania Imperială a avut anumite caracteristici ale unui regim monarhic parlamentar – ca şi Austro-Ungaria de altfel

–, dar el nu era cu adevărat democratic, deoarece a fost clar că în problemele de pace şi de război, de diplomație, puterea de decizie şi deci ultimul cuvânt au fost deținute de Kaiser, de generalii şi amiralii săi şi nu de societatea civilă germană ce l-a urmat de altfel cu fidelitate.

Considerăm util să revenim asupra evoluției Austro-Ungariei mai ales că s-a afirmat adesea că a constituit multă vreme un factor geopolitic important pentru pacea şi securitatea Europei iar după 1918, folosindu-se de eşecul "statelor națiuni" de la Versailles, înregistrat între 1938-1941, unii au evocat-o cu nostalgie până în zilele noastre. Fără să neglijăm factorii geopolitici amintiți, am dori să privim sau să reprivim lucrurile şi prin prisma presiunilor exercitate de forțele democratice şi federaliste asupra destinelor Austro-Ungariei, Monarhie parlamentară, dar – ca şi în Germania, în armată şi diplomație, puterea de decizie era în mâinile Împăratului-Rege şi nu a parlamentelor sau a comisiilor mixte parlamentare. Iar dacă Germania şi Austro-Ungaria şi-au creat geopolitica lor, acesta a dat naştere automat la două contrageopolitici, una interioară, provenită de la națiunile supuse din Monarhie, dar angajate în lupta pentru libertate şi democrație națională şi alta externă, derivată de la marile puteri europene maritime la vest şi de Rusia Romanovilor la est.

Intuind ca nimeni altul contradicția esențială ce o purta în structurile ei fundamentale Austro-Ungaria, marele istoric şi patriot ceh, dar, concomitent şi adept al europeismuluui, Frantisek Palacky, a prevăzut prin această prismă şi necesitatea şi cauza dispariției Monarhiei. Protestând împotriva acuzațiilor de reacționarism aruncate de liberalii austrieci şi unguri asupra slavilor, el a precizat că tocmai aceia care îi asupreau fără ruşine, formulând asemenea aserțiuni, operau o adevărată întoarcere a lumii pe dos, deoarece dualismul însemna nu dublu centralism, un dublu rău care, chiar pentru cel mai modest intelect, era mai rău decât unul singur. Palacky şi-a exprimat regretul că Monarhia n-a putut să devină o asociație de națiuni eliberate în care să domnească justiția, deci n-a fost posibilă transformarea ei într-o Europă zonal centrală şi răsăriteană de tip

elvețian, aşa cum au dorit-o şi au conceput-o majoritatea locuitorilor ei. Vinovați de această involuție a lucrurilor, preciza Palacky, erau doar germanii şi ungurii care “şi-au permis să câştige dominația şi să-şi stabilească prin ea un exclusiv despotism național, care într-un stat multilingv şi constituțional este un non-sens politic şi nu poate dura mult”.

Cu alte cuvinte, în concepția marelui istoric, democrația nu putea fi limitată, frântă în mai multe bucățele mici din care unele erau “oferite” unor națiuni, altele nu, deci, era un non-sens să te limitezi doar la libertatea juridică şi cetățenească sau la cea socială la care aveau acces toți şi s-o negi sau s-o limitezi pe cea națională a majorității locuitorilor Monarhiei, deoarece acest sistem purta în sine germenele distrugerii lui datorat contradicției în termenii fundamentali şi definitorii ai democrației europene care solicita pentru toți adepții şi locuitorii Europei însumarea armonioasă a libertăților naționale, sociale şi cetățeneşti. Un apel spre democrație şi federalism, spre formarea unei Europe zonale ca exemplu şi pas spre făurirea Europei Unite întregi a fost făcut şi de către românul şi europeanul Aurel C. Popovici prin formula mult mediatizată, dar rămasă fără ecou, a “Statelor Unite ale Austriei Mari” şi, cu mult înainte, s-au făcut doar auzite, dar nu şi respectate dorințele şi avertismentele austriactului Anton Springer, care a propus cu multă căldură şi convingere federalizarea etnică a Monarhiei ca singura formulă valabilă şi viabilă pentru progresul şi asigurarea libertății națiunilor din acest spațiu european în faza evoluției lor la mijlocul secolului al XIX-lea. Şi acest austriac le-a atras atenția în mod deosebit conaționalilor săi, dar şi maghiarilor, că austriecii şi ungurii, fiind minoritari din punct de vedere etnic, n-au drept nici unii, nici alții şi nici împreună sau alături la “comandamentul” Monarhiei, lucru repetat şi de László Teleki, care şi-a avertizat prietenii şi colegii de luptă că pentru progresul democrației europene, al federalizării şi asocierii unor națiuni libere şi egale între ele, era necesară eradicarea concepției fundamental greşită reprezentată de “axioma” conservării Ungariei Coroanei Sfântului Ştefan. Dar majoritățile covârşitoare ale şefilor politici austrieci şi unguri şi-au asigurat tocmai

“comandamentul” Monarhiei şi integritățile statelor lor istorice formate prin jafuri şi anexiuni de teritorii sau prin alianțe dinastice.

Considerăm util să reamintim, chiar cu riscul de a ne repeta, că sensul major al dorințelor, scopurilor esențiale urmărite de politica maghiară, a fost dezvăluit destul de sincer, chiar dacă într-un mod naiv, de unii gânditori unguri în discuțiile destul de deschise purtate cu prietenii lor români. Desigur, în cele mai multe cazuri, în secolul al XIX-lea, relațiile dintre liderii români şi unguri se desfăşurau potrivit dictonului - mult răspândit în epocă – “amicus personae, inimicus causae”. Astfel cunoscutul publicist Palásthy Sándor, redactor responabil la ziarul guvernamental “Ellenör”, era prieten personal cu avocatul român Ioan Dragoş. Desigur, Palàsthy era la curent cu toate culisele şi secretele politicii interne şi internaționale a Austro-Ungariei, lucru de care era convins şi Dragoş, care a certificat faptul că prietenul său ungur era frate de cruce cu Csernatony, amic cu Tisza şi Andrássy, în soldul cărora se afla, şi prin desele contacte cu ministrul-preşedinte al Ungariei şi cu ministrul de Externe al Austro-Ungariei le cunoştea opțiunile de bază ale politicii lor. Într-o discuție amicală din 1877, Palásthy l-a informat pe Dragoş că Andrássy şi mai mulți politicieni unguri, exprimând voința generală a națiunii maghiare, se vor alia în curând cu puternica Germanie Imperială (fapt realizat în 1879). O Germanie câştigată pentru cauza ungară îşi va da concursul pentru asigurarea supremației maghiare asupra slavilor şi românilor din Ungaria Coroanei Sfântului Ştefan. În mod subtil, redactorul ungar dorea să-l prevină pe prietenul său român şi să-i inoculeze ideea că în fața unei asemenea coaliții puternice, nici el şi nici alții ca el, n-aveau şanse să mai lupte sau să-i reziste ci, era mai rațional şi mai cuminte, să fie ascultători şi cetățeni supuşi, loiali şi disciplinați ai statului ungar.

Palásthy i-a mai relatat lui Dragoş şi alte preferințe sau opțiuni ale politicii patronilor săi, pe care le accepta şi le apăra şi el cu toată convingerea şi anume că oricând ar reizbucni în Europa un război între francezi şi germani, ungurii ar sări imediat în ajutorul prietenilor din Berlinul imperial. Autoîncurajându-se şi

lăsându-se prins de un suflu plin de optimism privind câştigurile şi viitorul ungurismului, asigurat de făurinda mare alianță germano-austro-maghiară, Palásthy i-a mărturisit lui Dragoş că nutrea speranțe întemeiate în privința maghiarizării slovacilor, mai ales dacă guvernul va investi în timp util cu un milion de florini mai mult pentru învățământul din nordul Ungariei. Redactorul ungur i-a mai spus prietenului său român – nu ştim dacă cu regret sau nu – că pe români, şi, mai ales, pe cei din Ardeal, nu mai era posibil să-i maghiarizezi (deci şansele ar fi fost probabil mai mari în Banat, Crişana, Maramureş), deoarece aveau prea mulți intelectuali. Însă, oricum, Palásthy, nu ştim nici de data aceasta, dacă s-a autoliniştit sau a dorit să-l liniştească pe Dragoş, când i-a spus că el, personal, era pe deplin convins că românii erau mai puțin periculoşi decât slavii. Pentru a nu exista nici un fel de dubii, redactorul maghiar îi precizează lui Dragoş, pe un ton sentențios şi pedagogic, că ungurii nu vor admite niciodată ca Transilvania să fie anexată României, deoarece Ungaria nu-şi putea permite să-şi piardă hotarele "naturale" de la Carpați şi, cu toate că nu-i crede periculoşi, sau, prea periculoşi, pe români, Palásthy nu admite nici un fel de împăcare cu ei pe baza drepturilor naționale colective şi nici o autonomie provincială internă pentru Transilvania. Pus la curent atât de direct de prietenul său ungur, Dragoş îl roagă imediat pe Barițiu să-i prevină pe miniştrii de la Bucureşti asupra viitoarei evoluții a politicii ungare care, printre altele, dorea şi urmărea ca, sprijinită fiind de Germania, să-i asuprească şi pe români. Dragoş îl previne şi el pe Barițiu că românii nu se puteau aştepta la nimic bun de la maghiari care, de frica slavilor, fug sau sar în brațele lui Bismark, nesocotind națiunea română din Transilvania, despre care şefii din Ungaria nu cunoşteau multe lucruri. De fapt, Palásthy oferă un exemplu concret de colaborare dintre factorii geopolitici din "heartland" – Austro-Ungaria şi Germania – împotriva democrației, federalismului şi a stabilirii unui climat paşnic în Europa națiunilor.

Am revenit asupra acestor informații şi situații cu scopul de a sublinia cu tărie şi fără teama de a greşi prea mult că, din moment ce democrația şi

federalismul au fost stopate de dualism, lupta dintre cele două tabere ce se confruntau pe diverse planuri a rămas la ordinea zilei nu numai în interiorul Austro-Ungariei, dar a fost transmisă sau strămutată şi în exterior, manifestându-se într-un fel sau altul la nivelul întregii Europe. De fapt, în secolele al XIX-lea şi al XX-lea, lupta dintre vechi şi nou, confruntările politice, militare, insurecțiile luate, judecate şi interpretate fiecare în parte sau toate la un loc în şuvoiul continuu ce l-au provocat sau l-au lăsat în urmă au constituit un fel de permanență mai mult sau mai puțin reliefată la suprafață dar venită din adâncuri. Ea trebuia să rezolve probleme esențiale, să ofere soluții, să înlăture dilemele dureroase în care se zbătea societatea umană şi anume să decidă cine vor fi învingătorii şi cine vor fi învinşii: regimurile monarhice absolutiste sau cele monarhice parlamentare, forțele politice conservatoare sau cele liberale, principiul naționalităților, libertatea şi egalitatea popoarelor care luptau să aibe şi ele acces la state proprii şi la istorie sau marile regate şi imperii multinaționale şi asupritoare, ai căror şefi, monopolizând istoria sau dreptul la istorie doar pentru ei, afirmau că principiul naționalităților era identic cu negarea istoriei şi, în ultimă instanță, toate lucrurile, eforturile, luptele şi frământările oamenilor şi popoarelor s-au îndreptat spre tăierea unui nod gordian prin rezolvarea cu prioritate a contradicției sau problemei fundamentale care să ducă la victoria finală a democrației împotriva oricăror regimuri de asuprire națională, de dictatură şi de tiranie.

Prin acesată paradigmă şi din acest punct de vedere trebuie interpretat Anul 1918, dar şi anii ce l-au precedat şi l-au urmat, fie că este vorba de 1848-1849, 1859-1866, 1877-1878 sau 1939-1941, 1945-1947, 1989-1991. Toți aceşti ani au marcat cotituri importante în istoria omenirii, au ilustrat lupta dură dintre bine şi rău, dintre progres şi regres, dintre tiranii şi democrații, când favorabile, când defavorabile taberelor ce stăteau față în față şi se confruntau. Dar mersul ascendent l-au parcurs democrațiile, deoarece modelele occidentale de guvernare democratică au fost treptat adaptate şi adoptate de statele şi națiunile

din Europa Centrală şi Răsăriteană, în grade diferite, este drept, şi în funcție de nivelul atins de civilizațiile materiale şi spirituale ale "receptorilor" din această zonă; şi chiar dacă forțele negre ale dictaturilor brune şi roşii au stopat acest drum ascendent la sfârşitul perioadei interbelice sau a doua şi după Al Doilea Război Mondial, până la urmă evoluția evenimentelor a dus la dispariția mai întâi a unei dictaturi, dar apoi, după un timp mai îndelungat şi pentru unii din acest punct de vedere şi mai chinuitor, şi a celeilalte. S-a făcut astfel loc speranței generale şi îndreptățite în libertatea cetățenilor şi națiunilor europene în ansamblul lor, care şi-au verificat şi adeverit capacitatea de a impune şi a asigura victoria democrației a cărei mamă sau matcă a fost tot Europa Occidentală şi Atlantică.

Ea, ajutată de forțele şi puterile maritime de peste Ocean, a constituit şi după 1947-1948, speranța în victoria generală a democrației, ea a negat spiritul regimurilor dictatoriale roşii, ascunse sub denumirea falsă de “democrații” populare şi chiar şi atâta timp cât regimurile democratice occidentale şi cele comuniste orientale au coexistat, lupta dintre ele a rămas la ordinea zilei, s-a manifestat din adâncuri, în mod acut, dar în forme mai mult sau mai puțin directe. A fost clar că şi în aceste decenii, ca şi în cele anterioare, democrația şi dictatura au rămas incompatibile una cu alta şi coexistența nu mai putea dura mult. Desfăşurarea evenimentelor contemporane, ca şi evoluția timpului ce este şi va deveni istorie, au demonstrat cu elocvență că, în “teaca” comună, care a fost Europa, nu mai puteau încăpea două “săbii”, că era strict necesar şi obiectiv să rămână una singură şi anume aceea care asigura proprietatea şi libertatea cetățenilor, libertatea, egalitatea şi asocierea liber consimțită, armonioasă şi benefică pentru toți şi pentru toate națiunile. Căderea dictaturii şi victoria democrației este şi să sperăm că va fi şi va rămâne premisa premiselor pentru extinderea şi consolidarea Europei Unite în limitele ei fireşti (dar fără o Rusie euroasiatică), că vor fi înlăturate toate obstacolele oricât de mari şi de dificile ar fi ele, apărute în calea făuririi ei, pentru ca această mare şi mult aşteptată operă să

nu constituie niciodată şi nicicum un fel de “lost oportunity”, de care istoria a văzut destule şi pe care ar fi timpul şi ar fi înțelept să le evite pentru totdeauna.

Primul Război Mondial a apărut şi s-a manifestat pe scena istoriei moştenind şi purtând în sine şi unele sarcini sau având şi unele misiuni de îndeplinit legate de mersul înainte al democrației europene. După părerea noastră, Anul 1918 şi, legat de el, făurirea Sistemului de la Versailles a demonstrat că forțele democrației în mişcare s-au concetrat în Antanta Cordială şi Occidentală, în S.U.A. şi în aliații lor mai mici şi nu în Puterile Centrale şi prietenii lor mai mici sau mai mari. Dar a fost un mare noroc – dacă am putea spune aşa – că Rusia Imperială, care a constituit “heartland”-ul mondial, nu s-a aflat în aceeaşi tabără cu “heartland”-ul european, ci, dimpotrivă, cel puțin până în decembrie 1917, s-au confruntat în război, astfel că Germania a fost nevoită să lupte pe două fronturi, fiind țintuită în centru, chiar dacă teritoriul dominat şi controlat prin ea de Puterile Centrale crescuse simțitor. Iar când heartland-ul rus s-a apropiat de cel german şi armatele germane s-au năpustit asupra englezilor şi francezilor, belgienilor, americanilor, în 1918, zarurile erau deja aruncate sau după vorba poetului “era târziu şi era toamnă”, atât pentru Berlin, cât şi pentru Viena imperială şi Budapesta regală.

Ca şi Primul şi Al Doilea Război Mondial s-a manifestat pe scena lumii şi sub aspectul unei conflagrații ce includea în sine şi lupta dintre tiranie şi democrație şi, în acest sens, marea miză a rămas tot salvarea regimurilor democratice, acolo unde acest lucru a fost posibil sau s-a dovedit a fi posibil, la sfârşitul luptelor, deşi, la început, intențiile Cărții Atlanticului, semnate şi parafate însă şi de mâini mincinoase, proclamau dorința de a generaliza democrația, de a asigura dreptul popoarelor la independență națională, la respect şi egalitate pe plan internațional, la libertatea de a-şi alege libere guvernanții şi regimurile politice. O bună parte din aceste principii şi suflul înnoitor şi mobilizator spre democrația internă şi internațională s-au regăsit în şi au continuat ideile generoase din Covenantul propus de Woodrow Wilson în Primul Război Mondial.

Considerăm că “marea miză” menționată rămâne prin importanța, conținutul şi mesajul ei în picioare, funcționează continuu şi în timpul operațiunilor militare şi după aceea, chiar dacă în mod fortuit tiranul Stalin şi Uniunea Sovietică, croită după chipul şi asemănarea lui şi a lui Lenin, s-a urcat sau a fost urcată în căruța democrației mondiale. Defecțiunea din tabăra gangsterilor a înlăturat perspectiva ca neagresiunea şi împărțirea sferelor de influență sovieto-nazistă sau ruso-germană, să evolueze spre o alianță efectivă dintre “heartland”-ul mondial şi cel european, deci dintre cele două poziții centrale de forță terestră, care, să nu uităm, putea fi întărită considerabil şi de Tokio. Totodată, alianța ruso-americano-engleză, chiar dacă din anumite privințe poate fi considerată un fel de “copulațiune nenaturală” sau a fost denumită la un moment dat ca o alianță nefirească sau un fel de anus contra naturii, ea a fost benefică din punct de vedere tehnic şi geostrategic, deoarece a situat a doua oară Germania la mijloc, între Londra şi Moscova şi, în ultimă instanță, a zdrobit-o între două fronturi. Practic vorbind, dacă privim lucrurile în perspectiva generală a permanței menționate anterior, a fost bine pentru cauza democrației că doi tirani s-au bătut şi s-au slăbit reciproc, în loc să-şi unească forțele malefice şi a fost de-a dreptul benefic pentru viitorul ei că din două rele a rămas în picioare doar unul chiar dacă era de potențialitatea uriaşă a forței ruseşti ce a continuat să constituie şi după 1945 “heartland”-ul mondial înzestrat acum cu multe tentacule şi în afara lui.

Nu este loc, nici timp să analizăm aici modul fortuit în care statul totalitar roşu, complicitar din august-septembrie 1939 cu statul brun nazist în declanşarea celui de Al Doilea Război Mondial, s-a trezit în scurt timp în alianță cu cel mai puternic stat democrat din lume. Oricum, merită să menționăm că primul brâu de securitate a fost achiziționat în acea perioadă a anilor 1939-1940 de Moscova prin anexarea unor părți din Polonia, Finlanda, România şi cucerirea integrală a Estoniei, Letoniei şi Lituaniei şi binențeles că acest deocamdată “mic brâu” s-a înroşit şi s-a lărgit imediat după 1945-1947 prin reproducerea şi extinderea regimului matcăi bolşevice de la centru. Este interesant să amintim şi faptul că

unii au afirmat că, după declanşarea atacului hitlerist din iunie 1941, existența acestui brâu roşu şi străbaterea sau parcurgerea lui de către trupele germane, chiar dacă n-a durat prea mult, şi-a avut rolul său în depăşirea crizei "sufleteşti" a lui Stalin şi a acoliților săi (surprinşi şi siderați de actul duşmănos săvârşit de foştii amici) care, după ce şi-au revenit, au început să organizeze rezistența şi să prevină victoria Războiului Fulger prevăzută şi dorită de Berlin încă din primele luni. Nu ne interesează nici motivele – deşi explicabile geostrategic şi militar – pentru care anglo-americanii, după ce au vâslit în aceeaşi barcă cu Stalin, au considerat, după unele ezitări, că acest brâu trebuia menținut – cu anumite rezerve şi excepții – pentru că, întărind marele lor prieten de la Răsărit câştigau şi pentru ei coeficiente de siguranță şi de speranță în plus pentru apropierea înfrângerii Axei.

În aceste condiții, aliații – în pofida unor declarații de principii şi de idei generoase enunțate anterior – au recunoscut până la urmă şi au parafat toate anexiunile şi hoțiile efectuate de U.R.S.S. în perioada când îşi împărțea sferele de influență cu acordul Germaniei hitleriste devenită acum inamicul nr. 1 comun. Mai mult decât atât, în timpul tratativelor dintre cei trei mari Roosevelt-Churchill-Stalin – deşi, în scurt timp se va vedea că practic a fost vorba numai de doi –, s-a agreat ca U.R.S.S. să beneficieze şi de o centură exterioară de state, care să constituie un alt brâu protector menit să apere Uniunea bolşevică de alte eventuale atacuri dinspre Vest. Nu ne mai interesează controversele politologilor sau istoricilor de o orientare sau alta, purtate în jurul aprecierii intențiilor ce i-au animat pe cei trei mari prieteni. Unii au susținut că occidentalii n-au înțeles şi nici n-au interpretat acest brâu ca un spațiu extins al regimurilor comuniste, ci au sperat şi au dorit doar ca în sfera de influență sau de siguranță sovietică să funcționeze numai guverne reprezentative şi democratice în interior, dar care în exterior să fie aliate şi să semneze tratate de prietenie cu U.R.S.S.-ul. S-a crezut sau s-a sperat că acelaşi lucru l-a dorit şi Stalin, mai ales că a desființat Cominternul, a susținut "viva voce" şi în scris, în declarații publice liniştitoare (sau

ameţitoare) pentru prietenii lui mari occidentali că U.R.S.S.-ul nu va opera niciodată şi niciunde exporturi de revoluţie comunistă.

Oricum, judecând evoluţia geopolitică de până atunci, apare o "uşoară" – deşi explicabilă, prin contextele interne şi internaţionale diferite în care s-a produs – contradicţie între puterile maritime atlantice de după 1918 care au sprijinit un brâu sau cordon sanitar de state rezultate din Sistemul de la Versailles în Europa Centrală şi Răsăriteană, menit să constituie o barieră contra Uniunii Sovietice şi aceleaşi forţe mari, înzestrate cu regimuri democratice, care în timpul şi în primii ani după cel de Al Doilea Război Mondial, au susţinut un "brâu" sau un spaţiu de siguranţă pentru Moscova roşie. În faţa acestei "uşoare" contradicţii dintre politica occidentală interbelică şi postbelică, nici noi nu ne putem abţine să constatăm că primul a servit cauza generală a democraţiei europene iar al doilea cu precădere pe cea a tiraniei roşii din Europa. Nu este nici spaţiu şi nici timp să comentăm, sau să condamnăm jocul "bileţelelor" care a trasat sferele de influenţă în Europa Centrală şi Răsăritenă şi a fost jucat de Stalin şi Churchill la Moscova, în 1944, lucru ce i-a adus multe acuzaţii "cinicului" prim-ministru al Marii Britanii. Nu trebuie totuşi să uităm că "cinicul" Churchill, în afară că era reprezentantul şi purtătorul celei mai vechi democraţii din Europa în Naţiunile Unite în marea coaliţie contra Axei, a propus zadarnic în anii anteriori ca a doilea front să fie deschis în Balcani, în care caz trupele anglo-americane şi cele aliate lor ar fi putut apăra, la concret şi la obiect, pe teren, în 1943-1944 şi ideea restabilirii regimurilor democratice din această zonă (inclusiv cea carpatică unde Antonescu putea să redea puterea unei coaliţii democratice de tip Maniu-Brătianu). Era clar că dacă "amicul" Churchill şi-ar fi putut impune propunerea, nu mai era nevoit să facă pe "cinicul" şi să schimbe bileţele cu Stalin. Numai că Churchill nu era doar cinic, era şi realist şi în ultima lui calitate a realizat imediat că nu-i mai rămâneau multe şanse să modifice situaţia de pe un teren sau teritoriu considerabil controlat de Armata Roşie şi că era nevoit să încerce salvarea a aceea ce se mai putea salva în acest spaţiu.

Se ştie că în “agrementul” de la Moscova, unde Stalin a primit 90% în România, 80% în Ungaria şi Bulgaria şi 50% în Iugoslavia iar Churchill 90% în Grecia şi 50% în Iugoslavia, n-a fost vorba despre Polonia. Întrucât şi aici a fost însă omniprezentă şi puternică doar cizma roşie rusească şi acest stat deşi n-a fost nominalizat şi “sacrificat” pe hârtie, totuşi pe teren şi în viață a avut în scurt timp aceeaşi soartă, a rămas în sfera de influență sovietică, a fost bolşevizat în câțiva ani, ca şi celelalte state satelite din brâul “protector” al Moscovei care putea însă potențial deveni şi o bază de lansare a unui eventual atac al acesteia contra puterilor maritime occidentale. De fapt, Stalin şi-a mărturisit în fața unor comunişti europeni orientali alte opțiuni sau păreri ce se băteau cap în cap cu cele susținute în fața prietenilor occidentali şi anume că Al Doilea Război Mondial ar avea o caracteristică cu totul nouă şi specifică în sensul că pe teritoriul unde se aflau trupele marilor puteri trebuia neapărat impus şi regimul politic al acestora. Ceea ce era într-adevăr nou şi malefic totodată, a fost faptul că Europa Centrală şi Răsăriteană a fost singura vizată şi silită să-şi piardă în acest context regimurile parlamentare în favoarea dictaturii roşii şi a totalitarismului, deoarece în Europa Occidentală, oricum, trupele americane nu erau în situația de a impune democrația în state parlamentare şi democratice ca Franța, Anglia, Olanda, Danemarca, Belgia etc., deoarece aici acest sistem exista de secole, ci, doar, a fost vorba de a-l ajuta şi a-l proteja pentru a funcționa în condiții mai bune şi mai avantajoaase ca înainte de război. Declarațiile contradictorii ale lui Stalin, n-au făcut altceva decât să dovedească odată în plus că el era un mare maestru al disimulărilor de tot felul şi reprezenta – ca şi marele său model Lenin – un alter – “Janus cu două fețe” şi că el era adevăratul cinic, nu Churchill.

Primul-ministru britanic nu poate fi judecat şi nici etichetat cu diverse epitete sau adjective doar pentru ceea ce a făcut în octombrie 1944, la Moscova, deoarece şi oamenii politici, ca şi evenimentele interne şi internaționale, nu pot fi analizați pe momente, acte şi părți separate unele de altele. Este strict necesar ca pentru a formula o caracterizare justă şi obiectivă să se aibe în vedere întrega

lor activitate şi evoluție politică. În fond, tot Churchill a fost acela care, încă în 1920, a atras atenția opiniei publice că sistemul bolşevic rus va constitui într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat o amenințare serioasă pentru pacea şi democrația lumii şi, tot el, a redeschis la Fulton, în prezența lui Truman, lupta contra pericolului ce-l reprezenta Uniunea Sovietică. În acel moment, Churchill era în opoziție, deoarece fusese bătut în alegeri, cu un an în urmă de laburistul Atllee. Însă el, ca un adevărat reprezentant şi apărător al democrației, s-a felicitat că națiunea sa continuă să posede forța şi capacitatea de a-şi alege periodic şi alternativ guvernanții. El a deplâns acele popoare constrânse să trăiască în totalitarism şi să se supună unor guvernanți "bătuți în cuie" care, de cele mai multe ori, se concentrau sau se metamorfozau în "faraoni" roşii - unici - de care nu-i mai scăpa decât doamna cu coasa.

Naşii Sistemului de la Versailles din perioada interbelică, care au fost probabil constrânşi să devină – cel puțin parțial – groparii lui, în condițiile excepționale ale celui de Al doilea Război Mondial, din necesitatea de a nu-şi supăra sau de a-şi întări marele prieten de la Răsărit, s-au dovedit a fi naivi dacă au crezut într-adevăr că după încheierea acestuia, va fi posibilă organizarea de alegeri democratice în Europa Centrală şi Răsăriteană sau că vor dăinui multă vreme guvernele de coaliție care să concentreze toate forțele antifasciste din aceste țări: comunişti, social-democrați, liberali, agrarieni, creştin-democrați, monarhişti, republicani. Chiar unde "minunea" s-a săvârşit, ca, de pildă, în Ungaria şi Cehoslvacia, ea n-a ținut mult, deparece comuniştii, ajutați de marele protector de la Moscova, au înscenat procese deputaților democrați din Parlamente, conducători şi membri ai altor partide decât cele comuniste, i-au înlăturat, i-au încarcerat şi pe mulți i-au lichidat fizic, pentru a-şi deschide drumul spre monopolul puterii de stat şi spre totalitarism. "Tovarăşii de drum" din aproape toate statele din Europa Centrală şi Răsăriteană au dispărut în scurt timp sau din viață sau de pe scena vieții politice iar dacă au rămas pe ici, pe colo,

au devenit simple umpluturi sau marionete ale regimurilor de “democrație” populară de tristă şi vie memorie.

Considerăm futile şi fără un rost serios acele afirmații sau supoziții acceptabile doar ca simple speculații de “experiment istoric de laborator” – care susțin că la început sau la un anumit moment dat Stalin a fost serios înclinat să-şi respecte promisiunea de a nu induce comunismul în brâul sau centura exterioară de siguranță, dar că fiind “speriat” de eventualitatea pătrunderii capitalului american de la Vest spre Est prin Planul Marshall şi simțindu-se direct amenințat sau prevăzând că-şi va putea pierde “centura”, a trecut la contraofensivă şi a bolşevizat rapid şi total întreaga Europă Centrală şi Răsăriteană până în 1948. În primul rând noi credem că Stalin, deşi era poate suspicios, nu era cu precădere sperios din fire şi că istoria secolului al XX-lea ni l-a făcut “cadou” mai mult ca să-i sperie şi să vâre groaza în alții decât să tremure el în fața altora. Practic vorbind, generalismul roşu, deşi a trâmbițat ani în şir că este adeptul succesului socialismului într-o singură şi mare țară şi înainte şi în timpul celui de Al Doilea Război Mondial, lui i-a rămas dragă la suflet ideea exportului de revoluție bolşevică pe care a şi pus-o în practică imediat ce a deținut în mână toate atuurile unei puteri gigantice ale cărei trupe controlau un areal european considerabil. Lui I-a fost dat “să răzbune” eşecurile insurecțiilor proletare din Germania şi Ungaria (1919), Bavaria (1923), Estonia (1925) şi să devină factorul primordial şi decizional în implementarea totalitarismului roşu până dincolo de linia Oder-Neisse. Acestă idee, devenită realitate, a fost soluția cea mai sigură a păstrării sferei de influență şi de mare putere europeană a U.R.S.S.-ului (ea continua însă să reprezinte şi heartland-ul mondial), lucru care a rămas în vigoare şi a funcționat chiar dacă Finlanda a fost lăsată ca în interior să nu devină comunistă iar în exterior să fie prietena Moscovei ca şi în pofida defecțiunii iugoslave sau albaneze de mai târziu sau a faptului că ruşii s-au retras în 1955 din Austria pe care au ocupat-o împreună cu Occidentalii maritimi şi au lăsat-o (din “condescendență” democratică !?) să devină neutră.

Printre speranțele care s-au prefăcut în fum şi scrum s-a numărat şi aceea că regimul comunist şi Uniunea Sovietică “urcată” în aceeaşi căruță cu marile puteri democratice şi maritime ale lumii şi lovită atât de dur şi de serios de atacul nazist care a provocat şi în spațiul ei hecatombe de morți, se va umaniza în urma suferințelor îndurate. S-a crezut că sub impactul luptei generale comune împotriva Axei, U.R.S.S.-ul va găsi un modus vivendi cu sau se va apropia într-un fel sau altul de statele democratice şi de principiile ce le guvernau, renunțând cu timpul la totalitarism sau la amenințări şi intervenții în exterior. Practica a dovedit că “lupu-şi schimbă părul dar năravul ba” şi deci lupul roşu n-avea cum – prin natura şi substanța regimului bolşevic ce-l purta cu sine – să se transforme în bine, lucru dovedit de faptul că acei “lupi mici” care au dorit poate sincer să-şi schimbe natura şi să umanizeze socialismul de la ei de acasă, au fost înlăturați de la putere sau chiar împuşcați în unele cazuri de intervențiile comandate şi executate de “marea lupoaică roşie” de la Moscova şi de formația loială a celorlalți “căței” ce o ascultau şi o urmau în cadrul Tratatului de la Varşovia.

Întotdeauna există însă în istoria celor mai complicate sau mai cumplite evenimente din evoluția societății umane – cum a fost şi cel de Al doileaRazboi Mondial – şi voci lucide care văd sau prevăd esența lucrurilor, intuiesc peste şi prin orice noian de situații şi de contradicții în ce direcție se îndreaptă sau sunt îndreptate ele de forțele majore implicate în conflict. În general, asemenea voci sau judecăți de valoare, ce au fost verificate de practica vieții politice interne, zonale sau internaționale la scurt timp după enunțarea lor, au aparținut unor specialişti sau experți remarcabili în studiul politicior internaționale. Exemplul a fost oferit de N. Spykman, H. Makinder şi alții, “părinții” ideii necesității creării unei coaliții internaționale a puterilor maritime democratice pentru însăşi existența lor viitoare în fața aptitudinii Uniunii Sovietice, odată ieşită, întărită şi victorioasă din război, de a exersa o presiune puternică spre a avea acces la supremația mondială. Această soluție a fost propusă şi devenită publică în 1942-1943 din păcate ultimul an de viața al lui N. Spykman, Director al Facultății de Studii al

Relațiilor Internaționale a Universității din Yale, expert de o abilitate profesională remarcabilă şi de o luciditate rară. Însă ideea lui şi a celor ce au gândit ca el a fost salvatoare pentru cauza democrației, contrabalansarea şi, în ultimă instanță, înfrângerea tiraniei roşii europene şi a prins viață în 1949, prin crearea NATO.

În plină alinață şi colaborare de război a anglo-americanilor cu sovieticii, N. Spykman, H.Y. Mackinder, H.W. Weigert (dar ultimii şi după război) au intuit că în scurt timp omenirea, cauza democrației şi libertății popoarelor, se va confrunta doar cu un singur "Hitler" care va fi Iosif Visarionovici Stalin, marele prieten de la Răsărit al lui Roosevelt şi Churchill. Chiar dacă pericolul n-a fost nominalizat astfel, ei au avut dreptate, deoarece Stalin era Uniunea Sovietică şi Uniunea Sovietică era Stalin, devenit faraonul roşu de la Moscova care şi-a impus prin teroare de partid şi de mase voința asupra funcționării tuturor structurilor puterii din Imperiul bolşevic, încă înainte de Al Doilea Război Mondial şi situația a rămas neschimbată, atât în politica internă cât şi în cea externă şi după victoria contra Axei.

Numai că acum "heartland"-ull mondial roşu şi-a întins tentaculele până în Manciuria, Insulele Curile şi întreg Sahalinul, avea bază la Porth Arthur în Extremul Orient şi prin trupele sale controla şi domina spre Apus un spațiu imens euroasiatic până dincolo de Oder-Neisse. Unei asemenea forțe gigantice – subliniau specialiştii amintiți – trebuia să i se opună forța geostratetică combinată a țărilor maritime din Europa Occidentală şi din Asia, capabilă să o strângă într-un inel tot atât de puternic şi de imens şi să împiedice Uniunea Sovietică să aibe acces şi la mările Sudului. S-a considerat că supraviețuirea civilizației materiale şi spirituale, a sistemului politic şi cultual occidental în ansamblul lui, solicita cu obiectivitate şi de urgență ca acesta să fie protejat de forțe strategice combinate şi bine structurate care să impună respect în lume şi să însumeze resurse umane democratice numeroase şi armonios concentrate într-un spațiu politic şi militar de control având în Franța un veritabil cap de pod, în Anglia un aerodrom internațional avansat iar din punct de vedere militar, financiar, economic şi

tehnologic era necesar să se îmbine şi să se completeze cu resursele importante oferite de popoarele, produsele agricole şi industriale ale S.U.A. şi Canadei.

În fond, a fost evident că prin unirea forțelor democratice de la Estul şi Vestul Atlanticului de Nord, s-a dat o nouă vigoare acelui areal numit "inner-Europa", mult slăbit după 1944, dar care în secolele al XVIII-lea şi al XIX-la, mai ales, a fost dătător de ton în privința punerii în funcțiune a revoluției industriale şi a răspândirii ei în lume, a exportului de capital uman, tehnologic şi financiar, peste mări şi oceane, şi nu în ultimă instanță a constituit prin Anglia, Franța, Olanda, Belgia, Suedia, Danemarca, Norvegia, Italia etc. o centură sau un nucleu al democrației, al unei civilizații materiale şi spirituale avansate de al căror vârfuri numai S.U.A. s-a putut apropia sau compara atunci ca nivel de trai şi de libertate al cetățenilor. Statele care poartă în ele însele germenii democrației sunt capabile să învețe din greşelile şi înfrângerile proprii, să se corecteze şi să le îndrepte în timp util, dar, în mod "fatal" în sensul bun al cuvântului, atunci când ies în lume sunt menite să ducă şi să răspândească prin ele însele aceiaşi germeni ai democrației în spațiile în care activează şi îşi fac în mod direct simțită prezența şi prestigiul din punct de vedere material, politic şi cultural. În acest context, am dori să subliniem că în acele momente când s-a realizat combinarea şi armonizarea dintre democrația internă şi internațională, din această fericită sinteză, a rezultat o geopolitică sau geostrategie benefică ce a oferit un coeficient de siguranță, un scut serios şi puternic pentru conservarea şi continua libertate a indivizilor şi popoarelor, accesul lor la dreptul la rezistență contra asupririi anunțată sau enunțată cu atâta forță şi generozitate în Declarațiile americanilor, francezilor, polonezilor, la 1774, 1789, 1791 şi practicate deja demult de regimul monarhic parlamentar din Marea Britanie.

Englezii au învățat din înfrângerea şi lecția amară aplicată lor de americani între 1774-1783 – desigur cu ajutorul aliaților de atunci ai lui Washington – şi probabil prima învățătură a fost că din moment ce americanii care erau de fapt în primul rând "puii" lor de peste Ocean, au perceput bine ideile lui John Locke, ale

Revoluției glorioase sau pe cele din Habeas Corpus Act, n-a mai avut rost ca Londra şi Regele de la centru să încerce fărâmițarea libertăților, să accepte doar dreptul la proprietate şi la egalitatea juridică şi să blocheze de pildă aplicarea în arealul american a principiului atât de iubit de britanici că nici o putere nu putea percepe impozite de la un popor fără consimțământul liber al aleşilor şi deputaților acestuia întruniți într-un singur for legislativ şi reprezentativ. Practic vorbind, Regele George al III-lea şi miniştrii săi de genul lordului North, au crezut că dacă pot sau este posibil să fărâmițeze substanța de granit a libertății vor reuşi să blocheze accesul americanilor la libertatea şi independența națională. Dar națiunea britanică şi-a ales periodic guvernanții, i-a pedepsit pe cei ce n-au văzut clar înspre ce se îndreptau faptele şi au eşuat, au dat puterea altor echipe sau partide. Iar de-a lungul deceniilor ce au urmat, națiunile canadiană, australiană, neo-zeelandeză etc. au fost înzestrate cu constituții democratice şi, aşa cum am subliniat anterior, în secolul al XX-lea Commonwhealth-ul a devenit model de organizare democratică a unui segment important din instituțiile, viața şi relațiile internaționale.

3.2. Instaurarea teroarei roşii în Europa Centrală şi Răsăriteană

La sfârşitul celui de al Doilea Război Mondial, spre deosebire de Primul, când legăturile Occident-Orient erau largi şi au funcționat până la granițele cu U.R.S.S.-ul, asigurând pacea internă şi securitatea internațională a multor națiuni din Europa Centrală şi Răsăriteană, lucrurile au evoluat sau mai precis au involuat într-o direcție drastică, democrația s-a oprit undeva la vest de Oder-Neisse, în acest spațiu central-oriental generalizându-se tiranie roşie de tip stalinist. Moscova şi Gulagurile ei s-au revărsat spre țările şi popoarele controlate de Armata roşie unde au început să fie distruse societățile civile incompatibile cu regimul comunist-părinte deoarece s-au bazat, în sistemul economic, pe proprietatea privată şi în cel politic pe principiul separării puterilor în stat, pe

drepturile şi libertățile omului şi ale cetățeanului, pe cele ale partidelor politice, ale diferitelor biserici şi confesiuni şi ale asociațiilor şi organizațiilor înființate de ele, pe activitatea unor sindicate naționale sau pe ramuri ce acționau liber şi apărau tot aşa interesele membrilor lor. Societatea civilă, singura compatibilă cu democrația, alegea şi controla statul şi nu invers şi, tocmai de aceea, în concepția boşevică ea trebuia să fie distrusă în tot spațiul Europei Centrale şi Răsăritene controlat de ruşi pentru a face loc tipului monopolist de Stat-Partid. Comisarii politici şi serviciile speciale sovietice, la adăpostul Armatei Roşii, au acordat o mână de ajutor eficientă tovarăşilor lor din Ungaria, Bulgaria, Polonia, România, Cehoslovacia, în distrugerea speranței refacerii democrațiilor şi societăților civile de tip occidental. De fapt, aici s-a operat distrugerea regimurilor de dictatură militară şi fascistă de diferite nuanțe în favoarea exclusivă a regimurilor comuniste totalitare de acelaşi tip stalinist.

Cei eliberați de sovietici, fie că le-au fost duşmani sau prieteni, au simțit imediat binefacerile cu care i-au copleşit „eliberatorii" lor. Din 9 milioane de unguri, 600.000 au fost deportați şi 200.000 nu s-au mai întors niciodată acasă. Mulți şi-au găsit moartea pe drum sau în lagăre de tranzit, dar pe aceştia nu i-a înregistrat nici o statistică. Comuniştii bulgari au împuşcat 2.138 de personalități de prim rang începând de la regenți, parlamentari, miniştri, industriaşi, judecători până la ofițeri superiori, politicieni, ziarişti şi 30.000-40.000 de rangul al doilea lichidați în cadrul „epurărilor sălbatice": preoți, comercianți, funcționari locali, învățători, primari. Tovarăşii de la Sofia s-au luat într-un fel la întrecere peste decenii cu marele lor model – Lenin – şi au reuşit astfel ca, în cel mai scurt timp, să-i facă „de râs" şi să-i depăşească pe foştii lor exploatatori de clasă şi de acasă care, între 1923-1944, n-au reuşit să execute decât 5632 de oameni. Polonezii eliberați de Armata Roşie şi de N.K.V.D. încep şi ei – sau mai precis reîncep – să guste din deportările efectuate de ruşi mai ales dacă au făcut parte din Armia Krajowa ce asculta de guvernul de la Londra şi nu din armata populară condusă de Zgmnunt Berling şi controlată de ruşi.

Tot ce nu era comunist sau prieten al Moscovei trebuia „pacificat” în Polonia pentru a deschide accesul la putere pentru comuniştii polonezi, operațiune efectuată şi controlată minuțios şi constant de generalul Ivan Serov şi agenții săi, prin deportări, procese, detenții, execuții. Generalul a excelat în asemenea domeniu şi în anii 1939-1941 atât în fosta Polonie, cât şi în Baltikum. Însă Moscova roşie a recurs şi la alte metode mai „fine” sau mai „sofisticate” pentru a întări puterea şi prestigiul comuniştilor polonezi în țară sau cu scopul de a neutraliza, a diviza sau învrăjbi nemulțumirea şi rezistența celorlalți polonezi. Pentru teritoriile ocupate în 1939, Stalin, având şi consimțământul marilor săi aliați occidentali, a oferit Poloniei aşa-numitele teritorii recuperate, foarte dezvoltate economic, cu o bogată şi evoluată civilizație urbană şi rurală de sorginte germană, din care au fost strămutați spre Vest 6.300.000 de nemți. În acelaşi context au mai fost expulzați 2.900.000 de germani din Cehoslovacia, 200.000 din Ungaria, peste 100.000 din Jugoslavia şi, în acest mod, Germania, vinovată direct de declanşarea celui de Al Doilea Război Mondial, care a dus şi a condus tancurile ruseşti până la vest de Oder-Neisse, şi-a plătit într-un fel greşelile şi credințele în realizarea visurilor de supremație şi de dominație din lebensraum-ul nazist.

În 1945, Partidul Micilor Agrarieni din Ungaria „şi-a permis” să câştige alegerilor cu 57%, faptă gravă în ochii comuniştilor monopolitişti condamnați brusc să fie minoritari în Parlament. În numai câțiva ani, acest Partid care a dat preşedinți de Consilii de Miniştri şi de Adunări naționale, miniştri şi deputați, primari ai Budapestei, a fost lichidat prin procese, arestări şi executarea şefilor săi. Tovarăşii mari sovietici i-au ajutat pe tovarăşii mici unguri în această muncă de curățire a drumului spre puterea totalitară, într-un mod deosebit şi anume, pentru a le da mult curaj, l-au arestat, în 1947, ei înşişi, pe Béla Kovács, secretarul general al agrarienilor, pentru complot contra securității Armatei Roşii, şi l-au dus în Uniunea Sovietică. Aceeaşi soartă a împărtăşit-o şi Partidul sau Uniunea Agrariană din Bulgaria care i-a ajutat pe comunişti să acceadă la putere

în 9 septembrie 1944 şi a intrat în guvernul aşa-zis de coaliție prin şeful ei, Nicolae Petkov, devenit vice-preşedinte al Consiliului de Miniştri. Numai că Petkov, un democrat adevărat şi nu fals ca şi colegii lui roşii de Cabinet, a realizat imediat cu cine a avut de-a face, şi-a dat demisia şi a organizat Opoziția Unită contre comuniştilor. Aceştia l-au arestat în plină şedință a Adunării naționale, împrenă cu alți deputați, dovadă că bolşevicii n-au avut nici un respect față de aleşii poporului şi n-au considerat pe nimeni imuni sau scutiți de condamnările şi gloanțele lor. Arestat la 5 iunie 1947, a fost condamnat la moarte în 16 august, sub acuzația de „complot armat" (în Parlament!) contra guvernului şi spânzurat la 23 septembrie 1947. La proces, când şi-a auzit rostită sentința de condamnare la moarte prin spânzurare, „în numele poporului bulgar", Petkov a specificat şi a protestat cu demnitate: „Nu! Nu în numele poporului bulgar. Eu sunt trimis la moarte din ordinul stăpânilor voştri din străinătate, cei de la Kremlin sau din alte părți. Poporul bulgar, zdrobit de tirania sângeroasă cu care voi doriți să falsificați justiția, nu va da crezare niciodată infamiilor voastre".

Din „echipa roşie de şoc" care l-a lichidat pe Petkov a făcut parte şi Traiko Kostov care a fost şi el spânzurat doi ani mai târziu de tovarăşii lui de clasă şi de idei. Procesele agrarienilor unguri au fost organizate sub egida ministrului comunist de justiție László Rajk, lichidat şi el în scurt timp la Budapesta. Lucrețiu Pătrăşcanu a fost şi el ministru al Justiției în timpul marelui proces al agrarienilor (național-țărăniştilor) români care a dus la lichidarea partidului şi la condamnarea echipei Maniu-Mihalache, fiind şi el arestat în 1948 şi executat după moartea lui Stalin, când asemenea acte au devenit foarte rare. Comunistul intelectual a deranjat însă chiar şi în închisoare echipa muncitorească din jurul lui Dej care a dispus împuşcarea potențialului adversar în celula sa. Serviciile speciale sovietice şi cele cehoslovace au trecut şi la lichidarea unor figuri militare de notorietate publică ca generalul Heliodor Pika, mare patriot şi democrat, prieten sincer al U.R.S.S.-ului în lupta antihitleristă comună dar care n-a permis arestarea cetățenilor cehoslovaci refugiați pe teritoriul ei. El i-a enervat în mod

insistent pe securiştii sovietici pe care i-a silit să elibereze din gulaguri şi din închisori peste 10.000 de cehoslovaci.

Procesul împotriva lui Pika a fost organizat cu complicitatea securistului comunist de la Praga, Bedrich Reicin şi întrucât bolşevicii indiferent de etnie şi de naționalitate au întors într-adevăr lumea pe dos şi din minciună au făcut adevăr, l-au acuzat pe general că a sabotat în favoarea britanicilor operațiunile armatei cehoslovace din U.R.S.S. în timpul războiului, pe când lucrurile au stat exact invers. Condamnat la moarte, Heliodor Pika a fost spânzurat la 21 iunie 1949 în închisoarea din Plzen (Pilsen), iar Bedrich Reicin le-a mărturisit prietenilor săi că adevăratul motiv al lichidării fizice a generalului a fost că serviciile speciale sovietice au fost timorate şi neliniştite de faptul că acesta cunoştea prea multe din secretele şi ticăloşiile făcute de ei şi le putea oricând divulga. Desigur, însuşi Bedrich Reicin ştia multe sau chiar prea multe despre serviciile de informații sovietice, fapt ce l-a dus la ştreang şi pe el trei ani mai târziu.

Tot la Praga i s-a înscenat un proces public infam deputatului Partidului Socialist Național şi primar în Brno, Iosef Podsednik care a fost condamnat în 1949 la 18 ani de temniță pentru activitate ilegală vizând răsturnarea prin violență a regimului de „democrație" populară în legătură cu reacțiunea externă. Partidul Socialist Național din Cehoslovacia n-a avut nimic în comun cu național-socialismul german fiind un partid de structură social-democrată şi profund umanistă. Podsednik s-a lăudat mereu că este şi partizanul ideilor lui Thomas Masaryk, adevărat părinte al democrației ceholsovace şi ca socialist a crezut la un moemnt dat că era posibilă şi utilă colaborarea cu comuniştii. Convingând-se că aceştia erau departe de orice democrație şi de umanism, Podsednik, aşa primar de Brno cum era, a reflectat că era preferabil s-o ia la fugă din calea comuniştilor, dar, din solidaritate de partid, s-a decis să rămână să ia apărarea şi să-i protejeze pe colegii lui care numai în Moravia numărul 60.000 de oameni. Totul a fost zadarnic, partidul a fost dizolvat şi conducătorii lui s-au trezit sau în închisoare sau au fost trimişi pe lumea cealaltă. Printre conducătorii Partidului

Comunist Cehoslovac care au asistat şi au ajutat din umbră ca procesul lui Podsednik să iasă „bine” în stil comunist s-a numărat şi Otto Sling care a râs zgomotos şi cu satisfacție când s-a pronunțat sentința. În 1952, Otto Sling este condamnat la moarte şi executat, iar în 1963 Iosef Podsednik ieşea din închisoare şi vedea lumina zilei şi o rază de libertate personală – chiar dacă era limitată şi controlată – după 15 ani de pedeapsă nemeritată. De aici se vede că totuşi cine râde la urmă, râde mai bine, dacă cumva social-democratului eliberat îi mai „ardea” de aşa ceva sau se mai gândea la o răzbunare fie ea şi postumă sau morală.

Oricum, Podsednik a avut noroc că a scăpat cu viață întrucât alți conducători democrați şi socialişti au fost executați în 1950 în urma condamnărilor pronunțate de instanțele de justiție dirijate de comuniştii cehoslovci în colaborare cu serviciile secrete de specialitate trimise de Stalin. O „performanță” pe cât de celebră pe atât de tristă în organizarea represiunii politice din Europa a constituit-o spânzurarea liderei socialiste Milada Horavka. Femeie de mare curaj, cu dragoste de țară şi de democrație, ea a fost închisă şi pe timpul regimului nazist de ocupație cinci ani. Practic vorbind, şi acest incident sau coincidență de acest gen, demonstrează – dacă mai e nevoie de aşa ceva – că cele două regimuri de dictatură brună şi roşie, seamănă mult unul cu altul, prin reprimarea oricărui spirit democratic de libertate individuală şi națională şi de demnitate umană, indiferent că respectivele tiranii s-au aflat în fazele de înțelegere sau de conflict acut. Pentru a-şi impune monopolul puterii, bolşevicii şi instanțele judiciare comuniste din Cehoslovacia au făcut totul pentru a distruge societatea civilă prin lichidarea tuturor partidelor, a sindicatelor libere, a asociațiilor protestante şi catolice ale căror sedii şi averi bine constituite şi minuțios adunate au fost expropriate de Statul-Partid de la Praga. N-a rezistat nici marea asociație sportivă Sokol (Vulturul), de veche tradiție în mişcarea pentru libertate şi independență națională, care în 1948 număra încă 700.000 de membri, redusă şi ea la neputință şi neființă de teroarea roşie.

O dată cu distrugerea societăților civile din Europa Centrală şi Răsăriteană s-a operat şi lichidarea bisericilor unite cu Roma, arestarea episcopilor lor, dar şi internarea sau persecutarea cardinalilor şi episcopilor romano-catolici sau a ierarhilor şi preoților ortodocşi recalcitranți şi lichidarea multor mănăstiri şi ordine călugăreşti de orice confesiune. Închisorile şi lagărele naziste „se întâlneau" peste numai câțiva ani şi peste spații cu cele comuniste sau mai precis erau revitalizate de acestea în sensul că în numeroase cazuri adăposteau aceleaşi personalități. Episcopul de Litomerice din Boemia, Stepan Trochtá, arestat în 1942 „s-a plimbat" până la victoria antinazistă prin câmpurile de concentrare de la Terezin, Mathausen şi Dachau doar pentru ca în iulie 1954 să fie condamnat de comunişti la un sfert de secol de detenție roşie. În 1942 a fost internat de nazişti şi arhiepiscopul de Praga, Iosef Beran, în câmpurile de concentrare de la Terezin şi Dachau pentru ca, în 1949, să fie internat din nou în temnițele comuniste cehoslovace, iar cu un an înainte Primatul albanez, arhiepiscop de Shköder, murea în reşedința supravegheată sub „îngrijirile" atente ale poliției secrete. Arhiepiscopul de Durres, Vincent Prendushi, n-a mai apucat să-şi termine cei treizeci de ani de muncă forțată la care a fost condamnat deoarece a fost trimis în eternitate în 1949 de către temnicerii săi comunişti după ce, în 1948, episcopii Volai şi Ghini au fost condamnați la moarte şi executați. Iar dacă se găsea câte un musulman ca juristul Mustafa Pipa care să-i apere pe franciscani era şi el executat imediat. Cardinalii Jozsef Mindszenty şi Stepan Wyszynski ai Ungariei şi Poloniei au făcut şi ei cunoştință cu închisorile comuniste sau au fost consemnați în mănăstiri, în cele mai fericite cazuri, împreună cu unii episcopi şi cu mulți membri ai ordinelor călugăreşti franciscane sau dominicane.

La Praga, în 1952, serviciile cehoslovace speciale au organiyat împreună cu şefii şi omologii lor de la Moscova şi un alt gen de proces politic public, de data aceasta, unul cu totul special, care a dus la arestarea şi executarea capilor Partidului Comunist Cehoslovac. Stalin a obținut „aprobarea" prealabilă a lui Klement Gotwald, preşedintele Republicii, pentru lichidarea lui Rudolf Slansky,

secretar general din 1945 şi preşedinte al „Grupului celor 5”, un organism special creat pentru a dirija represiunea roşie, vice-secretarii generali Bedrich Geminder şi Iosef Frank, închis şi de nazişti între 1939-1945, Ludvik Frejka, Rudolf Margolius, Karel Svab, Vladimir Clementis şi alții. Opt şefi şi miniştri comunişti din 11 executați au fost evrei, iar Stalin se pregătea şi la el acasă să reprime un aşa-zis complot evreiesc care s-ar fi întins şi ar fi activat pe întreg teritoriul U.R.S.S.-ului. De fapt, marele faraon roşu de la Moscova şi-a lichidat mulți dintre bolşevicii cu care a dat lovitura de stat din 1917 şi i-a înfrânt apoi pe albi, probabil printr-o ciudată şi originală „rotire a cadrelor”. Stalin, pentru a nu avea rivali, opera de multe ori o “rotire” în mormânt a camarazilor săi de idei şi de luptă, metodă pe care a transmis-o cu căldură şi cu multă convingere şi faronilor roşii mai mici de la Praga, Bucureşti, Sofia, Budapesta, Varşovia. Printre cei „reciclați” sau „rotiți” astfel s-au numărat şi şefi comunişti evrei cu nume de rezonanță în insurecția bolşevică, războiul civil şi mişcarea comunistă internațională ca Troțki, Zinoviev, Kamenev şi alții. Se ştie că mulți evrei de stânga au întărit cadrele comuniste din U.R.S.S. şi din afara ei, aşa că cei executați şi-au luat „răsplata” de la un regim pe care l-au croit şi l-au întărit ei înşişi şi nu este nimic de regretat nici pentru ei, nici pentru ceilalți lideri bolşevici neevrei care au avut aceeaşi soartă. Oricum spiritul nazist s-a reîntâlnit cu spiritul comunist şi în ceea ce priveşte antisemitismul în unele din țările ce au alcătuit „brâul roşu”.

Regretabile au fost destinele amare ale tuturor națiunilor din Europa Centrală şi Răsăriteană, distrugerea societăților civile, a drepturilor omului şi cetățeanului, a proprietății ca bază a libertății, arestarea şi executarea liderilor partidelor democrate şi a unor prelați ai diferitelor biserici şi confesiuni şi nu în ultimă instanță arestarea şi deportarea unor mase mari de oameni, ca, de pildă, aproximativ 800.000 în Ungaia şi până la 1.000.000 în România roşie, despre care nu se putea spune în nici un caz că erau numai moşieri, bancheri, indsutriaşi ce exploatau până la sânge popoarele. Este clar însă că fără Armata Roşie şi aparatele noi de stat ale „democrațiilor” populare nu s-ar fi putut opera niciodată

distrugeri de asemenea proporții într-un spațiu considerabil din Europa. Nu trebuie însă să se creadă că tot răul a plecat exclusiv de la boşevicii din Moscova, deoarece şi şefii comunişti neruşi semănau ca mai multe picături de apă cu ei, adorau la fel de mult teroarea de mase şi puterea totalitară cel puțin în perioada stalinistă comună evoluției tuturora. Această realtiate verificată şi verificabilă ne face să credem că dacă comuniştii n-au avut nici un Dumnezeu, ei n-au aparținut de fapt nici unei etnii sau naționalități şi, cu puține excepții, erau doar bolşevici setoşi de putere sub acoperirea aşa-numitei lupte de clase ce se ascute mereu şi sub umbrela protectoare a ideologiei marxist-leniniste atotbiruitoare şi atoateştiutoare. Una din trăsăturile comune ale tuturor comuniştilor şi anume aceea de a-şi ucide orice adversar politic a fost mărturisitiă public de Klement Gotwald cu mult înainte ca acesta să devină şeful statului comunist cehoslovac şi să aplice pe scară largă înlăturarea duşmanilor de clasă de tot felul.

A fost clar că în perioada interbelică societatea civilă cehoslovacă a fost puternică, democrația cetățeanească şi libertatea partidelor funcționau din plin, dovadă că Klement Gotwald era deputat în Parlamentul de la Praga. În 1929, colegii lui democrați din parlament i-au reproşat că prea urmează cu fidelitate ordinele Moscovei la care şeful Partidului Comunist Cehoslovac a răspuns cu cinism: „Noi suntem partidul proletariatului cehoslovac şi cartierul nostru general revoluționar suprem este într-adevăr Moscova. Şi noi mergem la Moscova ca să învățăm, ştiți ce? Noi mergem acolo pentru a învăța de la bolşevicii ruşi cum să vă punem ştreangul în jurul gâtului. Iar voi ştiți că bolşevicii ruşi şi-au câştigat o faimă de maeştri în acest domeniu”. Dar Gotwald a devenit el însuşi un maestru „în acest domeniu” şi satisfacția cu care a vorbit în 1929 despre dexteritatea ruşilor roşii în execuții a demonstrat că era făcut din aceeaşi făină, că savura şi de unul singur împuşcările, lucru dovedit de prietenia de nezdruncinat dintre el şi Stalin şi de toate faptele săvârşite în comun între 1948-1953.

Privind retrospectiv situațiile din Europa Centrală şi Răsăriteană şi comparând anii cheie 1947 şi 1918, noi bănuim că noțiunile de învingători şi de învinşi după Al Doilea Război Mondial îşi pierd mult din conținut şi din rezonanță deoarece toate națiunile din lagărul comunist au fost într-un sens perdante sau învinse în ceea ce priveşte atât libertatea individuală cât şi cea națională reală. Desigur, din punct de vedere formal pe hârtia şi în spiritul Tratatelor de Pace din 1947, Polonia, Cehoslovacia, Jugoslavia au figurat printre învingători, au primit anumite compensații teritoriale, au expulzat milioane de minoritari germani etc, iar România, Ungaria, Bulgaria au semnat actele generatoare de drept internațional ca învinse. Ungaria a retrocedat teritoriile luate în 1939-1941 când era prietenă cu Hitler, Bulgaria a retrocedat şi ea teritoriile luate tot atunci de la greci şi iugoslavi, dar a rămas cu cele luate de la românii învinşi ca şi ei în război, România a rămas fără Basarabia, Nordul Bucovinei şi ținutul Herței, dar a reprimit Nordul Transilvaniei întrucât, după 23 August 1944, a ocupat totuşi locul IV în contribuția militară la înfrângerea Germaniei naziste. Cu toate acestea România, controlată de sovietici, n-a putut deveni cobeligerantă, dar Italia a semnat Tratatul de Pace în această calitate deşi a fost şi ea aliată cu Hitler şi guvernul lui Badoglio şi Regele de la Roma a trimis contra germanilor cu mult mai puține divizii decât guvernele regale române şi Regele din Bucureşti.

Italia a putut devenit cobeligerantă deoarece a rămas în „inner Europa" sub influența puterilor maritime de structură democratică care aveau alte concepții atât despre viața internă cât şi despre cea internațională a popoarelor. Sovieticii l-au decorat pe Regele Mihai I cu Ordinul Vcitoria dar n-au decorat Regatul România cu statutul de cobeligerant deoarece această calitate ar fi permis – Doamne fereşte – ca Statul Român să ceară şi retrocedarea teritoriilor răpite în iunie 1940 – deşi un guvern chiar cu statutul de cobeligerant dominat de comunişti era puțin probabil să fi făcut acest gest – sau să pretindă diminuarea imenselor despăgubiri solcitiate de Moscova. Merită să amintim în treacăt că Regele de la Roma a părăsit Italia devenită Republică în urma unui Referendum

real, democratic şi liber exprimat pe când Regele de la Bucureşti a părăsit România metamorfozată tot în republică în urma unui act terorist şi de intimidare efectuat de şeful Partidului Comunist Român şi de un prim-ministru promoscovit aflați sub protecția tancurilor lui Stalin, fapt semnificativ pentru diferența esențială sau de substanță ce a existat între cele două state şi între cele două emisfere europene de geopolitică.

Nu dorim să reducem la nimic importanța Tratatelor de Pace în destinul sau conştiința colectivă a popoarelor din Europa Centrală şi Răsăriteană învingătoare sau învinse în sau de complexul şi complexitatea factorilor externi, dar, oricum ea a pălit cu timpul în fața dezastrului general şi generalizat operat de regimurile comuniste care i-au privat pe toți aceşti europeni de proprietățile şi libertățile lor cetățeneşti şi spirituale, de dreptul de a călători şi de a-şi vedea semenii mai îndepărtați până când s-a ajuns prin parafrazare să se scrie: „hereux qui communiste (non comme Ulysse) a fait un bon voyage". Unul din cele mai sumbre şi mai triste recorduri înregistrate de aceste regimuri comuniste a fost că în multe cazuri i-au privat pe cetățeni – transformați într-un fel de sclavi moderni ai tipului de Stat-Partid – de propria lor patrie întrucât cei care n-au dorit să devină „un om de tip nou" şi nu s-au simțit mulțumiți în nici un fel în țara lor roşie sau înroşită s-au considerat apatrizi şi s-au refugiat în străinătate şi anume acolo unde proprietatea, libertatea şi democrația făceau casă bună şi comună, deci în Europa Occidentală şi în statele avansate de peste Ocean, unde oamenii au fost lăsați să rămână de tip „vechi" sau, mai precis, aşa cum au fost croiți de Marele Creator. Practic vorbind, şi cele mai dure regimuri național-comuniste care, falsificând naționalul, l-au folosit într-o formă roşie şi l-au răspândit până la paroxism ca armă de „legitimare" şi de întărire a puterii lor, au demonstrat prin figura bumerangului, până la evidență, şi fără să vrea că adevărata patrie a omului – indiferent de gradele de longitudine şi de latitudine – era acolo unde era proprietar, liber şi remunerat după calitățile lui umane şi profesionale reale, verificate şi verificabile. Dar acesta era şi un semn sau un îndemn că trebuia

luptat până la capăt pentru distrugerea acestui regim – care, altă tristă performanță, a creat state contra propriilor popoare – şi pentru refacerea patriilor adevărate şi democratice care să garanteze drepturile şi libertățile omului pe plan individual uman, național şi internațional. Tiraniile n-au creat, ci au distrus patrii şi numai democrațiile s-au dovedit capabile să le dea viață şi să le țină în viață.

Retrospectiv putem realiza cu uşurință groaza cu care sufletele a zeci de milioane de europeni din spațiul central-răsăritean, ai căror strămoşi strigaseră „vin turcii" şi „vin tătarii" au rostit cuvintele fatidice „vin ruşii" şi, concomitent, dând dovadă de o sfântă, simplă şi superbă naivitate au şoptit plini de speranță "vin americanii". Americanii însă aveau interese şi priorități geopolitice europene şi extraeuropene globale şi nu puteau face o politică cehoslovacă, română, ungară etc., în primii ani postbelici. Inițial, administrația Trumann, trezită din amorțela şi moleşeala roosveltiană, dovedită față de marele prieten de la Răsăritul roşu, a pus piciorul în prag acolo unde s-a putut, a obținut retragerea trupelor sovietice din Iranul de Nord, a protejat cu succes Turcia presată zadarnic de Stalin să-i acorde poziții strategice favorabile în Strâmtori, pe care le dorise închise pentru Occidentali şi "apărate" exclusiv de turci, prieteni numai cu el şi de ruşi şi a preluat din mâinile obosite ale britanicilor sprijinirea forțelor democratice din Grecia victorioase împotriva insurgenților comunişti. Nici în aceşti ani şi nici în cei următori, amercanii şi aliații lor occidentali nu s-au gândit şi nici n-au putut să se gândească sau să acționeze hotărât şi direct în interiorul "brâului roşu" oferit sau acceptat de ei drept podoabă sau scut "exterior", protector al Moscovei devenită centru al "heartland"-ului mondial.

Odată făcuți primii paşi în acceptarea spațiului central-europen în această postură sau interpretare strategică nu s-a mai putut face cale întoarsă şi americanii şi-au dus politica din această direcție până la capăt, recunoscând faptul împlinit prin vocea "autorizată" a Secretarului de Stat James Byrnes care a afirmat deschis că S.U.A. a recunoscut explicit interesle speciale ale Moscovei în Europa Orientală. Zarurile au fost deci aruncate, comentatorii sau observatorii

clarvăzători şi realişti de pretutindeni au văzut limpede ce culoare are sau va avea soarta popoarelor din Europa Centrală şi Răsăriteană, chiar dacă acelaşi James Byrnes avertiza în 1946 – când, ca să repetăm vorba poetului, părea că în toate "era târziu şi era toamnă" pentru speranțele şi destinele locuitorilor din Europa Centrală şi Răsăriteană – că, în pofida faptului că americanii au ieşit foarte mult în întâmpinarea cererilor şi intereslor sovietice, ei fiind puternici şi partizani convinşi ai democrației, nu vor mai admite încălcarea ideilor şi principiilor generoase proclamate în "Magna" Charta a ONU-lui.

3.3. Statele Unite ale Americii în apărarea democrației occidentale europene, versus Uniunea sovietică în impunerea comunismului central-răsăritean

Am folosit verbul sau cuvântul părea cu nuanța lui de incertitudine şi la imperfectul trecutului, deoarece, nici în acest caz nu putem analiza şi judeca obiectiv situația zonală şi internațională a popoarelor din Europa Centrală şi Răsăriteană doar pe frânturi de spații şi de timp şi cu atât mai puțin nu ne putem limita la comentariile sau interpretările ce s-au concentrat exclusiv pe ceea ce s-a întâmplat în anii, mai mult de izbitură decât de cotitură, 1945-1947. Şi aceasta din simplul motiv că tot ce s-a întâmplat atunci în acest spațiu trebuie interpretat şi încadrat în şuvoiul continuu şi general al luptei permanente dintre democrație şi diferite tiranii privită şi analizată teritorial la nivelul întregului continent şi chiar global şi temporal urmărită de-a lungul secolului al XX-lea prin prisma sau paradigma realizată de sinteza 1918-1945-1947-1989-1991.

Dacă privim lucrurile în acest sens al evoluției şi al esenței mecanismului intim ce a pus-o în mişcare, pentru a concluziona fără a forța interpretarea şi fără riscul de a greşi prea mult că din moment ce americanii s-au hotărât să facă totul pentru a bloca extinderea pericolului roşu spre Vestul Europei şi a întări aici sistemele democratice de guvernare, această acțiune importantă a însemnat

indirect pentru anii respectivi şi pentru Europa Centrală şi Răsăriteană, dar cu bătaie lungă în viitor, un ajutor în menținerea unei psihologii sănătoase a popoarelor, bazată pe încrederea în valorile generale ale democrației şi pe speranța în renaşterea şi extinderea ei pe întregul continent. Aceste afirmații – credem noi – rămân valabile şi susțin un adevăr de netăgăduit în ciuda tuturor suferințelor materiale şi umane suportate de popoarele din Europa Centrală şi Răsăriteană de-a lungul perioadei comuniste, întrucât continuitatea regimurilor democratice în Europa Occidentală a subminat de facto şi a însemnat un fel de negare a ”adevărurilor” şi “superiorităților” de tot felul, trâmbițate de propaganda şi ideologia bolşevică în pofida relațiilor diplomatice continue sau mai mult sau mai puțin tensionate şi a “coexistenței paşnice” ce a funcționat normal în timp, dar în favoarea occidentalilor democrați nu a orientalilor comunişti subminați şi din interior şi din exterior.

Când a cerut aprobarea Congresului pentru acordarea unui ajutor economic de 400 milioane de dolari Greciei şi Turciei, Truman a spus limpede că pe viitor politica S.U.A. va ajuta popoarele libere care rezistă subjugărilor de către minoritățile comuniste înarmate din interior şi la presiunile externe se înțelege, tot bolşevice. Practic vorbind, Washingtonul a început să părăsească politica conciliatoristă față de Moscova care, în multe privințe, s-a asemănat cu atitudinea Franței şi a Angliei față de Hitler, până în 1939. Doctrina Truman din 1947 a însemnat preluarea conştientă şi voluntară de către americani a rolului de prim lider al lumii libere, ceea ce a însemnat înlăturarea multor şovăieli şi stângăcii şi asigurarea că trupele americane vor rămâne în Europa pentru a apăra democrația şi, totodată, a risipit teama, mai mult sau mai puțin întemeiată, că tancurile lui Stalin vor putea ajunge până la Atlantic.

Mulți americani realişti au regretat soarta pecetluită (dar, aşa cum am specificat anterior, doar pentru nişte momente chinuitoare şi de durată destul de mare, dar nu de perspectivă şi nici de viitor) în acei ani a popoarelor din Europa Centrală şi Răsăriteană. George Kenan a simțit un gust amar când a intuit, poate

ca nimeni altul, că pe proprii săi colegi conciliatorişti reprezentați de Byrnes şi alții ca el nu-i interesa nimic altceva decât să ajungă cu orice preț la un acord cu Moscova şi anume nu numai în Europa dar şi în Asia. Marele diplomat american, înzestrat cu un spirit abil de observație şi de pătrundere a lucrurilor şi cu mult realism, a specificat că Byrnes n-a fost interesat niciodată să afle ce era dincolo de aceste acorduri cu ruşii, deoarece ele s-au referit şi s-au repercutat asupra altor popoare ca iranienii, românii, coreenii, despre care nu ştia nimic. Singurul lucru urmărit de diplomații de felul lui Byrnes era ca, prin aceste acorduri, să-i mulțumească pe cei din S.U.A. încă prieteni cu Moscova.

Însă Kenan, fiind ambasadorul S.U.A. la Moscova, i-a cunoscut politica în profunzime şi poseda în plus informații directe şi indirecte prețioase furnizate şi de alți specialişti în asemenea domenii, astfel că a intuit clar ce anume dorea echipa de la Kremlin concentrată în jurul lui Stalin şi dominată de ideologia comunistă, de extinderea şi de necesitatea asigurării victoriei ei în lume, de promovarea securității U.R.S.S.-ului în fața sau contra "încercuirii capitaliste". El şi-a avertizat conaționalii că este riscant să creadă în durata acordurior cu sovieticii sau în permanența coexistenței paşnice din moment ce şefii de la Kremlin aveau ei înşişi credința în politica lor fanatică că aceasta nu era posibilă până la sfârşit şi doreau din străfundurile ființelor lor de oameni de stat comunişti să disloce armonia internă a societății americane, modul ei tradițional de viață, ca şi autoritatea internațională a S.U.A., dacă puteau sau dacă vor considera vreodată că aceste lucruri erau necesare şi vor conveni securității U.R.S.S.-ului. Din judecățile de valoare enunțate şi constatate de Kenan a rezultat clar incompatibilitatea de perspectivă şi de viitor dintre democrația mondială, al cărei prim lider şi apărător era S.U.A. şi dintre regimurile comuniste protejate şi dirijate cel puțin de la început de U.R.S.S. (cu anumite excepții ca, de pildă, China roşie care curând va contesta locul şi rolul acesteia în lumea roşie). De fapt, Kenan a fot inspiratorul politicii de "îndiguire" (containment) a comunismului în lume care a pus capăt acelui appeasement–conciliatorist. În "Sursele conduitei sau conducerii

sovietice", Kenan a pus punctul pe i – deşi nu şi-a semnat documentul – şi a recomandat direct ca S.U.A să aplice cu vigilență şi cu pricepere o politică de contraforță sau de contrapondere care să anihileze manevrele, şiretlicurile şi schimbările de peste noapte sau surprizele de care era plină politica sovietică în lume. Timpul a dovedit că la începuturile ei doctrina lui Kenan a avut prin excelență un caracter defensiv deşi unii comentatori şi critici neobiectivi i-au reproşat că recomandările de acest gen vor cauza un al treilea război mondial. Militarii americani n-au venit şi nici n-au putut să vină în anii 1950 să lupte în Europa Centrală şi Răsăriteană contra comuniştilor, dar au luptat pentru a salva măcar Coreea de Sud de comunism şi preluând din mâinile obosite ale francezilor problema vietnameză au încercat şi aici, dar fără efect, să blocheze victoria roşilor. Invers, mai târziu, nici sovieticii n-au reuşit să mențină regimul comunist din Afganistan. Dar în Asia n-a fost vorba de regimuri democratice ci doar de apărarea celor necomuniste.

De fapt, guvernul S.U.A. a declanşat o acțiune pe cât de mare pe atât de benefică de ajutor economic şi financiar masiv care să-i permită un impact politic mai mare asupra Europei. La început proiectul intenționa ca dolarii americani să ajungă cât mai departe în Răsărit pentru a ajuta şi a contribui la refacerea economiilor naționale şi din acest spațiu, nu numai strict din cel occidental, zdruncinate toate în timpul războiului şi în primii ani postbelici. La 5 iunie 1947 generalul George Marshall a făcut public Programul Redresării economice şi politice a Europei, specifcând că era logic ca S.U.A. să facă tot ce-i stă în putință pentru a asista şi a ajuta efectiv la restabilirea unei sănătăți economice normale în lume, fără de care nu se poate ajunge la nici o stabilitate politică şi nici nu se putea asigura pacea. A fost deosebit de clar pe plan mondial şi european că S.U.A. din anii 1947-1948 a avut o politică diferită față de anii 1919-1921 şi de cei următori când, grație boicotului senatorial american, Washingtnul a întors spatele Europei şi Ligii Națiunilor, promovând aşa-zisul "splendid" neutralism pentru care a avut destule de pătimit după 1941. Acum americanii nu numai că iau inițitiva

înființării O.N.U. în 1945, dar se interesează din plin, cu toată convingerea şi forța lor financiară – şi, har Domnului, aveau destulă – de însănătoşirea Europei distrusă de cel de Al Doilea Război Mondial. În concluzie, Doctrina sau Planul Marshall a dorit să îndrepte lucrurile şi în Europa Centrală şi Răsăriteană, să înlăture slăbiciunile şi şovăielile americane anterioare pe cale paşnică, economică şi diplomatică, fapt ce confirmă supoziția noastră că popoarele din acest spațiu, deşi incluse în brâul de securitate exerioară sovietică, nu au fost abandonate cu totul şi din toate punctele de vedere de administrația de la Washington.

George Marshall i-a oferit, în aprilie 1947, în cursul unei întrevederi la Moscova, şi lui Stalin consistentul ajutor economic şi financiar american, deoarece şi economia U.R.S.S.-ului a suferit cumplit în timpul războiului. Probabil că americanii s-au gândit că dacă se vor intensifica relațiile economice şi va prevala o colaborare amiabilă cu ruşii şi în anii postbelici, aceştia vor tolera ca în statele din Europa Centrală şi Răsăriteană, devenite prietene în exterior cu U.R.S.S., să se păstreze o autonomie internă puternică şi să se permită alegeri libere şi funcționarea unor guverne de structură democratică. Unii specialişti au afirmat că Stalin, având şi el nevoie de dolarii americani, ar fi avut anumite momente de ezitare şi i-a cerut lui Marshall să mai aştepte şi să nu se grăbească cu investiția, pentru a câştiga un timp de reflecție după care urma să-i dea un răspuns limpede. S-au făcut multe speculații şi asupra motivelor care l-au determinat pe Stalin să se opună, dar aceste supoziții n-au o importanță majoră față de rezultatul la care s-a ajuns şi în comparație cu situația grea a popoarelor din lagărul comunist care a urmat. De la bun început Marshall a interpretat recomandarea lui Stalin de a avea răbdare ca o sumbră invitație de a aştepta ca toată Europa să cadă în mâinile Moscovei Roşii.

Situația era dificilă şi în Occident, unde comuniştii francezi şi italieni, ajutați de Stalin, puteau pescui mai uşor în ape tulburi poziții puternice în stat. Occidentalii s-au temut într-adevăr ca Moscova să nu-şi impună voința şi în viața

lor politică folosindu-se de puternicele partide comuniste din țările lor. N-a mai contat nici prezumtiva angoază a lui Stalin că o Europă Occidentală reîntărită şi completată cu o Germanie puternică şi democratică formată în zonele americană, engleză, franeză ar dezavantaja U.R.S.S.-ul pe plan internațional şi nici teama că statele din Europa Centrală şi Răsăriteană, refăcute economic cu ajutor american şi funcționând cu regimuri diferite vor fi în curând pierdute. Odată ce marele tiran de la Moscova a pus talpa lui puternică în calea pătrunderii capitalului de la vest la est, direcție unică de mişcare a banilor şi a investițiilor de câteva secole, el a despărțit Europa în două şi a dat o lovitură grea şi dureroasă spiritului comun european care s-a afirmat ciclic în multe momente din istoria secolelor al XVIII-lea şi al XIX-lea şi prima jumătate a secolului al XX-lea deja schițate anterior.

Distrugerea spiritului comun european, amputarea civilizației europene bazată de valorile şi virtuțile perene ale creştinismului şi pe democrație au fost cel puțin tot atât de grave şi de dureroase ca metoda dură prin care s-a făcut această tăiere de nod gordian şi anume transbordarea regimului bolşevic de la “maica” Rusie roşie şi implementarea lui în toate statele din Europa Centrală şi Răsăriteană prin teroare de masă, procese contrafăcute, deci teroare juridică, arestări, deportări, execuții şi gulaguri. În contrast cu această situație, marşul bine calculat şi parcurs cu pricepe şi cu concursul societăților avansate din Occident al celor 12.500.000 de dolari americani investiți de Planul Marshall a reuşit între 1948-1951 să scoată din criză şi din mizerie şi să lanseze în direcții bune economiile din 16 state.

Managementul fondurilor a fost asigrat de Organizația pentru Cooperare Economică şi Dezvoltare, care a insistat ca “recipienții” (statele) ce receptau dolarii să-şi mărească propriile producții, să-şi extindă comerțul şi să facă în contraparte contribuții proprii la fondurile originale. La această colaborare de proporții au participat şi s-au bucurat împreună state foste aliate, neutre şi fost inamice din timpul celui de Al Doilea Război Mondial. În istorie au existat puține exemple de acest gen, întrucât întreaga acțiune a dovedit un auto-interes luminat

şi generos deschis şi către parteneri şi mulți au realizat că nu era în propriul lor interes să fie egoişti. Dar, desigur, sumele cele mai mari au fost acordate – după cum era şi normal după mărimea teritoriului şi numărul populației – Angliei şi Franței, care reprezentau şi pilonii democrației europene occidentale. U.R.S.S.-ul şi statele din brâul roşu şi-au pecetluit singure drumul şi destinul economic după ce U.R.S.S.-ul a condamnat Ajutorul Marshall ca un fel de viclenie şi cursă capitalistă. Moscova a dat dispoziții clare celorlalte state să o imite în toate şi să refuze să se lase prinse în "cursa de şoareci" întinsă de "imperialiştii" americani.

Comuniştii de la Praga, deşi au dorit să asculte de "tătuca" lor de la Moscova, n-au putut opri de la bun început ideea de a trimite Delegația cehoslovacă la Conferința de la Paris care lansa Ajutorul deoarece Preşedintele Beneş şi ministrul de Externe Jan Masaryk şi cel de Justiție, P. Drtina, toți democrați, erau favorabili şi deschişi în fața generoasei oferte. Dar comuniştii de la Praga au primit un ajutor tovărăşesc de la patronul lor de la Moscova, Stalin, care a convocat de urgență o delegație a guvernului cehoslovac condusă atunci de prim-ministrul cu acel nume de tristă rezonanță în istoria cehă, Klement Gotwuld, dar în care intrau şi Masaryk şi alții şi le-a dat un ultimatum ca exact în ziua convorbirilor sau mai precis a ultimatului sovietic din 10 iulie 1947 să refuze în scris participarea la Conferință. Tonul lui Stalin a fost atât de dur încât Masaryk a fost nevoit să-l asigure că guvernul, poporul, partidele toate din Cehoslovacia nu vor face nici cel mai mic gest contra Uniunii Sovietice şi, într-adevăr, guvernul de la Praga a refuzat în acea zi participarea la Conferința din capitala Franței. Cu multă amărăciune în glas Masaryk i-a spus colegului său de Cabinet, Hubert Ripka, ministrul Comerțului şi lider al Partidului Socialist-Național, că cehoslovacii nu mai erau decât simpli vasali ai lui Stalin. La scurt timp, serviciile speciale staliniste, în colaborare cu cele comuniste cehoslovace, se pare că "l-au ajutat" pe Masaryk să sară pe fereastră – altă defenestrare de la Praga – şi să scape pe vecie de această vasalitate, suportată însă în continuare de întreaga națiune căzută în 1948 în totalitate sub jugul ei. "Patria" roşie cehoslovacă a fost deosebit

de “recunoscătoare” memoriei lui Thomas Masaryk, întemeietorul Republicii, aruncându-i fiul pe fereastra biroului său. Altă “patrie” roşie, România a fost la fel de recunoscătoare memoriei lui Ionel Brătianu, unul din părinții României Mari, omorându-i în închisoare fiul, pe marele istoric Gheorghe I. Brătianu şi fratele Dinu Brătianu, şeful liberalilor, care a decedat la 83 de ani în celulă. Tot în celule comuniste a murit alt părinte al României, Iuliu Maniu, dar şi social-democrați ca Iosif Jumanca şi Ion Fluieraş, care, printre altele, au comis “crima” de a participa la Adunarea de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918. Nepotul Întregitorului, Regele Mihai I, a fost şi el alungat, aşa că este clar până la evidență că bolşevicii au fost mâncători şi distrugători de patrii națioanle, democrate şi creştine. Până şi Finlanda rămasă liberă de comunism în interior şi neutră în exterior, a fost intimidată de Moscova şi slită să nu participe la Conferința de la Paris. Era o dovadă că Finlanda rămânea prietenă cu U.R.S.S.-ul pe plan internațional.

Oricum au stat lucrurile, decizia Moscovei roşii care şi-a convocat vasalii comunişti din Polonia, Cehoslovacia, Ungaria, România, Bulgaria, Iugoslavia, ale căror guverne mai numărau şi câțiva miniştri necomunişti, practic neputincioşi, dar şi pe comuniştii din Italia şi Franța ca observatori, la 22-27 septembrie 1947, la Szklarska Poreba, pe pământ polonez, a fost să dea şi un răspuns negativ colectiv ofertei economico-financiare americane bănuită că ar dori să recupereze pe acest plan avantajul politic şi militar al Armatei Roşii care controla de una singură spațiul Europei Centrale şi Răsăriteane. Practic vorbind, la Szklarska Poreba, s-a format brâul sau blocul roşu, numit Biroul Comunist de Informație, ce a rezultat din centura exterioară de protecție a Uniunii Sovietice.

S-a afirmat că regimurile din Europa Centrală şi Răsăriteană, între 1945-1947 cel puțin, au fost deosebite de cel sovietic monolit şi totalitar de tip Stat-Partid şi stalinist. Desigur, afirmația este întrucâtva îndreptățită, dar numai dacă privim sau interpertăm lucrurile din exterior şi doar formal şi la supragața lor. În afara faptului că bolşevicii albanezi, bugari şi iugoslavi deținеau toată puterea de stat de la bun început şi în pofida faptului că în celelalte țări existau proprietăți

private şi funcționau miniştri şi deputați necomunişti – ultimii chiar majoritari în unele cazuri – totul era o simplă formalitate, deoarece şi aici se etatizau bănci naționale, se controla producția şi repartiția din întreprinderile private, se lichidau partide democratice şi tovarăşii de drum necomunişti. Într-un cuvânt se mergea în marş rapid şi forțat spre naționalizări detot felul şi spre totalitarismul de tip stalinist ce a funcționat între 1948-1953. Dar noi dorim să subliniem faptul că în pofida existenței miniştrilor şi deputaților necomunişti, prin care se mima democrația, probabil pentru ochii occidentalilor, puterea de stat reală au deținut-o tot comuniştii şi între anii 1945-1947 care se mişcau şi executau – nu mimau – lucrurile tot în stil roşu şi în interior şi în exterior. Prezența comuniştilor italieni şi francezi la Szklarska Poreba s-a datorat dorinței zadarnice a lui Stalin ca proletarii din aceste țări să se opună uniți şi cu succes Planului Marshall. În ultimă instanță divizarea politică a Europei a fost mult întărită de divizarea ei economică iar cele 16 state care au beneficiat de Ajutorul Marshall au păşit înainte pe panta progresului economic şi al democrației iar Uniunea Sovietică şi sateliții ei s-au încadrat într-un model de izolare economică autoimpusă şi de tirania roşie. Singurii vinovați de acească tristă turnură şi de sfâşierea în două a Europei au fost ruşii roşii şi puiii lor de aceeaşi culoare din părțile ei centrale şi răsăritene terestre şi nicidecum americanii şi democrații din zona occidental-maritimă. Iar dacă redefinim comunistul transnațional prin el însuşi ca o ființa roşie unică, atunci prostia ideologică şi sărăcia lui materială şi mentală au demonstrat şi în istorie că prostul şi săracul nu era prost destul dacă nu era şi fudul.

3.4. Făurirea Europei Unite în zona democrației

În Europa Occidentală, mişcarea ideilor şi evenimentelor postbelice a atins dimensiuni morale şi reparatorii semnificative. Supraviețuitorii germani antinazişti au fost printre cei mai convinşi şi sinceri partizani ai reconcilierii internaționale şi şi-au putut exprima liber, nu numai această opțiune, dar şi toate gândurile şi

concepțiile politice şi economice în zona de ocupație anglo-franco-americană, lucru inimaginabil în cea sovietică, mai ales după 1947. La Conferința din Stuttgart a Bisericii Evanghelice Germane, din noiembrie 1945, Pastorul Martin Niemöller a rostit Declarația de Vinovăție, calificată ca un act moral fundamental, care recunoştea crimele comise de germani în timpul nazismului, îşi exprima regretul şi scuza sinceră pentru tot ce s-a întâmplat şi speranța în făurirea unei vieți internaționale paşnice, democratice şi ghidată de principiile creştine de toleranță, înțelegere şi iertare.

Organizațiile catolice franceze, dirijate de marele pacifist care a fost Marc Sangnier (1873-1950) militau deschis pentru o Europă Unită şi victoria unei noi stări sufleteşti internaționale, promovată de liderul lor în ultimii 30 de ani, în ciuda tuturor greutăților şi răutăților comise pe continent. Sangnier credea sincer că în lume va birui această nouă stare de spirit internațională şi, aşa cum el reconstituia întrucâtva gândirea abatelui Lammenais, dar cu mai multe rezultate practice decât el, marele european care a fot Robert Schuman l-a recunoscut pe Sangnier ca un fel de maestru al său. Lucrul a fost pe deplin explicabil, deoarece, în conepția lui Sangnier, democrația, credința în Christos şi europeismul trebuiau să fie şi să funcționeze într-o armonie deplină. A fost semnificativ faptul că în domeniul său din Bidonville el a organizat după Primul Război Mondial întâlniri şi şedințe franco-germane şi europene. Mulți germani din zona de ocupație franceză au fost influențați de ideile democrat-social-creştine ale lui Sangnier şi şi-au intensificat concomitent şi sentimentele europene. În zona europeană liberă a fost posibilă funcționanrea timpurie a Uniunii Europene a Federaliştilor care, în 1947, au dezbătut, la Montreux, proiecte de făurire a Europei Unite. Planuri asemănătoare au discuat şi cei din Grupul Oxford al lui Lionel Curtis în cadrul Institutului Regal al Relațiilor Internaționale şi alții în Mişcarea pentru Reînarmare Morală care – fapt semnificativ – a îmbinat activitatea pentru făurirea Europei Unite cu lupta anticomunistă. Deci proiectele pan-europene din anii 1924 prindeau din nou viață în anii postbelici ai Europei democrate, ceea ce a

reprezentat o continuitate a acestui filon al secolului al XX-lea pe linia realizării sintezei europene.

În fond, aceeaşi mare personalitate democratică a istoriei, înlăturat prin vot de la putere în iulie 1945 şi anume "cinicul" Churchill, din octombrie 1944, a identificat, cu precizia omului politic de mare statură, drumul pe care urma să-l facă Europa chiar dacă laburiştii britanici aflați la putere persiflau ideea Europei Unite în pamfletele lor publicate în 1950. Încă din 1946, la Westminster College din Fulton–Missouri, avându-l pe Truman lângă el, leul britanic, îngrădit în limitele şi poziția mai labilă deocamdată a opoziției, dar liber în gândire şi curajos în afirmații publice, Churchill, a afirmat: "De la Stettin pe Baltica [devenit Szczecin – n.n.] la Triest pe Adriatica, o cortină de fier a coborât de-a lungul continentului. Dincolo de acea linie zac toate capitalele din vechile state ale Europei Centrale şi Răsăritene – Varşovia, Berlin, Praga, Viena, Budapesta, Belgrad, Bucureşti şi Sofia … În mod sigur aceasta nu este Europa eliberată pe care noi am luptat s-o făurim". El i-a sfătuit pe americani, dar şi pe guvernanții europeni occidentali, să ia o atitudine mai dârză față de Moscova ce intenționa să practice o expansiune "nedefinită" şi să nu repete greşeala conciliatoriştilor care, timp de 10 ani n-au făcut nimic serios contra nazismului german.

Foarte mulți americani – cu excepția celor realişti şi clar sau înainte-văzători – n-au acceptat propunerile lui Churchill, deorece erau prea obişnuiți să fie alături în multe chestiuni de marele lor prieten de la Răsărit pe care nu doreau să-l părăsească şi cu care nu doreau să intre în conflict sub nici un motiv. Mai mult, pentru a nega ideile şi propunerile lui Churchill, unele cercuri britanice naive îşi exprimau în ziarul "Times" convingerea – ce se va dovedi cu totul eronată în perspectivă – că democrația occidentală şi comunismul aveau multe de învățat unul de la altul. Dar nici măcar capitalismul şi anumite naționalizări de stat din emisfera occidentală menite să prevină sau să gireze crizele şi să întrețină funcționarea unor economii sănătoase şi prospere, dar fără să afecteze proprietatea şi libertatea cetățenilor în ansamblul lor, n-au avut nimic în comun şi

nici de “învățat” ceva de la monopolul roşu de stat din emisfera estică. Naționalizările şi exproprierile în Vest se făceau prin dreaptă şi reală despăgubire şi numai în interes public şi nu semănau cu hoția rosie din est.

Tot Churchill care se simțea stimulat întotdeauna de criticile îndreptate împotriva lui, de oriunde ar fi venit ele, a deschis într-o altă cuvântare ținută la Zurich o luptă morală majoră şi de rezonanță în timp pentru ceea ce el numea atunci Statele Unite ale Europei – deci o formație lărgită şi rotunjită pe întreaga ei suprafață a Statelor Unite ale Austriei Mari propusă de românul-european Aurel C. Popovici, decedat în minuscula “Europă” numită Elveția, unde germanii, italienii, francezii şi romanşii trăiau şi conviețuiau de mai multă vreme în bună pace. Statele Unite ale Europei trebuiau create în scurt timp, deoarece armele atomice puteau adânci şi mai mult divizarea Europei şi doar această formație completă şi rotundă o putea înlătura din calea ei şi a progresului popoarelor sale. Viitorul familiei europene depindea mult, preciza Churchill, de hotărârea sau decizia milioanelor de europeni de a face bine şi nu rău pe continent şi în lume. Mulți l-au ironizat şi l-au persiflat din nou pe Churchill, dar contraponderea şi negarea lor morală a venit de la părintele ideii Europei Unite, contele Coudenhove-Kalergi, care i-a mulțumit şi l-a asigurat că din moment ce o personalitate de talia lui a ridicat vocea în favoarea Europei Unite, guvernele n-o mai puteau ignora multă vreme.

Churchill a privit lucrurile pe plan global şi ar fi dorit o asociație fraternă între trei cercuri: Commonwhealth-ul Britanic, Uniunea Europeană şi S.U.A. Britania ar fi urmat să acționeze ca o legătură vitală între cele trei componente. Proiectul a fost prea mare şi grandios pentru acei ani, dar, în 1948, s-a organizat, pe cale privată la Haga, un Congres al Europei, cu 800 de invitați în frunte cu Churchill, unde a participat şi o Delegație germană puternică şi serioasă, condusă de Konrad Adenauer iar Comisia culturală era condusă de alt european convins, spaniolul Salvador de Madariaga, atunci în exil. Aici a fost combătută tăierea în două a Europei, s-a recunoscut principiul supranaționalității şi nevoia

pentru state de a renunța la acele părți din suveranitatea lor – dacă existau şi erau în funcțiune – care lezau interesele instituțiilor comune.

În cadrul dezbaterilor Congresului, s-au remarcat şi personalități ca italianul De Gasperi, francezul Schuman, belgianul Spaak. Churchill a îndemnat în termeni măreți şi convingători să se treacă repede la fapte, spunând în fața Congresului: “Noi trebuie să proclamăm misiunea şi planul unei Europe Unite a cărei concepție morală va câştiga respectul şi gratitudinea omenirii şi a cărei forță fizică va fi atât de mare încât nimeni nu va îndrăzni să-i molesteze liniştita-i guvernare … Eu sper să văd o Europă unde bărbații şi femeile din fiecare țară vor gândi că sunt europeni în aceeaşi măsură în care erau cetățeni ai patriei natale şi oriunde se vor duce pe acest vast domeniu vor simți cu adevărat şi vor spune: <<Aici eu sunt acasă>>”. De Madariaga a dovedit aceeaşi elocință ca ‘leul britanic” în evocarea necesității făuririi Europei Unite care trebuia neapărrat să se nască. Europa va trăi – spunea el – când spiritul ce o leagă şi-i defineşte substanța va striga cu putere şi convignere “Fiat Europa” şi când spaniolii vor vorbi despre Chartres ca fiind şi al lor şi la la fel englezii despre Cracovia, italienii despre Copenhaga, germanii despre Bruges etc. La Congres s-a propus crearea unei Adunări Europene şi a unei Curți Europene a Drepturilor Omului şi a unui Comitet ce se va numi al Mişcării Europene.

Dar, ca întotdeauna în istorie, proiectele noi şi înnoitoare de restructurare a instituțiilor şi vieții interne şi internaționale sau nu sunt înțelese de la bun început sau sperie de-a dreptul pe aceia care nu se puteau desprinde prea uşor de mentalitățile şi schemele trecutului. Aşa că au fost destui politicieni occidentali care au privit cu scepticism sau chiar au ironizat şi au criticat ideile şi propunerile Congresului de la Haga. Cu timpul aceştia au pierdut, însă, în mod serios, terenul de sub picioare, deoarece a existat şi a funcționat un “motor” foarte concret care mergea în sensul concentrării forțelor militare, economice şi politice euroatlantice şi anume teama şi angoaza – ce creştea în proporție aritmetică dacă nu chiar geometrică – de Stalin şi bolşevism. În nici un caz europenii liberi nu concepeau

să-şi piardă pământurile, fabricile, băncile, prăvăliile şi atelierele mari şi mici etc., libertățile cetățeneşti şi cele spiritual-relgioase şi nu doreau să aibă soarta tristă, amară şi amăgitoare a celor din spațiul central-răsăritean, deposedați de toate bunurile şi libertățile şi transformați în “sclavi” moderni ai regimurile comuniste care i-a denumit însă altfel şi anume “oameni de tip nou”, adică, practic vorbind, un fel de contra-oameni, fabricați mental în uriaşele laboratoare ale puterii şi propagandei insistente şi generalizate până la paroxism a totalitarismului comunist.

În aceste condiții parteneriatul, vechi deja, din 1941, anglo-american s-a lărgit mult în anii postbelici. La 4 martie 1947, două puteri maritime, înfrânte ruşinos în 1940 la Dunkerque, au semnat tot acolo un Tratat de alianță anglo-francez. În 1948, Ernest Bevin propune în Camera Comunelor lărgirea alianței şi formarea unei Uniuni a Statelor din Europa Occidentală, în care să intre pe lângă Anglia şi Franța țările Beneluxului iar această formație să fie deschisă pentru viitor şi să se bazeze pe concursul forțelor americano-canadiene de peste Ocean. Astfel s-a născut, prin Tratatul de la Bruxelles, Uniunea Occidentală, la 17 martie 1948, care includea Beneluxul, Anglia, Franța, Italia, Portugalia, Danemarca, Islanda şi Norvegia şi la toate aceste state au aderat, la 4 aprilie 1949, S.U.A. şi Canada, formând N.A.T.O. Denumirea de Pact al Atlanticului de Nord, n-a fost interpretată în sens strict geografic sau restrictiv din moment ce Italia nu era deloc atlantică ca şi Turcia şi Grecia, intrate în Organizație în 1952 sau Germania Federală în 1955, fapt ce demonstrează că în această formație au intrat statele dornice să lupte împotriva presiunii internaționale exercitate de Moscova, chiar dacă erau situate mai departe de Ocean; deci, ceea ce a primat atunci a fost necesitatea de a pune şi a opune ceva puternic şi impunător pe plan global, capabil să țină la respect forța nu mai puțin impresionantă pe plan internațional a “hearthland”-ului roşu, reprezentat de Uniunea Sovietică.

N.A.T.O. a înregistrat în prima sa structură prumul său succes - care a părut atunci modest dar s-a dovedit a fi cu bătaie lungă în viitor – în zădărnicirea

Blocadei Berlinului organizată de Stalin prin încercuirea terestră a zonelor occidentale aflate sub controlul anglo-americano-francez. Aşa cum Stalin a pus "talpă" pătrunderii dolarului american spre centrul şi Estul Europei, el s-a opus şi penetrării spre Estul Germaniei a noii mărci germane, ce însemna 10 din cele vechi şi a tinerei bănci centrale Bank Deutcher Länder (mama lui Bundesbank), care, sprijinite de americani, au urmărit să însănătoşească întreaga finanță şi economie a Germaniei aflată într-un curs intens de denazificare. Opera minoră de boicot roşu antimarcă a reuşit ca şi cea majoră antidolar şi, la 20 martie 1948, mareşalul Sokolovski şi subordonații săi, indignați şi roşii de furia provocată de această nouă "agresiune imperialistă", au părăsit Comisia Alită de Control. Timp de 15 luni, N.A.T.O. prin avioanele americane şi britanice au alimentat cu tot ce era necesar pe cei 2 milioane de locuitori din Berlinul Occidental, în cursul a 277.264 de zboruri peste Germania de Vest şi au reuşit performanța de a trimite din cerul ce acoperea Aeroportul Tempelhof 8.000 de tone de ajutoare zilnic. Sovieticii, tot mai furioşi, după ce au privit într-o tăcere "roşie" evenimentele, au ridicat Blocada la 12 mai 1949.

Dincolo de concurența pe plan militar – ai cărei termeni s-au schimbat oricum radical în era armelor atomice –, s-a dus însă o altă luptă surdă, dar fundamentală şi decisivă în repurtarea succesului final şi anume, aceea dintre finanțele şi economiile libere de piață şi economiile de tip monopolisto-comunist, care s-a răsfrânt atât asupra nivelului de trai şi a câştigului pe cap de locuitor înregistrat în Occidentul democrat şi Orientul comunist din Europa, dar şi în obținerea unor fonduri uriaşe, capabile să sigure accesul la fabricarea celor mai sofisticate şi mai avansate tehnologii de producere a armelor atomice nucleare şi neutronice din spațiile terestre, maritime şi aeriene. În pofida unor tribulații, regrese şi incertitudini înregistrate în anumite faze ale disputelor concentrate şi dirijate de cele două super-puteri ce păreau să avantajeze Orientul roşu, până la urmă superioritatea şi victoria a aparținut în toate direcțiile Occidentului avansat şi democrat.

Concentrarea economică s-a intituționalizat inițial la Paris, în 16 aprilie 1948, când Europa “Marshall”, cu cele 16 state ale ei, a format Organizația pentru Cooperare Economică Europeană, lărgită ulterior la 18, prin aderarea Germaniei Federale şi a Spaniei, şi înzestrată cu un Consiliu, Comitet Executiv, Secretariat General, dar, din care S.U.A şi Canada n-au făcut parte însă au trimis observatori.

Lucrurile n-au mers prea bine, deoarece în cadrul Organizației s-a format o comunitate europeană de 6 state care s-au opus formării unei zone de liber-schimb la nivel general. Şefii de state şi de guverne din Franța, S.U.A., Germania Federală, Anglia au declarat, la 21 decembrie 1959, că statele industriale occidentale posedau destulă energie pentru a favoriza dezvoltarea țărilor mai puțin dezvoltate şi a accelera ritmurile de desfăşurare a relațiilor economice internaționale. 13 state din O.C.E.E. au hotărât la Paris că se impunea reformarea întregii instituții şi au numit un grup de muncă şi de inițiativă care să realizeze propunerea şi să transforme ideile şi principiile noi în fapte, instituții şi operații economico-financiare lucrative şi benefice. În decembrie 1960 s-a semnat la Paris Convenția pentru Organizația de Cooperare şi Dezvoltare Economică intrată în vigoare la 30 septembrie 1961 care a cuprins de data aceasta atât S.U.A. cât şi Canada şi ulterior Japonia, Finlanda, Australia şi Noua Zeelandă, fapt ce demonstează că organismele economice ale lumii democratice au depăşit limitele Europei şi erau deschise spre universalism. Într-un context de globalizare a relațiilor internaționale economico-financiare a fost necesară această concetrare instituțională şi de mobilizare a marilor capitaluri şi apoi de penetrare a lor peste mări şi țări, pentru a susține cu mai multe şanse de succes lupta surdă care se ducea – chiar dacă nu se recunoştea deschis – cu forțele omoloage din emisfera roşie. O.C.D.E. avea şi ea un Consiliu, Secretariat General şi Comitet Executiv iar Statutul ei de funcționare s-a bazat pe acordurile mutuale ale tuturor membrilor ei. În cadrul O.C.D.E. au funcționat alte Comitete şi Agenții de profiluri diferite, unele preluate de la vechea O.C.E.E., altele noi

(Agenția European pentru Energia Nucleară, Acordul Monetar European etc.). Un rol important l-a jucat Comitetul de Ajutor pentru Dezvoltare, care a mărit volumul resurselor puse la dispoziția țărilor mai puțin dezvoltate, a analizat ratele şi natura contribuției membrilor săi la programele bilaterale sau multilaterale de ajutor, a creat un Centru de formare a experților şi un Comitet de Cooperare Tehnică. Totalitarismul roşu a contrapus acestei Organizații Consiliul de Asistență Economică Mutuală – de fapt mai mult mută şi nelucrativă sau puțin lucrativă – în care, pe lângă statele din Europa Centrală şi Răsăriteană au intrat Mongolia şi Cuba, iar statele comuniste asiatice, ca Vietnamul de Nord, Coreea de Nord, China, admise ca observatori, au refuzat ulterior să participe la reuniunile Consiliului.

Între timp un grup de personalități au accelerat procesul de formare şi de ființare a Europei Unite. Printre ei s-au numărat George Bidault (1899-1983), Jean Monnet (1888-1979), Robert Schuman (1886-1963), René Pleven (1901- !), Paul Henri Spaak (1899-1972), Alcide De Gasperi (1881-1954) şi alții. Bidault a avut rezerve față de atitudinea puțin amicală a şefului său, generalul Charles de Gaulle, dovedită în raport cu anglo-saxonii în general şi indiferent de faza naționalistă de la sfârşitul vieții sale, cel puțin în anii 1949-1950 şi după aceea a fost un promotor convins al politicii bazate pe Alianța Atlantică şi pe Uniunea Europeană. Aceşti oameni politici au făcut parte din partide diferite, dar pe toți i-a unit, în afară de frica pe care le-a băgat-o în oase Stalin şi comunismul, dorința de a da viață unei Europe Unite încadrată armonios în O.N.U. şi cu un rol notabil în lume. Monnet a fost economist de formație, dar a avut multă experiență în viața şi în funcționarea instituțiilor internaționale, fiind, între 1920-1923, Secretar General Adjuct al Ligii Națiunilor. Chiar în 1940, când Franța era cu cuțitul la gât, el i-a propus lui Churchill formarea unei Uniuni Franco-Britanice. Monnet a crezut sincer în utilitatea unei Uniuni Europene atotcuprinzătoare pe plan economic, politic şi militar. Fiind foarte realist a propus ca greutățile ce se vor ivi să fie înlăturate cu grijă şi multă răbdare şi scopul esențial şi fundamental să fie atins

fără grabă, treaptă cu treaptă, prin ceea ce el a numit politica sau procedura funcționalismului care a constat în transferarea graduală a unui număr de "funcțiuni" sau "sfere de activități" de la controlul național la cel surpanațional. Într-un fel şi Monnet l-a continuat pe Aristide Briand, dar, prin rezultatele concrete atinse de el sau prin metodele şi soluțiile propuse pentru funcționarea eficientă a institutțiilor comune, această personalitate a meritat pe deplin să fie numită "Tatăl Europei".

El a fost ajutat în opera europeană de Robert Schuman, personalitate de frunte a Mişcării Catolice de orientare democrat-social-creştină. Luptător în Rezistență, a fost arestat de germani, dar a trecut peste orice resentiment, a realizat că francezii şi germanii nu sunt numai şi numai francezi şi germani, dar sunt şi vecini, creştini şi europeni şi, în măsura în care doreau să rămână proprietari şi liberi era necesar să uite trecutul plin de războaie şi de sânge, să devină prieteni şi să-şi armonizeze interesele şi sentimentele în fărurirea Europei Unite şi în buna ei funcționare. Activitatea lui europeană, munca susținută depusă în forurile comune europene, nu l-au împiedicat deloc să-şi facă datoria de patriot şi de om de stat francez în calitățile lui de prim-ministru sau de ministru de Externe. René Pleven a fost concomitent şi un european convins dar şi un bun francez, de două ori prim-minsitru, dar, care a fost nemulțumit de accentele naționaliste ale lui Charles de Gaulle pe care l-a şi părăsit împreună cu gruparea lui ce dorea să armonizeze interesele fraceze cu cele europene. Pleven a şi dovedit că era un bun francez când a activat ca un membru important şi cunoscut al Forțelor Franceze Libere dar, în anii postbelici, a dovedit că un bun francez nu era destul de bun francez dacă nu era şi un bun european sau partizan convins şi de nădejde al Europei Unite. Spaak, un socialist de esență sau substanță democratică şi umanistă şi-a făcut din plin datoria de patriot belgian ca ministru de Finanțe, de Externe şi prim-ministru, dar şi de eminent European deschis şi spre universalism în calitatea lui de Preşedinte al celei dintâi Adunări Generale a O.N.U. De Gasperi a provenit dintr-o familie bilingvă italo-germană din Tirolul de

Sud şi, împreună cu toți ceilalți, a alcătuit o formidabilă echipă europeană care a iuțit pasul spre instituirea şi funcționarea Europei Unite şi concomitent, în calitatea lui de creştin-democrat, a fost premier de mai multe ori în guvernele de coaliție italiene între 1945-1953 şi după 1949 acestea au sprijinit fără rezerve N.A.T.O.

La 26 octombrie 1948 s-a decis de către guvernele francez, englez, olandez, belgian, luxemburghez instituirea unui Comitet Permanent însărcinat să studieze şi să dezvolte o federație europeană. Comitetul era format din 5 membri anglo-francezi, trei olando-belgieni şi doi luxemburghezi. Teza franco-belgiană a marşat pe o adunare generală formată de parlamentele statelor membre cu vot deliberativ de profil bazat pe majoritate iar teza britanică a contrapus o adunare diplomatică compusă din reprezentanții guvernelor. Discuțiile au fost dure, dar unde există democrație există şi dialoguri care exclud monologul de orice tip şi ajung la stabilirea unor compromisuri necompromițătoare şi favorabile tuturor părților. S-a ajuns astfel la propunerea formării Consiliului Europei constituit dintr-un Comitet de Miniştri care satisfăcea teza britanică şi o Adunare Consultativă ce onora pe cea franco-belgiană. Odată semnat Acordul de la Londra, de către cinci state, la 27-28 ianuarie 1949, s-a hotărât invitarea celorlalte state din O.E.C.E. la o conferință pentru elaborarea tratatului de constituire a noii organizații. Pe lângă cei cinci, la 28 martie 1949, s-au întâlnit la Londra, reprezentanții Italiei, Irlandei, Danemarcei, Norvegiei, Suediei, care au semnat, la 5 mai 1949, Statutul Consiliului Europei intrat în vigoare la 3 august acelaşi an.

Prima Adunare Consultativă s-a ținut la Strasbourg, sediul Consiliului Europei, la 10 august. La Strasbourg şi-a avut sediul şi un Secretariat Permanent. Din Adunare au fost excluşi comuniştii şi partidele lor paravan şi ea a fost formată în general din socialişti, liberali şi creştin-democrați care au furnizat la început cei 140 de deputați trimişi de parlamentele statelor membre. Proporțional cu numărul populației, englezii, germanii vestici, francezii, italienii trimiteau câte 18 parlamentari, turcii 10, belgienii, olandezii, grecii câte 7, austriecii, suedezii,

elveţienii câte 6, danezii şi norvegienii câte 5 etc. şi toţi votau liber fără mandate imperative şi restrictive de acasă – dar voturile se regrupau în funcţie de apartenenţa politică şi nu naţională – şi îşi ocupau locurile în ordine alfabetică şi nu după statele naţionale care i-au mandant tot acolo. Activitatea Consiliului Europei a fost impresionantă, fiind ilustrată de semnarea, până în iunie 1973, a 79 de convenţii din care 67 erau în vigoare până la acea dată. De departe, din punctul de vedere al intereselor democraţiei şi al susţinerii ideilor, mecanismelor de funcţionare şi a prestigiului ei în lume, cea mai importantă a fost Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, fondată încă în 4 noiembrie 1950, dar şi cele referitoare la reglementarea paşnică a conflictelor, la păstrarea sănătăţii publice, la asigurarea reală a tuturor drepturilor sociale ale celor ce muncesc exprimată prin Charta Socială Europeană semnată la Torino în 18 octombrie 1961.

Practic vorbind, între lumea liberă a democraţiei şi cea neliberă a totalitarismului roşu, pe primul loc s-a desfăşurat războiul tehnologic, şi al informaţiilor şi, în cadrul lui, prima a produs mai mult şi mai bine, a asigurat venituri mai mari pe cap de locuitor, a luat mai puţin de la gura popoarelor şi din bugetul lor anual pentru cheltuielile lor militare, au oferit salarii şi pensii mai consistente muncitorilor şi funcţionarilor. Producând mai mult şi posedând monede convertibile serioase, etaloane şi datătoare de ton în finanţele mondiale, s-a ajuns de pildă ca în S.U.A. rata proporţională dintre capitalul consacrat înarmării să fie în anumiţi ani doar de 33% iar cel rămas societăţii civile să fie de 67% dar randamentul să fie mai mare decât în U.R.S.S. unde raportul era de 66% pentru cheltuielile militare şi 34% pentru cele civile. Valoric, dolarii concentraţi în cele 33% procente întreceau cu mult şi fructificau tehnologic la cote mai înalte producerea sofisticatelor arme atomo-nucleare, inclusiv în domeniul războiului stelelor ce se anunţa, decât rublele slabe pe plan mondial incluse în cele 66% procente. În Germania Federală raportul dintre capitalul militar şi cel civil a fost uneori de 20 la 80 iar în Japonia de 4 la 96.

În fond, muncitorii olandezi, englezi, francezi, vest-germani, suedezi, danezi etc. n-au fost niciodată atât de “crunt exploatați” de capitalism şi de capitalişti, încât să călătorească doar prin miniştrii, deputații şi şefii lor de stat. Ei au călătorit prin ei înşişi, n-au stat la cozi interminabile pentru jumătăți de unt, de kilograme de carne, uleiuri pe porții sau cartele etc., deoarece s-au bucurat de o politică de asigurări sociale temeinică, lucrativă şi benefică, au avut parte de sindicate libere şi nu de simple curele de transmisie ale celor de la putere, cum a fost cazul muncitorilor europeni central-răsăriteni, au posedat dreptul la grevă, care era real nu fictiv şi înscris în constituțiile naționale, dar şi în dreptul internațional din convențiile europene de profil. Într-un cuvânt, deşi de-a lungul perioadelor de istorie modernă şi contemporană problema muncitorească s-a dovedit deosebit de gravă şi generatoare de conflicte sociale serioase, sinteza timpului parcurs de secolele al XIX-lea şi al XX-lea, a demonstrat până la evidență că şi această chestiune – ca şi altele de aceeaşi gravitate sau cu un coeficient apropiat de dificultate – a putut fi rezolvată satisfăcător, cu răbdare, competență, pe cale legală şi evolutivă, doar de regimurile parlamentare şi de constituțiile lor democratice.

Nu putem să nu-l admirăm îndeajuns pe Karl Kautsky care, la începutul secolului al XX-lea, le-a atras atenția muncitorilor din Europa şi indirect din lumea întreagă că trebuie să se ferească, aşa cum mamele i-au ferit de foc când erau copii, de dictatura bolşevică a lui Lenin şi să-şi rezolve revendicările sociale şi cetățeneşti numai şi numai în societățile democratice şi pluripartidice pe cale legală, electorală şi parlamentară, aşa cum s-a şi întâmplat prin partidele social-democrate, democrat-creştine, liberale, care prin impozitul proporțional pe venituri, prin politica socială şi umanistă, prin asigurările de muncă, sănătate, boală şi bătrânețe au făcut din muncitori oameni liberi, cetățeni onorabili – şi nu “sclavi” moderni ca şi colegii lor de clasă din lagărul comunist – ai patriilor lor democratice. Karl Kautski, prestigiosul autor al cărții Comminisme et terrorisme, a dorit din tot sufletul să disocieze clasa muncitoare de terorismul roşu de tip

leninisto-stalinist, şi să o asocieze la tipologia societăților democratice parlamentare din Europa Occidentală. Detestând faptul că Lenin s-a lăudat că a găsit un model demn de urmat în dictatura iacobină şi în Robespierre, Kautsky a afirmat, încă în august 1918: "În nici un caz nu este permis să se creadă că în Europa Occidentală se vor repeta evenimentele Marii Revoluții franceze. Dacă Rusia actuală arată atâtea similitudini cu Franța anului 1793, aceasta este dovada că ea este aproape de stadiul Revoluției franceze … Ceea ce se întâmplă acolo, nu este prima revoluție socialistă, ci ultima revoluție burgheză". Deşi bolşevicii erau la putere doar de şase luni şi numai câteva indicii lăsau să se întrevadă hecatombele de morți ce vor fi provocate de politica lor, tot în vara lui 1918, Karl Kautsky, care a refuzat şi a condamnat dictatura minorității bolşevice bazată pe baionete şi pe pumni şi nu pe votul democratic – dovadă graba cu care a dizolvat în ianuarie 1918 Adunarea Constituantă – a afirmat profetic pentru evoluția raporturilor dintre social-democrați şi comunişti de-a lungul întregului secol al XX-lea: "Opoziția dintre cele două curente sociale rezidă în opoziția dintre două metode funciar diferite: metoda democratică şi metoda dictatorială. Cele două curente vor acelaşi lucru: emanciparea proletariatului şi, odată cu el, a umanității prin socialism. Dar calea aleasă de unii este considerată de ceilalți ca fiind falsă şi ducătoare la ruină. Revendicarea dialogului liber ne plasează emblematic pe terenul democrației. Dar scopul dictaturii nu este de a respinge opiniunea opusă, ci acela de a suprima în mod violent exprimarea ei. Astfel cele două metode ale democrației şi ale dictaturii se opun de o manieră ireductibilă chiar înainte de începutul dialogului (sau a discuției). Una cere dialogul, alta îl refuză".

Iată de ce Lenin l-a urât funciarmente pe Kautsky, ca şi pe Bernstein de altfel, dar şi pe social-democrații, socialist-revoluționarii ruşi de dreapta şi de stânga, pe care în mare parte i-a şi lichidat, de ce, după 1945, Dej nu i-a putut vedea în ochi pe Jumanca, Flueraş, Titel Petrescu şi le-a dizolvat partidul unindu-l forțat cu cel comunist, sau de ce comuniştii est-germani, bătuți măr în alegeri de

social-democrații germani din zona sovietică i-au arestat şi i-au lichidat urmând aceaaşi procedură ca în România, Cehoslovacia, Polonia etc. Aceste fapte demonstrează că adevăratele partide ale clasei muncitoare au fost cele socialiste, social-democrate, social-creştine, concentrate în Internaționale liber formate din parteneri egali ce se respectau nu se ucideau sau se absorbeau unii pe alții, pe când liderii comunişti şi-au permis, ca în numele clasei muncitoare, să instituie regimuri teroriste şi totalitare sau au avut tupeul să afirme deschis că în numele ei – care era încă neşcolită şi nepregătită – un grup de conducători luminați de învățătura marxist-leninistă (ultima o cam acomoda şi o interpreta pe ruseşte pe prima), va institui dictatura ei şi o va conduce în paradisul roşu. Nu cunoaştem cazuri în istoria Internaționalelor socialiste sau social-democrate din secolul al XX-lea, în care să fi fost executați lideri remarcabili ai mişcării muncitoreşti, dar istoria Cominternului dirijat de Moscova este suprasaturată se asemenea cazuri. Ce bine ar fi fost – o spunem doar retoric în cadrul unui experiment teoretic de laborator istoric şi mental – ca proletarii din toate țările să se fie unit în jurul teoriei şi a sistemului de idei social-politice profesat de Kautsky şi alții ca el, şi nu în jurul teoriilor malefice elaborate, dar din nefericite şi aplicate, de Lenin, Stalin, Troțki, Kamenev şi alții.

Nu trebuie să se creadă că din punct de vedere economic şi financiar, în lumea liberă totul a fost făcut doar de americani. Adevărul este că s-au îmbinat mai mulți factori şi s-au combinat investițiile transatlantice cu cele atlantice într-un circuit cu dublu sens. Odată refăcute, trusturi europene multinaționale, ca Royal Dutch Shell, B.P., E.M.Y., Unilever au investit şi ele participând la comerțul şi piața mondială, inclusiv în schimburile cu piața americană, de unde au venit spre Europa şi dolarii trimişi de concernurile Dupont, General Motors, J.B.M., creându-se astfel o interacțiune euro-americană. Europa Occidentală a oferit prin Keynes întregii lumi libere cunoscuta revoluție keynesciană macro-economică privind rolul vital al guvernelor democrate în hrănirea şi menținerea climatului sănătos al afacerilor şi investițiilor, în managementul crizelor prin susținerea cursurilor

valutare, intervenții băneşti, rate de interes şi o politică mobilă şi adecvată de la perioadă la perioadă a sistemului de taxe şi impozite. Europa Occidentală a fost activă şi în finanțele mondiale, aducându-şi o contribuție notabilă la îmbunătățirea sistemului monetar internațional declanşată la Conferința de la Bretton Woods care a dus la înființarea Fondului Monetar Internațional şi a Băncii Mondiale, puse în funcție sub auspiciile O.N.U. dar cu rol important şi în dezvoltarea economiei europene care a permis ca în cele 16 state din O.E.C.D. populația să crească de la 244 milioane cât era în 1940, la 320 milioane în 1966, şi 355 milioane de oameni în 1985, cu venituri solide pe cap de locuitor care nu suportă comparații cu cele înregistrate în Europa Centrală şi Răsăriteană.

Dezoltarea economiei europene s-a datorat şi organismelor comunitare de profil puse în funcție după 1951, odată cu înființarea Comunității Europene a Cărbunelui şi Oțelului, prezidată de Monnet, care a pus alături Franța, Germania Federală, Italia şi Beneluxul, reuşind astfel să prevină reapariția unor baze militar-industriale separate în fiecare din statele membre. Aceste state s-au înțeles să opereze un comerț liber cu cărbune şi oțel, să-şi reglementeze împreună cotele de producție şi de competiție şi în caz de crize manifeste şi evidente să controleze tot împreună prețurile şi producția. Anglia, mai egoistă şi cu ochii la preferința comercială a Commonwhealth-ului, stătea deoparte, dar, pe plan politic şi militar acorda o prioritate indubitabilă relațiilor cu S.U.A şi calității ei de membru activ al N.A.T.O., pe când Franța, fără să părăsească N.A.T.O., avea anumite rezerve față de „hegemonia" americană şi căuta soluții de compromis prin formarea unei Comunități de Apărare Europeană. Au apărut discuții şi controverse serioase în cadrul acelui corp "deliberativ", dar destul de şubred, înzestrat cu competențe şi puteri proprii, care a fost Uniunea Europeană Occidentală din 1955, dar, toți au fost surprinşi de Criza Suezului şi de intervenția sovietică dură contra Ungariei. Occidentalii, fiind oameni liberi şi totodată convinşi că soarta libertății nu numai acasă dar şi în Europa şi în lumea întreagă depindea de întărirea şi nu de subminarea colaborării dintre ei, au realizat repede că

diferendele politice şi militare se vor estompa încet dar sigur dacă se va opera tot aşa o comunitate economică europeană puternică ce va sta la baza şi va completa forța şi prestigiul instituțiilor politice comune deja în funcție în marşul lor unitar spre făurirea Europei Unite.

Conferința de la Messina, din 1955, a deschis drumul spre integrarea economică ce se va derula în următorii 30 de ani, nu fără unele greutăți şi obstacole care nu i-au putut totuşi bloca mersul ascendent spre împlinire. În 1957, se pun bazele Comunității Economice Europene (Piața comună), intrată în vigoare la 1 ianuarie 1958 şi Euroatomului. S-au propus şi s-au executat în anii următori operațiuni ca abrogarea tuturor tarifelor interne, formularea unei politici comune în domeniul comerțului exterior, armonizarea agriculturii, transporturilor, taxelor, eliminarea barierelor din calea competiției libere, încurajarea mobilității forței de muncă, a capitalului, a spiritului întreprinzător şi a productivității întreprinderilor. În pofida unui boicot incipient dirijat de britanici prin Aria Comerțului European Liber, s-a văzut în scurt timp că economiile din Piața Comună erau mai prospere decât celelalte şi până la urmă, Anglia, Irlanda şi Danemarca intră şi ele în formație, părăsind Aria separatistă în 1973. Pentru englezi accesul în Piață nu a fost deloc uşor, deoarece, în 1961 şi 1967, încercările lui Macmillan şi Wilson au fost zădărnicite de talpa pusă de veto-ul lui Charles de Gaulle care avea mereu câte un dinte contra lumii anglo-saxone şi a rolului ei prea copleşitor în instituțiile europene, dar, în 1969, bătrânul general este exclus prin Referendum din viața politică franceză. Înainte de 1969, el a dorit să pună accentul pe “Europa patriilor” şi pe “comunitatea statelor-națiuni”, deschizând o bătălie contra Comisiei Europene a Pieței Comune comparată de unii cu lupta Împăraților germani contra Papilor. Dar Piața Comună s-a întărit semnificativ din punct de vedere financiar şi teritorial. Din 1979, Sistemul Monetar European încadra valutele statelor membre într-un cadru-mecanism al ratelor de schimb menit să prevină fluctuațiile prea mari iar European Currency Unit (E.C.U.) deschidea drumul spre Uniunea Monetară Europeană şi spre o valută

unică europeană. Fondul European Social şi Fondul European de Dezvoltare se ocupau de redistribuirea unor fonduri către regimurile mai puțin evoluate din punct de vedere social-economic. În 1975, un Referend britanic a aprobat intrarea Angliei în Piața Comună, efectuată în 1973 şi s-a pus capăt vechilor interogări şi dispute iar în 1981 Grecia şi în 1986 Spania şi Portugalia urmau acelaşi drum completând numărul membrilor la 12: Belgia, Danemarca, Franța, Germania, Grecia, Irlanda, Italia, Luxemburg, Olanda, Portugalia, Spania, Anglia.

După un deceniu, această formație economică sănătoasă şi viguroasă s-a dovedit a fi deschisă şi compatibilă la aplicarea celor mai îndrăznețe înnoiri şi soluții de perfecționare şi de funcționare a sistemului integrării. Jacques Delors, fost ministru de finanțe al Franței, supranumit europeanul “fundamentalist” de adversarii săi, autor al acelui Single European Act (S.E.A.) a propus în 1985-1986 o serie de măsuri menite să făurească o piață unică pentru 320 milioane de clienți, spre 1992, suspendarea frontierelor interne, competiție liberă în afaceri, standardizarea şi protecția consumatorului, armonizarea taxelor pentru valorile adăugate şi a altor taxe indirecte, standardizarea telecomunicațiilor etc., introducerea votului majorității calificate în Consiliul de Miniştri, câte 10 pentru Germania Federală, Franța, Italia, Anglia, 8 pentru Spania, câte 5 pentru Belgia, Olanda, Grecia, Portugalia, câte 3 pentru Danemarca şi Irlanda, 2 pentru Luxemburg. Majoritatea efectivă în luarea deciziilor se obținea cu 54 de voturi din 72 sau cu 75%. Procesul integrării s-a accelerat în numeroase sectoare şi, ca un semn şi un sens al timpului, Consiliul Europei poseda din 1987 un Steag ce includea statele componente prin cele 12 stele aurii pe fondul albastru intens ce amintea culorile apelor atlantice şi mediteraniene limitrofe puterilor maritime democratice. Cercul spre o uniune perfectă era în plină expansiune şi era purtat cu siguranță pe umerii unei adevărate avalanşe spre drumul împlinirii marelui ideal european, accelerat şi de Uniunea Economică şi Monetară ca şi de cele patru obiective fundamentale fixate în Memorandul Belgian din martie 1990: Subsidiaritate, Democrație, Eficiență, Coerență. Franco-germanii le completează

imediat cu armonizarea conduitelor în cadrul unor politici comune în domeniile securității, a diplomației, justiției şi poliției. Mersul spre integrare nu mai putea fi oprit nici măcar de personalități „de fier” din interiorul Pieței Comune care au considerat la un moment dat că s-a mers prea repede sau s-a ajuns prea departe cu acest proces. Astfel, Margaret Thatcher, repetându-l parcă pe Charles de Gaulles, a început să atace proiectul „Europei superstatale” - Delors vorbise şi propusese ca în câțiva ani să ia ființă un nucleu al unui Guvern European – să combată dur instituirea “personalității europene identice” şi să strige de trei ori “Nu” în calea mersului mai departe spre unificarea Europei. Doar un grup minoritar britanic au sprijinit-o împreună cu unii conservatori americani care n-au înțeles că Europa Unită va fi complementară S.U.A. în lupta pentru apărarea şi promovarea democrației şi O.N.U.-lui şi nu va deveni o Europă forțăreață antiamericană. A existat deci o deosebire esențială şi între unele proiecte germane din secolul al XIX-lea, care doreau o Europă Unită contra S.U.A. şi Rusiei şi politica Germaniei denazificate şi democratice care a intrat într-o Europă Unită prietenă cu S.U.A. Cât despre Thatcher, ea a fost înlăturată de la guvern de proprii ei colegi conservatori de partid.

3.5. Rezistența anticomunistă în Europa Centrală şi Răsăriteană, extinderea şi revitalizarea democrației şi a speranței întregirii Europei Unite

În timp ce Europa democratică şi liberă se integra, Europa comunistă şi neliberă se dezintegra încet dar sigur. Acest proces de dezintegrare a fost benefic în dublu sens şi anume a însemnat dispariția Tratatului de la Varşovia şi a Consiliului de Ajutor Economic Reciproc şi, odată cu căderea comunismului, a deschis drumul spre integrarea europeană deplină. De fapt, partizanii sinceri ai Europei Unite au dorit ca ea să cuprindă toate statele europene, bogate şi

sărace, întrucât în formația veche şi parțială Europa Unită a fost comparată cu un om în plină creştere (şi dezvoltare), dar care merge încă „în scutece de copil". Europa urma deci să cuprindă şi statele europene din Centrul şi Răsăritul continentului, dar acestea trebuiau să se dezică de tradițiile totalitarismului, naționalismului şi imperialismului.

Cea mai tristă perioadă a statelor comuniste – cea stalinistă din 1945-1953, a luat sfârşit odată cu moartea marelui dictator şi a făcut loc fazei destalinizării din anii 1953-1964, dominată de figura lui Hruşciov, urmată şi ea de „epoca stagnării" din 1964-1985 reprezentată de Leonid Ilici Brejnev. Unii specialişti au folosit pentru anii de după 1953 termenul de „epoca post-teroristă". Este drept că Gulagurile au dispărut, procesele politice s-au redus, s-a trecut chiar la eliberarea deținuților politici, la reabilitarea unor victime ale stalinismului, dar regimul comunist rămânea totalitar iar epoca post-teroristă n-a fost totuşi lipsită de teroarea tancurilor ruseşti ce se mişcau rapid în spațiul Europei Centrale şi Răsăritene, acolo unde Moscova credea că regimul roşu era în pericol sau că partidele comuniste erau pe punctul de a pierde controlul asupra tuturor instituțiilor centrale şi locale. Național-comunismul şi o uriaşă propagandă în mass-media au fost alte arme care țineau în ființă regimurile comuniste şi chiar dacă şefii partidelor comuniste şi-au subordonat serviciile speciale de securitate acestea au controlat sever societățile din Europa Centrală şi Răsăriteană în continuare.

Dar setea de libertate a omului n-a putut fi stinsă de forțele de represiune comunistă şi ea lega într-un fel din străfunduri Europa Centrală şi Răsăriteană de cea Occidentală. Lupta pentru libertate a subminat regimurile comuniste din interior, aşa cum succesele Europei Unite le nega din exterior. La 17 iunie 1953 muncitorii din Berlinul de Est ies pe stradă şi declanşează o revoltă, repede reprimată de tancurile ruseşti care lasă în urma lor 51 de morți. Printre ei s-au aflat şi câțiva securişti ucişi de muncitori iar în săptămânile următoare sunt operate mii de arestări pentru a băga groaza în clasa muncitoare în numele

căreia se guverna. Alte mişcări şi revolte de stradă s-au declanşat la Plsen şi Brno în Cehoslovacia. În Polonia rezistența era surdă, subterană şi aproape continuă. Biserica poloneză catolică rezistă demn contra ateismului roşu prin prelații şi preoții ei şi declară în scris că nu există şi nu va exista vreodată o putere laică în țară care să reuşească să-i despartă pe polonezi de Iisus Christos şi de biserica ataşată atât patriei cât şi Sfântului Părinte de la Roma. Episcopii în scrisori pastorale apără autonomia individuală şi personalitatea fiecărui creştin polonez, libertatea lui de gândire interioară şi de manifestare exterioară, condamnând implicit forțările artificiale ale comuniştilor de a crea oameni de alt tip decât acela al Marelui Creator. În atmosfera mincinoasă a totalitarismului roşu, care trâmbița deschiderea drumului spre o aşa-zisă „lume mare şi nouă" a comuniştilor, biserica polonă şi-a făcut datoria apărând cu voce tare şi în enciclice şi pastorale scrise adevărurile perene ale creştinismului, demnitatea şi libertatea umană.

Tot biserica polonă a întreținut viu şi unit spiritul națiunii poloneze, privată de statul său de către ruşi, prusaci şi austrieci între 1794-1918 şi a menținut trează în inimi şi suflete speranța de a învinge nazismul ce i-a distrus patria – împreună şi cu complicitatea inițială a ruşilor – în cadrul celei de a patra împărțire a Poloniei în 1939 care a durat până în 1945. Atacând „completa reconstrucție a conştiinței umane" propusă de comunişti, în „Scrisoarea Episcopatului către Tineretul Catolic Polonez din 1948" se dădeau asigurări că tinerii polonezi nu vor fi privați de nimeni şi nici despărțiți de Dumnezeu şi de religie, de învățăturile şi comandamentele sale. Biserica îi va creşte, îi va educa şi îi va apăra în spiritul demnității supreme ca fii liberi şi raționali ai lui Dumnezeu, conectați şi la destinul laic al lumii şi al societății dar şi la salvarea eternă prin Biserica lui Christos. Copleşiți de reproşurile miniştrilor responsabili cu relațiile Stat-Biserică, care-i acuză de activități intense contra guvernului şi a statului democrat-popular, prelații resping cu demnitate toate învinuirile şi răspund că tocmai în acele vremuri şi împrejurări impuse de regimul comunist din Polonia cel mai periculos

lucru pentru națiune ar fi despărțirea ei de Biserică, lucru ce nu se va întâmpla niciodată în Polonia. Clericii proveneau şi ei din națiune, din țăranii de la sate şi muncitorii de la oraşe. În trecut ei au ridicat primele şcoli, au fondat biblioteci, spitale, orfelinate, au propagat iubirea față de Dumnezeu fără să uite de iubirea față de aproape. Episcopii le scriau clar miniştrilor comunişti că dacă cineva a iubit într-adevăr Polonia şi națiunea, aceia erau în primul rând preoții care şi-au dat viața pentru libertatea şi fericirea lor de-a lungul secolelor, aşa că era un non-sens să-i desprindă de la altare şi să-i trimită în închisori.

În jurul Bisericii polone s-au concentrat multe cercuri ale societății urbane şi rurale din care unele au trecut şi la lichidarea fizică a unor comunişti ca răspuns la represiunile organizate de ei contra forțelor democratice ale națiunii. Printre activiştii lichidați s-au numărat şi câțiva evrei şi guvernanți şi anumite ligi legate de ei au cerut Bisericii să condamne aceste excese fiind manifestări ale Antisemitismului. Primatul a răspuns în 1946 ca acei evrei n-au fost ucişi din cauza antisemitismului din Polonia, ci fiindcă au fost activişti comunişti de frunte. Timpul a dovedit că Biserica polonă a condamnat hotărât şi antisemitismului – ca şi comunismul – şi tocmai guvernanții comunişti din Polonia au dat dovadă de asemenea sentimente ulterior întâlnindu-se în timp şi spațiu cu spiritul nazist dispărut dar renăscut la scară mai mică desigur prin politica colegilor sau adversarilor roşii. Comunştii polonezi au fost nevoiți să semneze mai multe acorduri cu puternica şi invincibila de fapt Biserică a Poloniei începând cu anul 1950. Bierut şi subordonații lui au contraatacat şi au dorit să-şi aservească Biserica deoarece nu s-au putut consola cu gândul că n-o puteau controla, subordona şi folosi ca instrument al lor.

Cardinalul Wyszynski (1901-1981) le-a dovedit că străduniile lor erau zadarnice, că birocratizarea şi etatizarea Bisericii catolice a Poloniei erau sortite unui eşec ireversibil, deoarece între Guvernarea Eternă a lui Iisus Christos şi credincioşii lui nu existau şi nu vor exista nici un fel de intermediari. Sfânta Biserică va apăra cu hotărâre Guvernarea lui Christos, deoarece libertatea

Guvernării lui Christos era identică şi reprezenta cel mai puternic şi mai vizibil semn al libertății de conştiință a omului. În concluzie, episcopii şi preoții vor rămâne liberi în raport cu regimul laic în problemele spirituale deoarece dacă ei erau liberi rămâneau liberi şi fii lui Dumnezeu cărora li se garanta libertatea de conştiință. Episcopii întruniți la Cracovia, în 1953, au respins în scris presiunile comuniste şi au afirmat prin vocea Primatului că Caesarul roşu nu are ce căuta la altar. Guvernul a reacționat dur, l-a arestat pe Cardinal, l-a scos din Varşovia, l-a închis, dar, totul, a fost zadarnic. Rezistența acestei națiuni catolice politică şi civilă în aceeaşi măsură a continuat şi în subteran şi la suprafață punându-i pe gânduri pe cârmuitorii comunişti.

În scurt timp aceştia au fost nevoiți să-l scoată pe Cardinal din închisoare, să respecte acordurile cu Biserica, universitatea şi proprietățile ei, să stopeze colectivizarea țărănimii poloneze catolice, care rămâne proprietară şi într-un fel liberă, să-i înlocuiască pe consilierii sovietici foarte detestați de națiunea poloneză care operau în serviciile de specialitate comuniste din Polonia. Anumiți conducători roşii polonezi, invitați la Congresul al XX-lea al P.C.U.R.-ului, din 1956, dacă n-au crezut vocile „mincinoase” şi „intrigante” din presa imperialistă şi „reacționară”, au avut ocazia să audă din gura lui „tătuca” Hruşciov că Moscova lui Stalin a ucis toată conducerea mişcării comuniste poloneze antebelice pe baza unor acuzații false şi imaginare. Chiar în sânul conducerii roşii de la Varşovia, apare un curent care dorea să-şi hotărască singură structura fără să consulte neapărat Moscova. În 1956 izbucnesc mişcări simultane de revoltă în Polonia care cer reforme şi libertăți iar la Poznan muncitorii, în numele cărora era guvernată țara, strigă cu voce tare şi scriu pe pancarte că vor „pâine şi libertate” dar şi „ruşilor, plecați acasă”. Considerând că asemenea manifestări erau prea periculoase şi pentru ei, comuniştii polonezi îmbină concesiile cu represiunile şi dispun „foc în carne vie”, ucigând din „solidaritate de clasă” 53 de muncitori. Îmbinând represiunea cu concesiunea, echipa roşie reuşeşte să rămână la putere şi să controleze într-un fel situația generală deşi cedează şi pierde controlul total

în situații speciale. Oricum, comuniştii polonezi, n-au avut de gând să se proclame neutri, să părăsească pe plan diplomatic Moscova şi Tratatul de la Varşovia, U.R.S.S.-ul fiind în continuare în acei ani singura garanție externă puternică şi serioasă a rămânerii pe mai departe a „teritoriilor recuperate" din vest şi a celei mai mari părți din fosta Prusie orientală în frontierele Poloniei.

Hruşciov, acuzat de durii din „troika" şi de adepții lor că prin „dezgheţul" dus prea departe ar primejdui şi funcționarea pe mai departe în timp a sistemului de securitate exterioară din „brâul roşu", este îngrijorat şi soseşte pe neaşteptate la Varşovia spre care se îndreaptă şi diviziile ruseşti. Surprinzător pentru el, şeful comunist moscovit constată că Armata roşie poloneză blochează toate căile de acces spre capitală în formații gata de luptă şi de foc dacă diviziile ruse nu-şi stopează ofensiva iar liderii bolşevici polonezi se concentrează în jurul lui Wladislaw Gomulka pe care-l doresc secretar general deşi făcuse puşcărie sub acuzația de deviaționism de dreapta sau de naționalism şovin (sau poate tocmai pentru acest motiv). Hruşciov, după două zile de discuții, este de acord să accepte noua linie de la Varşovia şi faptele împlinite deja înainte de 1956 fiind convins că drumul polonez al lui Gomulka spre socialism nu afectează interesele sovietice fundamentale. Pe de altă parte, U.R.S.S. nu putea să-şi permită din punct de vedere militar, nu dorea şi nici nu putea să-şi permită declanşarea unui conflict militar cu cea mai mare aliată a sa din Tratat şi din lagărul comunist care, pe deasupra, se anunța în acel an şi în anumite privințe foarte curajoasă şi hotărâtă să nu cedeze întru totul în fața Moscovei. Mareşalul Rokosowski, deşi polonez de naştere dar rus şi bolşevic prin educație şi carieră în Armata roşie a lui Stalin, a trebuit să părăsească Polonia împreună cu consilierii săi iar în Armata populară poloneză au fost cooptați unii ofițeri din fosta Armată a Tării sau altora mai bătrâni li s-au plătit pensii.

După ce solii lui Gomulka, Wladyslaw Bienkowski şi Zenon Klisko duc tratative în închisoare cu Primatul, acesta este eliberat, se întoarce în capitală, îşi reasumă toate competențele oficiale, Biserica primeşte reprezentanți în Seim şi

se reintroduce educația religioasă în şcolile publice pentru elevii ai căror părinți cer în scris acest lucru. În anii următori, însă, conducerea comunistă reprimă orice încercare de reintroducere a pluralismului politic real şi a sindicatelor libere şi speriată probabil de propriile concesii făcute Bisericii încearcă zadarnic să-i reducă influența în sânul societății poloneze. După unii specialişti, liderii comunişti au sperat că dezvoltarea industriei şi ştiinței îi va îndepărta pe toți polonezii şi mai ales pe muncitori de Biserică şi îi va apropia de partid, dar lucrurile au evoluat exact invers în anii următori plini de confruntările dintre regim şi oponenții ei din societatea civilă poloneză. Paralel cu cedările parțiale din Polonia, tot în 1956, Hruşciov recunoaşte şi drumul propriu spre socialism ales de Tito care a rupt-o cu Moscova din 1948 şi s-a aliniat lumii a treia şi statelor neutre.

În Ungaria, națiune catolică şi parțial protestantă, dar politică, civilă şi curajoasă, s-a declanşat însă un conflict violent cu regimul comunist represiv intern şi extern iar aici unii generali, ofițeri şi soldați maghiari comunişti se luptă cu „Camarazii" şi tovarăşii militari sovietici „eliberatori". Pe străzile Budapestei rezistența cea mai înverşunata contra armatelor Moscovei s-a înregistrat tocmai în cartierele muncitoreşti. „Stalinul" unguresc Ernö Gerö, succesorul altui „Stalin" maghiar, Rákosi, a fost primul care i-a chemat pe sovietici la sfârşitul lui octombrie 1956 pentru a-l sprijini să rămână secretar general. Totuşi Andropov nu-l agreează şi doreşte să-l pună şef pe János Kádar care, ca şi Gomulka, fusese închis în perioada stalinistă. Acesta devine secretar general, iar Gerö este dus la Moscova pe urmele lui Rákosi. Presiunea democratică exercitată de națiunea maghiară creşte în intensitate, prim-ministrul comunist Nagy Imre cheamă în guvern şi miniştri necomunişti, anunță retragerea din Tratatul de la Varşovia şi proclamă neutralitatea (probabil spera să obțină în acest sens sprijinul diplomatic internațional oferit Austriei în 1955). Nu este exclus ca acest prim-ministru roşu – care făcuse puşcărie de aceeaşi culoare – să se fi scârbit de totalitarismul comunist intern şi de U.R.S.S. în care vede şi o şi proclamă cu voce

tare ca fiind cea mai periculoasă putere imperialistă de pe glob. Ungurii se concentrează şi în jurul Cardinalului lor eliberat Mindszenty József (1892-1975) care fusese condamnat la închisoare pe viață în 1948, pentru a adânci lupta împotriva ateismului comunist.

Pe moment, totul a fost însă zadarnic, deoarece, după câteva fente de convorbiri şi promisiuni sovietice de retragere a Armatei Roşii, tancurile acesteia se prăbuşesc peste mica Ungarie care apelează în van la O.N.U. şi la protecție internațională. Micii unguri însă luptă, se dovedesc mari în curaj şi în spirit, iar, potrivit unor stimări niciodată certe, ei lasă pe câmpul de onoare al morții pentru o viață liberă, 3.000 de oameni la care se adăugau şi 15.000 de răniți. Peste 200.000 de maghiari s-au refugiat în lumea liberă iar în țară unii participanți la revolta comunistă au fost executați (după unele date 293 după altele 2.000). Printre cei executați au fost şi Nagy Imre şi apropiații lui, care n-au recunoscut nici legitimitatea intervenției ruse „salvatoare" a regimului de democrație populară, şi nici pe aceea a instalării lui Kádar la putere. Alături de ei au fost executați şi militari, în frunte cu Pal Maleter, ministrul Apărării al lui Nagy Imre, comunişti civili ca Jozsef Szilagy care în timpul procesului s-a transformat din acuzat în acuzator la adresa comuniştilor ce-l judecau spunându-le - printre altele – că închisorile regimului fascist al lui Horthy erau sanatorii în comparație cu cele ale regimului de democrație populară. De fapt, unii gazetari comunişti, ca, de pildă, Geza Losonczy, devenit ministru, a murit în închisoare înainte de a apuca zilele procesului. În pofida înfrângerii de moment, însoțită şi de 25.000-26.000 de condamnări la închisoare a urmat un dezgheț real, nu numai prin amnistierile generale de după 1960, dar şi prin reforme economice şi sociale semnificative care au dus la socialismul „gulaşului", la mica industrie privată, la fermieri unguri productivi şi bine situați material, la refacerea unor sectoare ale economiei scăpate de sub incidența centralizărilor forțate, lucru pentru care până şi unii reformatori sovietici i-au invidiat pe cei de la Budapesta. Deci sângele vărsat în 1956 n-a fost zadarnic, a dat roade în timp şi a dus la îmblânzirea Mamonei roşii.

Cât despre comuniştii de tip Imre Maleter ne îndoim că mai putem folosi - pe bune – proverbul „singurul comunist bun este cel mort”, ci este necesar să-l amendăm cu adaosul „singur comunist bun este cel ce se dezice de comunism” sau mai ales cade în luptă contra imperialismului roşu de la Moscova.

Între timp, alții, căzuți şi ei pradă închisorilor şi deportărilor comuniste, încadrați şi strânşi puternic în „brâul roşu” şi deci aflați sub impactul aceluiaşi nefericit spațiu geo-politic al heartlandului moscovit, dar ortodocşi în majoritate, ce-şi dormeau mai mult sau mai puțin adânc „somnul cel de moarte”, s-au mulțumit – din motive subiective sau obiective – să-şi manifeste ataşamentul față de valorile europene creştine şi democratice ale fostului regim monarhic parlamentar prin lupte de gherilă anticomunistă susținute de haiducii frumoşi la suflet şi credincioşi marilor idealuri interbelice din munți. Unii specialişti în istoria recentă au susținut – poate în mod obiectiv – că românii n-au putut riposta altfel în anii stalinismului, deoarece aici teroarea era mai mare iar Stalin era cu ochii în primul rând pe România, Polonia, Germania Orientală. Nu suntem şi nici nu dorim să devenim specialişti în istoria contemporană, de care ne-am interesat în acest material doar ca fiind „fiica” sau urmaşa celei moderne şi în calitate aproape de „amator” ne-am permis să ne exprimăm numai câteva considerații generale asupra evoluției secolului al XX-lea şi al sintezei 1918-1945-1947-1989-1991. În consecință, îi întrebăm tot retoric şi îi lăsăm pe specialiştii adevărați să găsească explicațiile la faptul că polonezii şi est-germanii au ripostat într-un fel, mai deschis, mai direct şi în plină stradă iar românii mai ascuns, mai indirect şi la adăpostul codrilor ai căror frați se consideră. Oricum, însă, şi în România anului 1956, dacă regimul comunist colaborează cu Moscova, unele cercuri intelectuale şi universitare – şi nu numai – se solidarizează cu mişcarea anticomunistă şi antirusă din Ungaria iar în anii următori tot mai mulți români protestează în diferite forme contra „Stalinului” de la Bucureşti, faraonul roşu de tristă amintire N. Ceauşescu, militează pentru sindicate şi gândire liberă iar muncitorii organizează greve şi manifestații publice în Valea Jiului şi Braşov. Paralel, în toate statele

comuniste care vrând-nevrând, au trecut de la teroarea şi lichidarea fizică la cea psihologică, ideologică şi politică, au continuat mişcările de protest şi de condamnare politică în numele democrației şi a libertății omeneşti până la dispariția regimului.

În 1968, în noaptea de 20 spre 21 august, sub numele de cod „Dunărea" – pe care unii europeni din secolul al XIX-lea ar fi dorit-o ca nucleul unei Mici Europe Orientale – mareşalul „imperial" roşu Greciko, ministrul apărării sovietice, a declanşat atacul „tovărăşesc" contra Cehoslovaciei, cu 27 de divizii însumând 400.000 de soldați ruşi, bulgari, est-germani, polonezi şi unguri şi înzestrate cu 6.300 tancuri, 800 avioane şi 2.000 de tunuri. Istoria n-a cunoscut atacuri ale unui grup de state N.A.T.O. contra unui singur membru N.A.T.O. ceea ce a însemnat şi înseamnă încă că situația Europei Occidentale era mai normală şi mai calmă decât aceea a Europei Centrale şi Răsăritene. Deci, în epoca „post-teroristă" teroarea tancurilor roşii se derula impetuos pe şenilele lor. În 1968, Cehoslovacia avea 14.300.000 de locuitori, cu mult sub jumătatea locuitorilor francezi din 1940 care au fost atacați de naziști cu doar 2.500 de tancuri iar în iunie 1941, U.R.S.S.-ul a fost atacată cu 3.580 de tancuri. Rezistența cehoslovacă a fost paşnică, dar generală, publică şi stradală şi au căzut uciși 90 de oameni, au fost arestați unii lideri comuniști ce au dorit să umanizeze şi să liberalizeze regimul dar, sub presiune populară, au fost eliberați şi reinstalați în posturi, spre disperarea atacatorilor care au dorit instalarea unui guvern „muncitoresc-țărănesc" care să nu le mai creeze nici un fel de probleme. Împotriva intervenției au continuat luni de zile protestele paşnice dar semnificative - oameni, patrioți adevărați, democrați şi dornici de libertate – s-au transformat în „torțe vii şi arzânde" - ca, de pildă, studentul Jan Palach, care, prin sacrificiul său a provocat alte proteste şi manifestații de stradă. Mult mai târziu, în 1987, Babeş, în numele românilor – patrioți, anticomuniști şi iubitori de libertate, se transforma şi el în „torță vie şi în flăcări", ceea ce demonstrează că deşi cu întârzieri şi cu intensități diferite, protestele şi rezistența împotriva regimului roşu s-au generalizat în

Europa Centrală şi Răsăriteană. În 1969, studentul Jan Zajic, l-a urmat în moartea prin ardere de viu spre viața liberă pe Palach iar la Jihlava, în Moravia, împreună cu ei ardea şi comunistul de 40 de ani, Evzen Placek care, probabil, a realizat ce eroare a comis când s-a declarat membru al partidului roşu. Încet, dar sigur, mulți comunişti, scârbiți de evenimentele comise de Moscova în 1956, 1968, renunță la mesianismul ideologic roşu iar euro-comunişţii italieni, francezi, spanioli etc. resping principiul dictaturii proletariatului şi metodele dure de represiune folosite de lagărul socialist, declarându-se pentru pluralismul politic şi parlamentarism.

În condițiile în care Nixon duce tratative cu China comunistă, dinosaurul superînarmat, dar care murea pe picioare, ce era U.R.S.S.-ul, participă împreună cu sateliții ei la Conferința de Securitate şi Cooperare de la Helsinki din 1975. Statele maritime democratice au afirmat că nu vor folosi forța contra dominației sovietice în Europa Centrală şi Răsăriteană, recunosc frontierele existente, exceptând schimbările paşnice obținute prin consimțământ mutual, extind schimbul economic cu Estul, dar obțin de la statele comuniste promisiunea că vor garanta drepturile omului şi vor promova schimburi culturale şi interumane Est-Vest. Libertățile omului şi ale cetățeanului, proclamate diplomatic ca fiind obligatorii şi necesare pentru toți europenii, au contribuit în anii următori la subminarea treptată dar sigură a comunismului. Comitetele Helsinki, Carta 77, Solidaritatea etc. adâncesc lupta anticomunistă în Europa Centrală şi Răsăriteană, în timp ce Sfântul Părinte de la Roma, originar din Polonia, acționa cu ardoare şi cu tărie spirituală pentru făurirea unei Europe Creştine şi libere, „doamna de fier”, Margaret Thatcher, de la Londra îngrijora Kremlinul cu critica ei sarcastică la adresa comunismului iar Reagan nu s-a sfiit să denumească public Uniunea Sovietică drept imperiul răului sau al diavolului. În 1989, Gorbaciov şi Bush au anunțat sfârşitul războiului rece iar comunişţii, ca Honnecker, Husák, Kádar, Ceauşescu, Jivkov, Hodja, sunt aruncați – împreună cu regimul lor – la groapa istoriei, după care dispare în scurt timp însuşi imperiul „diavolului roşu”. A

fost clar că, din moment ce tancurile ruseşti nu se mai puneau în mişcare pentru apărarea regimului totalitar, comunismul a murit, aşa cum aceleaşi tancuri l-au născut în anii 1945-1948 în Europa Centrală şi Răsăriteană.

În anumite privințe anul 1918 renaşte după dispariția imperiului sovietic prin revigorarea statelor independente Lituania, Estonia, Letonia, înghițite de Moscova în 1940, Armenia, Georgia, Azerbaidjan, Tadjikistan, Ucraina etc. încorporate în anii 1920 iar a doua jumătate a secolului al XIX-lea, care a înregistrat anumite succese prin unificarea unor state moderne din centrul continentului european, se repune în funcție prin reunificarea Germaniei. „Ceea ce aparține "întregului" – spunea Willy Brandt – „creşte şi se dezvoltă acum împreună. Când fosta R.D.G. a devenit parte a Republicii Federale ea a devenit automat, prin această fericită reunificare cu puternicul stat german democratic şi, deci prin el, parte a Europei Unite, fără nici o rezervă şi fără comentarii. Chiar dacă Bundesbank-ul a avut anumite propuneri şi rezerve de ordin financiar, puternica marcă germană de vest s-a schimbat la rata de 1 la 1 cu slaba marcă germană orientală, germanii democrați bogați oferindu-şi sprijinul pentru integrarea germanilor excomunişti săraci în structurile socio-economice şi instituționale ale Republicii Federale. Mulți au crezut că Bonn-ul se va concentra doar spre ridicarea Germaniei Răsăritene la nivelul celei Occidentale şi îşi va uita sau îşi va părăsi vocația europeană. Nimic mai fals, întrucât Articolul 23 al Legii Fundamentale privind reunificarea Germaniei a stipulat clar că şi în noua formulă şi structură, Republica Federală – care recunoscuse în 1990 şi frontierele Poloniei – îşi va concentra atenția şi eforturile spre realizarea unei Europe Unite. Ex-R.D.G.-ul a avut o situație de excepție în raport cu celelalte state excomuniste, întrucât a intrat concomitent în propriul stat național federal şi în Europa Unită.

În 1992, prin Referendum, deci printr-o autodeterminare bazată pe voința majorității exprimată în această formă, Slovacia se despărțea paşnic şi democratic de Cehia, aşa cum şi Norvegia se despărțise de Suedia în 1905.

Chiar şi în acest caz, autodeterminarea națională a Slovaciei aminteşte, ca principiu, de Anul 1918 iar prin schimbarea paşnică a frontierelor pe calea consimțământului mutual este consfințită şi Conferința de la Helsinki, dacă slovacii au considerat că ei constituie o altă națiune cu interese specifice sau separate, lucru acceptat şi de cehii democrați din 1992, comparabili cu suedezii din 1905. Slovacii n-au fost perfect mulțumiți de statutul lor nici în perioada interbelică iar în timpul celui de Al Doilea Război Mondial şi-au avut un stat propriu, iar după aceea, simțindu-se probabil un fel de vioară a doua în comparație cu Praga, au acționat pentru reactivarea unui stat independent. Tot aşa s-au simțit şi croații şi slovenii catolici, civilizați, harnici, în emisfera lor occidentală din spațiul iugoslav, unde productivitatea muncii era mereu mare şi natalitatea mică. Aceştia, în plus, s-au simțit înşelați şi frustrați de punerea în aplicare a ideii mari sârbe care concentra esența puterii în Beogradul ortodox în defavoarea Zagrebului şi Ljiublianei catolice. De fapt, încă din vremea lui Ljudevit Gaj a funcționat din plin în secolul al XIX-lea – dar şi după aceea – dilema: croații, sârbii, slovenii reprezintă o singură națiune cu trei nume diferite sau chiar trei națiuni diferite. În secolul trecut a existat şi o anumită concurență între ideea mare croată şi ideea mare sârbă, adică între concentrarea speranțelor de emancipare a slavilor de sud în jurul Beogradului sau al Zagrebului. Lucrurile au devenit clare şi conflictele s-au adâncit după ce la 1878 croații şi slovenii salută intrarea Bosniei şi Herțegovinei sub administrația Austro-Ungariei – sperând probabil că dacă reuşeau să obțină Regatul Tripartit al Croației, Sloveniei şi Dalmației vor încadra în el şi Bosnia şi Herțegovina – pe când sârbii din Croația şi Slovenia şi, mai ales, cei din Serbia independentă îşi exprimă dezaprobarea.

În Primul Război Mondial croatul Trumbič s-a apropiat de sârbul Pasič, nu atât de frica ungurilor şi austriecilor pe cale de a fi învinşi şi de a-şi pierde regatele şi imperiile multinaționale, cât mai ales de frica italienilor victorioşi care-şi doreau coasta dalmațiană. Dar prezumția şi dorința fierbinte a slavilor de sud catolici a fost şi a rămas clară şi anume Zagrebul şi Ljubliana urmau şi trebuiau

să fie egale cu Beogradul, aşa cum promitea nominal şi titulatura noului stat din 1918 Regatul Sârbo-Croato-Sloven. Dar Beogradul ortodox impune ideea mare sârbă, destituie, pensionează forțat sau chiar arestează membrii ai elitei militare croate, jigneşte şi înlătură funcționarii de stat şi magistrații deosebit de competenți croați – care şi-au avut statul lor autonom şi înainte de 1918 pus în funcție de Nagobda din 1868 – dar şi sloveni care au dobândit dexterități şi abilități politice parlamentare la şi de la Viena şi multe competențe locale în administrație şi justiție. În condițiile în care se impune centralismul de stat sârb şi ortodox, croații se revoltă, Radić Stephan apelează la Consiliul Suprem Aliat cu petiții semnate de sute de mii de croați şi, din păcate, chiar la Stalin, pentru a obține independența. Croații şi slovenii – aceştia doar parțial şi într-un stil mai moderat – continuă lupta contra Beogradului, inclusiv prin boicot parlamentar, după care se încearcă repetate şi numeroase compromisuri, se reiau activitățile parlamentare, dar, în mod bizar, sârbii fundamentalişti în susținerea ideii mari sârbe, aplică parlamentarismul cu pistolul şi-l ucid pe Stjepan Radić şi pe câțiva din colaboratorii lui.

Urmează dictatura regală a lui Alexandru Karagheorghevici care interzice toate steagurile naționale, în frunte cu cel sârbesc, împarte țara numită acum Iugoslavia, în 9 banovine (provincii) botezate după munți, râuri şi văi, încercând să oprească vărsările de sânge şi să domolească spiritele agitate până la proxism. Când încearcă să reintroducă regimul monarhic parlamentar şi să pună în funcție şi împăcarea cu slavii catolici, regele Alexandru este ucis la Paris de terorişti macedoneni aliați cu ustaşii croați. A fost o istorie a şanselor pierdute de şi pentru Iugoslavia şi funcționarea ei aşa cum s-a întâmplat anterior şi cu ocazia ratată spre sfârşitul vieții lui Pasič care, înainte de a muri, a realizat – când era însă „târziu şi era toamnă” că trebuia făcut ceva serios pentru înlăturarea conflictului sârbo-croat şi instituirea unui modus vivendi în țară. O ultimă licărire de speranță a fost elaborarea acelui Sporazum – mult mai consistent decât Ngodba croato-maghiară din 1868 – contract de stat încheiat sub egida Prințului-

regent Paul şi a croaților moderați concentrați în jurul lui Vladko Maćek care a instituit o Croație puternică şi într-adevăr egală cu Serbia ce avea 4.800.000 de cetățeni dar, totul s-a petrecut spre marea nemulțumire a sârbilor din Croația care s-au considerat trădați de Beograd.

Însă şi din această încercare n-a rezultat decât o altă nereuşită, deoarece sângele vărsat până atunci a dat naştere la resentimente adânci şi la pofte de despărțiri totale şi ireversibile care s-au manifestat din plin în timpul celui de Al Doilea Război Mondial ce revitalizează ideea Croației independente şi o pune în funcție. Masacrele balcanice se derulează în anii celui de Al Doilea Război Mondial şi în primii ani de pace, începând cu cele dintre ustaşi şi cetnicii sau comuniştii sârbi, apoi între aceştia din urmă la care s-au adăugat luptele contra ocupanților germani şi după înfrângerea lor s-au comis crime contra populației civile germane şi maghiare. Comunismul domoleşte spiritele şi menține Federația iar croatul Tito – care şi-a permis să dea cu „barda" şi în Stalin la 1848 – s-a autointitulat spre sfârşitul vieții şi dictaturii sale „ultimul" iugoslav. Nemulțumirile erup în 1991-1992, croații şi slovenii se consideră națiuni diferite de cea sârbă care, rămasă tributară vechii idei mari sârbe care o nega de iure şi de facto pe cea iugoslavă, se opune independenței slavilor catolici şi conflictul degenerează în războaie naționale sângeroase, însoțite de genociduri şi de crime contra civililor, când luptele se extind în Bosnia, Herțegovina, Kosovo. Intervenția forțelor militare N.A.T.O. devine inevitabilă pentru domolirea crimelor şi pasiunilor sângeroase, prin eradicarea acestui focar local de război fierbinte şi pe harta Europei apar noi state ca Slovenia, Croația, Bosnia-Herțegovina, Macedonia.

În concluzie, aşa-numitele destrămări ale Federațiilor Cehoslovacia şi Iugoslavia în anii 1992 – care după unii ar pune sub semnul întrebării sau ar distruge spiritul şi ordinea europeană instituită de Anul 1918 – o confirmă prin dreptul de autodeterminare până la despărțirea de stat exprimat paşnic sau sângeros de slovaci, croați, sloveni care – repetăm – s-au considerat şi era atât treaba lor cât şi dreptul lor să se considere națiuni diferite de cehi sau sârbi.

Aceste două cazuri specifice nu se pot şi nici nu se vor putea extinde vreodată asupra altor state din zonă, întrucât nimeni nu auzit vreodată de mai multe „naţiuni" polone, mai multe „naţiuni" letone, lituaniene, estone şi române. În cazul românilor, însă, sovieticii au reuşit prin persuasiune şi presiune malefică exercitată în viaţa, mînţile şi mentalităţile mai multor generaţii, să creeze falsa impresie a unei naţiuni „moldovene" cu statul ei Moldova dintre Prut şi Nistru – cu o prelungire rusofonă funestă şi peste fluviu. După căderea comunismului, românii devastaţi material şi spiritual de comunism, dezorientaţi, săraci şi nehotărâţi, nu-şi sorb cel de la doilea Milcov – Prutul – şi mărşăluiesc în Europa cu două state române, dintre care cel de-al doilea, botezat Republica Moldova, n-ar trebui să fie decât partea răsăriteană a primului. Dar, deşi Pactul Ribentrop-Molotov a fost declarat caduc, românii „mici" de peste Prut nu se pot exprima sau nu vor să se exprime prin Referendum pentru refacerea unităţii naţionale, în sensul hotărâtor de la Helsinki care a prevăzut schimbarea paşnică a frontierelor prin consimţământul mutual al părţilor interesate şi nici românii „mari" nu întreprind nimic serios pentru a transforma „podul de flori" în pod de piatră şi de contact solid şi continuu cu fraţii lor răsăriteni. Dimpotrivă, se semnează tratate cu imperiul „diavolului roşu" cu puţin timp înaintea dispariţiei lui – sperăm definitivă şi ireversibilă – de pe scena unei istorii triste şi disperate ce-i poartă pecetea peste timpuri. Dar Bariţiu spunea că istoria nu stă ci curge ca Dunărea şi dacă vreodată se va dori unificarea ea se va putea exprima democratic şi paşnic, concomitent, de ambele părţi interesate şi conectate împreună nu separat la Europa Unită unde, dacă nu există două Germanii – şi nici nu trebuie să existe vreodată –, nu trebuie să fiinţeze nici două Românii care, în condiţii normale de pace şi de securitate internaţională democratică, n-ar fi fost niciodată despărţite.

Este clar că rezistenţa adâncă, tăcută sau publică, efectuată de popoarele din Europa Centrală şi Răsăriteană împotriva comunismului a fost completată în mod fericit de criticile şi presiunile exercitate din afară de statele democratice occidentale iar succesele certe de ordin economic şi tehnologic accelerate şi de

mobilitatea şi libertatea generală a cetățenilor, de conexiunea promptă a informațiilor, de asigurarea unor venituri solide pe cap de locuitor în spațiul Comunității Europene, au contribuit şi ele în felul şi cu greutatea argumentelor lor la căderea Blocului sovietic european în totalitatea şi întregul lui. Moştenirea roşie înregistrată în 1992 de statele excomuniste din Europa Centrală şi Răsăriteană este semnificativă în privința rămânerii în urmă a venitului pe cap de locuitor în comparație cu statele Comunității Europene: România 1.089 dolari contra sau versus Portugalia 8.521, Bulgaria 1.329 contra Grecia 7.689, Cehia 2.437 contra Belgia 21.815, Ungaria 3.009 contra Danemarca 27.485, Polonia 1.963 contra Germania 22.032, Slovacia 1.908 contra Irlanda 13.758 etc.

După unii oameni de stat şi gânditori sau comentatori politici, revoluția anticomunistă din 1989-1991 a lăsat în urma ei trei Europe: Europa nr. 1 a democrațiilor stabile şi dezvoltate din Occident, Europa nr. 2 supranumită Triunghiul de la Vişegrad cu Polonia, Ungaria, Cehia, dar care trage cu ochiul la sau spre care se uită şi Slovenia şi Slovacia şi Europa nr. 3 cuprinzând celelalte state din fostul Bloc sovietic. Din punct de vedere militar, Polonia, Ungaria, Cehia, unde societățile civile au rămas destul de puternice, sunt incluse ca membri în N.A.T.O. şi, în general, s-a afirmat că statele din Europa nr. 2 vor putea fi integrate în Comunitatea Europeană fără greutăți excesive, aşa cum au fost acceptate anterior statele postfasciste, Spania şi Portugalia sau Grecia. Considerăm că abia acum, după căderea dictaturilor comuniste şi extinderea în spațiile europene a regimurilor democratice, s-au creat condiții mai favorabile pentru completarea pe etape sau pe faze a unei adevărate Europe Unite în limitele ei fireşti şi naturale. Ea se poate realiza în pofida tuturor greutăților încă existente dacă ne gândim că anchilozările, traumele şi dezastrele create de totalitarismul roşu decenii de-a rândul au fost totuşi înlăturate până la urmă. Victoria finală împotriva rămăşițelor roşii din Europa Centrală şi Răsăriteană, fie ele de ordin material sau mental, nu va fi posibilă fără realizarea integrală a Europei Unite pe plan economic, politic şi militar. Această măreață operă se

poate efectua treptat pe zone sau regiuni prin apropierea Europei nr. 3 de Europa Vişegradului ca treaptă de urcare în structurile europene comune şi un anumit rol în procesul continuu de făurire a acestora l-ar putea avea ca grup regional şi Consiliul Baltic sau alte forme ale unor cluburi din statele post-comuniste care să acționeze ca mici motoare spre împlinirea destinului european general.

Extinderea structurilor europene va depinde şi de consolidarea democrațiilor în Europa Orientală, de garantarea proprietății ca bază a libertății cetățenilor naționali şi europeni în sau cu aceeaşi măsură, de întărirea graduală a unor economii libere şi prospere de piață şi, nu în ultimă instanță, de compatibilitatea constituțiilor, a structurilor şi legislațiilor interne cu cele internaționale. Pătrunderea sau interpătrunderea capitalului şi tehnologiei occidentale cu resursele umane şi materiale europene orientale ar accelera fără îndoială procesul integrării europene. După unii Europa avansată şi unită deja ar trebui să integreze mai departe toate statele dacă vrea să evite „catastrofa externă", deci revitalizarea într-un viitor mai mult sau mai puțin apropiat a unor scene de genocid, a migrațiilor de mase, sărăcite, pauperizate, care, prăvălite peste Occident, devin devastatoare de bunăstare şi de stabilitate, câştigate şi realizate în vest cu multă muncă, pricepere şi trudă sau chiar apariția unor noi războaie. Aceşti gânditori, pesimişti la prima vedere, dar realişti prin concluziile stabilite, au fot totuşi prea speriați probabil de teoria desfăşurării ciclurilor în evoluția istoriei generale care readuc la ordinea zilei şi reactivează şi aşa-numitele cicluri ale răului deci, războaie, emigrări masive, dictaturi etc. Au existat şi alte genuri de sceptici şi mentalități pesimiste, dar uniunea monetară s-a făcut prin înlăturarea voluntară a vechilor monede, însă fără să prăbuşească pe nimeni în neant, iar uniunea politică este în plin avânt prin excluderea oricăror forme de politici înguste şi izolaționiste, ca să nu mai vorbim de falimentul manifest al oricăror genuri de „clauze politice", bătute în cuie. În fond, s-a considerat că „Prima Europă" va putea fi convinsă sau determinată să accepte „A Doua Europă", dacă „A Treia" se întoarce la apartenența şi conturul ei european,

validate prin structurile, formele şi conținuturile generale bine cunoscute, respectate şi definite în acest spațiu.

Dar toate aceste angoase inspirate de anumite viziuni apocaliptice ale unui trecut amar şi dureros trebuiesc treptat dar sigur depăşite întrucât mesajul ce-l transmite secolul al XX-lea, care a scăpat şi de nazism şi de comunism, este credința învederată şi de nezdruncinat că democrațiile interne şi democrația internațională instituționalizată, vor face şi fac casă bună, se vor consolida, inclusiv prin completarea Europei Unite de azi, încadrată armonios în O.N.U. În această organizație mondială, ca şi în partea ei componentă numită Europa Unită, s-a realizat deja pe baza valorilor perene ale umanismului şi creştinismului şi cele ale democrației, înțelegerea, consimțământul şi armonia între general şi particular, internațional, zonal şi național. Practica istorică sau istoria recentă a dovedit fără dubii că din moment ce omenirea a luptat atât de mult să scape de nazism, de comunism, de război, este nevoie de un control internațional militar, politic, economic, vigilent şi capabil să evite renaşterea ciclurilor răului, a dictaturilor de orice culoare şi să înlăture pentru totdeauna din istoria omenirii genocidurile, focarele locale de război sau reapariția unor tirani siniştri de genul lui Hitler, Stalin, Lenin, Gotwald, Ceauşescu, Honnecker etc. N.A.T.O., în numele O.N.U. şi al Europei Unite poate şi trebuie să apere, împreună şi în frunte cu S.U.A., pacea şi democrația europeană şi, la nevoie, tot împreună şi alături de S.U.A., să contribuie în numele O.N.U. şi la conservarea păcii şi stabilității mondiale împotriva oricăror pericole de orice gen. Cât despre popoarele care sunt în drum spre consolidarea democrației interne şi integrarea în structurile generale euro-atlantice, ele nu trebuie să-şi întoarcă prea mult privirile şi capetele spre trecut şi spre relele lui, deoarece s-ar putea să nu mai vadă pericolele şi gropile prezentului, să cadă şi să se îngroape în ele şi să-şi piardă perspectivă unui viitor mai sigur alături de toți vecinii mai mult sau mai puțin apropiați. Din trecut trebuiesc păstrate valorile democrației şi cele perene ale creştinătății şi înlăturate toate celelalte, prezentul trebuie abordat cu realism, în mod pragmatic,

cu curaj şi cu deschidere spre europeism şi universalism, aşa cum şi alte popoare europene au fost capabile s-o facă în istoria recentă sau a zilelor noastre. Într-un asemenea context şi cadru internațional armonios, de pildă, românii şi ungurii n-ar trebui să se creadă doar strict români şi unguri dar să se considere şi vecini, creştini şi europeni şi un asemenea model dacă funcționează şi va funcționa trebuie extins pe tot spațiul Europei Centrale şi Răsăritene ce urmează să se integreze în întregime în Europa Unită de mâine. Nu este cazul să terminăm aceste modeste considerații şi „experimente istorice" de laborator, create artificial de noi, pentru a ne exprima mai clar opțiunile şi vederile proprii prin strigăte ca: „Europa must federate or perish", deoarece nu există acest pericol. Dar Europa trebuie să fie puternică şi merită să se facă în toate unitatea şi diversitatea ei, deoarece nici un alt continent nu a făcut mai mult pentru răspândirea creştinismului, a democrației, a ştiinței şi tehnologiei în lume.

Nedorind să încheiem cu nici un fel de considerații preliminarii sau dorințe proprii care întotdeauna par subiective pentru alții, dorim doar să readucem în memoria celor care au făurit parțial Europa Unită şi vor s-o lărgească la limitele ei fireşti mesajul peste timpuri lansat de marele poet Victor Hugo care n-a fost numai francez şi n-a aparținut doar Franței ci şi Europei şi lumii întregi atât prin opera sa poetică cât şi prin cea politică. Referindu-se la evenimentele epocii sale (1876), el a transmis în felul lui şi cu talentul său o altă chemare şi un îndemn călduros spre „Fiat Europa": „Ceea ce se întâmplă în Serbia demonstrează necesitatea Statelor Unite ale Europei, iar guvernelor dezunite trebuie să le succeadă popoarele unite. Să terminăm odată cu imperiile ucigaşe, să distrugem fanatismele şi despotismele, să distrugem valeții săbiilor ascuțite, a superstițiilor şi dogmelor care doresc domnia militărimii, să punem sfârşit războaielor, masacrelor şi carnagiilor. Să promovăm gândirea liberă, schimburile libere, fraternitatea. Este pacea chiar atât de dificil de obținut ? Republica Europei, Federația Continentală, nu există altă politică decât aceasta ?" Totodată adepții de acum ai lărgirii Europei Unite, care au dat şi savanți şi scriitori de renume

mondial pentru umanitate, nu trebuie să uite nicidecum marile personalități politice, ştiințifice şi culturale care, în perioada interbelică au constituit un liant între 1918, Liga Națiunilor – O.N.U., ideea de Europă Unită şi s-au concentrat în jurul Uniunii Paneuropene al lui Coudenhove-Kalergi, lăsând sau lansând şi ei un îndemn mai proaspăt sau mai la zi am putea spune spre aceeaşi „Fiat Europa". Din Franța, în jurul Uniunii Paneuropene şi-au unit gândurile şi speranțele politicieni ca Briand, Caillaux, Blum, Herriot, Painlevé, Paul Bancour, Daladier, Albert Thomas, din Cehoslovacia Eduard Benes şi Thomas Masaryk, din Germania preşedintele Reichstagului Paul Loebe, Konrad Adenauer, din Italia expreşedintele Consiliului de Miniştri Francesco Nitti şi contele Sforza, din Grecia Nicolas Politis, ca să nu mai vorbim de savanți şi scriitori de talia lui Albert Einstein, Thomas Mann, Sigmund Freud, Rainer Maria Rilke, Paul Claudel, Paul Valéry, Jules Romains, Miguel de Unanumo, José Ortega y Gasset.

Cât despre făurirea Europei Unite pe etape sau pe zone merită să ni-l readucem în memorie pe Dimitrie Brătianu care după luptele grele din 1848-1849 scria maghiarilor: „Nu vă mai flagelați multă vreme cu democrația regatului vostru istoric şi cu dreptul vostru de cucerire şi strângeți cu franchețe, cu dragoste, mâna frățească pe care vi-o întindem. Fiți atenți, emigranți ! Sentimentul dreptății a crescut în sufletul popoarelor, el vă va deborda. Unguri şi voi slavi de sud, vecini ai noştri, a venit vremea, şi voi ați auzit-o, Confederația Dunăreană va fi opera epocii noastre. Să ne dăm mâna, fraților, deasupra mormintelor martirilor noştri şi fie ca această mare operă să ne aducă tuturora gloria". Însă orice Europă zonală era concepută ca un pas înainte către Europa Unită în întregul ei. Cu atât mai mult, Europa Unită militar, economic şi politic din zilele noastre, deşi mare şi puternică, rămâne deocamdată tot zonală, dar, probabil, tocmai din acest motiv se îndreaptă spre întregirea şi completarea ei în limitele sale naturale şi fireşti până la granițele cu Rusia, țară euro-asiatică, pentru ca astfel să se încheie un ciclu lung al istoriei moderne şi contemporane legat de conservarea şi afirmarea plenară a unor destine comune ale națiunilor de pe continentul nostru,

care au contribuit material şi spiritual foarte mult şi la dezvoltarea progresului uman pe plan global.

BIBLIOGRAFIE

Robert, J.M., Europe. 1880-1945. London, Longman, 1972.

Rothschild, Joseph, East Central Europe between the Two World Wars, Seattle, University of Washington Press, 1974.

Idem, Return to diversity: a political history of East Central Europe since World War II, Second edition, New York, Oxford, Oxford University Press, 1993.

Roberts, Geoffrey, The unholy alliance: Stalin's pact with Hitler, London, J.B. Tauris and C. L.T.D., 1989.

Paul Johnson, A history of the Modern World from 1917 to the 1990's, Revised an Updated, Weidenfeld and Nicolson, London, 1991.

Hugh, Seaton-Watson, The East European Revolution, London, 1956.

Claude-Albert, Colliard, Institutions des Relations Internationales, Sixième Edition, Dalloz, Paris, 1974.

Walters, F.P., A history of the League of Nations, vol. I-II, London, New York, Toronto, 1951.

Virally, M., L'Organisation mondiale, Paris, 1972.

R.R. Palmer, Joel Colton, A history of the Modern World since 1815, Seventh Edition, New York, St. Louis, San Francisco, Auckland, Bogota, Caracas, Lisbon, London, Madrid, Mexico, Milan, Montreal, New Delhi, Paris, San Juan, Singapore, Sydney, Tokyo, Toronto, 1992.

Mansberg, N., The multiracial Commonwhealth, London, 1953.

Smith, S.A., The new Commonwhealth and its constitutions, Stevens, London, 1964.

Anthony Sampson, The new Europeans: A Guide to the Workings, Institutions and Character of Contemporary Western Europe, London, 1968.

John Bowle, A history of Europe: A Cultural and Political Survey, London, 1979.

Eugen Weber, A Modern History of Europe: Men, Cultures and Societies from the Renaissance to the Present, New York, 1971.

Michael Andrews, The Birth of Europe: Colliding Continents and the Destiny of Nations, London, 1991.

David Selbourne, The Death of the Dark Hero: Eastern Europe. 1987-1990, London, 1990.

Duroselle, J.B., L'Europe de 1815 à nos jours, Paris, 1964.

Idem, L'idée d'Europe dans l'histoire, Paris, 1965.

Idem, De Wilson à Roosevelt. Politique exterieure des Etats Unis. 1913-1945, Paris, 1960.

Voyenne, Berrnard, Histoire de l'idée européenne, Paris, 1964.

Lecerf, Jean, Histoire de l'unité européenne, Paris, 1984.

Zorgribe, Charles, Historie de la construction européenne, Paris, 1993.

Bitsch, Marie-Thérèse, Histoire de la construction européenne de 1945 à nos jours, Paris, 1996.

Norman, Davis, Europe. A History, Pimlico, Random House, London, 1997.

Carl Bernstein, Marco Politi, Sa Sainteté, Jean Paul II et l'histoire cachée de notre époque, traduit de l'anglais (Etats Unis) par Frank Straschitz, Ania Ciachanowska, Fabienne Vimeren et Martine Leroy-Battistelli, Plon, Paris, 1996.

Stéphane Courtois, Nicolas Werth, Jean-Louis Panné, Andrzej Pachowski, Karol Bartosek, Jean-Louis Margolin, avec la collaboration de Rémi Kauffer, Pierre Rigoulot, Pascal Fontaine, Yves Santamaria et Sylvain Boulogne, Le livre noir du communisme, Crimes, terreur, répression, Robert Lafont, Paris, 1996.

Taylor, A.J.P., The struggle for mastery in Europe. 1848-1918, Oxford at the Clarendon Press, 1954.

Idem, The Habsburg Monarchy. 1809-1918. A history of the Asutrian Empire and Austria-Hungary, Penguin Books in association with Hannish Hamilton, London, 1949.

François Furet, Le passé d'une illusion. Essai sur l'idée communiste au XXe siècle, Robert Laffont/Calmann-Lévy, Paris, 1995.

François Fejtö, Histoire des démocraties populaires, Le Seuil, coll. Points, Paris, 1972.

Idem, Requiem pour un empire défunt, Lieu commun, Paris, 1988.

Béranger, J., Histoire de l'Empire des Habsburgs, Fayard, Paris, 1990.

Samuel Eliot Morison, The Oxford History of the American People, New York, Oxford University Press, 1965.

Michael Foley, American political ideas. Traditions and usages, Manchester and New York, Manchester University Press, 1991.

Pierre Gerbet, Professeur à l'Institut d'Etudes Politiques de Paris, Victor-Yves Ghebali, Assitant à l'Institut Universitaire de Hautes Etudes Internationales et au Centre Européen de la Dotation Carnegie (Genève), Marie-Renée Mouton, Maître-assitant à l'Université des Sciences socials de Grenoble, Societé des Nations et Organisation des Nationes-Unies, Edition Richelieu, Paris, 1973.

James, E. McSherry, Stalin, Hitler and Europe, Volume Two, The Imbalance of Power. 1939-1941, The World Publishing Company, Cleveland and New York, 1970.

Michel Heller, Aleksaandr Nekrich, l'Utopie au pouvoir. Historie de l'U.R.S.S. de 1917 à nos jours, traduit du russe par Wladimir Berelovich et Anne Coldegy-Faucard, nouvelle édition augmentée, Calman-Levy, Paris, 1985.

Tismăneanu, Vladimir, Mizeria utopiei: criza ideologiei marxiste în Europa Răsăriteană, traducere de Laura Lipovan, Polirom, Iaşi, 1997.

Idem, Arheologia puterii, Ediția a 2-a, revăzută şi adăugită, ALLFA, Bucureşti, 1998.

Kissinger, Henry, Diplomația, traducerea din limba engleză: Mircea Ştefănescu, Radu Paraschivescu, ALL, Bucureşti, 1998.

Allen, Paul, Kátyn: the Untold Story of Stalin's Polish Massacre, New York, 1991.

Jan Ciechanowski, Defeat in Victory, London, 1968.

Richard Coudenhove-Kalergi, Pan-Europa, Vienne, 1924, New York, 1926.

Pierre, Renouvin, L'idée de fedération européenne dans la pensée politique du XIXe siècle, Oxford, At The Clarendon Press, 1949.

Idem, La crise européenne et la Première Guerre Mondiale, 5e éd., Paris, 1969.

Vasile Stoica, În America pentru cauza românească, Bucureşti, 1926.

Salvador de Madariaga, L'Esprit de l'Europe, Brussels, 1952.

R. Albrecht-Carrié, The Unity of Europe: a historical survey, London, 1966.

Zeman, Germany and the Revolution in Russia. 1914-1918, London, 1958.

Richard Pipes, Scurtă istorie a revoluției ruse, traducere din engleză de Cătălin Pârcălabu, Humanitas , Bucureşti, 1998.

Idem, The Formation of Soviet Union: communism and nationalism 1917-1923, Atheneum , New York, 1968.

Camil, Mureşanu, Europa modernă. De la Renaştere la sfârşitul mileniului, Dacia, Cluj-Napoca, 1997.

George Cipăianu, Dilemmes, options et risques dans les relations internationals de la Roumanie pendant la Première Guerre Mondiale, în La Fin de la Première Guerre Mondiale et la novuelle architecture géopolitique européenne, Sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Teodor Pavel, Romanian-russians relationships between 1917-1918 and the Right of Central an Eastern European Peoples to Self-Determination, în La Fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne, Sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Idem, Între Stalin şi Sankt Petersburg. I. Românii în relațiile germano-ruse din secolul al XIX-lea, Presa Universitară Clujeană, 2000.

Idem, Între Rusia ţarilor şi Germania whilhelmiană, Cluj-Napoca, 1996.

Idem, Revoluția de la 1848 – o şansă irosită de reconcilire în Europa Central-Răsăriteană, în Revoluția de la 1848-1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică şi istoriografică, Coordonatori Camil Mureşanu, Nicoale Bocşan, Ioan Bolovan, Editura Presa Universitară Clujeană, 2000.

Idem, România, Rusia Sovietelor şi Puterile Centrale la finele anului 1917 şi începutul lui 1918, în Studii istorice. Omagiu Profesorului Camil Mureşanu la împlinirea vârstei de 70 de ani, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1998.

Victor S. Mamatey, The Unites States and East Central Europe: 1914-1918. A Study in Wilsonian Diplomacy and Propaganda, Princeton, Princeton University Press, 1957.

Sherman David Spector, Rumanian at the Paris Peace Conference. A Study in the Diplomacy of Ioan I.C. Brătianu, Bookmann Associaties, New York, 1962.

Bernard Cook, The Unites States and Romanian during World War I and the Peace Settlement: Divided Consels, in La Fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne, Sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Gerson, Louis L., Woodrow Wilson and the rebirth of Poland. 1914-1920, Archon Books, Yale, 1972.

György Litván, La démocratie hongroise de 1918 et les vainqueurs, în La Fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne, Sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Thomasz Schramm, La France et la Pologne ressuscité, premices des relations, în La Fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne, Sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

R.G. Colingwood, The Idea of History, Oxford University Press, 1922.

Adrian Pop, Post-Versailles wishful thinking: two case studies, in La Fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne, Sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Jászi Oskár, The Dissolution of the Habsburg Monarchy, Chicago, 1929.

Erdély Története, vol. III, Budapest, 1986.

Ormos Mária, From Padua to the Trianon, 1918-1920, Budapest, 1992.

Vasile Vesa, La reception du wilsonisme en Europe Centrale. Le cas de la Transylvanie, în La Fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture géopolitique européenne, Sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Adam, Michnik, The church and the Left, Edited, Translated and with an Introduction by David Ost, Chicago-London, The University of Chicago Press.

E.H. Carr, German-Soviet Relations between Two World Wars. 1919-1939, John Hopkins Press, Baltimore.

Joannis Lucas, La pensée géoplitique anglo-saxone au temps des Conférences de la Paix (1919-1922), în La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture européenne, sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Olga Koulieri, The Pan-Europe of R.N. Coudenhove Kalergi and the geopolitical perception of A. Papanastassiou, în La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture européenne, sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Wojcciech Rojek, Territorial changes in the North, Middles and South-East Europe after War I. 1917-1924, în La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture européenne, sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Hajdu Tibor, Indépendane ou integrité territoriale: le dilemme des Hongrois pendant la Première Guerre Mondiale, în La fin de la Première Guerre Mondiale

et la nouvelle architecture européenne, sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan, În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919, Bucureşti, 1994.

Frédéric Guelton, L'Armée Française et la nouvelle architecture politique et militaire de l'Europe. 1919-1921, în La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture européenne, sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Alain Porchet, Le cas roumain … 20 ans après, în La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture européenne, sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Jean Nouzille, La Transylvanie, terre de contacts et des conflits, Paris, 1993.

Idem, La Hongrie et la defense de son integrité territoriale en 1918-1919, d'après les sources françaises, în La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture européenne, Sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Charles Jelavich, South Slav Nationalism – Textbooks and Yugoslav Union before 1914, Columbus, Ohio State University Press, 1990.

Ivo Banac, The National Question in Yugoslavia. Origins, History, Politics, Cornell University Press, Ithaca and London, 1984.

Gheorghe Iancu, The position of the ethnical minorities towards the Union of Transylvania with Romania, în La fin de la Première Guerre Mondiale et la nouvelle architecture européenne, sous la direction de George Cipăianu et Vasile Vesa, Presse Universitaire de Cluj, 2000.

Szovjet Katonai intervenció, Argumentum, Kiadó, Budapest, 1996.

România şi relaţiile internaţionale în secolul XX. In honorem Profesorului universitar Doctor Vasile Vesa la împlinirea vârstei de 60 de ani, Volum îngrijit de Liviu Târău şi Virgiliu Târău, Clusium, Cluj-Napoca, 2000.

Geopolitics in the Danube Region. Hungarian Reconciliation Efforts, 1848-1998, edited by Ignác Romsics and Béla K. Király, Central European University Press, Budapest, 1999.

Ion Rațiu, Moscow Challenges the World, with an Introduction by Brian Crozier, The Sherwood Press, London, 1986.

Envoy Extraordinary. Memoirs of a Romanian Diplomat. Viorel Virgil Tilea, Edited by Ileana Tilea, Haggerston Press, London, 1998.

Florin Constantiniu, De la războiul fierbinte la războiul rece, Corint, Bucureşti, 1998.

Dennis Deletan, Romania under communist rule, Civic Academy Foundation, Bucharest, 1998.

Bennett Kovrig, The Myth of Liberation: East-Central Europe in U.S. Diplomacy and Politics since 1941, Baltimore, 1973.

Geoffrey and Nigel Swain, Eastern Europe since 1945, London, 1993.

Dumitru Suciu, Lupta naționalităților din Imperiul Habsburgic pentru înfăptuirea programelor lor politice la mijlocul secolului al XIX-lea, în "Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj", XV, 1972.

Idem, Monarhia şi făurirea României Mari. 1866-1918, Albatros, Bucureşti, 1997.

Idem, Aspecte ale politicii de asuprire națională şi de maghiarizare forțată a românilor din Transilvania în timpul dualismului, în "Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie Cluj", XXVIII, 1987-1988.

Idem, Antecedentele dualismului austro-ungar şi lupta națională a românilor din Transilvania. 1848-1867, Bucureşti, 2000.

Idem, Kossuth en émigration, la Question des nationalités et les plans des Confédérationes Danubiennes, în Studii istorice. Omagiu Profesorului Camil Mureşanu, Presa Universitară Clujeană, 1998.

Idem, Programele naționale din Monarhia habsburgică de la 1848-1849 între adversitate şi complementaritate, în Revoluția de la 1848-1849 în Europa Centrală. Perspectivă istorică şi istoriografică, Presa Universitară Clujeană, 2000.

Tad Szulc, Czechoslovakia since World War II, Viking, New York, 1971.

The Baltic States in peace and War. 1917-1945, vol. I, The Pennsylvania State University, 1978.

Toivo V. Raun, Estonia and Estonians, Stanford, California, 1987.

Iutikkala Eino, Prinen Kauko, Histoire de la Finlande, Traduit du finnois par Claude Sylvain, Neuchatel, 1978.

G. Masaryk, La resurrection d'un Etat. Souvenir et reflexions. 1914-1918, Paris, 1930

Alexandre Gieysztor, Stefan Kieniewicz, Emannuel Rostworoski, Janusz Tazbir, Henryk Wereszycki, Histoire de Pologne, Warszawa, 1972.

Gérard Soulier, L'Europe. Histoire. Civilisation. Institutions, Armand Colin, Paris, 1994.

Joshua S. Goldstein, Long Cycles: Prosperity and War in the Modern Age, New Haven, 1988.

Julius W. Pratt, A History of United States Foreign Policy, Second Edition, Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, N.Y., 1965.

La presence française en Roumanie pendant la Grand Guerre 1914-1918, Editeurs George Cipăianu, Vasile Vesa, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 1997.

Gelu Neamțu, În America pentru Unirea Transilvaniei cu România, Cluj-Napoca, 1997.

Vasile Puşcaş, SUA "descoperă" Europa Centrală (1919). Raportul expertului American H.V. Harlam despre aria central-europeană, în "Anuarul Institutului de Istorie Cluj-Napoca", XXXVIII-XXXIX, 1999-2000.

Central Europe since 1989: concepts and developments, ed. Vasile Puşcaş, Cluj-Napoca, 2000.

Macartney, C.A. and A.W. Palmer, Independent Eastern Europe. A History, London, Macmillan et Co., 1962.

1918: Sfârşit şi început de epocă = Korszák vég Korszák kezdet = The end and the beginning of an era. Coord. Cornel Grad, Viorel Ciubotă, Zalău, Satu Mare, Lekton, Editura Muzeului Sătmărean, 1998.

Brzezinski, Zbigniew, Europa centrală de Est în ciclonul tranziției, traducere, studiu introductiv, notele şi comentariile de Paul Dobrescu, Bucureşți, 1995.

A.J. Grant, Harold Temperley, Europe in the nineteenth and twentieth centuries, Longmans, Green and Co., London, New York, Toronto, 1934.

The New Cambridge Modern History, vo. XII, The Era of Violence. 1898-1945, Edited by David Thomson, Cambridge at The University Press, 1960.

Henry Wickham Steed, Through Thirty Years, 1892-1922, vol. I-II, New York, 1924.

Jan Opocenski, The Collapse of the Austrian-Hungarian Monarchy and the Rise of the Czechoslovak State, Prague, 1928.

Georges Moroianu, Les lutes des Roumains Transylvanins pour la liberté et l'opinion européenne. Episodes et Souvenir. Préface par M. Wickam Steed, Paris, 1933.

Charles V. Clark, Bessarabia: Russia and Romania on the Balck Sea, New York, 1927.

Alexandre, Boldur, La Bessarabie et les Relations russo-roumaines, Paris, 1927.

Pascu Ştefan, Făurirea statului național roman unitar, vol. I-II, Bucureşti, 1983.

Dallek, Robert, The Roosevelt diplomacy and World War II, New York, 1970.

A. Szépál, Les 133 jours de Béla Kun, Paris, 1959.

N. Daşcovici, Interesele şi drepturile României în texte de drept internațional public, Iaşi, 1936.

Gh. Iancu, G. Cipăianu, La consolidation de l'Union de la Transylvanie et de la Roumanie. 1918-1919. Temoignages français, Bucarest, 1990.

George, Şofronie, Principiul naționalităților în tratatele de pace din 1919-1920, Bucureşti, 1999.

Romsics Ignác, Magyarország Története a XX században, Osiris Kiadó, Budapest, 2000.

The Trotsky Papers. 1917-1922, Edited and adnnotated by Jan M. Meijer, The Hague, Mouton et Co., 1964.

Levin, N. Gordon Jr., Wodrow Wilson and World Politics America's Response to War and Revolution, London, Oxford, New York, Oxford University Press, 1970.

Rangheț, Boris, Relațiile româno-americane în perioada primului război mondial. 1916-1920, Cluj-Napoca, 1975.

Preda, Dumitru, România şi Antanta: avatarurile unei mici puteri într-un război de coaliție. 1916-1917, Iaşi, 1998.

Sprintenoiu, Gheorghe, Ialta şi problemele europene, Bucureşti, 1996.

Rappaport, Armin, Essay in American diplomacy, London, Macmillan, 1969.

Ladislau Gyémant, Preistoria Construcției Europene – Prehistory of the European Construction, Cluj-Napoca, 1999.

John Keegan, The First World War, Alfred Knoph Publisher, New York, 1999.